

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

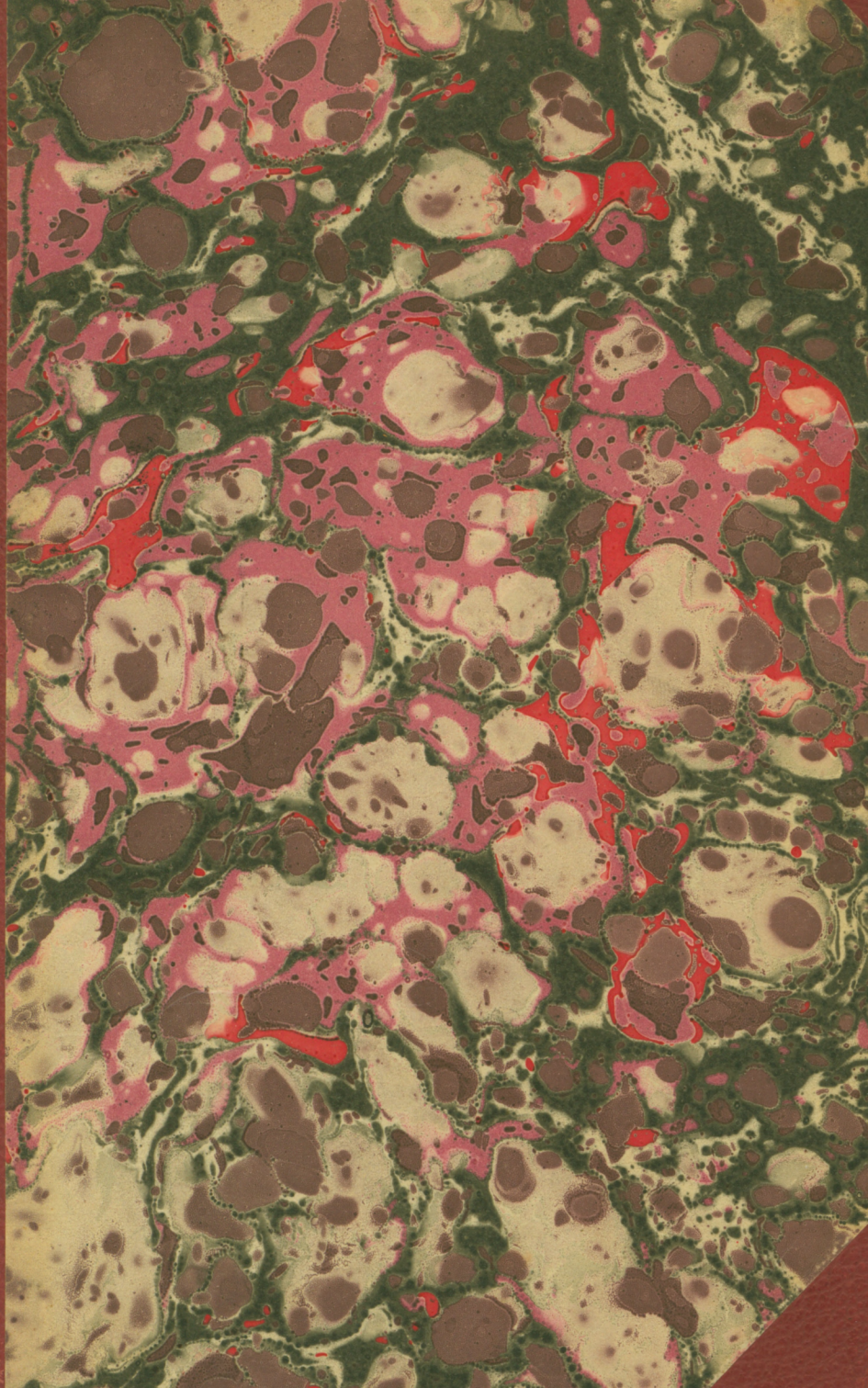
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H·V·BISSEN

OG HANS HJEM

BREVE OG ERINDRINGER

1857-1868

Af OSCAR BLOCH

V. PIOS BOGHANDEL - POVL BRANNER

H. V. B I S S E N

H. V. B I S S E N
O G H A N S H J E M

BREVE OG ERINDRINGER

1857–1868

AF

OSCAR BLOCH

V. PIOS BOGHANDEL – POVL BRANNER
NØRREGADE – KØBENHAVN

1927

Copyright 1927
by
V. Pios Boghandel.

INDHOLD

	Side
Forord	7
Nogle indledende Bemærkninger.....	9
Egne Minder fra gamle Bissens Hjem.....	13
Om Planter og Dyr i gamle Bissens Hjem	40
Hjemmet belyst ved Breve til Vilhelm Bissen.....	64
Gamle Bissens Syn paa Kunst.....	170
Noter	221

FORORD

Den store Læge og Videnskabsmand, Professor Oscar Bloch efterlod sig Manuskriptet til et Memoireværk, som herved forelægges Læseverdenen, og Oscar Bloch's sidst nedskrevne Ord — det var Dagen før Døden indtraf, den 19. Juni 1926 — findes heri.

Et meget stort Arbejde er nedlagt i dette Skrift. Med den største Kærlighed og Omhu har Oscar Bloch fremdraget netop det karakteristiske af Brevene fra det gamle Bissenske Hjem i Materialgaarden til Vilhelm Bissen, der dengang, fra 1857 til 1868, den meste Tid var i Italien; han har vejet paa Guldvægt og inddelt de forskellige Citater i Grupper, hvor de hørte hjemme.

— Oscar Bloch var — forekommer det mig — i de sidste Aar, i hvilke han beskæftigede sig med sine Barndomserindringer, netop Typen paa »den store Mand«, saadan som denne ofte viser sig, naar Solens milde Aftenlys er tændt for ham: aandsfrisk, munter og harmløs. Livsgerningen, der bragte Æren og Berømmelsen, er forbi og i Tanken delvis lagt til Side, til Gengæld sér han langt tilbage og husker med forbavsende Klarhed hver Detaille.

Det er, tror jeg, de fineste og bedste Mennesker, som, naar Døden nærmer sig, mindes den evig tabte, men straalende Barndom og Ungdom!

. . . Som sagt, det sidste Oscar Bloch har skrevet, findes i denne Bog; men den endelige Revidering af Manuskriptet naaede han ikke, og Forlaget har da anmodet mig om at foretage denne.

Jeg maa dog gøre opmærksom paa, at jeg hverken har villet eller kunnet forandre noget i Professor Blochs lidt gammeldags, omstændelige Sprog, der iøvrigt forekommer mig at passe saa godt netop til dette Emne.

Saaledes som Værket nu foreligger, er det min Tro og mit Haab, at Forfatteren selv vilde have været tilfreds; hans Ønsker og Vink — ogsaa med Hensyn til Billedstoffet — er i hvert Fald nøjagtig fulgt.

Gustav Bauditz.

NOGLE INDLEDENDE BEMÆRKNINGER

Den Bog, som herved udgives, handler, som dens Titel viser, om *Herman Vilhelm Bissen* og hans Hjem. *Herman Vilhelm Bissen* er den bekendte Billedhugger. Alle ved, hvem han er, naar man nævner blot nogle af hans Statuer: Landsoldaten i Fredericia, Frederik den Sjette i Frederiksberg Have, Moses foran Frue Kirke, Flensborger-Løven, Frederik den Syvende foran Christiansborg Slot; og mange kender ham særligt som den, der har efterladt os en stor Række Buster af hans samtidige fremragende Personligheder, Buster, der baade som Kunst og som Portrætter ere saa udmærkede, at den, som selv har set mange af disse Personer, synes at se dem igen, hver Gang han betragter dem.

I denne Bog kaldes *Herman Vilhelm Bissen* for »gamle Bissen«; det er, fordi hans Søn *Vilhelm Bissen* ogsaa var Billedhugger; af hans Arbejder her i København er vel Absalon-Statuen paa Højbroplads og den nøgne Dreng paa Hesten ved Langebro de mest kendte; men der findes jo ogsaa mange andre Arbejder af ham i vore Museer.

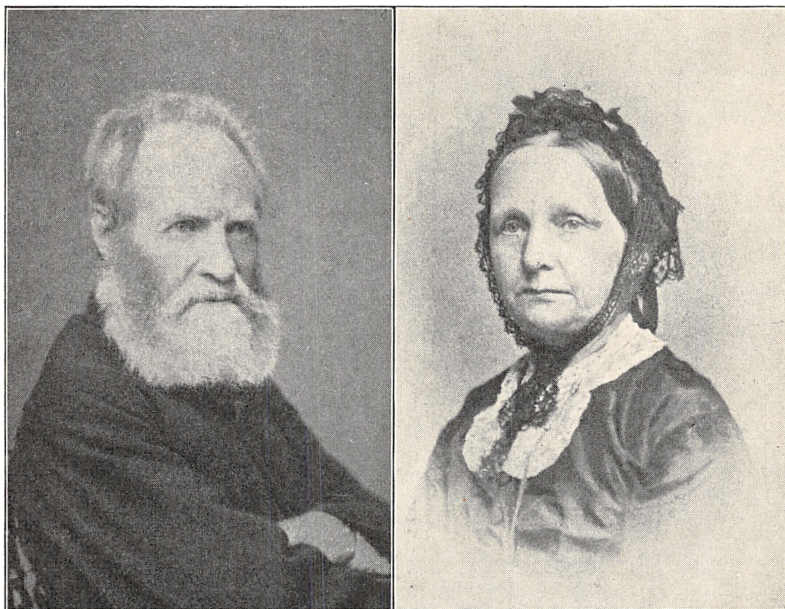
. . . Min Broder, *William Bloch*, og jeg kom saa at sige dagligt i det Bissenske Hus, da vi vare Børn og »unge Mennesker«.

Nu da jeg er bleven gammel, staar Erindringen herom saa levende for mig, og Taknemmelighed over al den Glæde, vi har nydt i dette Hjem og *gamle Bissens* Godhed mod os Børn, har foranlediget mig til at nedskrive mine Minder fra den Tid.

Og det er min Tro, at ogsaa andre vil have Fornøjelse og Udbytte af at lære dette Hjem lidt nærmere at kende, Hjemmet,

der vel havde sit eget Præg, men dog svarende til den Periode, da København saa helt anderledes ud, end nu, en lille By indenfor Voldene med de gamle Træer og Møllerne og Portene, der blev lukkede om Natten.

Da disse Minder var nedskrevne, blev det mig bekendt, at der forelaa en stor Mængde Breve fra *gamle Bissen* og hans Datter

Herman Vilhelm Bissen.

Cathrine Bissen.
f. Sonne.

Anna Bissen, og enkelte andre, skrevne til *Vilhelm Bissen* under hans Ophold i Rom, og da det af Vilhelm Bissens Datter, Fru *Hanne Benzon*, den eneste overlevende af dem, der omtales i denne Bog som boende i Materialgaarden, blev tilladt mig at benytte disse Breve, blev det mig snart klart, at man gennem dem lærte *gamle Bissens* Personlighed at kende paa en saa karakteristisk Maade, som Ingen har fremstillet ham i den mig bekendte Literatur om ham; det gælder ogsaa de andre, der levede i hans Hjem, og dette selv bliver som levende for Ens Øje, naar man læser disse Breve. Jeg besluttede mig da til at give

en Skildring af *gamle Bissen* som Menneske og af hans Hjem, og det er dette, jeg har forsøgt i denne Bog; men jeg maa gøre Rede for, hvorledes.

Det er helt naturligt, at jeg begynder med min Broders og mine Oplevelser i og Minder om »Materialgaarden«; det hed *gamle Bissens Bolig*; allerede herigennem faar man et bestemt Indtryk af ham og af de Andre, der boede i Hjemmet, hans Hustru Fru *Bissen*, f. *Sonne*, Datteren *Anna* og Sønnen *Rudolf Bissen*. Men man kan jo ikke bedømme — eller meddele andre — Menneskers Personlighed, Karakter, naar man er Barn — forresten ogsaa sjældent, naar man er voxen — derimod giver Breve, som er skrevne uden at den, som har skrevet dem, har tænkt sig Muligheden af, at de skulde blive bekendte i en videre Kreds, mange Gange et aldeles udmærket »Kontrafej« af Brevskriverne. Dette gælder, som sagt, i høj Grad de Breve, der her benyttes; baade *gamle Bissen* og hans Datter, de to egentlige Brevskrivere, imellem hvem der er truffet den Overenskomst, at *gamle Bissen* skal holde sig til »Forretninger« og *Anna Bissen* skrive om »de hjemlige Forhold« — hvilket jo ikke udelukker, at de gør Udflugter paa »den Andens« Domæne — begge disse Personer staa i mine Øjne som karakteriserende sig selv saa godt, som ingen anden vilde kunne gøre det. Ogsaa af Fru *Bissen* faar man et levende Indtryk, skøndt hun, ligesom den gamle »Tat«, Frøken *Amalie Møller*, en Søster til *gamle Bissens* i 1850 afdøde første Hustru, kun skriver sjældent. For *Rudolf Bissens* Vedkommende er Forholdet noget anderledes; han er i 1857, da min Broder, som er 12, og jeg, som er 10 Aar gammel, begyndte at komme i hans Hjem, kun 11 Aar gammel; hans Karakter er dog tegnet saa tydeligt, som ønskes kan, gennem de Andres Meddelelser om ham; som Brevskriver udmærker han sig ved at skrive meget kortfattet, men det er kun sjældent, for han har næsten aldrig Tid til at skrive — ogsaa et godt Bidrag til Belysning af, hvordan han er. Den hele Samling Breve, fra 1857—1867, fra han er 11 til han er 21 Aar gammel, viser meget tydeligt hans Udvikling i forskellige Henseender.

Om *Vilhelm Bissen*, til hvem Brevene skrives, faar man jo kun paa indirekte Maade Bidrag til Belysning af hans Natur; men hvad der foreligger i saa Henseende, er meget oplysende; i flere

af de Breve, som er skrevne til ham, kan man næsten læse, hvad han har skrevet til sit Hjem.

Foruden de her nævnte Personer er der én, der i en Række af Brevene er som »Centrum«, den, hvorom alt drejer sig; det er *Vilhelm Bissens* Datter *Hanne*; hendes Fødsel har kostet hendes Moder Livet; hun kommer til Materialgaarden i 1862. Hendes Optræden i Hjemmet, som den er beskrevet i Brevene, er som en Række yndefulde Genremalerier — og de er udmærket malede, ligesom man ogsaa ser den italienske Amme, der er fulgt med fra Rom og bliver her i nogle Maaneder, meget tydeligt for sine Øjne.

Det er altsaa om disse »Mennesker« i Materialgaarden, at Brevene giver Besked. Efterat jeg har fortalt om min Broders og mine Oplevelser i Materialgaarden, og det Indtryk, jeg har bevaret deraf, benytter jeg udelukkende Brevene til den øvrige Del af Bogen, der først fortæller om alle de mange Planter og Dyr, der fandtes i dette Hjem. Dernæst følger en Fremstilling af hvad man kunde kalde: Hjemmet, med dertil knyttede Bemærkninger, og til Slutning Citater, uddragne af Brevene, der belyser *gamle Bissens* Syn paa Kunst, hans Kritik af Sønnens Arbejder, Raad til ham o. m.

Læseren maa ikke vente at finde nogen Biografi af Bissen. Jeg har heller ikke dristet mig til at udtale mig om hans Arbejder; det har som nævnt, kun været min Hensigt at give et Billede af *gamle Bissen* som Menneske; og det er i taknemmelig Erindring om dette Menneskes Godhed imod min Broder og mig, da vi vare Børn, og i glad Erindring om alt det Skønne og Morsomme, som jeg har oplevet, og, uden at jeg dengang vidste det, belærende, jeg nød godt af i hans Hjem, at jeg har paataget mig det her foreliggende Arbejde — som jeg kan tænke mig ogsaa kan være underholdende for Andre.

EGNE MINDER FRA GAMLE BISSENS HJEM

Det var i Mariboers Skole i Store Kongensgade, at min Broder William og jeg lærte *Rudolf Bissen* at kende; han fik os med hjem til sin Faders Hjem i »Materialgaarden« — det var i 1857 — og vi blev snart hyppige Gæster der. Det er mærkeligt nok, at jeg slet ikke kan huske *Rudolf* i Skolen; derimod har jeg et klart Billede derfra af hans 10 Aar ældre Broder *Vilhelm Bissen*: jeg ser ham staa en kold Dag i Frikvarteret paa Pladsen, meget let klædt og med tynde Sko, stampe Hælene op imod Muren for at blive varm; en anden Erindring om ham stammer fra hans Hjem: jeg ser ham tydeligt for mig løbe fra Materialgaarden ned ad Frederiksholms Kanal til det Sted, hvor der, ligesom endnu, laa Baade tilleje; der laa den Baad, han for kort Tid siden havde faaet; han løb i en lysblaa Bluse, uden Kasket, med Aarerne paa Nakken — og vi løb efter ham for at komme med ud at ro. Han har dengang været over 20 Aar; thi kort Tid efter at min Broder og jeg var begyndt at komme i Bissens Hjem, i 1857, rejste *Vilhelm Bissen* til Rom for at uddanne sig mere selvstændigt som Billedhugger. Kan jeg ikke huske noget om *Rudolf* fra Skolen, »maa jeg love for«, som man siger, at jeg kan huske ham fra »Materialgaarden«.

Min Broder og jeg havde vort Hjem i Store Kirkestræde, paa Hjørnet af »Hvælvingen«, tæt ved det ærværdige Nicolaj Taarn, Resten af den gamle Kirke, hvis Kirkegaard laa paa den Plads, vi kunde se fra vore Vinduer, en Plads, som min Broder *Emil* kunde huske at have set som en Græsplads med Faar, men som i min Tid var bebygget med Slagterboderne. I Nicolaj Taarn var der Station for Brandvæsenet: Vægterne, af den gamle Slags

med »Morgenstjerne« og med Sangen af de bekendte Ord hver Time om Natten, deres skingrende Piben og Raaben: »Brand! Brand! Brand!«; de fulde Mænd — og Kvinder — der blev bundet paa Stiger og baaret ind i Taarnet — og meget andet, som vakte vor Interesse eller Rædsel, var jo Oplevelser, som jeg mindes levende.

Naar vi skulde besøge *Rudolf* i hans Hjem, kunde man gaa

Sally Ruben Henriques, 1844: Ved Stranden, set fra Højbroplads. Tilhøre Sandkisten.

derhen ad flere Veje; vi gik saa godt som altid over Amagertorv, Højbro, forbi Thorvaldsens Musæum over Stormbroen og saa op til venstre langs Frederiksholms Kanal til Materialgaarden. Der var meget at se paa den Vej! Først Amager-Torv, hvor Amagerkonerne havde deres Udsalg af Grøntsager m. m.; de sad der i deres nationale Dragter; de interesserede os dog mindre end deres Mænd, som man af og til saa, med Sølvknapper i Trøjen, den høje sorte Hat, som vi syntes nok kunde trænge til at børstes »den rigtige Vej«, og deres sorte, noget glinsende, meget vide »Pludderbuxer«; her sad der ogsaa andre, der handlede med Forskelligt

— og her gik »Rundetaarn« omkring med sin lille Trækasse hængende i en Rem over Skuldrene; det var en af Københavns Originaler, en ret gammel Mand, tyk, med stort rundt Hoved, ganske skaldet; han var god Ven med de Fleste, som gjorde Kommers med ham — han var ret imbecil, men godmodig — og fik ham til at »syngede den sidste nye Vise«, som han havde i den lille Kasse; jeg har tidt hørt ham syngede med sin lille, pibende Stemme; men min Broder og jeg vovede aldrig at tale med ham; det gjorde vi derimod af og til med en af de »Sjovere«, der stod henne ved Læderstræde; dengang var der ikke noget nedsættende ved at blive kaldt Sjovert (nutildags kan man vistnok blive straffet for at kalde En en Sjovert!); de Mænd, som stod ved Læderstræde, ventede paa at blive engagerede til Hjælp i forskellige Anledninger; det var især Jens Rost, vi kendte saa godt; Fader havde ofte Bud efter ham, og vi Børn var altid glade, naar vi saa den rare Mand.

Gik man fra Amagertorv over Højbro — hvor vi én Gang vovede at gaa ned ad Trappen for at se, hvordan »det offentlige Latrin« saa ud (det var en Række tynde Bjælker ordnede saaledes, at der var firkantede Huller et Stykke ovenfor Kanalens Vand!) — havde vi det samme skønne Syn, man nu har, af den hele Plads med de store Bygninger. Børsen staar heldigvis endnu i sin Skønhed som dengang; man kan jo ikke lade være at se paa det slanke Spir, naar man gaar der; for os som Børn var det jo især interessant, at det var fire Lindorme, som kunde lave saa fint et Spir ved at sno deres Haler sammen; vi havde ogsaa stor Fornøjelse af at gaa op ad Rampen og ind til Butikkerne med de mange forskellige rare Sager — og der var det, at man Fastelavnsdag, i en noget senere Alder, var med til at staa bag den Rampe, der vender imod den største af »Kancellibygningerne«, sammen med Børsens Grosserere og Andre, og kaste de firkantede Strutter ned til Grams imellem den store Masse Drengene, der i Kor sang: »Herre! Herre! hiv en Terre!« Naar vi engang imellem gik forbi Slottet, for gennem Zahlkammerporten og Kavallérgaarden (nu Rigsdagsgaarden) at naa op til Bissens gennem Tøjhusgade, kiggede vi altid hen til Hjørnet til højre i Gaarden; der kom vi nemlig som Smaa tidt hen med

Stuepigen for at hente det dejlige, klare, kølige Drikkevand i en stor brun Lerdunk fra den lille Kilde dør; man maa erindre, at der ikke kom »Vandværk« i København før 1859; een af Grundene til den store Koleraepidemi i 1853 var de slette hygiejniske Forhold, der herskede i Byen; Drikkevandet var altid plumret, lugtede tidt ilde; jeg husker, at engang da jeg pumpede Vand op af Posten hjemme i Gaarden, kom der en Frø med! Tøjhusgaden var altid en meget stille Gade, og havde man, som det var Tilfældet med mig, da jeg engang gik alene hjem fra Bissens, passeret den en mørk Aften, gjorde man det aldrig mere! Den ene Tranlygte, der lyste saa svagt, gjorde kun Gaden mere uhyggelig, og det var en sand Rædsel, at man skulde forbi Indgangen til en Sadelmagermester-Gaard, som var saa uhyggelig lang og mørk — der var kun én Tranlygte langt borte i Baggrunden — der kunde jo staa Røvere dør! Indtrykket var saa uhyggeligt betagende, at jeg helst undgik den, selv om det var en Solskinsdag. Der kunde jo heller ikke være Tale om, naar man var gaaet gennem Kavallérgaarden, at gaa videre gennem Buegangene eller over Ridebanen og Marmorbroen for at naa Materialgaarden; naar det var mørkt, var det nok saa uhyggeligt som i Tøjhusgade, og om Dagen var det en »Omvej«; af og til kunde man dog ikke lade være at tage den Vej; det var dels for at gøre en lille Visit i Kongens Stalde, dels for at genopfriske Mindet om Grundlovsdagen, naar den store Plads var helt fyldt af »Folket«, som vilde hylde Kong Frederik den VII; det spændende Øjeblik var, naar Kongen kom gaende paa Altanen over Kolonnaden, stillede sig rank paa dens Midte, hilste med Haanden til sin Hjelm og under Dødsstilhed sagde med høj, klangfuld Røst: »Tak, Børn! Tak!« — saa lød der et Hurraraab, saa mægtigt — — at det er ligesom jeg kunde høre det nu, da jeg skriver derom. Men Ridebanen interesserede os nok saa meget, fordi det var her, at Beriderselskabet holdt Væddekorser. Beriderne kørte i vild Karrière rundt om Springvandet; de var en Efterligning af de gamle romerske Væddekorser: Beriderne klædte i flagrende Togaer o. s. v., Vognene som de gamle romerske »Kærrer«, forspændte med de prægtige Heste, som det var en Fryd at se opildnes af den larmende Musik; det var rigtigt noget at se for Børn, og forresten ogsaa for Voxne! De, som har

set disse Vædekørsler, havde vistnok, ligesom jeg, Lyst til at se dem igen.

Man kunde jo ogsaa lade være at passere Højbro og gaa til højre langs Kanalen op til Frederiksholms Kanal; men saa skulde man passere »Loppe Torvet«, Fisketorvet med de mange Koner, det kunde vi ikke lide, og vi havde ogsaa et eget Syn paa Assi-

Otto Bache, 1914: „Gamle Minder“. En Afdeling Hestgardere med Chefen, Prins Christian, den senere Kong Christian IX, rider ud fra Kasernen i Frederiksholms Kanal.

stenshusets Betydning. Vi foretrak, som sagt, næsten altid, naar vi havde passeret Amagertorv og Højbro, at gaa til højre forbi Thorvaldsens Museum; det var ganske anderledes oplivende.

Den første Gang jeg skulde hen i »Materialgaarden« sagde William, da vi kom til den Hæk, der stod om den lille Beplantning foran Thorvaldsens Museum, medens han strøg sine Fingre gennem dens Top: »Du skal fange Kaalorme!« Jeg adlød selvfølgelig min ældre Broder og brugte mine Fingre ivrigt, især da han viste mig, at han havde en lang, tyk, lysgrøn »Orm« i

Haanden; »det er *Rudolf*, der har sagt, at hans Fader vil have dem!« Hvorfor, blev os først efterhaanden klart. At den grønne »Orm« kunde blive til en Sommerfugl, fik vi jo snart at vide, men det var først, da jeg læste til »*Cantussen*«, at Billedet af denne Larve, min første Høst paa Naturens Enemærker, atter stod levende for mig, og at jeg lærte, at det var Larven til »*Sphinx ligustri*« med det krumme Horn bagtil.

Paa Vejen langs Frederiksholms-Kanal saa vi ret tidt Hestgarden komme ridende paa Vej til Amalienborg; det var et pragtfuldt Syn: Rytterne i de blankt skinnende Kyradser (Harnisker) paa den gule Kjole sad saa rankt paa de smukke Heste, der gjorde Indtryk af at vide, hvor fornemme de var, naar de skred langsomt ud fra Kasernen under Musik af Trompetere; vi vidste ikke dengang at det var *Prins Christian*, (senere Kong Christian d. IX), der førte Kommandoen.

Naar vi var gaaet forbi Hestgardens Kaserne og havde kigget lidt paa Skibene og Baadene, der laa i Kanalen, var vi naaet til Materialgaarden. Her var det, at vi oplevede saa meget, som nu skal skitseres, saaledes som det staar for min Erindring, dog det Ydre af Materialgaarden er nutildags alt i alt, som det var i »gamle Dage«.

Man skulde ind ad en lille graa Trædør; man ringede paa og hørte den behagelige Lyd, som de gamle Bronze-Metalklokker havde, ret højt; nogen Tid derefter blev Døren lukket op af den ældre Pige, som vi snart skulde lære saa godt at kende; saa var man med det samme inde i en lille Gaard, som skulde passeres, før man kom til Entrédøren, der førte ind til Lejligheden. At denne lille Gaard (af hvilken der nu kun eksisterer en Fliserække nærmest Huset) var et idyllisk Sted, faar man et Indtryk af ved at se hosstaaende Billede, en Reproduktion efter et Oliemaleri af *Rudolf Bissen*, c. 1865, da han var knap 20 Aar gammel. Her var det, at Familien spiste Frokost om Sommeren. Man ser dem alle paa Billedet: *Gamle Bissen* i sin lysblaa Arbejdsbluse, Fru Bissen sidder ved den anden Side af Bordet; hun var en Søster til Maleren *Jørgen* og Kobberstikkeren *Eduard Sonne*, og Stedmoder til *Vilhelm*, *Anna* og *Rudolf Bissen*, der var Børn af *Herman Vilhelm Bissens* første Hustru *Emilie Hedevig*

Møller, som var død i 1850. De sidde her i Skyggen under Ahorntræet, i en Belysning, hvis Hygge forøgedes af Murenes mørk-violette Farve; men det er ikke blot Mennesker, der faar

Rudolf Bissen, ca. 1865: H. V. Bissen med Hustru, Børn og Barnebarn under Træerne indenfor den nuvær., sydlige Port ved Kanalen.

Frokost her; vor gode Kammerat, den meget tamme Allik hopper omkring Bordet og giver sin Nærværelse tilkende ved smaa Raab, der ogsaa svares paa tilbørlig Maade; denne Allik havde forøvrigt forskellige, ret mærkelige Vaner; naar *Rudolf* gik til Skole, hoppede den saaledes altid henad Materialgaardens Tagryg for at følge ham et Stykke paa Vej, og de To hilste paa

hinanden, naar den ikke kunde følge ham længere; da *Rudolf* fik en Ged var Alliken god Kammerat med den og sad tidt paa Mettes Ryg. Foruden denne Ven af Familien var der ogsaa andre Fugle med ved Maaltidet; selvfølgelig var der mange Spurve, men disse interesserede os naturligvis ikke, derimod to Maager; de var stækkede og hoppede glade omkring i Gaarden — jeg husker kun at have set dem én Gang der; de havde et lille Vandbassin længere bagtil i Gaarden, ved Porten, der stod til venstre, omtrent lige overfor Entrédøren til Lejligheden. Da Københavns Vandværk var færdigt, i 1859, og den nye Slags Vandposte var opstillede, blev der anbragt et stort Badekar foran Bissens Post, det brugte *Rudolf*, min Broder og jeg til Bad; det hændte en Gang, at der blev ringet paa Klokken, medens vi var i Karret; der maatte jo fattes en rask Beslutning! vi sprang, nøgne som vi var, tværs over Gaarden og stillede os bagved de to Entrédøre. Om den Dame, som lidt efter passerede gennem Indgangen, har lagt Mærke til, at Dørene ikke var saa vidt aabnede, som de ellers var? — *Vi* stod i al Fald »musestille! Denne lille »Badescene« giver jo allerede et Begreb om, hvordan vi Drengene havde det dér!

Gik man fra Gaarden gennem de to omtalte Døre, kom man op ad en kort Trappe til en Afsats, hvorfra man til venstre kom ind i det hyggelige gammeldags Køkken (det forekom os meget stort), hvis Vinduer vendte ud til Haven; man kunde se Vinrankerne gennem Ruderne. Gik man fra Afsatsen til højre, kom man ind i Værelserne. Disse Værelser var meget omtalte, da de i 1829—1835 var blevne dekorerede af Billedhuggeren *Herman Ernst Freund*, der var Professor ved Akademiet og var en god Ven af Bissen, med hvem han havde levet sammen i Rom. *Freund* fik 4000 Rd. bevilget til Istandsættelsen af sin Embedsbolig; Beboelseslejligheden blev »pompejansk«.

Midtpunktet for Familielivet var »den røde Stue«; den var baade Dagligstue, med Klaver og »Klatregynge«, og Spisestue. Fra den kunde man komme ind i »den gule Stue«, Salen, der var meget stor med 3 Fag til Gaden. Her blev »Tirsdag-Aften-Selskab« holdt.

Høyen var den mest fremtrædende af Gæsterne, og det var

ogsaa her, vi gav Forestillinger paa Theatret for en ret stor Tilskuerkreds. Denne Stue gjorde et mindre behageligt Indtryk — trykkende lavt — medens de andre Værelser, vel netop fordi der ikke var »højt til Loftet«, staa for min Erindring som meget harmoniske og hyggelige Rum. Ved Siden af Salen, nærmest den lille Gaard, var der et smalt ét-Fags Værelse. Om Dagen kom vi saa godt som aldrig ind i den gule Sal; vi foretrak absolut at gaa fra Spisestuen ind i »Tegnestuen«, der havde 2 Fag Vinduer til Gaden; her var der nemlig mange Skabe med Samlingerne, blandt andre Mønterne og Insekterne, ogsaa Mineralier, og ovenpaa Skabene stod den store Mængde smaa Figurer af brændt Ler, Skizzerne til Bissens Statuer o. m., som nu findes i Ny Carlsberg Glyptothek; *gamle Bissen* forærede mig engang til min glade Overraskelse en Skizze til Tordenskjold-Statuen, som har Plads i den smukke lille Gaard ved Siden af Holmens Kirkes Kapel, hvor Tordenskjolds Kiste staa; det var maaske, da jeg var bleven Student i 1866. En tredie Dør førte fra den røde Spisestue ind i Bissens og hans Hustrus Soveværelse, der havde en lille »Alkove« og et Vindue ud til Haven; ogsaa den lille »grønne Stue«, der laa ved Siden af Køkkenet, havde ét Fag ud til Haven. Fra Tegnestuen førte nogle Trappetrin ned til et ret stort og højt *Atelier*.

Fra Atelieret kom man ind i det »store Værksted«, hvor der altid var Mange ivrigt beskæftigede; her blev de meget store Statuer (som Løven, Frederik VII o. lign.) modellerede; her blev alle Kunstværkerne i Ler støbte til Gips (og forekom mig altid at tabe meget i Skønhed derved); det var især den livlige Iversen, der var Gipser; han var altid velvilligt stemt, og vi Drengene snakkede tidt med ham; men vi holdt dog mere af de forskellige Kunstnere, der arbejdede i Værkstedet, punkterede Marmorblokkene og huggede Figurer eller Buster frem, før *Bissen* selv lagde sidste Haand paa Værket; det var især *Bentzen*, der tillige var Maler og »gamle Olsen«, som vi kaldte ham, der var vore gode Venner; men vi saa jo ogsaa af og til flere af den Tids unge Billedhuggere. Hovedindgangen til det store Værksted var gennem den store Port i Gaden; kom man ind gennem denne, laa *J. A. Jerichau's* Atelier og Bolig til højre, Bissens Atelier til venstre; længere bag-

til var der til venstre en lille Trælaage, gennem hvilken man kom ind i en lille »Slags Gaard« med Bikuberne, derfra ind i Bissens Have; gik man fra Gaden lige frem gennem Porten, kom man til den Dør, der førte ind i Materialgaarden.

Fra Bissens store Værksted førte en ret stejl Trappe langs Bagvæggen op til Loftet, hvor der stod en stor Mængde støvede Gipsfigurer, Statuer, Forme o. a., og hvor der var mange rare Sager at undersøge for Drengene; nu var vi paa »første Sal«, og her var ogsaa gamle Bissens eget Atelier, som har gjort et uudsletteligt Indtryk paa mig, og nogle andre Værelser, af hvilke vi kun færdedes i Vilhelm Bissens Værelse, der, da han rejste til Italien, var overladt til *Rudolf*.

Af de omtalte Værelser i Stue-Etagen, kom vi som sagt oftest i »den røde Stue«, Spise- og Dagligstuen; denne sidste gjorde paa en vis Maade et lignende Indtryk som Værelserne i Thorvaldsens Museum, der ogsaa har et pompejansk Præg; det, som imponerede mig mest, var, at der var malet Billeder paa Væggen selv; jeg husker endnu tydeligt Amor, ridende paa en Delphin udført i behagelige Farver paa den mørkerøde, noget skinnende Væg, ovenover Sophaen. Denne Sopha var af Mahogni, ligesom Stolene med de buede Ben, der stod omkring det store runde Bord; disse Møbler kan ses i Statens Museum for Kunst. Om Sophaen maa dog bemærkes, at den i Bissens Tid var betrukket med Hestehaar, hvis fine sorte Farve blev smukt afbrudt af de smaa mørkerøde »Tøjdupper«; Stolene havde samme Betræk; det var i denne Sopha, at *gamle Bissen* sad i sin Arbejdsbluse, naar han spiste sin Middagsmad; vi var der ret ofte til Middag, og bagefter sad vi tidt i Sophaen — for at lade os glide ned ad det glatte Hestehaarsbetræk; det vil af Brevene fremgaa, at dette ogsaa var *Rudolfs* Yndlingssted, naar han vilde sove, hvad han ret ofte vilde. De andre Møbels Udseende husker jeg ikke; der var ogsaa et Klaver i Spisestuen, hvor Fru *Bissen* af og til satte sig hen og spillede og sang.

I »den grønne Stue« ud til den lille Have kom vi kun sjældent; jeg har altid troet, at det var den gamle Frøken *Amalie Møller's* Stue; og vi saa hende, der paa en egen munter Maade var meget sød imod os Børn, meget tidt; hun blev kaldt »*Tat*« (i Stedet for

Tante); vi Drengene kaldte hende *Tat-Tatterat-Tattarum-Tat*, hvad jeg tænker, hun var tilfreds med; først ved at læse de omtalte Breve er det gaaet op for mig, at *Tat* slet ikke boede hos *gamle Bissen*, men hun var der saa tidt i Besøg, overnattede der ogsaa ret ofte, saa at hun gjorde Indtryk af at være fast Medlem af Familien — et Bidrag til Belysning af *gamle Bissens* trofaste Minde om hans afdøde Hustru, og om hans Gæstfrihed. I denne Stue hang der et Portræt, som vi med Undren hørte, fremstillede *gamle Bissen* som ung.

Rudolfs Værelse, altsaa egentlig *Vilhelm Bissens*, havde et 3-Fags Vindue, med ret store Rum imellem Glasruderne ud til den lille Gaard og ind til Stuen; her havde *Vilhelm Bissen* haft sine Fugle, og den er mig uforglemmelig, fordi det var her, at den store, senere omtalte Fyrværkeri-Scene, der let kunde have kostet os Livet, foregik; vi tre Drengene opholdt os ellers aldrig dér; vi var i de andre Stuer eller inde hos *gamle Bissen* i »hans eget Atelier«, eller vi snusede omkring paa Loftet eller aflagde Besøg i det store Værksted — hvis vi da ikke var ude i Haven eller legede i Materialgaarden; af og til var vi dog ogsaa nede i den rummelige Kælder, hvor der ogsaa kunde være noget at snuse efter. *Gamle Bissen* forstod saa godt, hvad der kunde mere Drengene; han skriver til *Vilhelm Bissen*, 22de Marts 1859: »*Rudde* har atter skrantet i nogle Dage, men nu er han rask igjen. Han har i Dag haft en Dreng hos sig og stavret hele Dagen om, snart paa Loftet og snart i Kælderen. Du husker nok, hvor dejligt det er, saaledes at kunne snuse omkring. — —«

Den af Stuerne, der har gjort det smukkeste og mest levende Indtryk paa mig — jeg kan se den for mig nu, da jeg skriver dette, og det er dog for omkring 60 Aar siden — er *gamle Bissens* eget Atelier. Det var jo mest ved Sommertid, vi kom derop, og jeg var der ret ofte alene sammen med ham. Kom man derind en smuk Sommerdag, var det, som om man var i »en anden Verden«; vi vidste jo senere, at det var en Slags Italien. Fra det meget store Vindue fik Solens varme, skinnende Straaler et grønligt Skær gennem de mange Planter, der stod der, nogle i meget store Ballier, men de fleste i selve Vinduets Karm; der var mange forskellige Slags, en stor Mængde af dem meget høje, mest saadanne,

som man kun saa Mage til i den botaniske Haves Drivhus (den botaniske Have laa den Gang i Ny Havn, ved Charlottenborg); de fleste af Planterne havde *Bissen* jo ogsaa bragt med fra Italien; han fik ogsaa af sine Venner bragt Frø derfra, som han saa saae ud i Haven eller i Urtepotter oppe i Atelieret. Og saa pludselig, medens man saa paa Planterne, kunde man opdage et stort grønt Firben — ogsaa italiensk — smutte frem, kigge sig nysgerrigt om, for atter at forsvinde lige saa hurtigt, som det kom, eller for at lægge sig til Ro og sole sig i Fred — hvis da ikke et eller andet Insekt vækker dets Opmærksomhed og hidser dets Appetit.

Højere tilvejs, imellem Plantegrene eller ved Vindue-Hjørnerne saa' man ogsaa med ét noget røre sig — det var da en vældig stor Edderkop! — den var ogsaa italiensk, ligesom flere af de mindre Edderkopper. En af de Gange, jeg var deroppe, løb et Par smaa Fugle rundt paa Gulvet; det var Vagtler, et meget, man kan godt sige, »sødt Syn«; men der kunde ogsaa være noget, der virkede mindre behageligt! Jeg oplevede en Gang en Begivenhed, som jeg ikke kan glemme; det var med en Slange — jeg skal fortælle herom, naar jeg senere gør udførlig Rede for *gamle Bissens* Samling af levende Dyr.

Naar jeg tilføjer, at det var i dette »Eventyr-Land«, at jeg saa *gamle Bissen* i hans Virksomhed, og at han dør talte med os om meget forskelligt, vel mest om de Dyr, som han plejede saa omhyggeligt, vil Læseren forstaa, at det er et Minde, som man bevarer med stor Glæde. Det samme gælder Haven, der laa imellem Huset og det Plankeværk, der skilte den fra Materialgaarden. Det var en ganske lille Have, men hvor var den dog smuk og hyggelig! Der var en stor Mængde forskellige, større og mindre Planter; mange af dem var fra Italien, men vore egne duftende og skønne Røser, Lillekonvaller, Resedaer o. a. manglede selvfølgelig ikke. *Bissen* passede den for en stor Del selv, gjorde sine Observationer og frydede sig ved Blomsterne, hvad ogsaa Bierne gjorde; de havde deres Kuber i den lille »Afdeling« for sig, der laa ud til den store Port-Indgang til Materialgaarden, og det var en betydningsfuld Dag for os Drengene, naar Honningkagerne skulde tages ud af Kuberne; vi saa da *gamle Bissen* med den store »Hjelm« og det tætmaskede Gitter for Ansigtet og de store

Handske, der gik langt op ovenfor Hænderne, tumle behændigt med de vrede Bier, ligesom vi beundrede den Sindsro, hvormed han med begge Hænder kunde tage en stor Klump Bier, der havde sværmet, og sætte den ind i en Kube. Som Barn fik man, uden at tænke derover, et levende Indtryk af den store Kærlighed til Naturen og dens Vidundere, som var et af *Bissens* Karaktertræk. Her skal kun tilføjes, at vi som Drengene mest interesserede os for, hvornaar Vindruerne blev modne; hele den Façade af Huset, der vendte ud til Haven, var beklædt med Vin; den slyngede sig op paa Taget, ogsaa paa det i den lille Gaard; *Bissen* sørgede godt for, at de fik Sol paa rette Maade; de blev store, især de blaa Druer smagte os godt; som »klog General« overlod han os et bestemt Druedistrikt som vor Ejendom; han skriver til sin Søn d. 27de September 1859: »Du kan hilse *Bloch* (det er min Broder *Carl*, Maleren, som var i Rom), hans Familie befinder sig vel; hans to Brødre er stadig *Ruddes* Venner, saasnt han bare kan, saa henter han dem. Jeg har foræret dem Druerne paa Taget i Gaarden; der er grumme mange i Aar, og Taget er ganske blaat, saa Du kan tænke, de mere sig.«

Den Del af Haven, der laa nærmest ved den ovenfor omtalte »lille Gaard«, og som var adskilt fra Materialgaarden ved Plankeværk, var ikke beplantet; den blev os overladt til vore Forsøg paa at efterligne Forestillingerne af Beriderne paa Plænen i Tivoli, i Hippodromen (det senere Folketheater paa Nørregade) og Cirkus Renz.

For at omtale de Steder, hvor vi tumlede os, mangler kun nogle faa Ord om selve Materialgaarden; dens officielle Benævnelse var: »Den militaire Materialgaard, Frederiksholms Kanal 30 (Ingenieur Korpsets Stab og Forplejnings-Korpset«); vi mærkede ikke noget til den Slags; vi saa ikke engang noget til Soldaterne, hverken Hestgardister eller Artillerister, i Kasernen ved Siden af Materialgaarden; kun af og til, naar vi en sjælden Gang kom i den Del af Gaarden, kunde vi høre dem støje; vi anede ikke, at *Rudolf* havde Venner dør. Et Billede, som *Rudolf Bissen* har malet i 1862, da han var 16 Aar gammel, og som han forærede mig, da jeg lang Tid senere som hans Læge behandlede ham for hans alvorlige Leversygdom (en Absces, foraarsaget af

Galdesten), viser hele den Del af Huset, som *Bissen* beboede: Man staar inde i Gaarden; et Plankeværk dækker for Synet af den omtalte lille Have; bagtil rager Husets øverste Del frem og ovenover det Takkelagen paa de store Skibe, der laa i Frederiksholms Kanal; man ser ogsaa den Side af Huset, der vender ud til »den lille Gaard«; her er en »Kvist« med aabent Vindu; det er det omtalte Værelse, som *Rudolf* fik overladt til Beboelse, da *Vilhelm Bissen* var rejst. Paa Huset lægger man særligt Mærke til det store Vindue i den store »Kvist«, Vinduet for hans Faders Atelier, det med de mange Planter og Dyr; paa denne Frembygning er der anbragt et Hejseapparat; det var til at hejse store Marmorblokke op til Atelieret (fra den lille Gaard med Biku-berne); de smaa Marmorblokke laa løse foran Plankeværket; dem havde vi naturligvis stor Fornøjelse af; det kulminerede, naar vi hentede Skildpadderne ud fra Haven og spændte dem, i dertil af Husets Damer forarbejdet, nydeligt Seletøj, foran en Marmorblok — men det forstaar sig, at det var svært at faa dem til at trække af med Blokken; de brød sig aldeles ikke om, at vi piskede paa dem — det er jo ogsaa en haard Skal, de har! Var vi kede af den Leg, kunde vi ty til Kalkgruben; den var ret stor og dyb, med kridhvide »Vægge«, og der var meget Vand, klart og blaaligt-grønt skinnende; der fik vi os da en lille Sejltur i en fladbundet Kasse, der blev lavet dertil, og da Pepita-Raseriet graserede saa komisk i København, blev den selvfølgelig pyntet med hendes Navn med store Bogstaver. Vi kunde ogsaa af og til fange ret store »Vandkalve« i Kalkgruben; de var velkomne Gaver for gamle Bissen. Var vi kede af Sejlsadsen, kunde vi lege med de Børn, som boede i de smaa Huse, der laa i Materialgaardens Sidedel, eller med *Rudolfs* Jagthund »Hvaps«; han havde bragt den hjem fra en Rejse som Hvalp og selv givet den »Sut paa Flaske«; den var vor meget gode Ven og kom ogsaa til Besøg hos min Broder og mig, da vi som »unge Mennesker« boede paa et Kvistværelse i Store Kirkestræde; den havde forresten alt for mange Lopper. Der var jo ogsaa en Del Skure, som man kunne driste sig til at besøge, for at se, hvad de indeholdt; derimod mindes jeg ikke nogensinde vi var inde i den Have, der, omgærdet af et Stakit,

laa omtrent midt i Gaarden; den var ret stor og gjorde et hyggeligt Indtryk; der var et Æbletræ, men det faldt os dog aldrig ind at lade os lokke af det; Haven tilhørte Slotsforvalter *Zeltner*, hvis Børn vi af og til saa derinde, men som vi ikke legede med — skønt det nok havde været værd at stifte Bekendtskab med den smukke Datter, der omtrent var af samme Alder som vi, ligesom

Ved Langebro, Kopi. Original ca. 1810. Tilv. Grynmøllen og Fængslet, tilh. Druknehuset.

med én af *Jerichau's* Døtre, der engang imellem viste sig paa Materialgaarden.

Gik man gennem Gaardens hele Længde, kunde man, ligesom nu, gennem en Dør komme ud til Vestervold; her laa »Ride- og Beslagskolen«, hvor det nok var værd at se paa Rideøvelserne; det var tæt ved Langebro og Druknehuset, der var vor Rædsel; her drejede man af for gennem Fæstningsporten at komme forbi Rysensteens Badeanstalt til Tømmerpladsvejen, den stiltfærdige, idylliske Vej til venstre for Stadsgraven, ligeoverfor Tivoli; til venstre for Tømmerpladsvejen laa der et stort Oplag af svære Tømmerplanker i Vandet; det var meget morsomt at hoppe fra den ene Planke til den anden; ogsaa at blive vaad om Fødderne.

Hermed er Forsøget paa at skildre Bissens Bolig og de tilgrænsende Lokalteter endt; jeg nu skal fortælle om nogle af vore Oplevelser der i vor Drengetid og forsøge at give en Skildring af *gamle Bissen*, som han staar for min Erindring.

Da jeg første Gang saa *Herman Vilhelm Bissen*, var han næsten 60 Aar gammel. Erindringen om hans Udseende staar meget levende for mig, og det er i det Væsentlige det Samme i de c. 10 Aar, jeg kendte ham, til hans Død 1868.

Jeg ser en snarere høj end lille, kraftig bygget Mand; det er hans Hoved, især hans Ansigt, man ikke kan glemme; det var store Træk, med den høje buede Pande og den ret store Næse; Mundens Form kunde man ikke se; den var skjult af det store Skæg, der ogsaa dækkede Hagen og Kindernes Sider; det har været rødligt farvet, da han var ung, men nu i hans fremskredne Alder, var dets Farve en Blanding af hvidt, graat og rødligt; dette Skæg gav ham et imponerende Ydre; man var ikke i Tvivl om, at det var en *Mand*, med en kraftig Vilje, som man saa; men der var dog ikke Tale om, at man »blev bange«, naar man som Dreng saa ham for første Gang; de klare, lyse blaa Øjne var saa venlige — man fik strax Indtrykket af, at han godt kunde lide Børn.

Naar jeg tænker tilbage paa *gamle Bissen*, ser jeg ham altid i hans lysblaa, sribede Blouse, en vid Blouse, som gjorde hans Overkrop ret bred; i sin smukke lille Statuette har *Evens* givet et rammende Billede af ham. I sin Blouse arbejdede han i sit Atelier og i Haven; med den sad han ved Spisebordet, kort sagt, han havde den altid paa, selv om der var Fremmede med ved Middagen; jeg har kun én Gang set ham i hans Hjem med en sort Frakke, det var en Tirsdag-Aften. Det var nemlig Skik, at der den Aften, hver Uge, kom Fremmede; det var mest Kunstnere, der samledes, tillige kom *Høyen*, som jo paa flere Maader var den dominerende i Kunstnernes Kreds; vi var naturligvis aldrig med i de Selskaber; det har været tilfældigt, at jeg saa ham i den sorte Frakke, kort før de Fremmede kom — men jeg kan ikke glemme det! det var, som om man saa et helt andet Menneske! som om det frie, aabne, frejdige var kommet i Klemme, ikke nær saa tiltalende, som naar han var i Blousen, han holdt vistnok ikke heller

selv af den stramme fine Frakke, han tog den sikkert først paa i yderste Øjeblik. Efterat jeg har læst hans Breve, har jeg endog faaet Indtryk af, at han af og til har foretrukket at beholde Blousen paa; i et Brev fra d. 6te Januar 1858 skriver han i al Fald til sin Søn *Vilhelm Bissen*, som var i Rom: »Det er Tirsdag, og vi sidde Alle meget pæne, jeg med en ny reen Blouse og vente paa de fremmede, *Rudolf* ligger og snorker i Sofaen« — et helt lille Genrebillede! man ser ogsaa af Blousen, at det er Fru *Bissen* og hans Datter *Anna Bissen*, der forsyner ham; Anna B. skriver til sin Broder i Oktober 1859 om deres Faders Fødselsdag: »*Rudolf* brændte to Sole af om Aftenen, og Moder og jeg havde hver syet ham en Blouse.«

Naar *Bissen* skulde spadserere, havde han dog ikke Blousen paa; jeg husker ham i »almindeligt Tøj«; det var paa Tømmerpladsvejen en mild Sommeraften; han havde sagt, at jeg kunde gaa med ham; han var klædt i noget ret mørkt, graat Tøj og havde en »Bulehat« paa; han gik med den venstre Haand i Buxelommen (det var nok hans Vane) og med den højre Haand svingede han meget kraftigt et stort hvidt Net; jeg, som var meget nærsynet (hvad der forresten først blev opklaret senere, da jeg ved at ville skænke et Glas Vand hos Frisør Giese, tog en Glaskaraffe og heldte dens Prop gennem Glassets Bund; efter den Tid fik jeg Næsebriller). Jeg kunde altsaa slet ikke begribe, hvorfor han svingede det Net — der var jo ingen Sommerfugle at se! det var store Sværme af meget smaa Myg, der skulde fanges! et Arbejde af stor Betydning, da det var de italienske Edderkopper i hans Atelier, der trængte til Føde.

Dette Billede af den alvorlige Mand med det store Skæg og Nettet, der skal fange de for mig usynlige Myg, staar uudsletteligt for min Erindring — ikke uden et vist komisk Skær.

Som skildret ovenfor var Hovedindtrykket af *Bissen* en kraftig Skikkelse; men det havde han ingenlunde været som ung. I den omtalte lille »grønne Stue« hang der et lille Maleri, et Portræt af en ret ung Mand; vi blev som nævnt meget forbavsede, da vi hørte, at det forestillede ham selv! var det muligt, at den store, stærke Mand kunde have set saa svag (og stilfærdig svagelig) ud? og saa hørte vi tilmed, at han selv havde malet det! jo, det forholdt

sig rigtigt nok; vi hørte ham af og til selv fortælle lidt om den Vandkur, han havde gennemgaaet i Grüfenberg og at han i det hele havde været meget svagelig som ung. I *Weilbach's* Bog om *Bissen* er disse Forhold nærmere omtalte (han var første Gang i Grüfenberg i 1844); der kan man ogsaa finde Forklaringen paa, at det omtalte Portræt var malet af ham selv; det er en Beretning, som belyser en vis Side af *Bissens* Karakter godt: det var i 1821; *Bissen* (han var da 23 Aar) vilde concurrere til »den lille Guldmedaille«; han blev lukket inde for at udføre Skizzen til det Arbejde, der saa senere skulde udføres omhyggeligt. Opgaven var: »Jakobs Sønner, som bringe ham Josephs' blodige Kjortel«; *Bissen* havde, foruden det, der skulde bruges til et Maleri, ogsaa taget Ler med; medens han staar og betænker sig, støtter han sig til sin Palet, saa stærkt, at den knækkede! heldigvis! nu var der intet Valg, *Bissen* blev Billedhugger. Det var til stor Overraskelse for Akademiet; de kendte ham kun som Maler; den lille Guldmedaille blev ham enstemmigt tilkendt.

Bissen har uden Tvivl lidt meget i sin Ungdom; ogsaa da han i lang Tid var i Rom, var han meget svag; i et Brev til sin Ven *Freund* fra 1831 og 1832, klager han meget derover; det var, som sagt, først efter Koldtvandskuren i Grüfenberg, at den svage unge Mand, hvis Portræt vi saa, var blevet som et »Sindbillede paa nordisk Kraft«; denne Kur, som ogsaa *Rudolf* maatte hjælpes med, naar hans »Skranten«, som *Bissen* saa ofte omtaler i sine Breve, tog Overhaand (en 3—4 Gange kolde Afvaskninger om Dagen) hjalp godt, de var jo ikke saa behagelige! Dette kolde Vand og Friluftslivet, som *Bissen* selv tilskrev sin Helbredelse, har sikkert bidraget sit til hans Syn paa, hvordan Drengene skulde have Lov til at tumle sig; ellers havde han vel ikke tilladt os og opmuntret os til »alle de Kunster, vi fandt paa«. Jeg skal anføre nogle Exempler paa, hvor morsomt vi tre Drengene havde det: Lige udenfor Materialgaarden laa jo Frederiksholms Kanal; der var mange Baade at faa til Leje; *Vilhelm Bissen* havde sin Baad liggende dør; da han var rejst til Rom, blev det »*Rudolfs*« Baad. Den laa et Stykke fra Huset, og vi bar med Stolthed Aarerne og Roret derhen; det følger af sig selv, at *Rudolf* selv vilde styre Baaden; *William* og jeg bestræbte os for at vise os som »gamle

Sømænd«, der kunde tage lange Tag med Aarerne, og saa gik det rask ud i Kalveboderne; der gik vi saa »i Vandet fra aaben Baad«; det var ganske anderledes rask end at tage Billet ved Rysensten og blive roet af de gamle trætte Mænd ud til »Estakaderne« — hvor der iøvrigt var meget tiltalende at bade i det store Bassin med den dejlige Sandbund, som man kunde se med sine egne Øjne; der var saa rart lavt, saa man kunde »bunde«; i alt Fald holdt jeg meget mere af det Sted, men jeg var jo ogsaa »den Lille«; jeg gjorde dog aldrig Indvendinger, men sprang rask ud i det dybe, mørke Vand og klatrede igen op paa Baaden, som jeg tænkte nok engang »kæntrede« med os — jeg syntes i det Hele, at det var rent ud sagt væmmeligt. Om at gaa ud fra det store Atelier sammen med nogle af Bissens Elever og springe i Kanalen, som *L. Brandstrup* fortæller var Skik, da han var Elev hos *Vilhelm Bissen*, var der ikke Tale om »i min Tid«; der var da ogsaa en Jolle paa Brandstrups Tid, som de tog ud med til Kalveboderne. Det var naturligvis storartet for en Dreng paa 11 Aar at have sin »egen Baad«; men *Rudolf* benyttede sig af enhver Lejlighed til at erhverve sig noget. Da *Anna Bissen* for første Gang skriver til sin Broder *Vilhelm*, d. 28de Oktober 1857, fortæller hun: »*Rudolf* har i forrige Uge for første Gang faaet ug× i Tysk Grammatik; han benyttede sig ogsaa af Lejligheden og lod sig ordentlig betale derfor af Fader, men Pengene bruger han jo til sin Baad. Fader maa nu i Dit Sted tage med ham; thi, naar der kommer Drengene til ham, maa de ikke roe uden at der er en Voxen med; saaledes var Fader forleden Dag to lange Toure ude at roe.«

Det er meget pænt af *gamle Bissen* at ofre sin kostbare Tid paa den Maade — selv om det maaske har moret ham; han maa dog være bleven ked af det, thi vi tre, *Rudolf*, *William* og jeg, var altid alene i Baaden; det kan dog være, at vi, hvis han havde vidst, at vi vilde ud at bade fra »den aabne Baad«, ikke havde faaet Lov dertil den Dag, da det om Aftenen var Juleaften; Vejret var saa smukt, og vi roede ud .og sprang i Vandet fra Baaden tæt ved Estakaderne; da vi kom tilbage, blev det stolt berettet: »Vi har været i Vandet!«, og Svaret fra *gamle Bissen* var: »raske Drengene!« At *William* og jeg ikke turde omtale denne Heltegerning hjemme, var os klart. Vor Lyst til Badning blev iøvrigt ret ofte

tilfredsstillet i Badekarret i »den lille Gaard«; derimod vovede vi aldrig at bade fra »Pepita«.

Rudolf benyttede Baaden paa mange Maader; som det vil fremgaa af Citater fra Brevene fra *gamle Bissen* og fra *Anna Bissen* bliver han Fisker, pilker Torsk og stanger Aal — og benytter sig af Lejligheden til at overtale sin Fader til at give ham en »Sydvest«; han faar den, skriver *Anna Bissen*, »fordi jeg var paa Comedie«. Han faar ogsaa dem, der arbejde i Atelieret til at interessere sig for at sejle med i Baaden — og han bliver ogsaa Jæger i en tidlig Alder. Det varede alligevel ikke længe, saa solgte *Rudolf* sin Broders Baad, for nu vilde han hellere have en Gjed og en Vogn. Det har været *gamle Bissens* Princip at lade Børn ikke blot more sig og leve i frisk Luft, men have saa megen Frihed, at de selv kunde høste Erfaringer om, hvad der var farligt, og hvad ikke. Man maa dog ikke tro, at han ikke bekymrede sig over, hvad der kunde hændes; vi har jo set, at han roede med i Baaden, i al Fald naar der var fremmede Drengene med; og det vil fremgaa af hans Breve, at han ogsaa kunde være meget ængstelig tilmode paa *Rudolfs* Vegne, naar han var »tilsøs«. Jeg kan alligevel ikke forstaa, at han gav *Rudolf* Lov til at lave Fyrværkeri; denne Lærdom havde, som berørt tidligere, nær kostet os tre Drenges Livet. *Gaetano Amici* var en meget anset Mand i København paa Grund af hans smukke Fyrværkerier i Tivoli. Som Navnet viser, var han fra Italien — og naturligvis en Bekendt af *gamle Bissen*; de havde ogsaa fælles Interesser, for Exempel for at faa Planter sendt hertil fra Italien. *Rudolf* fik, som sagt, Lov til at lære at lave Fyrværkeri hos *Amici*, og han var snart saa dygtig, at han kunde lave »romanske Lys«, »Sværmer« o. a.; hans »Værelse« var nu »Laboratorium«; en Eftermiddag skulde han vise os, hvor dygtig han var; han gav *William* en »Klump« og sagde, at det var romansk Lys: »det er rødt, du kan godt holde det imellem Fingrene, saa skal jeg tænde det!« og saa stak han en Tændstik til Klumpen, der strax fattede lidt — og brændte *Williams* Fingre, saa han lod den falde; der blev ikke Tid til at se paa, om den var rød, thi et Øjeblik efter hørte vi en hvislende Lyd, og nu begyndte en »Sværmer« at fare rundt i Stuen; dens Hvislen blev stærkere, og den gav meget Røg fra sig, som gjorde det dunkelt i Stuen; der

var dog ingen Tvivl om, at den pludseligt var faret op imod en af Ruderne og havde slaaet den itu — det kunde vi høre paa Knaldet! den susede fra et Sted til et andet, snart lavt, snart højt, og vi fo'r rundt i Værelset, for at den ikke skulde ramme os; en af os raabte: Luk Døren op! men førend vi var kommet ud paa Gangen, var Sværmeren fløjet op i Ansigtet paa mig og havde strejft min Næse; jeg brølede og fo'r ud ad Døren — heldigvis var Sværmerens Kræfter nu udtømte, og den laa livløs paa Gulvet. Jeg ved ikke, om *Rudolf* fortalte om denne Begivenhed til sin Fader; jeg husker kun, at *William* og jeg hurtigt sagde Farvel og skyndte os hjem. Da vi havde ringet paa, lukkede min Søster op; det var heldigt, at der var Fremmede, saa vi behøvede ikke at gaa ind i Stuerne; men min Næse maa have set underlig ud, eftersom min Søster spurgte, hvad det var? der blev svaret: Snue! og saa skyndte vi os op paa vort Kvistkammer.

I og for sig viser denne Beretning tilstrækkeligt, hvor farligt det er at give Drengene Lov til at lege med Fyrværkeri; men Faren var meget større end omtalt; den Bordskuffe, hvori *Rudolf* havde sine Remedier, stod halvt aaben, og i den laa en Pakke med Krudt: havde Sværmeren fundet paa at gaa ned i den Skuffe, var der sket en Explosion, hvis Følger kunde være blevet skæbnesvangre, paa flere Maader!

Jeg kan heller ikke forstaa, at *gamle Bissen* gav *Rudolf* Lov til at skyde med Gevær; i Begyndelsen var det Spurve i Haven og Materialgaarden, men senere gik han »rigtigt paa Jagt«; der er flere Meddelelser herom i Brevene; jeg skal her citere af *gamle Bissens* Brev d. 1ste April 1858: »*Rudolf* har hele Dagen været ude paa Jagt med Islænderen (det er en af dem, som arbejdede i det store Atelier); vi troede, han skulde hjem til Middag, men han havde gjort Aftale med Baadsmanden om at blive ude til Mørkningen, hvad der afstedkom nogen Uro. Han har paa denne Fart været ude i Kongens Enghave, set *Line Boies* Sted, som helt er forandret og skød 3 Lærker og Islænderen 2. Nu ligger han paa Sophæen og spiser; thi han var, da han kom hjem, saa vaad som en druknet Mus og maatte helt klædes af.«

Tænke sig, *Rudolf* da kun 11 Aar! det er dog ret rart at se, at

gamle Bissen har været bange for ham, og det, skønt der baade var en Islænder og en Baadsmand med!

Selv om *Rudolf* havde foreslaaet os ogsaa at forsøge os som Jægere, med rigtige Geværer, var vi aldrig gaaet ind derpaa; saadan noget vidste vi, at vi ikke maatte; derimod betænkte vi os ikke paa at gaa med Karabiner, der ikke var ladte; det var, naar vi vilde imponere som Soldater — jeg mener Riddere.

Paa den Tid, her er Tale om, hentede Folk jo selv deres Mælk; Bissens Kokkepige hentede den hos Brændevinsbrænderen, der tillige holdt Køer; hun gik om Aftenen langs Frederiksholms Kanal, gennem Stormgade og drejede saa til højre, hvor der laa, og endnu ligger, et lavt gammelt Hus tæt ved Hjørnet; det var i *Filosofgangen*, som rigtignok har forandret sig meget siden den Tid! det var den Gang en meget yndet Promenade; hun gik sædvanligt derhen ved Solnedgangstid, og det var ikke sjældent, at vi fulgte efter hende som Patrouille, Escorte, der beskyttede hende, *Rudolf* som Anfører og vi to andre bagved ham. Hvis den, som læser dette, ikke har set *Filosofgangen*, som den var med sine gamle Træer og med de mange, der spadserede deres Aftentur dør, vil han næppe kunne forstaa, at det kunde gaa an, ja endog slet ikke vakte paafaldende Opmærksomhed, at vi optraadte som »*Maries Riddere*«; vi var jo i den Alder, da vi var begyndt at »sluge« *Ingemann's Romaner*; det maa være Paavirkningen fra disse, der har givet os Ideen til denne Leg; maaske dog ogsaa »*Hestgarden*« har haft sin Indflydelse. Vi havde forgyldte Hjelme og Kyrads af Pap, højrøde Kapper og bar vore Karabiner med Anstand; medens hun var inde i Butikken, gik vi alvorlige frem og tilbage foran Porten; naar hun kom ud, præsenterede vi Gevær — og fulgte hende saa hjem igen som Patrouille. Det forekommer mig at være et Tidsbillede, der karakteriserer København ret godt, som den var for 60—70 Aar siden.

I 1860 fik *Filosofgangen* en anden Indvirkning paa vor Uddannelse; vi havde, som alle Drengene, naturligvis været begejstrede for dem, der gjorde Beriderkunster; enkelte Gange havde jeg været i Hippodromen paa Nørregade (det senere Folketheater), hvor der lugtede rart »*Cirkusagtigt*«, men hvorfra jeg dog ikke har andre Minder end, at Direktøren *Gautier*, som paa sin 70-aarige Fødsels-

dag kom ind og blev hyldet, slog en Saltomortale, klædt som han var i »sort Kjole med hvidt Slips«; derimod havde vi flere Gange været i Tivoli og set Beriderne paa Plænen; det var dog ikke noget imod, hvad *Renz* bød paa, da han i 1860 fik Lov til at rejse sit store Cirkus i Filsofgangen, paa Gyldenløves Bastion (det var omtrent der, hvor Kunstindustrimuseet senere blev rejst); det vakte stor Begejstring i hele København, og her saa vi for første Gang den mageløse Mand der svævede højt i Luften, svang sig et langt Stykke fra én Trapez til en anden, der var i Bevægelse! — det maatte vi jo efterligne ved vore Beriderforestillinger for *gamle Bissen*, især da Vilhelm Bissens lille Pige blev saa stor, at hun begyndte at gøre Kunster. *Gamle Bissen* havde selv lært os forskelligt; jeg husker, som om det var i Gaar, da han spurgte os, om vi kunde »krænge en Ugle?« Vi vidste ikke, hvad det var; saa tog han fat i en af Gyngens Stænger med begge Arme og slyngede sig saa helt rundt imellem den og den nedenfor liggende Stang — han var dog dengang 60 Aar! den Kunst kunde vi jo snart gøre ham efter; men der var meget andet, vi gerne vilde kunne, derfor fik vi Lov til at indrette et »Circus« i Haven; der havde vi Trapezer, løb paa Tønde (selvfølgelig var den som de andre »Redskaber« kridtet hvid) og optraadte som Athleter; navnlig brillerede *William*, naar han med sin ene Arm under et lydeligt »Hopla!« slyngede mig op over sit Hoved. *Gamle Bissen* tog tidt Billet til Forestillingen, som kostede 4 Skilling, og sad der i sin Bluse og opmuntrede os — og morede sig uden Tvivl i al Stilhed over at se disse Beridere, som havde deres Underbuxer som Trikot og Brystet dækket af Svømmebuxer med farvede Striber og Guldbaand om Panden.

Bissen har sikkert ogsaa fornøjet sig ved at gøre sine Observationer i den gule Stue, »Salen«, hvor der flere Gange var Selskab for en ret stor Mængde Børn. En Gang var der Maskerade, som dog for mig kun har efterladt et meget broget Billede af en Mængde Dreng, der alle løb rundt i Stuen og raabte meget højt; en anden Gang spillede vi Komædie, 1ste Akt af »Kærlighed uden Strømper«; at det har været en ganske ualmindelig Forestilling, vil Læseren forstaa; jeg selv husker kun lidt derom, derimod husker jeg

godt, da *William* og jeg optraadte som Solo-Danser og Danserinde og skal forsøge at give et Billede af denne Forestilling:

Der var rejst et Theater i Salens ene Ende; (det fremgaar af Brevene, at det var Vilhelm Bissens Theater, som var pyntet op i Anledningen af det omtalte Skuespil, og det er muligt, at Balletten blev givet den samme Aften); paa Plakaten underrettedes Publikum om, at det var »Signora Finaria«, de skulde have den Fornøjelse at se. Det fordrer lidt nærmere Forklaring, at min Broder og jeg var saa dristige at optræde i denne Pas de deux.

Vi havde lært at danse hos den fra det Kongelige Theaters Ballet bekendte Hr. *Brodersen*, som havde Lokale i Bredgade, hvor en ret stor Mængde Smaapiger og Drengene blev indøvede i Dansens Kunst. Allerede som Begynder dér havde jeg stor Respekt for denne Kunst, hvilket bevirkede, at Hr. *Brodersen* ogsaa fik Respekt for mine Evner, iøvrigt ligeledes for min Broder *Williams*, og vi nød da den Ære, sammen med to udvalgte Smaapiger, da der blev holdt »Afdansningsbal« i Apollosalen paa Østergade under de mange Forældres Tilstedeværelse, at danse en for Lejligheden komponeret Kvadrille. Der var dog gaaet en Del Aar siden den Tid, og *saa* udmærkede Dansere har vi dog vel ikke troet, vi var, at vi nu burde optræde som omtalt; det har muligt været Eftervirkninger af Pepitamanien, der paa den Tid betog København, eller skulde det maaske være, at *Anna Bissen* havde indpodet os Dristigheden til at optræde? Hun skriver i al Fald (d. 29de Januar 1860): »Jeg har just ingen videre Ro (det er til at skrive), for *Rudolf* og *Bloch*'erne er kommet i Dansehjørnet og muddre dygtigt. Moder spiller for dem alle Slags Valse. For lidt siden lærte jeg dem Begyndelsen af en ny Dans »Les Lanciers«, som dances overalt, og som jeg har lært af en rigtig Danselærer tillige med *Hanne Hage* . . . « *Hanne Hage* var *Anna Bissens* Veninde og overværede, som det vil ses, Forestillingen. Enten det nu var det Ene eller det Andet eller simpelthen et Indfald, sikkert er det, at vi optraadte; jeg kan ikke huske min Broders Dragt, men den har nok været den samme, som naar han viste sig som Berider; jeg selv var bleven til »en rigtig Danserinde« med hvide, korte Skørter, nedringet — — jeg tænker, at *Anna Bissen* og *Hanne Hage*, som havde sørget for min Paaklædning, har haft

en Fornøjelse af at gøre mig meget fin. Fru *Bissen* spillede paa Klaveret til Dansen, som *Rudolf* og vi To havde komponeret; hun blev accompagneret af *Rudolf* med den Musik, som han selv havde komponeret; han elskede især at slaa paa Triangel og paa Tromme; jeg ser ham endnu staa imellem Kulisserne med sine Instrumenter og fare fra det ene til det andet — men jeg ser ogsaa dér *Anna Bissen* og *Johanne Hage*, navnligt dennes store klare Øjnes ivrige Blik og hører hendes hjertelige Latter (jeg tror, at jeg aldrig ellers har hørt nogen le saa hjerteligt!), medens *William* og jeg udførte vor Pas de deux med stor Alvor; der kan ikke være Tvivl om, at det har været et overordentligt komisk Syn!

De meddelte Exempler belyse godt, hvor mange Slags Adspredelser af usædvanlig Art vi Drengene kunde have at glæde os ved i og udenfor Bissens Hjem; men vi var der jo ogsaa tit under ganske dagligdags Forhold, og Erindringen herom kan sammenfattes i Ordet: hjemlig Hygge. Besøgene i Værkstederne er omtalte ovenfor; her sigter jeg nærmest til den røde Daglig- og Spise-Stue, som var et rart Opholdssted, ikke blot naar vi øvede os paa Kunster i Tremmestigen og trætte bagefter lagde os paa Gulvtæppet for at »summe«, som vi kaldte det, men ogsaa naar vi spiste med til Middag eller hørte Fru *Bissen* spille og synge ved Klaveret. Ved Middagene, som især var hyggelige ved Vintertid, naar Olie (senere Moderatør-)lampen var tændt, og *gamle Bissen* sad der i den smukke Sopha, med sin Blouse, har jeg nogle Gange set Gæster, af disse husker jeg dog kun Maleren *F. Vermehren*; det er vel nærmest, fordi han saa saa vist paa mig og udbroød: »Jeg har aldrig før set saa alvorlig en Dreng!«, men i Almindelighed var *William* og jeg der alene. Det interesserer jo altid Børn, om Maden er anderledes end den hjemme; hos *Bissen* lærte vi for første Gang en Ret at kende, som hed: »tyske Klumper«; de var meget store — jeg tror, det var en Melspise med Flæskestykker — og, hvad der var særligt rart ved den, de blev serverede med rigelige Masser af rød, sød Sauce. Medens de tyske Klumper havde Nyhedens Interesse, kendte vi jo godt Sagosuppe (eller almindelig »Sød-Suppe«) hjemmefra; det fik vi ogsaa tit hos Bissens, men Mage til Overdaadighed af Blommer! det har jeg aldrig kunnet glemme!

Det Billede af *gamle Bissen*, som ses paa S. 10, gør, som ogsaa

før bemærket, et alvorligt, mandigt Indtryk; man kan godt tænke sig, at naar den Mand blev vred, saa var det Alvor. Det Billede, jeg har forsøgt at fremstille i det, som er skrevet ovenfor, viser ham især i hans Hjem som »Børneven«, et Minde om en ganske ualmindeligt elskværdig Personlighed, som for mig er uforglemmeligt og har bidraget til, at Erindringen om min Barndom staar for mig med smukke lyse Farver. Vi Børn kendte jo slet intet til andre Sider af hans Værd, heller ikke til hans Karakter paa andre Omraader. Det var en kendt Ting i Hjemmet, at *gamle Bissen*, vel ikke saa ganske sjeldent, kunde blive meget vred, men som hans Datter skriver til sin Broder: Du ved, at det gaar hurtigt over igen! Jeg vil dog tilføje, at jeg ogsaa nogle Gange har set ham vred, stærkt rød i Hovedet og med en Stemme, som nok skulde sige En, at det var bedst at »tage sig lidt iagt«. Den ene Gang var, da vi en Dag sad ved Middagsbordet; de »berømte« tyske Klumper blev sat paa Bordet, og han fik sin Portion; strax, da han havde smagt paa dem, rejste han sig og gik rundt i Stuen; der var ingen Tvivl om, at han var vred, og Fru *Bissen* fik Ordre til, at Klumperne skulde ud igen i Køkkenet og koges om! Det var jo en Bagatel, som naturnødvendigt let blev glemt igen; dermod tvivler jeg om, at »Marie« fandt det en Bagatel, da hun fik Skænd i *Williams* og min Nærværelse: den ret gamle Pige kunde vistnok lide os ganske godt, men hun var noget »tvær af Natur«, og det kedede hende, at hun saa tidt skulde ud fra sin Virksomhed i Køkkenet og gennem Gaarden for at lukke os op; vi kom der jo meget tidt, i visse Perioder saa at sige dagligt; *William* og jeg maa have fundet, at det ikke var saa rart at se hendes tvære Ansigt, i al Fald kom der en Tid, da vi ikke gik derhen; da vi saa kom igen — der var vel gaaet en Ugestid — sagde *gamle Bissen* i en Tone, som jeg endnu kan høre, klynkende med komisk Betoning: émh, hvorfor har I ikke været her saa længe? — Marie er saa muggen, naar hun lukker os op! — og i det Samme forandredes hans Ansigts Udtryk; vi kendte det jo kun som saa mildt og meget rart, men nu var han vred, højrød i Hovedet, med gnistrende Øjne, der var ingen Tvivl om, at han var vred; han gik hurtigt ud i Køkkenet, og vi fulgte efter; her stod Marie og strøg paa et af de gammeldags, brede Strygebrædter

der var dækket med et Stykke gulligt, svedent Uld; *Bissen* slog paa Strygebrædtet, saa Strygejernet hoppede i smaa Hop henad Brædtet og endte med at falde paa Gulvet, og raabte i det Samme: »Donnerwetter! Mukker Du?!« — — Hvad jeg ikke glemmer i denne Scene, er især Strygejernet, der hoppede, og hans »Donnerwetter!« — en Scene, som ogsaa viser, hvor kært det var ham at se Børn om sig og gøre sine Iagttagelser om deres Færd.

Den tredie Gang, jeg har set *gamle Bissen* hidsig, var oppe i hans eget Atelier, da jeg skulde hjælpe ham med at faa en af hans Slinger ned i dens Kasse — men herom giver jeg nærmere Besked i det følgende; Beretningen herom passer nemlig godt ind i en nærmere Omtale af, hvad det var for mange Dyr og Planter, *gamle Bissen*, man kan godt sige: elskede at sysle med; det var en Interesse, som han havde haft fra sin tidlige Barn-dom, indpodet ham af hans Fader, og som bidrager godt til Belysning af hans Personlighed; jeg samler derfor, hvad jeg har kunnet, i et Afsnit for sig.

OM PLANTER OG DYR I GAMLE BISSENS HJEM

Det Indtryk af alle de Planter, man som Dreng saa i *gamle Bissens* Hjem, i den lille Gaard, i Haven, men især i hans Atelier, var baade meget smukt og imponerende, men der blev dog ikke set paa med det rigtige Blik; der var jo saa meget andet, der fængslede en Drengs Interesse; det er først ved at læse Brevene fra ham og *Anna Bissen* til *Vilhelm B.*, medens denne var i Italien, at man faar det rette Syn paa gamle B.'s Kærlighed og Interesse for den Side af Naturens mange Vidundere. Det er morsomt at konstatere, hvor ivrig han er for at faa sendt Planter og Dyr fra Italien hertil.

I Begyndelsen er det en af Familiens Venner, *Henry Koch*, senere Admiral, som paa sine Togter faar Frø, Rødder og Planter hjem med, ogsaa Dyr og forskellige Sager; senere benyttes Lejligheden, naar en eller anden Landsmand tager hjem fra Rom; og da *gamle Bissen* selv var i Italien, køber han Planter i den botaniske Have i Rom og Neapel — for ikke at tale om at han og *Vilhelm B.* gaa paa Jagt sammen i Campagnen og glæder sig over Fangsten, især hvis det var nye Arter af Insekter, der ikke findes hjemme i Samlingen i Tegnestuen.

I Brevene bliver *Vilhelm B.* holdt nøje à jour med, hvordan det staar til med alle Planterne. Jeg anfører spredte Meddelelser i Citat fra Brevene, fordi Ordlyden af Meddelelsen bidrager til Karakteristiken af *gamle Bissen* og hans Datter. *Gamle Bissen* skriver i April 58: »Cedertræet bliver ved at sygne hen. Kan Du ikke faa lidt *Frø* og give en Hjemrejsende med? . . . De Agaver Du sendte, voxer nok allerede, dog har Knopperne endnu ikke vist sig,« og en Maaned senere: »Heni (det er *Henry Koch*) har da

bragt baade Agaverne og Anemonerne, som jeg strax plantede. Af Korkegene er 4 allerede 4 Tommer høje og 3 andre i Vente. Hampene er ogsaa oppe, det vil sige 2 og En kommer nok; de andre blev fordærvede. Den 28de bragte han ogsaa alt det Frø, I har pillet, og af det meste har jeg allerede saaet. Cederen begynder allerede at spire, saa nu behøver Du ikke at sende mere Frø — man bliver helt glad ved, at Cederen alligevel ikke er »gaaet ud« og man glæder sig med gamle B. over den danske Maj's Skønhed naar han, som man ser gaa i den lille Have og gøre sine Observationer, fortsætter: »Nu begynder det ogsaa her at blive grønt, mange Bøgetræer skal allerede være udsprungen. Vores Mandel-Træ staar allerede i fuld Blomst, *Hugos* Kastanietræ (en afdød Søn af B.'s første Ægteskab) faaer dette Aar lange Skud. Judas-træet tror jeg derimod er gaaet ud, i det mindste har jeg ikke set Spor af Liv endnu, ligeledes tror jeg at flere af Vinstokkene er væk; hvad Aarsagen hertil er, kan jeg ikke vide, Kulden kan det ikke være, thi vi har saa godt som ingen havt. Ogsaa alle Bellisserne, ja saagar Violerne er væk. Vi har næsten ingen Sne havt, om det skulde være dette? Den store Tørke har næsten udtørret alle Kilder eller formindsket deres Vandmængde betydeligt; det gaar saa vidt, at vi ikke kan bruge vores nye Vandværk, saa lidt er der. Jeg vilde ønske Du kunde komme hjem paa en Dag for at indbinde Grenene paa Træet i Gaarden; *Rudde* kan næppe og jeg — er — for gammel.«

I August 58 er der igen kommet en Kasse: »Tak for Rødderne og Dyrene (hvoriblandt en Skildpadde)«. Det er et langt Brev, hvori der skrives om meget, saa der er ikke Tid til videre Forklaring; det ender med: — og hermed slut! — Din Fader Bissen;« men — meget karakteristisk for gamle B., som saa jevnligt maa tilføje en Efterskrift — lige bagefter skriver han: »Har Du set Rug voxer i Bjergene eller tager jeg fejl?«

I Juni Maaned 1859 er *gamle Bissen* otte Dage i Rom; paa Hjemrejsen boer han hos sin Broder i Paris og beretter d. 22de derfra til Vilhelm B. om de Planter og Dyr, som de har samlet, medens han var i Rom: »Vore Planter og Dyr er alle kommet vel hertil, kun den ene af de lysende Larver er død, den anden har vi sat i en Glasklokke paa noget Jord og den har lyst ganske rask

for os i Aften. Olietræerne har vi plantet, én hver i sin Potte og de synes at have det godt. Onkel har travlt med sin Have og sine Dyr, der bestandig skaffe ham nok at bestille.« Man er spændt paa, hvordan den Høst fra Rom vil befinde sig paa Rejsen fra Paris til København; vi vende tilbage til dette Spørgsmaal, naar Talen er om Dyrene; her anfører jeg kun, at da gl. B. er kommen hjem d. 7de Juli, skriver han 5 Dage senere om Dyrene og tilføjer, at »Onkel beskæftiger sig endnu med samme Iver i Haven og med sine Fugle som før, men Vinhuset og Haven var, mener jeg, smukkere for 3 Aar siden, alting er for stort i den«; gamle B. kan jo, som vi har hørt, ikke lide, at Haver er »bepakkede«, men han er dog glad ved at have sét, at hans Broder stadigt har samme Interesse og Glæde af Planter og Dyr som han selv. Han sér nu efter sin Hjemkomst til København med Iver, hvordan det gaar Oliventræet; den 27de Juli »Dit Oliventræ har voxet flere Tommer«; det gaar dog langsomt med Væxten, thi først 3 Maaneder efter faar Vilhelm B. at vide: »Dit Oliventræ er nu over 6 Tommer højt; ogsaa et Par smaa Myrthetræer voxer paa deres Viis ret rask, dog er de næppe en Tomme høje. Noget af det Frø, Du sendte (det er ikke fra »Jagten i Rom«), er da kommet op, men jeg kan ikke kende Træet, derfor vil jeg indlægge et Blad heri, at Du maaske kan sige mig, hvad det er. Egetræerne er voxet betydeligt, især Korkegene, ét er vist 1½ Alen højt.« Alle disse italienske Plejebørn staa oppe i hans Atelier i det store Vindue, hvor Solen skinner saa varmt, og observeres med samme Iver, som Firbenene og de andre Dyr deroppe; det har været ham en stor Glæde.

I det samme Aar, 1859, skriver *Anna Bissen* ogsaa af og til om Haven og Planterne; hun faar ogsaa sine Veninder til at interessere sig for »det italienske«; i Januar hedder det: »Vil Du da, hvis Du sender *Frø eller slikt* her til os, ogsaa sende lidt til Frøken *Heger* og *Johanne*. Jeg lovede hende, at, naar vi fik, skulde hun ogsaa faa noget.« I Marts kommer *Foraarsglæden* til Orde: »*Crocus* og *Vintergjækker* staa saa nydeligt i Haven og *Violerne* har Knopper, saa vi kunde iaar faa virkelige Martsviolier. Luften er saa mild og foraarsagtig og Fuglene synge, men den blaa Himmel og Solskinnet er endnu kun sjældne.« Vilhelm B. faar ogsaa at vide

at »*Lympha* vil blive glad for *Cederæbler*« (Lympha er en Datter af Professor Freund og Kusine til Christian Freund der har arbejdet i gl. Bissens Atelier) og at Husets gamle Bekendte gerne vil glæde *gamle Bissen*: »Frøken *Boye* har bragt Fader en Slags *Mais*, der begynder at komme op,« hvilket sikkert har glædet den gamle rare Frøken *Boye*, som jeg mindes at have set ret ofte. Da *gamle Bissen* er paa den ovenfor omtalte korte Rejse til Paris og Rom (det er for at gøre Studier til »Flensborg-Løven« i Paris og samtidigt for at besøge Vilhelm B. i Rom), maa *Anna Bissen* give ham god Besked om hvordan det gaar med Planterne herhjemme; hun skriver til ham 11. Juni 59: »*Planterne* lade til at have det godt. Moder og jeg vande dem dagligt, det trænger de til, da det ikke har regnet siden Du rejste. *Irisen* i Hjørnet af Haven er begyndt at springe ud, den bliver rød og *Hørren* har en Mængde Blomster hver Dag. Det *Saaede i Potterne* ovenpaa voxer rask. Jeg havde aabnet Vinduet straks. Skal jeg lukke det om Natten, saalænge det er meget varmt?« — det er tydeligt, at *gamle Bissen* har været bekymret for, hvordan det skulde gaa »det Saaede i Potterne« oppe i hans Atelier, naar han selv var borte, og han har skrevet til Datteren, om hun nu ogsaa huskede at de skulde have frisk Luft?

I et Brev d. 15de Marts 1860 taler *gl. Bissen* om, at han tænker paa at rejse med hele Familien til Rom; denne Længsel efter Italien har han ret ofte; at det er Alvor kan man se deraf, at han beder sin Søn om at faa at vide, hvad det koster, naar man selv laver sin Mad. Men der kan jo gaa lang Tid og derfor: »Dernæst vilde jeg bede Dig om at tage et lille Kræmmerhus fuldt af Rug fra Albanerbjergene hjem med. Jeg tvivler nemlig alligevel om, at det, vi saaede, virkeligt er Rug. Du tager dog vel ud til Bjergene, inden Du rejser, om ikke for andet, saa for samme Skyld? Da Du vel ikke opholder Dig længe paa Rejsen, saa kunde Du nok tage et og andet Pilleri hjem med? *Vilhelm B.* skal nu hjem (han er i Danmark fra Juni—14. Oktober 1860); der er ogsaa andre end *gl. Bissen*, som vil benytte Lejligheden til at faa deres Ønsker opfyldt; der staar i samme Brev: »*Medaillør Krohn* beder Dig om at købe paa Din Rejse gennem Overitalien alle de proviso-riske Mønter, Du kan faa fat paa. Han siger, at Opvarterne i Kafé-

erne tidt har af dem og andre, man maa naturligvis betale lidt Opgæld, kun Sølv og Kobbermønter.«

I et April-Brev har der ikke været Tale om Planter, men *gl. Bissen* kommer, efter at han har sluttet det, til at tænke paa, at det dog er bedst, at Vilhelm B. véd at: »Jeg har plantet Olivenkærnerne« — det er Ordlyden af Efterskriften. — Nu bliver det snart Sommer og saa er der noget at fortælle; den 1ste Maj 1860: »Mandeltræet begynder at faa Knopper. Violerne er udsprungne og Hugo's Kastanie i Gaarden har begyndt at faa Blade.«

Efter lidt Besked om Dyrene, at de er i Live, fortsættes: »Men af *Blomsterne* er adskillige døde i Vinter, saaledes *Papyrusplanten*« — dette angaar vel de fra den omtalte Rejse hjembragte Sager.

Ogsaa *Anna Bissen* er glad over den 1ste Maj; om Vinteren flyttes de smaa zarte Træer op i Gangen eller i *gl. B.'s* Atelier, men nu: »Træerne er ude i Gaarden, kun den store Myrthe mangler endnu. I Haven blomstrer Kirsebærtræerne og Forvalterens Æbletræ er i Dag ganske rødt. Der er blevet hugget dygtigt bort af Ahorntræerne, især for at skaffe Hugo's lille Kastanietræ Lys« — pænt, at der værnes om den afdøde Broders Mindetræ!

Da *Vilhelm B.* har været hjemme og er rejst tilbage til Rom d. 14de Oktober, maa han vide, hvordan der nu sér ud; hans Søster skriver 31te Oktober: »Nu har vi faaet Tæpper paa Gulvet og *alle Træerne er flyttet op paa Gangen*; som Du séer, vi lave os til at modtage den kolde Vinter.« I denne Vintertid er der intet at bemærke om Planterne herhjemme og *gamle Bissen* synes heller ikke at have Ønsker at faa opfyldt; men da Foraaret nærmer sig i 1861, og han har en Kommission, der vedrører Planter, at udrette, lægger han d. 6te Marts en lille løs Lap hvidt Papir ind i Brevet fra *Anna B.*; der staar: »Kjære Vilhelm! Jeg skriver Dig i Dag kun nogle faa Linier for at sige Dig, at *Amici* beder Dig om at afsende *Blomsterne*, Du har lovet ham at besøge saa snart som muligt, han frygter det ellers bliver for sildigt,« og benytter Lejligheden til at tilføje: »Du kunde maaske i samme Pakke sende mig en Rod af Papyrus og den romerske Kanna, hvis Du ellers kan faa den. Din Fader.« Kun to Dage derefter skriver *gl. B.* igen; der er nemlig kommet en Kasse med »forskelligt« og *Vilh. B.* maa da vide, at det alt er i Orden; om Planterne hedder det: »Myrthe-

frøet og Enebærrene, thi det er det vel, skal jeg saae, og det skal more mig, om de vil voxer.« Han har den Glæde at kunne fortælle Vilh. B. én Maaned senere (d. 15de April, 1861): »Det Myrthefrø, Du sendte, er allerede kommet op, og i det hele begynder nu For-aaret at komme, Træerne begynde at faa store Knopper og det lille Kastanietræ i Gaarden udfolder allerede sine Blade.«

Der er nu Stilstand i Brevskrivningen, og hele Familien rejser i Slutningen af Oktober 1861 til Rom.

I 1862 skriver gl. B. atter fra København, d. 17de Maj; men han er ikke tilfreds med det danske Klima: »Her er fuldkommen Vinter i København,« dog leve nogle af de Dyr, han bragte med sig paa Rejsen hertil og de befinde sig endnu vel i hans Atelier d. 20de Juni, men »med Planterne derimod gaar det ikke saa godt, dog voxer Papyrusplanten, som vi købte i den botaniske Have; om den, jeg fik i Neapel, voxer, véd jeg ikke endnu; jeg har flere Gange været ude paa Højskolen uden at træffe *Rothe* og de Andre vidste intet derom.« I Juni, d. 24de, meddeler han: »Af de Planter, jeg tog hjem med, er da de fleste gaaet ud. Dog voxer den smukke Papyrusplante og den rigtige, jeg fik i Neapel, ligeledes, (gl. B. har altsaa tvivlet paa, at den, som han og Vilh. B. fik i den botaniske Have i Rom, var ægte; det er karakteristisk for ham, at han saa spørger sig for hjemme), men de 3 vellugtende Mispler er visnet; den Slyngel, han havde plantet dem næsten uden Rødder; derimod kommer nu de Kærner op, jeg nok viste dig fra Neapel.«

Da *Vilhelm Bissen* har haft den store Sorg, at hans Hustru er død i Rom 4. Juli 1862, efter Fødslen af en lille Pige, vækker dette ogsaa stor Sorg hos Familien herhjemme; det meget smukke Brev, som gamle Bissen skriver d. 30te Juli til sin Søn i den Anledning, er aftrykt andetsteds. *Anna Bissen* er hos sin Broder i Rom, og det næste Brev, som Faderen skriver til Sønnen, d. 18de August, har ogsaa paa en smuk Maade Præget af Deltagelsen i Anledning af den sørgelige Begivenhed; men — man maa dog smile lidt, naar man læser: »Jeg skriver denne Gang ikke synderlig meer, min kjære Dreng, thi jeg vil endnu afvente Brev idag. Jeg har skrevet til *Anna*, og bedet hende om at sige Dig, at det vilde glæde mig, om Du vilde sende Et og Andet til mig.« Men *Vilhelm Bissen* og

hans Søster har andet at tænke paa i Rom end paa Planter og Dyr; Barnet har faaet en Amme, og de skal nu hjem til København.

Først i 1863, d. 20de Februar, kommer der en Kasse: »Tak, kjære Vilh., fordi Du saa pænt har indpakket alle de Smaating, vi havde samlet og efterladt i Rom. Det har moret os at sé dem her og *Rudolf*, som har ondt i Hovedet idag og derfor ikke kan arbejde, er i Færd med at opstille dem i Tegnestuen« — men ingen Planter, Frø eller Dyr! og hertil slutter sig, i Marts: »Vinkrukken fandt vi, Du skrev jo om den. Det er ellers nok ikke min? Min var jo skjæv.« — heller ikke i Marts Planter eller Dyr! Da *Vilhelm* og *Anna Bissen* er kommen hjem med Ammen og »Stumpen«, drejer Interessen i Brevene til hendes Fader, da han atter er rejst til Italien, sig væsentligst om hende. Der er først i Breve fra *gamle Bissen* fra 1866 lidt om Dyr, men ikke om Planter; det Samme gælder for 1867. Heller ikke *Anna Bissen* kan i disse Aar skrive om Andet end den lille Pige, som er Hjemmets Fryd. Kun i April 1867 maa hun dog fortælle: »Idag har vi rigtigt haft Aprilsvejr; i Morges sneede det og siden har det over 10 Gange vexlet med Regn og Solskin. Crocusserne er dog kommen op trods Kuldten; *Tulle* havde Fornøjelsen af at plukke af dem og forære os eller plante dem ind i en Urtepotte.« Vilhelm B. var næppe blevet erindret om det danske Aprilsvejr, hvis »*Tulle*« ikke havde spillet en Rolle deri.

For mig staar Mindet om Haven og Gaarden ved Sommertid som meget skønt — men alligevel er det dog alle de mange fremmede Planter, deriblandt særligt de ovenfor omtalte Papyrusplanter, der stode i Solskinnet i det store Vindue i hans Atelier, der har efterladt et Skønhedsindtryk, som jeg ikke kan glemme. Maaske dette ogsaa hidrører fra, at her oppe var det, jeg saa de dejlige, store, grønne Firben og de andre Dyr. Det hører med til Karakteristiken af *gamle Bissen* ogsaa nærmere at omtale Dyrene, som han interesserede sig lige saa meget for som for Planterne; ogsaa her overraskes man over Mængden, som han plejede med stor Omhu og i hvis Skæbne han tog hjertelig Del. Jeg skal da omtale Dyrene nærmere ved Hjælp af Brevene til *Vilhelm Bissen*.

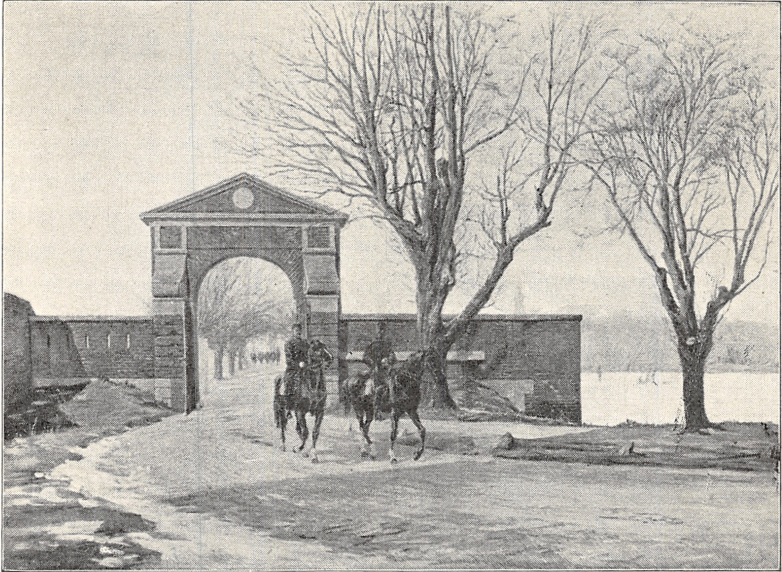
Jeg begynder med Skildpadderne — det er dem, vi legede med,

spændt for Marmorblokke o. a. — *Gamle Bissen* maa have haft Skildpadder længe før min Broder og jeg kom i hans Hjem. Han har taget dem med hjem fra Italien, men han og Vilhelm B., der nu er 19 Aar, vil gerne have, at deres Antal skal formeres, og han skriver derfor til *Christian Freund* (en Brodersøn af Professor Freund), som er rejst til Rom efter at have været Elev i gl. B.'s Værksted; det er i 1855: »Kjære Christian! — — — *Vilhelm* mener, De ikke vil blive gnaven, naar han beder Dem om engang, naar der gives Lejlighed, at købe 1 eller 2 Hanskildpadder. De kender dem paa deres længere Hale, den er omtrent en halv Tomme længere end Hunnernes og — — Deres hengivne Bissen.«

Om Hanskildpadden er kommen, véd jeg ikke; men sikkert er det, at der var mange Skildpadder; thi efterat Vilh. B. i Februar 58 har faaet at vide, at: »Idag skinner Solen klart, Vinden er Sydvest og det fryser lidt. Skildpadderne er alle nede i Haven. Jeg har dækket dem med Halm og lagt et Brædt ovenpaa, saa jeg haaber, de skal leve til Foraaret,« faar han 1½ Maaned senere at vide af *Rudolf*, som er 12 Aar og ellers kun meget sjældent er til at drive til at skrive noget: »Idag har jeg taget Skildpadderne op, de fem staar midt i Faders Atelier, den anden staar i Vinduet og soler sig. Moder sagde, der var de 20; nu farvel, jeg skal op og vaske den store Itiljener, Skildpadden forstaar Du, det er sandt, jeg har glemt noget. Den første Kasse, der kommer hjem, vil du saa ikke sende mig saa mange Hanskildpadder, som der er Plads til, for Du véd, at vi ikke have en eneste Han, din Rotte.« Tyve Skildpadder! det er dog mange, men det var alligevel rart at have flere, har *gl. Bissen* mént og Vilh. B. har sendt en Hanskildpadde, thi c. 5 Maaneder senere (i August 58) skriver gl. B.: »Dyrene har det alle godt, de æde dygtigt i denne Varme, det er nemlig endnu bestandig 20—22 Grader varmt. Skildpadden morer sig imellem alle de Hunner.« Skildpadderne spadserede frit rundt, dels i Haven, dels oppe i gl. B.'s Atelier, og vi Drengene havde, som sagt, Lov til at tumle med dem, hvad vi ogsaa benyttede os af. Der var ikke saa lidt at passe, med Fodring og med at sørge for en gunstig Vinterdvale; det hedder: »Skildpadderne ere allerede komne frem af deres Smuthuller i Haven, dog har jeg taget dem op til mig (det er i hans Atelier), da det alligevel er koldt om Natten.« En

Maaned efter faar Vilh. B. at vide »Skildpadderne er alle muntre«. — Alt tegner jo altsaa godt! Men saa i det næste Aar! det har været et haardt Stød for *gamle Bissen* — d. 22. Maj 1860 sér man, i en Efterskrift: »De har stjaalet vores Hanskildpadde!« — ikke andet; og i de følgende Breve, hvor der dog ret ofte er Tale om Dyrene, nævnes Skildpadderne ikke førend i Marts 1867,

Th. Philipsen, 1880: Vinterdag ved gamle Kikkure. Tømmerpladsvejen svinger fra Rysensten gennem Fæstningsporten.

da det kort berettes: »Skildpadderne er i Gaar komne frem af Jorden, det vil sige de 2, thi den 3die kunde vi ikke finde i Efteraaret, saa den er vel frosset ihjel, da det i Vinter baade har frosset længe og haardt« — der synes altsaa nu kun at være 2 Skildpadder som Rest af de mange!

Som jeg har fortalt har jeg aldrig kunnet glemme Billedet af *gamle Bissen* fangende de smaa Myg paa Tømmerpladsvejen; der var jo saa mange Dyr at fodre i hans Atelier, og iblandt dem spillede Edderkopperne en meget stor Rolle. Jeg husker godt de store Edderkopper i deres Spind oppe imellem Planterne i Atelierets

store Vindu; og jeg forstaar saa godt *gamle Bissens* Glæde over at se dem forfærdige deres vidunderlige Fangstnet, hvor de selv løber rask hen ad de spindelfine Traade, medens en stakkels Myg eller Flue strax, naar den rører ved en af Traadene, klæbes fast og er en dødsdømt Fange; jeg har, som noget ældre, selv haft Edderkopper i mit lille Kvistkammers Vindu, og studeret deres Færd med stor Interesse, skønt jeg undrede mig over, at Naturen kunde være saa grusom at lade en Flue blive indespærret paa den Maade, uden at den strax blev dræbt. *Gamle Bissen* fik sine Edderkopper fra Italien. Han interesserer sig levende for de forskellige Arter og deres Færd. Den 29. Maj 58 staar der i en Efterskrift: »Imellem de Edderkopper, Du sendte, var der et Spinst af en særegen Sort, som sidst ikke vilde trives, i Aar derimod har de begyndt at fange Myg, men jeg lod dem denne Gang ogsaa krybe ud selv, sidst hjalp jeg dem, saa de nok var kommet for tidligt.« Og det har været rigtigt nok ikke at hjælpe dem ud af »Spinstet«; Vilh. B. faar d. 3die Juli samme Aar at vide: »Edderkopperne ere nu snart store og jeg har mit Hyre med at føde dem, saa naar Du lader Dine Tanker flyve hjem om Morgenen Kl. 6—6½, saa véd Du, at jeg gaar og fanger Myg og Fluer til dem, det samme om Aftenen mellem 8 og 9. *Den anden Sort*, som ikke vilde æde sidst, holdes vel nok i Live i Aar, men det er nogle sære Krabater, de er langt fra saa modige som de gamle, af flere 100 er der nu kun 6—7 tilbage.«

Først i 1862 hører Vilh. B. igen noget om Edderkopperne; *gamle Bissen* skriver d. 24de Juni og klager over Kulden: »I de sidste 3 Dage har det været saa koldt, at jeg ikke har kunnet fange en eneste Myg til mine Edderkopper. Jeg tog nemlig, som Du nok kan huske, Spinst den Gang vi var kørende ude af Porta Natione at se Graven. (Det er vel Johanne B.'s Grav.) Af disse Tusinder og Tusinder, der vare i disse og som laa hele Vinteren i vor Spejlskuffe og døjede ondt, er dog nogle Hundrede i Live og disse begynde nu at voxte.« Man forstaar, at gl. B. fremdeles »har sit Hyre« med at fange Myg paa Tømmerpladsvejen — og Fluer! Men hans Interesse for disse Dyr er lige levende de følgende Aar; han omtaler dem igen i 1867, i April: »Igaar Aftes var jeg træt og glemte Adskilligt, blandt andet vilde jeg takke Dig for de Edder-

kopper, Du har sendt med *Prior* (man sér, at hjemrejsende Landsmænd fremdeles benyttes — og de gør det sikkert med Glæde; det er Billedhuggeren *Prior*, som tidligere har arbejdet hos *Bissen*). Jeg gik just og tænkte paa, at jeg i dette Brev vilde bede Dig med en eller anden Rejsende at sende nogle Spinster, da *Prior* kom og bragte mig dem! Jeg har hængt dem op i Vinduet og tænker, at de i Maj kommer frem.« Det er den sidste Efterretning om Edderkopperne. *Anna Bissen* nævner dem ikke i sine Breve — jeg tror med min Erindring om hendes Personlighed, at Edderkopper har været hendes Natur imod; det gælder flere Kvinder; for nogle er de en virkelig Skræk.

De grønne Firben, der løb om imellem Planterne i Atelier-Vinduet hørte til gamle Bissens Yndlingsdyr; der var meget at passe ved dem; i Februar 1858, da der ikke var synderlig Kulde, og han har bestemt sig til at lægge Skildpadderne ned i Haven dækkede af Halm og et Brædt, er han dog lidt ængstelig for sit Firben, »det lever ogsaa, dog har jeg forsømt at faa det ned i sin Potte, som jeg havde paatænkt.« I September har han faaet en ny Sending fra Vilh. B.; i en Efterskrift spørger han: »Er det spættede Firben af en egen Art eller en Varietet af det store grønne? Nu er Brevet pakket og nu lukker jeg det, Farvel!« I Januar 1859 har han ikke glemt at sørge for Firbenenes Vinterhvile: »Skildpadderne ligge alle i Jorden i Haven. Firbenene er ligeledes gaaet til Hvile i 2 Urtepotter, saa jeg haaber de efter denne lange Vintersøvn skal være raske til Foraaret. Begge Sepser (en slangelignende Øgle) derimod de vilde ikke blive i Jorden, hvorfor véd jeg ikke.«

Det viser sig ogsaa, at den »forunderlig milde Vinter« ikke alene, som meddelt ovenfor, har kaldt Skildpadderne frem af deres Smuthuller, men d. 22de Marts: »Firbenene ere ogsaa fremme ligesom Skildpadderne og lader til at befinde sig meget vel.« Endnu i April er Firbenene ogsaa muntre. Da *gl. Bissen* har været paa den omtalte kortvarige Rejse og i Paris glædet sig med sin Broder over den lysende Larve i Glasklokken og atter kommen til København, skriver han d. 12te Juli: »Af vor Jagt (det er Jagten sammen med Vilh. B. i den romerske Campagne) fik jeg kun 3 Firben hjem. Sepserne bleve bidte ihjel af Firbenene, det mindste

Firben og Snogen løb deres Vej i Onkels Drivhus, hvor de stod i en Kasse med Glas over. Vi søgte det bedste, vi kunde, men saa intet til den sidste.« Naar Efteraaret melder sig, miste Firbenene deres muntre Sind, *gl. Bissen* véd det i Forvejen; den 21de Oktober 60 skrives: »De fleste Firben er krøbne i Potterne, som jeg har indrettet til dem, thi i den senere Tid har det været stygt koldt, saaledes er det i Dag kun 5 Gr. Varme.« Der er mange Firben, men trods al anvendt Omhu gaar det dem ikke alle godt. *Vilhelm B.* har været hjemme og har sét de vel indrettede Urtepotter; han faar i Brev af 16de Marts 1861 at vide: »Da Firbenene vel vare i Jorden, tog jeg Potterne og satte dem ned i Kælderen i den Tro, at de dér, i mere ligelig Temperatur, vilde have det bedre; men det slog fejl, kun én af dem lever: den unge med den lange Hale. En af dem, som ere sortspættede, som af Vanvare blev oppe hos mig, lever ligeledes, saa i Sommer har jeg kun 2 at made, hvor de skal blive fede. Men jeg skal ikke mere sætte dem ned i Kælderen.«

Da *gl. B.* er kommen hjem fra »Familierejsen« til Rom i 1862 og skal berette, hvordan det er gaaet med de Dyr, han tog hjem med, maa han (17de Maj 62) meddele baade ondt og godt: »Hvad mine Dyr angaar, saa døde de fleste paa Rejsen, kun 3 store og 3—4 smaa Firben bragte jeg levende hjem, men disse er nu muntre; Snogene har det godt, de har ædt det store Firben, vi satte ind til dem!« *Gl. B.* har nu nok at bestille med sine hjembragte Dyr oppe i sit Atelier; der er foruden Firbenene, Skildpadderne og Edderkopper ogsaa Snoge og Vagtler; han skriver da ogsaa d. 20de Juni 62 til *Vilh. B.*: »Du skal ikke sende mig flere Dyr — — —. Desuden har jeg ej nok at fede i de Firben, jeg har; 3 af de store og 3 af de smaa kom da levende hjem, og disse befinder sig særdeles vel.« Det er vel de samme 6, der omtales 4 Dage senere: »de befinde sig ypperligt, kun at de ere lidt gnavne, fordi det er saa forbistret koldt. Det samme er da vi.«

Der er nu ingen Beretning om Firbenene før i 1867, da *gl. B.* i Marts dog ikke kan lade være at fortælle *Vilhelm B.* om den Sorg, »det sidste Firben« volder ham; han véd, at *Vilh. B.* vil tage Del deri; han skriver: »Det sidste Firben synger nok paa sit sidste Vers eller er allerede død. Det slæbte sig forleden Dag henad Gul-

vet meget mat, jeg satte det op i Vinduet og har ikke set det siden.« Til Opmuntring tjener, at »Vagtljerne er endnu raske«. I April 67 faar Vilh. B. nærmere at vide om dette sidste Firbens Skæbne: »Det sidste Firben er da død i forrige Maaned. Staklen havde slæbt sig op til Ruden for at slikke Solskin og var om Natten frossen til Is.«

Hermed er *gamle Bissens* Meddelelser om hans Firben, som man kan se, han holdt saa meget af, tilende.

Foruden Firbenene havde *gl. Bissen* ogsaa en Staalorm at passe; Vilhelm B. faar i Marts 59 at vide: »i Eftermiddag kom ogsaa Staalormen frem af sin Potte, hvor den havde ligget siden Oktober«; den maa have været mager efter den lange Sovetid, men *gl. B.* har Fornøjelsen af at pleje den; knap 3 Uger efter kan han meddele: »ogsaa Staalormen er tyk og fed.«

Passionen for at have levende Dyr i sin Stue kan jo overdrives; naar *gamle Bissen* ogsaa vilde have Snoge og det tilmed saadanne, som ikke maatte komme ud af den Kasse, hvori de var, kan man ikke rigtigt forstaa Fornøjelsen derved. Det fremgaar af det Brev, *gl. B.* skrev d. 17de Maj 62, da han atter er i København, at han har haft flere Snoge med hjem fra »Jagten«; thi han skriver som nylig citeret, at ligesom de 3 store og 3—4 smaa Firben er komne levende hjem og nu er muntre, at »Snogene har det godt, de har ædt det store Firben, vi satte ind til dem!« Man kan tænke sig Samtalen imellem de To, da de mange Dyr skal paa den lange Rejse fra Rom til København, med nogle Dages Besøg hos »Onkel« i Paris! de Snoge maa da i en solid Kasse for sig — og hvordan skal de komme levende hjem? jo — vi sætter et stort Firben ind til dem! som det sés af Brevet, har Snogene, eller i alt Fald den ene af dem, vist deres Taknemmelighed og ædt Firbenet. De to, der kom til København, blev stillet op i deres »Rejse-Kasse« i *gl. Bissens* Atelier; dør saa jeg Kassen staa paa Gulvet en Gang, jeg var oppe i Atelieret alene med *gl. B.*; jeg anede ikke noget om, hvad den ret store, snavsede Kasse, der foroven havde et Jerntraadsgitter som en Slags Laag, var til; *gamle Bissen* gik rundt i Atelieret og saa sig nøje om; pludseligt bukkede han sig hurtigt og fik fat i Noget og sagde saa med det samme til mig, at jeg skulde

løfte Hjørnet af Laaget, det var et Stykke af Gitteret, af et Par Hænders Omfang, som var løsnet fra Kassens Hjørne; jeg gjorde det strax og saa' saa *gamle Bissen* komme hen til Kassen med et stort Dyr, der bugtede og vred sig i hans fast knyttede Haand; det var en Slange, den maa være sluppet ud af Kassen; det gøs i mig, men jeg holdt fast i det løftede Hjørne — indtil Slangen snoede sig op ad min Haand og Arm, saa slap jeg, og Gitteret faldt ned paa Slangen i samme Øjeblik, som *gamle Bissen* lod den slippe ned i Kassen; jeg fik naturligvis Skænd og følte mig som en Forbryder; men det gik snart over; den gamle Mand har vel forstaaet, at det med Slanger var ikke noget for Børn — jeg var den Gang 15 Aar. Det var den 3die og sidste Gang, jeg har sét *Bissen* vred. Jeg husker, at *Rudolf* og min Broder og jeg troede, at det var giftige Slanger; *gamle Bissen* kalder dem i sine Breve for Snoge; vi har hørt, hvor glad han var over, at de var kommet levende hjem og havde det godt; det er i et Brev af 17de Maj 1862; men han er dog snart bleven ked af dem; thi en Maaned efter, d. 20de Juni, skriver han: »Du skal ikke sende mig flere Dyr, især ikke flere Snoge; disse Bæster vil ikke æde — og saa maa de tilsidst jo dø.« Gl. B. har sikkert vidst, at det er forholdsvis sjældent, at Slanger og Snoge føle Trang til Mad; hans Snoge havde jo spist et stort Firben for en Maanedstid siden; hans Grund til ikke at ville have flere Snoge maa vel snarere søges i hans Tilføjelse, at han har saa mange andre Dyr at »føde«.

Af andre mindre Dyr, som gl. B. skulde fodre, maa endnu nævnes Løvfrøerne, som Anna B. omtaler i et Brev fra November 57. »Løvfrøerne befinde sig meget vel; i Dag har Solen skinnet saa dejligt i Sovekammeret og saa har Fader fanget nogle Fluer til dem, saa det har været en Højtidsdag. Den ene er ganske sort, allerede nu i flere Dage; de have ellers ikke kvækket længe.« Jeg husker intet om dem; det var i Sovekammeret, de stod, og dér kom vi i Begyndelsen af vort Bekendtskab med *Rudolf* kun sjældent; senere generede vi os ikke for ogsaa at færdes der. De Egern, som Anna B. omtaler i et Brev til Vilh. B., kan jeg heller ikke erindre at have sét.

For os Drengene var det, naar man ser bort fra Skildpadderne,

nok saa morsomt at beskæftige os med de større Dyr, som *Rudolf* havde faaet Lov til at holde; det var især en Abe og en Gjed, som morede os meget.

Om Aben er der ingen Meddelelser i Brevene; jeg husker kun lidt om den, men den maa have gjort stort Indtryk paa *Rudolf* og han har iagttaget den med Opmærksomhed; det kan man se af *Anna Bissen's* Brev fra 15. Marts 60, hvor hun skriver: »Jeg havde nær glemt at sige Dig, at *Rudolf* skal med paa Carnevalet og være Abekat. Han er i den syvende Himmel og gaar og øver sig paa at give rigtige Lyde fra sig.« Abekatten er altsaa i Huset i 1860; jeg husker kun en enkelt Scene: den var forsvundet, og skønt *Rudolf*, *William* og jeg havde søgt efter den »overalt«, kunde vi ikke finde den; *Rudolf* kom da til at sé, at der paa Huset ved Siden af den lille Gaard var et Tagvindue aabent; han tænkte sig Muligheden af, at Aben var krøben ind dér — og et Øjeblik efter ringede han paa i det lille Hus. Det er paafaldende, saa lille det Hus er (det staar endnu uforandret); *William* og jeg var med ude paa Gaden; en Dame lukkede op og blev meget overrasket, da *Rudolf* spurgte hende, om hans Abe var hos hende? Hun anede ikke, at han havde en saadan, men sagde forekommende, da hun fik nærmere Forklaring, at vi gerne maatte se efter paa Loftet. Tæt indenfor Gadedøren gik en smal, ret stejl Trappe op til Loftet; *Rudolf* og *William* gik op ad den, og jeg blev sat som Vagt nede ved Gadedøren, for at den ikke skulde slippe ud af den; da de andre To var forsvundne, tænkte jeg, at det saa var klogest at lukke Gadedøren; men i det Samme jeg vilde gøre det, hørte jeg en Støj — og saa' Aben komme hoppende, paa den for Aber ejendommelige uhyggelige Maade, ned ad den stejle Trappe; jeg blev saa forskrækket, at jeg aabnede Gadedøren paa vid Gab — og Aben slap ud paa Gaden! *Rudolf* og *William*, som havde sét det fra den øverste Del af Trappen, skældte mig voldsomt ud; da deres Sind var mere roligt, grinte de stærkt af mig og sagde, at jeg havde bukket for Aben, da jeg aabnede Døren. Min Broder *William*, som husker denne Begivenhed meget tydeligt, har sagt mig, at jeg virkelig bukkede; og det er komisk nok, at skønt det nu, da jeg skriver dette, er over 60 Aar siden, føler jeg mig ret flov derover. Hvorledes det gik Aben paa Gaden og senere hen,

véd jeg ikke; jeg maa antage, at den har levet ret længe i *Rudolf's* Hjem; i al Fald har Erindringen om den været meget levende hos ham, thi i 1867 — han er da 21 Aar — skriver *Anna Bissen* til sin Broder d. 7de Marts: »Iaften skal *Rudolf* paa Kunstner-Carneval; han skal være Planter; først skulde han have været Abe, men hans Vogter blev syg og saa greb han i en Fart til denne Dragt« — og det tilføjes som særligt bemærkelsesværdigt: »han har isinde at danse.« Planter! det er fint! men *Rudolf* har nok haft Dragten liggende færdig — han er jo nu i den Alder, da man »generer sig«; *gamle Bissen* har selv observeret Forandringen; i et Brev af 4de Februar 1867 skriver han i en nærmere udviklet Anledning om ham: »han har allerede Lyst til at spille Kavallér og tage Tingene paa den lette Skulder.«

Som nævnt havde *Rudolf* ogsaa en Gjød, der var til Fornøjelse for flere af Familien ligesom for os. Iblandt de Fugle, der fandtes hos *Bissen*, var der ogsaa, fra *Vilhelm Bissens* Tid, Duer; nu, da han er borte, faar *Rudolf* udvirket, at deres Hjemsted forstyrres; de blev godt passede af *Anna B.* og iagttaget med Opmærksomhed; i det første Brev, som hun i Oktober 57 skriver til *Vilhelm B.:* »Fugle og Egerne befinde sig vel. Duerne har faaet 3 Æg siden Du rejste. De ville savne hende meget, naar hun rejser; hun »pfleger« dem for meget, mener *Rudolf.*« Det er *Tat*, som »pfleger« dem saa godt i den Tid, hun er hos gl. *Bissen* i Materialgaarden, og som nu snart skal rejse — for atter at komme tilbage. Hvordan det gaar Duerne, faar vi at vide af et langt Brev fra *Fru Bissen:* Det er fra Sommeren 1858; hun har været sammen med *Rudolf* hos Provst *Karstensen* i Broager og skriver smukt om Opholdet og Egnen dør, tæt ved Dybbøl: »*Rudolf* morede sig, kan Du tro, og der var flere Drengene dør, som han kom sammen med, og han er nu en hel Del fornuftigere ved Siden af Raskhed, saa jeg var ikke ængstelig i Aar, naar han var ude at roe, som man bebrejdede mig ifjor, men det kunde vel nok undskyldes mig, da han var mig betroet og da han ikke var saa rutineret en Sømand som nu;« man maa erindre, at *Rudolf* paa denne Tid kun er 12 Aar gammel. *Fru Bissen*, som er hans Stedmoder og kender hans mange »farlige Lyster«, føler sit Ansvar stærkt; men for Øjeblikket er hun noget mere rolig, nu da de er i København; hun tænker vel,

at nu gaar han ikke ud med den Baad, han har faaet efterladt af sin Broder *Vilhelm* og som laa fortøjet i Frederiksholms Kanal; thi nu er der en anden fredelig Passion, som ovenikøbet kan være hende selv til Glæde; hun fortsætter: »*Rotten* har travlt i disse Dage med at lave en Gjedestald; han har nemlig intet varmere Ønske for Øjeblikket end at faae en Gjed, i den Anledning er Duehuset kommet ned paa Legepladsen og forvandlet til en Gjedestald, og en lille Pisk har han faaet, og slaaet Græs inde paa Materialgaarden for at have Hø til Vinteren, saa Du sér, han er i Forhaanden. Gjeden venter han at faa inde i Garderkasernen af Kammerherre Brokford — — —.« Denne Garderkaserne, som stødte op til Materialgaarden, havde vi slet ingen Forbindelse med, naar vi legede derinde; men *Rudolf* maa vel have hørt en Gjed bræge derinde, og det ligner ham, at saa faar han strax Lyst til at have en Gjed og stifter Bekendtskab derinde.

Gjeden kom, men den blev ikke anbragt i det forvandlede Due-slag; den er til Glæde, ikke blot for os Drengene, men ogsaa for Familiens Medlemmer; for *Rudolf* er den af saa stor Betydning, at den overtrumfer hans Passion for at »være Sømand«; *Anna Bissen* skriver den 18de Januar 1859 (Gjeden har altsaa nu været der i c. 3. Maaneder): »Du véd, at *Rudolf* har solgt sin Baad. Siden i Efteraaret har vi haft en Gjed, der boer i »Smedekældereren«. Den er saa kælen og tam som en Hund og springer efter *Rudolf*, naar han tager den op af Kældereren og lader den komme ud paa Gaden. Naar der ligger Sne, spænder han den for sin Slæde og saa joller han afsted nok saa strunk til Morskab for Alle. Moder har nemlig lavet ham et rigtigt Seletøj. Men høj over høj, nu spekulerer han paa at sælge Gjeden og faa et Æsel for den. Det er morsomt, saa han kan prædike og overtale, naar der er noget, han vil have sat igennem — — —.«

Det blev imidlertid ikke til Noget med det paatænkte Æsel; *Rudolf* morer sig for meget med at køre med sin Gjed; det har vistnok været for meget! for Gjeden blev mindre livlig og lysten efter at køre; derfor blev vi (min Broder og jeg) enige med *Rudolf* om, at den maaske var syg, og Resultatet var, at vi en Dag spændte den for Vognen og trak den ned ad Frederiksholms Kanal, over Tøjhusbroen og hen til Dyrslægen, som boede ved Kanalen lige-

overfor Materialgaarden; jeg husker det elskværdige Smil hvor- med den ældre Mand modtog os, da han saa' det Optog af de 3 Dreng, der ikke generede sig for at trække den Vogn med Gje- den for henad Gaden; men saadan var Tiden — der var ikke Tale om, at vi kunde synes, at der var noget underligt i det. Resul- tatet af Konsultationen meddeler *Rudolf* til sin Broder paa en meget lille Lap hvidt Papir, der ikke er helt fyldt med Skrift og uden Datoen: »Kjære Viljem Firben og Skildpadder har det godt. Mætte skal have Unger om nogen Tid, hvorfor jeg ikke kan køre med hende. Ja, du ved vel at jeg har faaet Onkels lille Vogn saa er der blevet sat to Strenger paa saa er den jo udmærket. Tante fandt en halvdød Stillits, som nu er ganske raks. Man kan sé den er vandt til at være i Fangenskab, den flyver saa muntert omkring. Jeg skal hilse saa mange Gange fra Moder og *Anna*. Vi laa Kamfer i Kasserne igaard — Din Baste« (det er Vilhelm B.'s Insektsamling, der staar i »Tegnestuen«, som bliver passet godt af R.). Det varer en Tid, før *Anna Bissen* faar den forventede Be- givenhed at vide; hun skriver d. 13de Marts 1859: »*Rudde* er ude i Gaarden og lege med en anden Dreng; de farer ud og ind og have frygteligt travlt; det er nemlig Søndag og saa er *Rudde* sjel- dent alene, han er en rigtig Selskabsfugl. Hans stadigste Gæster er 2 Blokker, Brødre af Maleren *Blok*, som rimeligvis faar Sti- pendium og kommer ned til Rom. Gjeden skal nok have Unger og *Rudolf* glæder sig til at det bliver Trillinger, for saa kan han køre med Fire.« En Maanedstid efter indtraf den glædelige Begi- venhed: Fru *Bissen* skriver, i April: »Jeg skal meddele Dig fra *Rudolf*, at det har behaget hans Gjød at faa to Unger den 17de, hvoraf den ene døde strax, men den anden er en kjær, morsom lille én, som er ham til megen Glæde; her blev hejset Flag i den Anledning.«

Det varer ikke længe, før Gjeden atter maa trække Vognen; da *Rudolf* endeligt for en Gangs Skyld overvinder sin Aversion for Brevskriveri, skriver han i *Anna B.*'s Brev af 1ste Juni 59: »Gjeden har det godt og dens Unge ogsaa; jeg har kørt med den i Dag; nu skal jeg ind (ulæseligt) prøve med den. Vil Du ikke ud- stoppe den Fugl, Du taler om. Din Rotte.« Det er aabenbart Ønsket om en udstoppet Fugl fra Italien, der har drevet ham til

at skrive det lange Brev. Men det er ikke nok med at der skal køres med Gjeden; da *gamle Bissen* er paa den før omtalte kortvarigere Rejse, i Paris for at studere Løver og i Rom for at besøge sin Søn, skal han ogsaa vide Besked om de to Gjeder, og han faar det baade fra Anna B. og fra sin Hustru. Det er d. 11. Juni, altsaa Midtsommer; Gjederne har faaet Lov til at være i Haven, men det vilde jo være meget slemt, om den havde lidt Skade, naar gl. Bissen kom hjem; derfor skriver *Anna B.* d. 11te Juni 59: »*Rudde* er ude paa Materialgaarden med Metterne; lille Mette slap gennem Gitteret, men fik dog ikke Tid til at gøre Skade, og mens Moder slog en Række Seglgarn paa til, sprang den Buk med hende, ligesaa godt som med store Mette.« — Og Fru *Bissen* skriver samme Dag efter at have omtalt *Rudolf's* Glæde over nogle Badebilletter, som gl. B. har foræret ham: »Han har et Par Dage lidt af sin Nerveusitet, men nu er han rask og munter igen og har saa travlt med at køre med Mette; de sidste Dage er der ogsaa redet paa den; med *Jerichau's* lille Harald skal det gaa passelig. — — — Jeg tænkte *Rudolf* skulde have skrevet lidt, men han har ikke Tid, han beder mig takke for Billetterne og sige, han skal nok være flittig.« Det ligner *Rudolf*, at Mette ogsaa skal være »Ridegjed«; han er dog saa barmhjertig at det kun er en lille Dreng, Billedhuggeren *Jerichaus* lille Harald, som boer ved Siden af, der agerer Rytter.

Efterhaanden bliver gammel Mette svag og d. 27. Septbr. 59 (den har da været dør i Huset henved 1 Aar) skriver *Anna Bissen* til sin Broder: »Store Mette er til *Rudolf's* Sorg afgaaet ved Døden, efterladnede lille Mette, der sørger og keder sig meget nede i Kælderen. Alliken Klaus er dens bedste Trøst. Det er morsomt at se, saa godt de komme ud af det sammen; Klaus sidder paa Mettes Ryg og sidder nede i Bøtten.« Denne Allike er den, som er omtalt ovenfor; den, der fulgte *Rudolf* et Stykke paa Vej, naar han gik til Skolen; den var os Drengene til stor Fornøjelse.

I et Hus som *Bissens* med saa mange forskellige Smuthuller maatte der selvfølgelig ogsaa holdes Kat; jeg mindes ikke at have sét den; Katte færdes jo ogsaa sjældent ude ved Dagslys, naar de da ikke, som de ret mange Katte, jeg selv har haft, er Kammerater i Ens Værelse og endog kan faa Lov til at sove i

Sengen og nyde andre Behageligheder, som f. Ex. den Vane, én af mine Katte havde, medens jeg var Overchirurg paa Frederiks Hospital, altid, naar jeg om Aftenen satte mig til mit Skrivebord, at springe op paa mig, lægge sig om min Nakke og snurre kælent af Velbehag — til det blev for varmt for min Hjerne og den blev lagt hen i sin Kurv. *Gamle Bissen* har holdt meget af sin Kat, man synes at kunne se det af hvad han skriver til sin Søn i Slutningen

Oscar Bloch. (Efter en Pennetegning af Carl Bloch.)

af 1857: »Vor gamle Kat er for nogle Dage siden død! Den kom den sidste Aften op i Gangen og jamrede højt! den næste Morgen laa den død i Kjælderen.«

Som »Jæger« maatte *Rudolf* jo have en *Hund*, den faar han i August 62, da han er 16 Aar gammel; *gl. Bissen* skriver: »Vi vente i Aften *Rudde*, han kom ikke med os (de har været i Slesvig). Han bringer en Hundehvalp med hjem, som han, som de skriver, opammer med Flaske med Sut i.« Det var en Hønsehund, som voxede godt og var meget smuk; den var os til stor Glæde, og da min Broder og jeg flere Aar senere havde faaet »eget Værelse« i vort Hjem, et hyggeligt Kvistværelse, hvor vi havde mange Be-

søg, kom *Rudolf* ogsaa tidt derop med Hunden; nu, da han var bleven ældre, havde han en egen Maade at være morsom paa; den kunde ogsaa give sig Udslag paa en mindre behagelig Maade, hvis Humor dog blev anerkendt; han kom saaledes en Gang op til os og, uden at sige noget, stillede han en lille Glasflaske midt paa vort Bord og tog Proppen af den; vi saa ret nøje paa den, men kunde ikke forstaa, hvad det sorte, der var i den, monne være — det var Lopper, som han, ret alvorligt, sagde, han havde samlet paa Hunden. Saa satte vi Proppen paa Flasken!

Foruden de kort omtalte Fugle, de stækkede Maager, Alliken Klaus, Duerne, som maatte finde sig i, at Gjeden blev dem foretrukken, Vagtlerne, som endnu er raske i 1867, de har løbet om i *gl. Bissens* Atelier i 5 Aar og været ham en Fryd, den forkomne Stillids, som Tat sikkert har været glad ved at frelse, kom der ogsaa en *Ugle*, som *Henry Koch* bragte fra Rom sammen med Agaver, Anemoner o. m.; *gl. B.* skriver i *Marts* 58: »*Rudde* er henrykt for den dejlige *Ugle* og den pæne *Kniv*.« I 1866 er der, jeg antager til Fornøjelse for *Tulle*, *Vilhelm B.*'s lille Datter, som det synes, anskaffet en Papegøje; *Anna Bissen*, som sammen med *Fru Bissen* og »*Tulle*« har været paa *Stockerup* hos *Hage*, medens *gl. B.* er paa *Baderejse* i *Sverrig*, skriver den 2den Septbr. 66: »Nu er vi da hjemme igen;« efter Meddelelser om *Tulle* — det er jo nu altid Hovedthemaet — skriver hun: »Hurrah sidder her ved Vinduet, han har været hos *Karstensens* en Tid og beder at hilse.« Jeg husker ikke »Hurrah«; det er maaske fordi det var i 1866, det Aar, jeg blev Student; saa var der jo meget andet at interessere sig for end for Papegøjer.

Insekter hørte selvfølgelig ogsaa i høj Grad med til den Dyrverden, som *gamle Bissen* var saa glad ved at færdes imellem. Sidst i *Marts* 59 skriver han: »ogsaa Bierne er ude hver Dag og i fuldt Arbejde for at rense deres Kuber,« og har tilføjet, vel i Haab om Muligheden af en ny Erhvervelse: »Har Du sét nogle af de gule Bier, der findes i Italien?« *Vilhelm Bissen* har uden Tvivl søgt dette Spørgsmaal klaret, thi han har, lige fra han var Dreng, været betaget af den for »Ikke-Indviede« ubegribelige »*Samlermani*«; det er, ligesom *Faderen*, især *Naturens Skabninger*, han har saa stor Glæde af; i den omtalte »*Tegnestue*« er der, foruden

Conchylier og Dyr i Spiritus en stor Samling Insekter, ikke blot Sommerfugle, men ogsaa »alle andre Slags«. Jeg lader atter Citater fra Brevene belyse dette Spørgsmaal: I det andet Brev, som *Anna Bissen* skriver til sin Broder, 19de Novbr. 57, faar han Svar paa et Spørgsmaal, han har rettet til hende; hun har sendt ham Bjørnson's Synnøve Solbakken og skriver nu: »har Synnøve moret Dig? Skriv mig det til for at jeg kan fortælle det til Fru Hage. Det var ganske tilfældigt, at Naalen var kommet med; jeg havde nemlig læst i den en af de sidste Dage, førend Du rejste og lagt den som Mærke og saa er den bleven glemt deri; hvem véd ellers om Du kunde fange en Græshoppe eller andet stort Insekt, som kunde have en stor Knappenaal nødvendig, saa kunde den dog komme til Nytte.« At *Vilhelm B.* fanger Insekter i Italien er sikkert nok; *gl. Bissen* skriver 29de Maj 58: »Jeg haaber, Du har moret Dig godt i Sabbiner-Bjergene. Jeg kan begribe, at det har mylret med Insekter nu, da det nu bliver varmt og Du saaledes kan forøge Din Samling betydeligt.« Jo! Vilh. B. har været flittig med at samle Insekter i Italien; d. 8de April 1859 skriver hans Fader: »Vi har da allerede afleveret en Del af de Pakkenelliker, Kassen indeholdt. Insekterne have vi med et lille Papir betegnet: Rom 1859 og stukket i Skufferne, hvor vi fandt Plads. Du har været særdeles flittig. Dog tror jeg ikke, der er meget Nyt.« Det er helt trist, at *gl. B.* ikke kan faa de omtalte *lysende Larver* hertil København og sé, hvad de bliver til! Der er Grund til at tro, at Insektsamlingen, ligesom de andre Samlinger, deriblandt ogsaa Mønter, stadigt forøges i de følgende Aar, derpaa tyder den alt ovenfor citerede Ytring af *gl. B.* i 1863, da Vilh. B. har sendt »alle de Smaating, vi havde samlet og efterladt i Rom«, at »*Rudolf* som har ondt i Hovedet i Dag og derfor ikke kan arbejde, er i Færd med at opstille dem i Tegnestuen.« At de begge *gl. B.* og Vilh. B. vedbliver at have Interesse for Insekter og samle paa dem, sér man af et Brev, som *gl. B.* skriver d. 14de Septbr. 66, efterat han har brugt en Badekur i Sverrig: »Jeg er kommen hjem fra Söderköping, thi da der kun bliver badet 3 Gange om Dagen var det mig ikke muligt tilsidst at faa Has paa den megen Tid, man har tilovers; saalænge Vejret var godt, gik det endda; jeg gik omkring i Eggen, fangede Insekter eller skar Stokke af

Enebærtræer, men da det siden blev daarligt Vejr, næsten uaf-ladeligt Regn, hvorved Vejene blev forfærdeligt sølede, saa man næppe kunde ælte sig gennem Smudset, saa blev jeg fortvivlet, tilmed da jeg i den korte Tid, jeg havde tilovers, til 1. Oktober, ikke kunde vente noget Resultat. Jeg bruger nu lidt af Kuren hjemme i Vinter og tænker til næste Sommer at fortsætte den i Söderköping. Jeg føler mig ellers styrket, hvor kort mit Ophold ved Badet saa var.« Man sér jo tydeligt den gamle Mand, han er nu 68 Aar, som er saa vænnet til at have sin Dag saa fuldt besat med Arbejde, kede sig saa stærkt, da han ikke længer kan fange Insekter, at han bestemmer sig til at tage hjem for at udrette noget; han bruger som Undskyldning for sig selv, at han ikke kan vente at blive rask for sin »Gigt« i de Par Uger, der er tilbage; Minderne om den Vandkur, der for 20 Aar siden forvandlede ham fra en svag til en ualmindeligt stærk og kraftig Mand, blusse op: tænke sig, at man her i Söderköping kun faar Bad 3 Gange om Dagen! Men hans udtalte Sans for Retfærdighed bringer ham til at fortryde, at han har talt lidt nedsættende om Kuren; den er dog værd at fortsætte hjemme i Vinter og det er vistnok ogsaa rigtigst at tage til Söderköping igen, naar det bliver Sommer. Henved 6 Uger senere, d. 25de Oktbr. 66, mindes han igen sine Insektjagter i Sverrig og med Glæde; han skriver til Vilhelm B.: »Jeg sér, at Du, ligesom jeg i Söderköping, har fanget Insekter. Jeg saa' strax den første Dag, jeg kom dertil, en Sommerfugl, som jeg aldrig har sét hjemme, men jeg fik den ikke, og næste Dag fangede jeg én af samme Sort, og saa' siden ingen af dem. Desuden fangede jeg forskellige Græshopper, som jeg ikke tror, vi har. En Slags, som er ganske sort med stærkt røde Undervinger og som gør en skrattende Lyd, naar de flyve, og en anden, som ingen Vinger har, skønt den, som jeg tror, er fuldt voxen, jeg fangede dem nemlig sammenhængende og de parres dog vist ikke, førend de har skiftet Skind sidste Gang?«

Det var jo godt, at *gamle Bissen* kunde forøge Samlingen af Insekterne i Tegnestuen med »noget Nyt«, som ogsaa vilde glæde *Vilhelm B.*, naar han kom hjem; maaske har han alligevel faaet Brug for den Knappenaal, som Anna B. havde glemt i Synnøve

Solbakken og tænkte, han kunde bruge til en Græshoppe eller et andet stort Insekt.

Jeg slutter hermed mine Uddrag af Brevene, vedrørende Planter og Dyr i *gamle Bissens* Hjem; Læseren vil, som jeg, finde det et smukt Bidrag til Belysning af hans og Familiens Glæde over Naturen, dens Skønhed og Undere.

III

HJEMMET, BELYST VED BREVE TIL VILHELM BISSEN

Da *Vilhelm Bissen* rejste til Italien i Slutningen af 1857 for at uddanne sig videre som Billedhugger, savnede de ham meget i Hjemmet; det ser man af det første smukke Brev, hans Fader skriver d. 28de Oktober: »Nu er det allerede 14 Dage siden, Du forlod os og vi savne Dig Alle, hver paa sin Maade. Naar jeg om Morgen gaar op for at arbejde, skeler jeg til Din Dør, men det Kammer er jo tomt, ogsaa er Din Plads tom ved Bordet om Middagen og vi lytte forgæves om Aftenen efter 8, vi høre ikke Dine Fodtrin. Men dette Offer maatte jo bringes, Din selvstændige Udvikling foreskrev det. Følg Du Din egen Genius og gør hverken mig eller Din egen Moder i det mindste nogen Skam.«

Ogsaa *Anna Bissen's* Brev fra samme Dag vidner paa en smuk Maade om Savnet af den kære Broder, hvem de Alle har fulgt Skridt for Skridt paa hans Rejse ned til Rom, gennem de Breve, han har sendt dem: »Vi har troligt fulgt Dig hele Vejen, og ofte har *Rudolf* sagt, hvor mon *Vilhelm* nu er? og saa har vi begyndt at gjette og regne os til, hvor Du kunde være. Jeg har ogsaa tænkt, naar jeg saa Skyer paa Himlen, at Du kanske var saa højt oppe, at de kunde omgive Dig. *Tante* har opgivet at formane Dig, da det saa lidt har hjulpet . . . Alt er ved det Gamle her, men det vil nok vare nogen Tid, inden vi vænne os til at undvære Dig, især naar vi spise, er det underligt, at der nu kun er Een at kalde paa . . . Choleraen staar Gud ske Lov endnu paa samme Punkt, saa vi haabe, at det ikke vil gribe videre om sig.« Til Slutning faar Vilh. B. at vide, at hans Duer har faaet 3 Æg, siden han rejste. *Anna B.* ender med en Opfordring til sin Broder om at skrive tidt: »Vi bryde os ikke om lange Breve, naar de kun ikke komme for sjel-

dent. Du behøver heller ikke at skrive pænt, jeg skal nok finde ud af Din Skrift, om ingen Anden kan det.« Der skal ogsaa lidt Besked om *Rudolf*, »som sidder paa sin gamle Plads i Sophæen i Aften, men i Morgen vil han skrive paa den anden Side. *Tat* og Moder bede Dig ogsaa hilse saa mange Gange. Din *Anna*.«

Det vækker Opsigt, at *Rudolf* vil skrive; *gamle Bissen* skriver:

»Jeg maa slutte, fordi *Rudde* vil skrive herunder.« Der er en hel Side til hans Raadighed. Det lovede Brev fra *Rudolf*, som nu er 11 Aar gammel, — indeholder kun Ønsket om Gaver: »Vilhelm, har Du ikke set en Isflugl eller noget andet Dyr og Du maa se, at Du kan skaffe mig nogle inden Vinter; vil Du ikke skaffe mig en Romersk Kniv, en stor en (en Streg angiver Længden). Din *Rotte*.«

Det næste Brev fra *Anna B.*, d. 19de Novbr. 57, fortæller om, hvor dejligt der er i Haven og i Gaarden og giver et smukt Billede af det rolige Liv i Hjemmet. Man faar at

vide, at: »Af Cholerapatienter har der nu i lang Tid ingen været anmeldt« — man er dog altsaa endnu bange for Choleraen, der hærgede København i Begyndelsen af 1850erne. *Anna B.* vilde gerne være i Rom hos sin Broder: »om ikke for andet saa for at stoppe Dine Lommer, det er da ogsaa rent forskrækkeligt, at Du stakkels Menneske allerede skal begynde at skræddere; jeg troede dog, jeg havde forbedret mig lidt i den Henseende.«

Allerede gennem det anførte har Læseren faaet Indtryk af de tre Brevskriveres Personlighed; det vil senere ses, at de alle Tre,

Anna Bissen.

ligesom ogsaa Fru *Bissen* og »Tat«, tegne sig selv i Brevene, som om man saa dem. »Tat«, som kun af og til skriver til »sin kjære Dreng«, vilde ogsaa gerne stoppe Hullerne i Vilhelm B.'s Lommer. For den, som ikke helt ud forstaar det stiltfærdige Lune, hvormed disse Lommer omtales, skal jeg tilføje, at jeg husker, at da min Broder *Carl* og senere min Broder *Emil* rejste til Italien, blev de forsynede med alle Remedier til at reparere deres »Garderobe« med, fra inderst til yderst.

Selvfølgeligt skrev de fra Hjemmet i samme Brev — det var jo ret kostbart at sende Breve til Rom; *gamle Bissen's* Brev d. 19de November 1857 lyder saaledes: »Vi har modtaget Dit Brev fra Rom, kjære Ville, og glæde os paa Dine Vegne over, at Du er kommen til Ro i den hellige Stad. Det lader til, at Du har begyndt paa den ene Tiggerdreng (det er en af B.'s Figurer, der er bleven i Rom); dette kan være meget godt, men jeg vil dog bede Dig lægge Mærke til følgende, skønt jeg aldeles ingen Indflydelse vil have paa den Maade, Du beskæftiger Dig. Jeg mener, Du bør betragte den Tid, Du har en Fader, som med Guds Hjælp kan og gerne vil give Dig det, Du behøver, som om Du havde Stipendium saalænge, og benytte Tiden til at foretage et eller andet større eller alvorligere. De gamle Myther eller Sagaerne vil jo tilbyde Stof nok. Skulde ogsaa Gennemførelsen af et saadant Arbejde overstige Dine Kræfter, saa tror jeg, Du ikke maa bryde Dig derom, det er ved Anstrængelse, at man udvikler sig. Siden, naar Du ikke længere har mig eller jeg ikke længer kan yde Dig noget, saa vil det jo være tidsnok at behandle mindre Emner, som Du jo lettere vil kunne sælge, dog gjør som Du vil, pin Dig ikke, og tving Intet frem paa en kunstig Maade. Skriv mig under alle Omstændigheder til, hvad Du foretager Dig, det vil dog mere mig at vide, hvad Du bestiller.

Dernæst vil jeg raade Dig at tage Lejligheden vaer, hvis Du kan faa Møbler, saa Du jo før jo heller kan leje Dig umøblerede Værelser, hvis det ellers, som tidligere, er fordelagtigt.«

Endskønt jeg har samlet, hvad *gamle Bissen* skriver om Kunst i et Afsnit for sig, har jeg dog ikke villet undlade at citere det anførte her i Begyndelsen af »Karakteristiken af *gamle Bissen*«, fordi jeg finder, at det giver et særdeles smukt Billede af Faderens

Forhold til Sønnen, som Søn og som Kunstner. Resten af Brevet indeholder Meddelelse om Arbejdet i Værkstedet og om Pengesager og: »Hvorledes har *Freund* det? Skriv mig dog derom, og *Hertog*, vil han tage Atelieret sammen med Dig, ellers kommer nok *Evens* til Foraaret (H. og E. er begge de bekendte Billedhuggere). Professor *Ussing* har taget Westphals Kort over Kampagnen med, det var dog her, og Du kan maaske have Gavn af det.« Denne sidste Bemærkning er et Udslag af gl. B.'s Glæde ved Mindet om hans Vandringer i Campagnen, hans store Glæde over Italiens Skønhed, som vi senere faa Lejlighed til at høre om, ja, allerede da han skriver d. 5te December 57, blusser Tanken om det dejlige Italien i Modsætning til den triste danske Vinter op: »Kjære Vilhelm! lykkelige Dreng! Du gaar nu og soler Dig langs med Tiberen eller glæder Dig ved de dejlige Roser, der overalt hænger ud over Murene, eller ved de gyldne Oranger i det mørke Løv, eller Du plukker Fioler i Skyggen af de immergrønne Ege; mens vi ikke have andet end Taage og Slud, Sjask, Kulde og Mørke! Sandelig, jeg kunde misunde Dig, dog det gjør jeg ikke, jeg glæder mig med Dig, kun jeg ønsker, at Du ret maa gjøre Dig det klart, hvor godt Du har det. — Ellers kjære V., har jeg kun saare lidt at skrive Dig. Vi arbejde, som sædvanlig, hver paa sit« — der følger nærmere Besked om Arbejderne, og han slutter med: »Det Værktøj, Du bruger, maa Du naturligvis købe, skønt jeg nok tror, at jeg i sin Tid har betalt de Instrumenter, *Thorvaldsen* arbejdede med paa mine Sager, men lad det gaa. Din Fader.«

Det triste, kolde danske Vinter-Vejr er jo ikke blot ubehageligt, men har ogsaa andre Skyggesider for en Kunstner; *Anna B.* skriver samme Dag: »Fader klager meget over Mørket i denne Tid, først Kl. 9 kan han begynde at se, og Kl. 3 er det mørkt igen, men *Rudolf* ved godt at benytte sig af den Tid, Fader saa har tilovers, thi i disse Dage sætter Fader hver Aften Touge paa et nyt Skib, som *Rudolf* har byttet sig til for een af Kajakkerne.« Saa faar gl. B. dog udrettet noget! og det har nok tillige moret ham.

I det samme Brev faar man nogle Billeder fra Hjemmet og fra København, som jeg finder det værd at optegne; *Anna B.* skriver, at hun ønsker sin Broder en fornøjelig Jul: »det vil blive første Gang, Du ikke er hjemme en Juleaften . . . Vi ved ikke rigtig,

hvorledes vi skulle gøre det med Juletræet iaar, thi at narre *Rudolf* have vi opgivet, han har jo allerede det sidste Aar vidst det og blot ladet, som han blev overrasket, men da vi slog paa, at han jo selv kunde pynte Træet med, mærkede vi nok, at han slet ikke havde Lyst til det, men langt hellere til at gaa og gotte sig over os, naar vi skulde lade, som om han intet Træ fik.«

Dette giver et Bidrag til Karakteristik af *Rudolf*; der er i de korte Bemærkninger om ham ret ofte saadanne Bidrag; f. Ex. at han fik Taarer i Øjnene, da han hørte, at Vilhelm B. havde husket at skrive om Kartoffler — det er vel ikke rimeligt at tro, at det var, fordi han holdt saa meget af Kartoffler!

For dem, der har oplevet den gamle Tranlygtetid i København, var det jo en Forandring af Rang, da der kom Gas; Anna B. skriver derom: »En mærkelig Begivenhed er i disse Dage foregaaet for København; vi have nemlig endelig faaet Gasbelysning. En Mængde Mennesker var samlede rundt om i Gaderne den første Aften, ogsaa *Rudolf* vandrede omkring med en Dreng paa Østergade og Kongens Nytorv, hvor Kongens Navnetræk tog sig prægtig ud. Især nede hos os brænde Flammerne udmærket, men Vægterne, som ikke rigtig forstaa sig paa det, havde første Aften gjort Flammen for stor, saa flere Glas sprang. De stakkels Vægtere, de fleste af dem skulle afskediges, thi nu skal der være Lampetændere i Stedet for, hvoraf de skal have 70 Lamper at tænde.« — Vilh. B. faar ogsaa at vide, at »aften spilles for første Gang paa det kongelige Theater, vi faa da et nyt Tæppe; dog bliver det dog nok ikke videre dejligt, da det bliver copieret af en Malermester efter det gamle af *Lund*.«

Aaret 1857 er gaaet; der har været talt i Hjemmet om, at der maatte være Orden i Brevskrivningen; *gamle Bissen* skriver til sin Søn d. 3die Januar 1858: »Kjære Vilhelm! Tak for dit Brev, det kom lige Juleaften og var derfor dobbelt velkommen. Hvorledes vi har tilbragt Julen og Ferien og hvad der ellers er af nyt, skal Anna fortælle Dig; jeg derimod skal holde mig til Atelieret og hvad der ligger mig mer specielt paa Hjertet, saaledes har vi bestemt det.«

Skønt denne Bestemmelse er taget, kan det dog nok gaa an at skrive lidt andet end om Kunst og om deres Pengesager, og

gl. B. tilføjer da ogsaa, at »*Jørgen Koch*, som nu er Adjunkt i Randers latinske Skole, og som er hjemme i Besøg i Ferien og rejser igen i Morgen, beder at hilse,« en Tilføjelse, som jeg tager med, fordi den giver Anledning til Udslag af en for *gamle Bissen* ret ejendommelig Form for Lune; han skriver: »Og nu min Dreng, er Brevet fuldt, og min Latin til Ende. Alt godt til det nye Aar!
Din Fader.«

H. G. F. Holm, ca. 1845: Rysenstens Badeanstalt, set fra Estakaderne mod Langebro.

Allerede 3 Dage efter d. 6te Januar 1858, skriver gl. B. igen — og maa igen fortælle Noget om Hjemmet; han er i Spisestuen med den smukke Mahognisofa med Hestehaarsbetrækket; han skriver: »Det er Tirsdag, og vi sidde alle meget pæne, jeg med en ny ren Blouse, og venter paa de Fremmede, *Rudolf* ligger og snorker i Sophæen.« Det tjener ogsaa til Belysning af *Rudolf*, at hans Broder flere Gange faar at vide, hvormeget *Rudolf* holder af at sove. *Gamle Bissen* gaar endnu videre udenom den fattede Bestemmelse; det er Bemærkningen om *Rudolf* og hans forskellige Meriter, som Vilh. B. maa høre om; dog tjener det her til

Undskyldning for gl. B., at det er en Efterskrift i Anna B.'s Brev:

»Vi har haft mildt Vejr lige til for nogle Dage siden. Juleaften var det saa mildt, at *Rudde* tog sin Baad og gik ud og badede, men nu fryser det, og han har faaet sine Skøjter frem. Nu kommer jeg til at følge ham paa Stadsgraven.« Dette viser det noget aparte, at, medens gl. B. ikke er bange for, at *Rudolf* skal komme galt afsted, naar han gaar i Vandet fra Baaden, tør han dog ikke lade ham løbe alene paa Skøjter; man kan jo dog alligevel godt forstaa det; som omtalt andetsteds fandt han, at det var »raske Dreng«, som var gaaet i Bad fra den aabne Baad Juleaften; at falde gennem Isen er jo noget andet. Gl. B. kunde gerne have vist min Broder *William* og mig den Ære at nævnes ved denne Lejlighed. I samme Efterskrift meddeles det, at *Rudolf* »har fundet en gammel Pibe og har i disse Dage moret sig med at ryge!«

Anna Bissen's Brev fra 3die Januar 1858 er exemplarisk med Hensyn til at holde sig til den trufne Bestemmelse; blandt andet meddeler hun en »rigtig Nyhed«, det er, at »*Ville Hage* er forlovet med *P. Heise*, som skal til Sorø som Adjunkt« (det er den bekendte Componist Heise). Der er Hilsener fra *Chr. Freund* og *Christian Winther* og Kone, som har indbudt Anna B. til Dans; hun har da ogsaa gjort Visit hos dem; hun fortæller, at der er Pengekrise, men »*Hage* og *Puggaard* har forudset det og staae saa godt, at de kunne laane til Andre.« Hun fortæller om Julen, at de havde et »lille Juletræ, som Tante og jeg pyntede med de gamle Kræmmerhuse og Net, men for *Rudolf* kunde vi ligesaa lidt skjule det denne Jul som de forrige. Han var saa sikker i sin Sag, at han bad os ikke at forgylde Æblerne, da de smagte bedre uden Guld. Tante var som sædvanlig hos os, og vi havde det godt. Dit Brev kom Juleaften; det var en rar Foræring til os Alle. Tante blev hos os til anden Juledag, og saa gik vi til *Freunds* —« og mere om Juletiden og om Besøg hos Forskellige.

Det, som i høj Grad interesserer mig, der jo beretter om mine Oplevelser i *gamle Bissens* Hjem, er *Anna B.'s* Beretning om den store Komædie-Aften, da *William* og jeg for første Gang optraadte som Skuespillere udenfor vort eget Hjem; hun skriver:

»*Rudolf* har hele Ferien havt travlt med at spille Comædie. Dit

Theater (det var altsaa Vilhelm B.'s Theater, jeg har ikke hørt noget om hans Forestillinger), har været opstillet inde i Salen, og næsten hver Aften har vi været paa hans Comedie. Først spillede de Pjerrot-Comedier, men siden blev det til Tale-Comedier. En Aften havde *Rudolf* nogle Drengene til at se paa det. De spillede 1ste Optog af Kjærlighed uden Strømper, dernæst Declamation og Skyggebilleder, som Fader havde tegnet og udklippet; det var ligesom paa Maskeraden hos *Puggaard's* med Pjerrot, der fisker og spiser alle Slags Dyr. Det hele var temmeligt raat, da de endnu ingen Stadighed har eller Lyst til at studere lidt paa det. *Rudolf* var Directeur, Maskinkarl, Souffleur og Pjerrot, men ellers spillede han ikke med. Mette og Grethe var meget gode, men Mads var en lille undselig Stakkel, der ikke kunde et Ord af sin Rolle, som han først havde faaet Dagen iforvejen, og dertil havde han været syg; men han var næsten til Morskab mere end de Andre, det var latterligt at se ham staa saa tæt op til Souffleuren som muligt og stødvis gentage den Sætning, som *Rudolf* sagde og saa tilsidst, da det ikke gik bedre, vende om og gaa sin Vej; men Grethe lod sig ikke forknytte, men kaldte paa ham, til han kom igen og begyndte forfra. Denne Comedie har saaledes optaget ham (det er *Rudolf*), at han ikke har faaet Tid til at bruge en prægtig Aalestang, han har faaet sig, men i Morgen skal han i Skole, og saa er den Herlighed forbi.«

Min Broder, der, ligesom jeg, godt husker, at vi spillede i »Kærlighed uden Strømper«, erindrer især tydeligt Mads (jeg har forgæves forsøgt at opspore, hvem det var, der spillede Mads), og at han, sammen med os, Dagen før Komediaftenen, spiste til Middag hos *gamle Bissen*; Mads var selvfølgelig meget bange for at overtage Rollen med saa kort Varsel; det har dog maaske bidraget lidt til, at han gjorde det, at gl. B. sagde til ham: »Man soll sich nicht verblöffen lassen.« Det er min Broder *William*, der, som Grethe, havde den Aandsnærværelse at kalde Mads tilbage, som Anna B. beretter om. Vi huske ogsaa begge, at *Rudolf* allerede ved denne Lejlighed viste et Talent til at behandle forskellige Instrumenter, saa at sige samtidigt, men det var dog først ved den anden Forestilling, som vi gav, hvor W. og jeg optraadte som Danser og Danserinde, at dette Talent var udviklet videre.

Det er sjældent, at Fru *Bissen* skriver Brev; da det, som her foreligger, er skrevet paa en lille, blaa Lap Papir, der er lagt ind i Anna B.'s Brev, har hun næppe selv ventet andet end at skrive et Par Ord; det bliver dog til:

William og Oscar Bloch
(efter en Pennetegning af Carl Bloch).

»den 6.

Kjære Vilhelm! Jeg kunde ogsaa have Lyst til at skrive lidt til Dig, uagtet jeg ikke har noget at fortælle, da den ene Dag gaar næsten som den anden. Nu tænker jeg, Du har faaet *Henry* (det er *Koch*) igen og morer Eder ret ved Karnevalets Glæder; det var

dog godt, han kom til Neapel, hans Forældre var urolige over at vide ham der, men det er ikke Tilfældet.

I Aften er *Anna* bedt til *Puggaard's* i Anledning af Forlovelsen, og *Heise* er herinde i denne Tid. Din *Fader* og *Rotten* er gaaet i Seng; jeg maa dog fortælle Dig et Fremskridt, den sidste har gjort, nemlig i Tobaksrygning, han kan ryge sin Pibe nu, uden at det generer ham. Du skulde se ham med en Pibe, der er ligesaa lang som han selv, forresten meget pæn, som han har faaet af *Dracmand!* saa gaar han gerne ind i den lille Stue eller op i Kvisten, han siger, det er saa godt for Tandpine. Forresten synes jeg ogsaa, han læser sine Lexier med mere Alvor, men ellers er han Liv og Lystighed.

I Morgen tænker jeg vi kommer ud til Onkels, det er *Fritz's* Fødselsdag, dersom Vejret er godt, thi Din *Fader* har været meget forkølet i en fjorten Dage, men nu er det næsten forbi; jeg veed ikke, om *Anna* har fortalt Dig, at Din Onkel skærer meget flittigt i Træ, for at beskæftige sig; han har blandt andet skaaret paa et Pibehoved (til *Fritz* og *Peter*, der sidder ved deres Studerebord, og *Jørgen* (det er Fru Bissens Broder *J. Sonne*) og Din *Fader* hjælper ham med Tegningerne; nu har han lovet at skære noget paa *Rudolf's* Gevær, som Din *Fader* har tegnet. Det er jo slemmt med den Feber, Du ikke kan blive af med, se, at Du kan blive fri for den slemme Gæst; nu farvel og lev vel. Din Marie.«

Da der er forløbet en Maaned, fordrer »Reglementet«, at *Vilhelm B.* igen skal have Brev; denne Gang er *gamle Bissens* Brev, »som det bør være« og ender med, »Hermed, *Johansen*, har jeg fortalt Dig saa temmelig alt, hvad jeg ved fra denne gang og er
Din *Fader Bissen*.«

Men *gl. B.* har dog alligevel noget vigtigt at berette den næste Dag; det er fint følte og ligefrem udtrykte Betragtninger over, hvad Opholdet i Rom maa koste for Sønnen. »At Du ikke smider Pengene bort, behøver jeg ikke at sige Dig, men paa den anden Side maa Du dog heller ikke spare for meget, især ikke paa Mad og Drikke. Man bliver let syg, naar man lever tarveligt.« Det er kendt gennem forskellige Meddelelser, at *gamle Bissen* levede meget tarveligt under sit første Ophold i Rom. Det Brev, som

Vilh. B. samtidigt faar fra sin Søster, begynder med Omtale af *Rudolf*, som karakteriserer ham godt: »Kjære Vilhelm! Da Fader og Moder er hos *Hage's* iaften, og *Rudolf* sover paa Sofaen, vil jeg benytte Lejligheden til at skrive til Dig . . . *Rudolf* er tilgavns søvngig iaften, men han har ogsaa havt mange Lectier, hvoriblandt Fransk Grammatik, hvoraf vi næsten have lært hele avoair. Mor-skabslæsning morer ham nu mere end før, ogsaa at læse den selv; han er i Skolebibliotheket og har allerede læst en hel Mængde Bøger. Paa Mandag otte Dage, nemlig Fastelavnsmandag skal der spilles Comedie paa Skolen, og han skal med at se paa den.« Der følger udenfor den fastsatte Regel et kort spontant Udbrud af Glæde over Faderens Arbejder: »Fader har i denne Tid modeleret *Chr. Winther* og *Hauch*, der begge ligne udmærket;« Navnet *Hauch* bringer Tankerne i Retning af Theatret, hvor hun ofte har megen Glæde af at komme, og V. maa da vide, hvad der for Tiden passerer i Theaterverdenen: »*Hauch* er blevet Theater-directeur, han beklager sig meget over vor Mangel paa gode Skuespillere; ogsaa *Høedt* har taget sin Afsked, fordi der pebes af ham næsten hver Gang, han traadte frem. Paa Folketheatret er der altid fuldt Hus, skjøndt Stykkerne just ikke udmærke sig ved deres Godhed; men Directeur *Lange's* Datter *Agnes Lange* gør stormende Lykke ved sin Dygtighed. Det gaaer endogsaa saa vidt, at Bohrs Skoledrenge, der bor skraaes overfor hende, staae med Theaterkikkerter og see paa hende, og Borde og Vægge er bemalede med »*Agnes Lange*«, og i *Fritz* og *Peter's* Ordbøger er hun paa det Skønneste afmalet i de forskjellige Scener, hvori hun spiller (*Fritz* og *Peter* er *Anna Bissens* Fættre). *Amalie Price* gør Lykke paa Casino, ellers er der ikke noget mærkeligt herhjemme, hvad Theatrene angaaer.« Der følger en Meddelelse om *Rudolfs* Forestilling for Familien som Skøjteløber: »i Søndags var vi Alle henne ved Stadsgraven for at se ham: der var en Mængde andre Drenge, som han løb omkap med, men jeg tror ikke der var Nogen, som løb bedre,« og Brevet ender med: »Laver Du endnu selv Suppe? i saa Fald maa vi sende Dig Din Skee med *Evens*. Er der ellers noget, Du vil have? Mange Hilsener fra alle gode Venner; Lev vel! Din Anna.« Man faar ved dette Spørgsmaal et Billede af *Vilhelm B.'s* Levemaade i Rom, og der er noget paa

engang rørende og komisk i, at han har skrevet hjem, om de vil sende ham hans Barneske; det har han allerede ønsket kort efter, at han er kommen til Rom; thi *gamle Bissen* skriver i sit Brev af 6te Januar 58, midt inde imellem andre Sætninger: »*Evens* har lovet at tage en lille Barneske med, men det bliver først til Foraaret. —« Dette, at Billedhuggeren *Evens*, som skal til Rom, paa Stipendium, har lovet at tage Barneskeen med, skønt det jo kan vare længe, før han skal rejse, kaster ogsaa Lys over Formen for Samliv og Samtaler i de Tider; gl. B. taler i Januar om »en lille Barneske«, som Vilh. B. gerne vil have; for Søsteren er det i Februar klart, at det drejer sig om hans egen Barneske, og da *Evens* skal have den med, og han er saa rar, kunde det jo være, at der ogsaa var andre Ting af V.'s, han kunde tage med. At Barneskeen har spillet en stor Rolle i Hjemmet, er sikkert nok; gl. B. skriver d. 20de Marts 58: »*Evens* har nok i Begyndelsen af næste Maaned sit Rejsestipendium, han rejser strax og er villig til at tage en Barneske og Vox med. Voxet i Tegnstuen har jeg fundet, men mig synes, at det er for lidt, og jeg agter at købe noget til; thi det er godt nok, at man kan købe Vox billigt i Rom, at tilberede det saaledes, at det bliver behageligt at modellere i, bliver alligevel en Kunst, som *Saabye* næppe vil løse. — — —« Det er altsaa baade *Saabye* og *Vilhelm B.*, som skal bruge Vox, og nu, da *Evens* »er villig«, skal de faa det — ogsaa Barneskeen!

Underligt nok, men *Evens* tog alligevel ikke *Vilhelm Bissens* Barneske med til ham; i det her omtalte Brev, som er meget langt og handler om forskelligt, blandt andet om det vigtige Spørgsmaal om Køb af Aktier i Rom, staar der ret pludseligt: »*Møller*, Galvanoplastikeren, bringer Dig en Barneske, han er imidlertid for Øjeblikket syg og kan først rejse om 14 Dage.« Man bliver helt glad ved at faa at vide, at Vilh. B., som begyndte at bede om sin Barneske i December 1857, dog maa antages at have faaet den i Slutningen af Maj 1858!

Den 17de Marts 1858 skriver *Anna B.* — hun skriver »*Giovedì*, 17de Marts« for at vise, at hun er nogenlunde bevandret i det italienske Sprog —, at hun sammen med *Ville* og *Hanne Hage* lærer Italiensk af en lille Lærer, som hun beskriver paa en munter Maade; de tre unge Piger kan aabenbart le godt sammen. Hun

fortæller: »*Rudolf* glæder sig meget til Fugle og Knive. Han har faaet to Kaarer, og Fader og Moder hugger dygtigt med ham; han seer nok saa stolt ud med Haanden i Siden og det ene Ben frem. Han skal lære at hugge af en Ritmester paa Casernen. I disse Dage er han hjemme fra Skolen; han er noget nerveus, naar det kommer over ham; det er Ormene, som plage ham.« *Anna B.* giver sin Broder, efter hans Ønske, Opskrifter paa hans forskellige Bekendtes Fødselsdage — og glæder sig over, at »Vintergækkenene blomstre saa nydeligt.«

Gamle Bissen er imidlertid noget ængstelig for *Rudolf's* Helbred; han skriver d. 20de Marts, 58: »undtagen *Ruddi* have vi det godt herhjemme; han har derimod skrantet i nogen Tid med Hovedpine, men da nu Foraaret staar for Døren, og han snart skal have sin Baad ud, saa haaber jeg, han ogsaa snart vil komme sig.«

Man har overvurderet *Rudolf's* Afsky for at skrive; d. 20de »Marst« er der et paafaldende langt Brev fra ham; det væsentlige Indhold er om Skildpadderne, som han har taget op; men der er ogsaa andre vigtige Nyheder at meddele: »Min Baad skal snarest ud igjen, og Fader har lovet mig et Roer til min Fødselsdag. Farvel lev vel din Rotte. Det er sandt jeg har glemt noget.« Det er en Anmodning om, at Vilh. B. skal sende »saa mange Hanskildpadder som der er plas til« i Kassen; det er jo hans Fader, som ønsker Hanskildpadder — men det havde *Rudolf* nær glemt at skrive om.

For Maanedens April 58 blive Bestemmelserne om Fordelingen af Brevskrivningen ikke overholdt; gl. B. skriver den 1ste: »da Du for faa Dage siden har modtaget vores sidste Brev, og da dette bliver skudt ind imellem, saa skriver *Anna* og *Rudolf* ikke heri, men først i næste. Altsaa kjære Vilhelm, slutter jeg for denne Gang, ønsker Dig at leve vel og fornøjet og er

Din Fader Bissen.«

Men Efterskrift maa der dog alligevel! »Hils Vennerne! Cedertræet bliver ved at sygne hen. Kan Du ikke faa lidt Frø og give Hjemrejsende med?«

Om Kobberstikkeren *Eduard Sonne* faa vi af *Anna B.'s* Brev af 29de Maj 58 at vide, at han har været i Besøg den samme

Dag, han er kommen hjem fra Paris og »har opfyldt os med gamle Erindringer, saa jeg ikke ved at skrive Dig noget bedre til end om Onkels og Alt i Belleville;« det er tydeligt, at *E. Sonne* har været begejstret for det Hele hos *gamle Bissens* Broder: »Cameliaerne blomstrede og Svaner og Ænder var endnu ved Jernporten derude, og Fasanerne gjorde Kur som dengang. Ogsaa min Have levede, dog forsømt, og det lille Drivhus var fyldt med Cactusser. Det var en dejlig Tid, ikke sandt, at drive omkring dernede — —« og mere om Erindringer om *Anna* og *Vilhelm Bissens* Besøg i Paris hos deres Faders Broder.

I *Anna B.*'s Brev d. 1ste Juli 58 faar hendes Broder at vide, at: »*Sonne* har da lært den nye Kunst, som han kalder »den sorte Kunst«; det er Pladen, der bliver gjort sort, og det Sorte skræbes saa af paa de lyse Steder.« Som bekendt har *E. Sonne* udført mange Stik særdeles smukt. En Tid efter at *gamle Bissen* var død i 1868, flyttede *Sonne* til sin Søster i Materialgaarden; jeg saa ham ofte der, især efter at jeg var bleven Læge hos Enkefru *Bissen*, og har Erindringen om en meget elskværdig, beskeden, stilfærdig Mand; jeg behandlede ham under hans sidste Sygdom; han var da 74 Aar gammel; hans Søster plejede ham med stor Kærlighed. —

Det ser ud, som om gl. B. er ret stolt af, at *Rudolf* ogsaa er Fisker; i et Brev, d. 5. Maj 58, hvori han meddeler sin Søn, at *Rudolf* er »uendelig glad« for den dejlige Ugle og de tre romerske Knive,« tilføjer han: »I dette Øjeblik 5te Maj Onsdag Kl. 7½ er han ude at pilke, det morer ham i denne Tid; han bragte nylig en Torsk hjem, men nu tigger han mig om at faa en Sydvest, for at han ikke skal blive vaad, hvis det skulde blive Regnvejr, naar han er ude paa Fangsten. Han stanger ogsaa Aal . . .« Man kan se *gamle Bissen* smile lunt over det med »Sydvesten«.

Iblandt Brevene er der nogle, som mangle Aarstal og Datum; fra et saadant, fra *Anna B.*, indskydes her:

»Kjære Vilhelm!

Skjøndt Du kanske er træt af at læse eet Brev, vil jeg dog ikke lade være ogsaa denne Gang at skrive lidt til Dig. Tak for Dit Brev og den morsomme Historie om vor Italiener, Læreren,

den ligner ham aldeles; een Egenskab har vi endnu bemærket hos ham, nemlig Lyst til at spise og drikke godt. Hans Sætninger (nogle, han selv har lavet, som vi lære udenad) handle for det meste om Cigarer og Kaffe, og de begynde med: Vil De give mig noget at spise? og saa svarer den Anden: Ja, gjerne — — — Tante sender sin Hilsen og lader spørge, om Du vil have Dine Strømper af tyndere Garn eller som de ere; hun er bange, at de blive for varme til Sommer; hun vil nemlig begynde at strikke til Dig og haaber nok, at hun kunde faa dem ned til Dig, naar hun giver Bringeren Lov til at bruge dem undervejs (et karakteristisk Udslag af *Tat's Lune*).

Fra Frits og Peters Ven *Collin*, som Du kanske husker, har jeg en Bøn til Dig om at gemme Conchylier til ham, hvis Du skulde træffe paa nogle. — —

Igaar var jeg paa fransk Comedie. Det er jo noget Nyt i gamle København, vil Du sige. Dog er det ikke et Selskab, som bliver for bestandigt, men kun en Trop Suaver, der rejse Europa rundt og spille Comedie for at indsamle Penge til de Faldnes Enker. De spillede ganske udmærket, især var deres Damer henrivende; Elskerinden, som man saa i bar Hals og bare Arme, var især nydelig. Jeg havde tykkere Arme, tror jeg, og dog havde hun været med baade ved Inhermann og Erobringen af Sebastopol.«

Der følger en Del Familie-Meddelelser, og derpaa: »Jeg har købt Sæben; 12 Stykker koste 8 . (Jeg formoder, der staar 84 og at det er Skilling; det bliver 14 Øre for hvert Stykke Sæbe). De 4 kommer med Galvanoplastiker *Møller*, og *Evens* tager ogsaa nok 4 med. Er det ikke latterligt, at *Bravo* skal have Sæbe herfra?»

Der er Hilsener til *Puggaard's* — »jeg spadserede deromkring i Søndags og stjal af deres Violer« — »*Hage* bygger et Hus til *Ville* i Sorø, men jeg tror ikke, hun skal have Bryllup før til For-aaret; jeg skal være en af hendes Brudepiger« . . . Din Anna.«

Da *gamle Bissen* skriver til sin Søn, er Maj Maaned i sin Begyndelse; saa vaagner hans Minder og Længslen efter Italien: »Kjære Vilhelm! At jeg i mine Tanker tit og mangen Gang er hos Dig i denne Tid, kan Du begribe. Lige fra Begyndelsen af April til Enden af Juni er det saa dejligt i det kære Rom. Hvor er det saa-

ledes ikke dejligt, inden man gaar til sit Arbejde at gøre en Tur paa Passeggiata'en, Lionessen ligger endnu bedækket med Sne, men saa kryber man jo ogsaa nødigt i det kolde og fugtige Studio, og henad Eftermiddagen holder man det ikke længere ud, men kaster Modelstokken og iler ud af Portene, langt ud i Kampagnen med de herlige Bjerge i Baggrunden. Saa bliver man tørstig og sulten og tyer til en eller anden Knejspe, hvorfra man har en smuk Udsigt og nyder der ved et Glas Vin og et Æg Solens Nedgang — og saa sjokker man hjem, endnu fuld af det herlige, man har set. Men naar det saa bliver varmere, ja, saa bliver man gerne i det kølige Værksted, dog, jeg tænker, at Du til Begyndelsen af Juli er færdig med Din »Odysseus«, og at Du saa tager ud i Bjergerne, hvorhen det saa kan være« — et smukt Billede!

I det Brev, som skrives i Slutningen af Maj (d. 29de) ser man, at gamle B. næppe har haft Tid til at nyde den skønne Maj Maaned, men »Det er jo nu begyndt at blive Sommer her, og flere af vore Venner tænker paa at gøre deres Sommerudflugter. *Skovgaard's* tager den 1ste Juni til Hellebæk, *Marstrand's* noget senere, *Høyen's* tage nok til Nysø, *Freund* tager i næste Uge til Berlin« — det er en udmærket Kreds af Venner, her nævnes; i Slutningen af Brevet bringer han Hilsen til Vilh. B. fra nogle af dem og sender, hvad han næsten aldrig glemmer, sin Hilsen »til alle gode Venner«, der er i Rom; det er dels Venner fra gammel Tid, deriblandt *Pettrich* og *Bravo*, til hvem han selv skriver saa tidt, dels de yngre Kunstnere, af hvilke flere jo har været hans Elever. Man kan tænke sig, at disse Meddelelser om de gamle Venner, der nu rejse bort fra Byen, og de unge Venner, der er i Italien, bringer hans Længsel efter Friheden i den skønne Natur til at blusse op, men han har jo, som Brevet viser, en stor Mængde Arbejder at udføre, og, lige efter at han har skrevet om de gamle Venner, der skal til Hellebæk og andre dejlige Steder, staar der: »Vi pusler i vores Have og binder op, det bedste, vi kan — —« det er jo dog rart at pusle i den lille Have! Og dog! det vilde være dejligt at være i Italien; Vilhelm B. har skrevet til ham, og Brevet d. 3die Juli 58, som er Svar derpaa, begynder: »Min egen Dreng! Det glæder mig af Dit Brev at se, at Du har det godt. Du har gjort en dejlig Tour, jeg kender den. Det var én af de første Uger, efterat jeg var

kommen til Rom, jeg gjorde den, og, mærkelig nok, senere har jeg aldrig været i Subiaco. Jeg haaber, Du skal komme der tiere.« Det er i dette Brev, at gl. B. fortæller, at han fanger Myg og Fluer til sine Edderkopper, Kl. 6—6½ om Morgen og imellem 8 og 9 om Aftenen; han faar dog ogsaa Tid til at gaa sine Toure baade Morgen og Aften, og efter at have skrevet om sin Rejse næste Dag til Fredericia for at være tilstede den 6te ved den højtidelige Afsløring af »Landsoldaten«, har han tydeligt ogsaa haft Tid til et Bad; han skriver: »Kl. er 3½, jeg har været i Vandet, det var 15 Gr. og Luften 16. Da det blæste koldt, fangede jeg, for at blive varm igen, nogle Fluer. Eleverne gaar ellers ikke i Vandet iaar, der er, siden Du er borte, ingen, der muntre dem.«

Slutningsætningen i Brevet er: »Forinden Oehlenschläger er færdig i Bronze, kan jeg ikke tænke paa at besøge Dig, min Dreng!«

I Brevet omtales ogsaa »Klatremaskinen«, fordi gl. B. er ked over at tage den ned. Den var os Drengene til stor Fornøjelse; den hang midt i Loftet og bestod af Tværstænger, der var anbragte imellem to lange Side-Touge med Knuder, der holdt Stængerne paa Plads; Rummet mellem Stængerne kunde dog altsaa forandres; ellers kunde *gamle Bissen*, som jo var ret høj og svært bygget, ikke have lært os, hvordan man skulde bære sig ad med at »krænge en Ugle«, hvad han gjorde udmærket. Vi gjorde mange Kunster paa denne »Stige«, legede gyngende »Sømanden i Skibbrud« o. s. v. Den blev atter senere sat op, i forsvarlig Stand.

Den Skrivelse, som vi har hørt, at *Rudolf* er bleven tvunget til at udarbejde, lyder saaledes: »Kjære Vilhelm det er lang Tid siden at jeg har skrevet til dig jeg er begyndt at samle paa Mynter vil du ikke sende mig nogle. *Peters* har bygget et lille Skib en Skonnert den liner en Gondol og med en ny Maskine som Selvstyret vi skal seile om Kap siger han jeg med Jagten og han med det ny Skib. Det er 3 tommer bredt men over 1 Alen langt. Jeg er dygtig ude at seile med min Baad imorgen. Jeg skal hilse fra Olsen, men det er sandt jeg skal i Vandet ellers gaae de nok fra mig. Farvel! din *Rodde*.«

Jeg har beholdt *Rudolf's* Ortographi, det er den, som bringer hans Fader til Ytringen om den liden Fremgang; man ser, at R.

gik i Bad sammen med Eleverne. Det er Billedhuggeren *Peters*, som har »bygget det lille Skib« — han har ogsaa været hos *gamle Bissen*; de var alle meget venlige imod R. Det er karakteristisk for R., at han saa godt som altid, naar han skriver til Broderen, har Ønsker at faa opfyldt; han vil altid have noget, men gl. B., som ved, at han ogsaa betragter alt, hvad Vilhelm B. har ladet tilbage i Hjemmet, som sin Ejendom, forstaar dog at holde ham i Ave; det er morsomt at se, som Samlermanien kan blusse op i gl. B., naar han taler om V.'s Mønter; han skriver: »Jeg faaer i disse Dage de 25 S. (Sendi) for gamle Lehmanns Medailler. Dem kan Du anvende til at købe Antikviteter for. I Anziuen skal man finde smukke Mønter, kan ske Du kan være heldig. Har Du ellers faaet købt? Køb kun lidt, naar Du træffer paa noget smukt for godt Køb.« Om *Rudolf* som Samler faar man lidt Besked i gl. B.'s Brev d. 26. Juli 58: »*Rudde* har endnu Lyst til Fugle som før, men da denne Lyst er lidt kostbar, saa stopper jeg lidt for den. Han fik nylig Dit Møntskab op paa sit Kammer, fik Mønterne, som var kommen i Uorden, ordnet igaar og er nu sjæleglad, thi han anser alt, hvad Du har efterladt Dig, som sit, dog med den Undtagelse, at han hverken maa bytte eller sælge bort, saa Du kan være rolig. Moder, *Anna* og *Rudolf*, Alle ere hos *Karstensen's* i Dybbøl og bliver der Ferien over.«

Gamle Bissen rejser dog ogsaa til *Karstensen's*, som er forflyttet fra Dybbøl til Broager; *Anna B.* skriver d. 23de August derom; efter Meddelelser om fælles Bekendte hedder det: »Jeg har meget længtes efter at skrive til Dig for dog engang at kunne gratulere Dig . . . I Broager drak vi ogsaa Din Skaal.« Det er Vilhelm B.'s Fødselsdag, d. 5te August, som hans Søster er ked over ikke at have kunnet mindes paa selve Dagen. »Ogsaa *Tat* kunde slet ikke finde sig i, at hun ikke som sædvanlig skulde gratulere sin Dreng. . . Du kan tro, vi havde en dejlig Tid derovre i Slesvig. Vi tourede ordentlig omkring, baade tilfods og tilvogns. Jeg var ogsaa til en lille Dans og paa Ro- og Fisketoure. *Rudolf* var rigtig i sit Es, især naar han var med Karlen. Han kørte selv baade i Hølæs og den rigtige Vogn.« Efter forskellige Bemærkninger om de forskellige, hun har truffet, faar Vilh. B. at vide, at: »*Tante* er nu ogsaa kommen hjem; jeg er saa glad ved at have hende igjen, den kære

Tat.« — Alle var glade, naar gamle *Tat* kom; hun lyste op — som sagt ogsaa for os Dreng. Af de øvrige Bemærkninger anfører jeg kun: »Mine Toure til *Hage's* er nu igien begyndte . . . Mange Hilsener fra *Karen* som var der og vaskede« . . . »Vi flytte med *Borde* og *Buster*. Hvis *Rudde* faar Tid imorgen for sine Lectier, skriver han vist paa et Stykke Papir og gratulerer. Det kniber nu lidt efter Ferien. Lev vel, kjære Vilhelm. Din Anna.«

Men *Rudolf* faar ikke Tid til at gratulere, og, skønt *Tat* slet ikke kunde finde sig i ikke som sædvanligt at kunne gratulere sin Dreng — skriver hun dog ikke! men det er kun denne Gang; Læseren vil finde hendes Gratulationsbrev i September. Det var nær ved, at gamle *Bissen* ogsaa havde glemt Fødselsdagen! i samme Brev, som Anna B. (23de August), skriver han om Kunst og Kunstnerne, saa er der et Par Linier om »Dyrene, der alle har det godt«; han vil slutte, kan man se: »Og hermed, min Dreng« — men han har vel læst Anna B.'s Brev eller tænkt sig om, thi man læser: »Og hermed, min Dreng — dog nej! snart havde jeg atter glemt at ønske Dig alt godt til Din Fødselsdag, eller rettere til det nye Aar, Du er traadt ind i d. 5te.«

Fru *Bissen* har ogsaa glemt Fødselsdagen, men hun forstaar godt at undskylde den begaaede Fejl i det Brev, hun skriver d. 22de August, med en fin, tynd Skrift; det viser hendes elskværdige og beskedne Karakter paa en tiltalende Maade; hun gjorde sig aldrig gældende i det daglige Liv:

»Kjære Vilhelm!

Da jeg idag, det er Søndag, har rigtig god Tid, vil jeg dog se at skrive lidt, maaske naar de Andre skriver, jeg ikke kan saa godt; thi nu, vi ere komne fra vor Landtour, er der endel at gøre med Syltning og Andet. Først vil jeg lykønske Dig til Din Fødselsdag og beder meget at undskylde, at den ikke kommer til rette Tid, men man siger jo, at den Prosit, der kommer sent, er bedre end ingen; vi tænkte, Din Fader huskede det, da han netop skrev i de Dage, og gjorde godt, hvad vi forsømte, men han er jo ikke stærk i at huske sligt, og der er da Flere, der har samme Fejl, ikke sandt? Hvem der havde en saadan Frugt, som Du opvartede med til Dit Gilde! Tænderne kan næsten løbe i Vand, naar man

læser det; her er ogsaa megen Frugt i Aar, men det er jo en ringere Slags og dog temmelig dyr, saa man faar ikke saa meget, som man havde Lyst til. Vi havde en meget morsom Tid hos *Karstensen's* og det var rart, at vi fik *Anna* med denne Gang; de er ikke mere i Dybbøl, men i Broager (en Søn af General Bülow er i Dybbøl), et meget større Embede, en Milsvej fra Dybbøl, og der er overordentligt smukt. Du kender det maaske fra Sagnet om de to Tvillingsøstre, som byggede Kirken med to Taarne, og der er en Banke der i Nærheden, hvor man siger, at deres Borg har ligget og senere været brugt til Skandser.

Eduard og *Ida* (Sonne) er ogsaa derovre, den første for at samle Kræfter efter en Sygdom, jeg ved ikke, om de Andre har fortalt derom, at han blev syg strax efter sin Rejse fra Paris og var senge-liggende en Maaned og kunde hverken sove eller nyde det ringeste uden at det kom op igen. Derovre sagde de, det kunde blive til Nervefeber eller Gigtfeber, men det kom ikke til Udbrud, saa Du kan tro, det har taget paa hans Fedt og Mave, men nu er han Gud skee Lov kommen sig og mangler kun Kræfter.

Det fornøjer os, kjære Vilhelm, at Du saa godt kan taale Varmen, ikke engang klager over, at den er ubehagelig! vi tænkte dog sikkert, at Du var ude i Bjergene, thi Luften i Rom og deromkring er jo ikke saa god om Sommeren? og naar Du først har faaet Feberen, er den jo ikke saa god at blive af med.

Anna er ude hos *Hage's* fra i Fredags, og i Morgen kommer Italieneren for at læse med dem; jeg tænker, hun bliver meget ferm, i det mindste morer det hende meget. *Rotten* har travlt i disse Dage med at lave en Gjedestald, han har nemlig intet varmere Ønske for Øjeblikket end at faae en Gjed . . . og nu farvel, kjære Vilhelm, du maa virkelig ikke skrive særskilt til mig, thi det tager Pladsen for andre Ting, du har at skrive til din Fader om, og jeg har jo godt af det altsammen og er meget fornøjet dermed.

Lev vel. Din Marie.«

Som berørt faar *Tat* Samvittighedsnag; den 22de September 1858 letter hun sit Hjerte paa den for hende karakteristiske og morsomme Maade — paa et ganske lille, dobbelt, blaat Papir:

»Den 22. September 58.

Min kiæreste Ville, jeg har læst Dit Brev af 7. Sept og (er) naturligvis inderlig glad over at Du er rask og tilfreds. Nej, Gud ske Lov, min kjære Dreng, det er ikke mine Øjnes Skyld, at jeg ikke skrev den 5te August, (hvad var det da Tat?) (Parenthesen er Tat's) jeg tror rent ud min kjære Dreng, det var Dovenskab, thi jo mindre jeg har at gøre, des mindre kan man, og lidt mere har jeg dog til min Undskyldning, jeg var paa Fredriksværk og havde det jo dejligt og *Anna* var i Broager og har ogsaa haft det godt; saa (?) rejste jeg jo ikke, og, kort sagt, min kjære, der blev ikke skrevet, men mine Tanker og gode Ønsker var hos Dig og det er jo ogsaa alt hvad jeg kan gøre for min egen kiære Ville. Du ved jo jeg har saadan et svagt Hoved, som begriber (lidt?), men hvorledes det ikke endnu er et Aar siden Du forlod os, det kan ikke komme ind i mit kløgtige Hoved, uagtet jeg har Dig baade i Shatol og paa Bordet, saa kan det ikke forslaa; naa, man skal jo finde sig i alt, og jeg har det jo ellers saa rart og godt hos dem alle; jeg skal hilse Dig fra Frands, jeg var der i Gaar og de har det godt. Mine Vinduer har jeg fulde af Urtepotter med røde Blomster, og i dette Øjeblik Musik udenfor, og Kiks, Æg og Kaffe skulde være Frokost, om Du vilde være med, saa Du ser da heraf, at jeg har det saa godt som nogen gammel Jomfru kan forlange, thi Du ved jo, Kaffen spiller en stor Rolle for os. — Om den *Signora Pipita*, som Tusinder beundre for sin mageløse Dans og *Tardini's* store Ballon, som i denne Tid her gaaer op igjen med Held, vil jeg lade *Anna* fortælle, som jo bedre forstaar det end jeg, og slutte min lille Lap med mange, mange Hilsener fra Alle gode Venner og Veninder, som holde af min egen kære Dreng.

Din altid hengivne

Tante Amalie.

Hils *Christian* (Freund), det er nok den Eneste jeg kender i Rom. —«

Der er kommet Brev fra Vilh. B. i September; det har været Tak for Gratulationerne, men det har vistnok ogsaa indeholdt nogle Bemærkninger om det rare ved at faae Brev — i al Fald ser man i gl. B.'s Svar d. 22de September 58:

»Kjære Vilhelm! Jeg gik nylig forbi Posthuset og der stod: Hamburger Posten eller saadan noget. Det mindede mig saa levende om den Tid, jeg saa ofte som jeg kunde, lagde min Vej forbi det samme Posthus for at se, om dog ikke Posten var kommet og muligen havde bragt Brev fra Fader, jeg længtes saa meget efter at faae noget at vide hjemmefra! — Nu gaaer det Dig omtrent paa samme Maade; Forskjellen er kun, at jeg dengang var 18—19 Aar, men Du er godt de 22, en Herre med Haar paa Tænderne, som naturligvis med langt større Kraft bærer »Savnet af det gamle Hjem«. — Man kan ikke paa eengang have i Pose og Sæk!«

Vilhelm Bissen's Fader kunde have tilføjet, at der var ogsaa en enorme Forskel paa de ydre Kaar, hvorunder han og hans Søn maatte dyrke deres Kunst — men det ligner Faderen slet ikke at berøre sligt.

Det er morsomt nok, at gl. B. selv har været skuffet, da han ikke fik Brev fra sin Søn til sin Fødselsdag! den 26de Oktober 58 begynder han sit Brev:

»Kjære Vilhelm! Iforgaars modtog jeg Dit Brev af 11te September, som jeg sikkert havde ventet at faa til min Fødselsdag. Jeg var derfor i længere Tid meget bekymret for Din Skyld, thi jeg antog, at Du maatte fejle noget, siden Du ikke skrev. Endelig kom der Brev fra Chr. F. (det er *Christian Freund*), og saa var jeg rolig.«

I Brevet af 22de September 58 faaer man et Billede af en Kunstners Liv i Rom, naar han, som Vilh. B. har skrevet at det er hans Agt, vil modellere en Tyr, og man faaer tillige et Billede af *gamle Bissen*; han skriver i glade Minder om Italien:

»Du har sendt Dine Tyre i Kostald. *Peters* var for noget siden hernede, han bad mig sige Dig, at han for at gøre Studier efter Dyr (han modellerer en Frise til Landbohøjskolen med flere Dyr paa) havde taget et lille Stykke Tavle, lagt det i en Kasse, og saa gaaet ud paa Marken og modelleret efter de Bæster, han skulde bruge; siden støbte han dem i Gibs. Det var et Raad; jeg har et andet: Omtrent overfor Egerias Grotte er der et stort Mejeri, hvori der sikkert er dejlige Tyre. Naar Du stikker en af Hyrderne en Scudo i Næven, saa faar Du vist Lov til at beholde et saadant

Dyr hjemme i Stalden for at modellere derefter. Du maatte altsaa tage Din Tyr og bære den derud. Du binder den saaledes op, at Du og Karl kan bære den paa en Stok. Dersom Du ikke kan faa Føde paa Stedet, tager Du en Flaske Vin og Brød etc. ud med. Tal maaske hellere med il Patrone. Saaledes har jeg gjort engang. Jeg skulde modellere en Tyr for en Maler, der malede Jupiter og Europae, det gik fortræffeligt. Du ser, caro mio, at der er gode Raad nok, bare Du skriver. Man har ogsaa mange Raad for Tandpine, dog er der ofte ingen, der hjælper!»

Om *Rudolf* faar Vilh. B. den korte *ironiske* Besked: »*Rudolf* er saa optaget af sin Latin, at han næppe for det første faar Stunder til at skrive.«

I Anna B.'s September Brev er der forskellige Meddelelser; — — »nu har vi slet ingen Porte meer, ogsaa Østerport er reven ned«; om Venner og Familie skriver hun en Del, bl. a.: »Ogsaa *Fritz* og *Peter* (det er *Møller's*) begynde at kaste alt det Drengagtige bort. *Fritz* er saagar begyndt at barbære sig, *Peter's* Skjæg voxer endnu;« der er Beretning om Haven — Mandler for første Gang paa Mandeltræet!: »*Rudde* fik i Dag Lov fra Skolen og han benyttede sin Fritid dels til at roe og dels til at hjælpe en gammel Fisker med at tage nogle Aal op af det Vand, de laae i. Det er et stort Kunststykke, siger han, at holde en Aal, naar de ere vaade, den stærkeste Garderkarl her henne kan ikke gjøre det, men Fiskeren har lært ham en egen Maade. Det er morsomt saa gode Venner, han gør sig med Alle. Onkels har det godt, *Tatterat* kommer imorgen med en lille Seddel til Dig, som skal indeni vort Brev — — *Rudde* sover, men i Morgen tænker jeg han skriver«, — — men *Rudde* skriver ikke!

Anna B.'s November Brev kaster Lys over Forholdene i Hjemmet, der var saa hyggeligt en Vinteraften; hun skriver d. 21de November 58: »Jeg tænker Du faar Brev fra *Rudolf* og *Tatterat*, som er her i Aften. Hun har været her i Dag og spist Kraasesuppe, og nu sidde vi Alle omkring det runde Bord, Tante i Lænestolen og strikker, Moder saa i Sophaen, *Rudolf* i Midten paa sin gamle Plads og Fader paa den anden Side. Din Plads staar tom, naar mon dens Ejer skal indtage den igen? *Rudde* er ivrig beskjeftiget med at modellere en Løve, gid det gik lidt bedre end det gør med

hans Læsning.« Det er vel paa den Tid, da gl. B. skal modellere Flensborg Løven. Det er vel denne Aften, at der har været Tale om den spanske Danserinde *Pepita*, der satte København paa den anden Ende. *Gamle Bissen* har Dagen i Forvejen skrevet sit Brev til Vilh. B.; han er i godt Humør, maaske oplivet af det gode Vintervejr:

»*Rudde* er ude paa Skøjter, det er dejligt Vejr, Solen skinner og det er ganske stille, men koldt;« han har hørt om *Pepita*: »Efter hvad Du skriver til *Anna*, saa ere I i det hellige Rom jo saa forlibte af Jer som Marekatte; dog kan vi ikke lade Jer noget høre, thi vi ere i Grunden langt taabeligere, thi hele Kjøbenhavn er ligesom besatte, og det ikke fordi vi gæstes af en ung og nydelig Pige, men af en gammel Hex paa 39 Aar, jeg mener *Pepita*. Det er sandelig naragtigt!! Dog herom vil *Anna* maaske fortælle Dig mere.« *Anna B.*, som den næste Dag skriver til sin Broder og har skildret den ovenfor citerede Aften-Situation, fortsætter:

»Fader har vist sagt, at jeg kunde fortælle Dig mer om *Pepita*, som sætter Folk Fluere i Hovedet. Det er en spansk Danserinde, som rejser Verden rundt og coqueterer med Unge og Gamle. Hendes Dans er ulig Bournonvilles, som vi ere vant til at se, at det jo gør godt at se en naturlig Nationaldans. Hver Aften følges hendes Vogn hjem og, idet den kører ind i »Hotel d'Angleterre«, raabes der Hurra af en stor Masse Mennesker, som staar der og venter. De rødhaarede — — og lignende meget unge Herrer ere ogsaa ivrige Beundrere. En Lærer i *Ruddes* Skole, en — —, skriver Breve til hende i Timerne, hvilket naturligvis Drengene er meget glade over, ogsaa skikkelige, flinke Mennesker ere blevne forstyrrede og sulte sig for at kunne kaste Blomster paa hende. Der fortælles om — — at han i lutter Begejstring tog fejl og kylede sin Theaterkikkert paa hende i Stedet for Bouquetten. Hun spiller ogsaa Comedie, og *Fritz Holst* og *Erik Bøgh* har skrevet Stykker til hende. Det dejligste paa hende er Benene og Øjnene, de ere saa store og sorte. Hvis hun var 20 Aar yngre, var hun complet.«

Anna Bissen har altsaa heller ikke kunnet modstaa »*Pepita*-manien«, men set — og dog tildels beundret hende. Ogsaa mine Søstre var i Casino for at se den berømte *Pepita*; jeg husker det,

fordi Controlløren maa have syntes at det var Synd, at jeg ikke ogsaa skulde se hende; da jeg kom i Pergolaen for at følge mine Søstre hjem, lukkede han mig ind i Salen, hvor der blev klappet saa bragende, og staaende bag sidste Række paa Gulvet saa jeg da *Pepita* komme ind og danse »El Ole« for — ja, jeg ved ikke for hvilken Gang den Aften. Det, at jeg kan huske hendes Dans tydeligt, skønt det nu er 67 Aar siden, jeg saa hende — og det kun den ene Gang — er jo Tegn paa, at det nok var værd at se; jeg husker hendes lidt tætte Skikkelse, har et vagt Minde om hendes sorte Haar, men klart Minde om selve Dansen, hvis Motiv jeg opfattede som en livlig og gratiøs Fremstilling af, hvorledes en Dame kan generes af en Loppe højt oppe paa sit Ben — og hvor meget der maa udrettes for at fange den. — At man kunde se hendes Portræt »overalt«, ogsaa paa Pibehoveder, købe Pølser og andet, der hed »Pepita«, følger af sig selv; det saa vi Drengene med Interesse, og da vi netop paa den Tid morede os med at ro i den fladbundede »hjemmelavede« Kasse paa den lille Stump Vand i Kalkgruben i Materialgaarden, og den skulde døbes, fik den sin Paa-skrift: »Pepita«, med store Bogstaver.

Nu nærmer Julen sig — saa maa Vilh. B. have et rart Brev selve Juleaften; man mærker det strax. Gl. B. skriver:

»Kjøbenhavn d. 14. Decbr. 58.

Idag er det 14 Maaneder siden Du rejste! —«

Det er tydeligt, at der har været talt meget om Vilh. B. i Anledning af Julen; Anna B. begynder ogsaa sit Brev med: »Idag for et Aar 2 Maaneder siden rejste Du herfra.« Tiden er gaet hurtigt for dem Begge. Men *gamle Bissen*, som altid vil have, at det skal være klart og bestemt, begynder sit Brev med: »Kjære Vilhelm, dennegang følge vi ikke Reglen, men skriver til Dig forinden vi have modtaget Brev fra Dig, da vi antage, at ogsaa Du nok vil faae et Par Linier herhjemme fra, ligesom vi gerne vil have lidt at vide fra Dig til den kjære Juul. Næstegang derimod vente vi igen til vi have modtaget Brev fra Dig, thi Du maa sikkert have noget at fortælle om eders Julefest, da I jo have saa mange Dejligheder i Jeres Midte, at det endelig maa blive en rar Jul. Tag Dig bare i Vare, det er let at gøre Nar ad andre, men man

ved ofte ikke, hvor dybt man selv stikker i det.« Vilh. B. faar at vide, at de Alle er raske og særligt at *Rudolf* har haft godt af nogle Afrivninger. »Jeg har i Grunden kun lidt at fortælle Dig denne Gang, dog kan jeg sige Dig Eet, og det er glædeligt og godt, det er, at vi Alle ere raske, lad det være sagt i en god Tid. *Rudolf* gik i nogle Uger og skrantede, var saa ussel, at han næsten græd, naar man saa paa ham. Tilsidst blev jeg nødsaget til at bruge lidt Vand; jeg gav ham 3—4 Afrivninger om Dagen og havde den Glæde, at han efter en Uges Tid var fuldkommen rask. Han gaar nu igen flittig i Skole og faar gode Karakterer. — Ellers gaar Alt ved det Gamle, vi have vel snart i en hel Maaned ikke set Solen, og nu er det næppe lyst Kl. 9 om Morgen, og Kl. 3 er det allerede saa mørkt igen, at jeg maa dække til, og i de 6 Timer der kaldes Dag, er det endda kun Tusmørke; dog, det er sandt! i Dag saa vi et Glimt af Solen, men det varede kun et Quarter!!« Gl. B. skriver om sine Arbejder; jeg citerer senere herom, men vil dog ogsaa her anføre i Citat: »Til næste Sommer kommer jeg uden Tvivl til at modellere en 5 Alen høj Løve til Graven i Flensborg; for at gøre Studier til denne Løve kommer jeg nok til at tage til Paris og saa, min Dreng, kunde det være, at jeg benytter Lejligheden og smører ned til Dig — dog kommer det an paa, om Tiden vil slaa til. —« Efter at han har talt om Arbejder, der skal udføres i Marmor, og bragt Hilsener fra Forskellige, ender Brevet med: »—*Victor* har nu et stort sort Skjæg. — Og hermed, min egen Dreng, ønsker jeg Dig en glad Jul og er Din Fader Bissen.«

Naturligvis er der et Par forretningsagtige Efterskrifter at tilføje, og saa, tilsidst, kommer Mindet om Julefesten i Rom igen op: »Fortæl mig dog, hvem der i Vinter er i Rom foruden Kunstnere.«

Efter 10 Dages Forløb (d. 24de Decbr. 58) skriver gl. B. atter til sin Søn: »Kjære Vilhelm! I mit sidste Brev lykønskede jeg Dig til den kjære Jul, men ikke til det nye Aar, vi nu snart skal have fat i. Dette vil jeg nu gøre: Jeg ønsker Dig da først og fremmest Helbred og dernæst, at Du maa være glad i Sindet og taknemmelig for hver en Dag, Du lever paa denne dejlige Jord, og at Du maa være heldig og fornøjet med Dine Arbejder og endelig, at Du ikke maa give altfor mange Lærepenge, ikke gøre alt for mange

dumme Streger! Ganske slipper vel ingen Dødelig for at gøre Ting, han bagefter hellere saa ugjort.« Gode Ønsker! der er dog en anden Grund, der driver gl. B. til at skrive saa snart igen; det er om Muligheden, at Vilh. B. kan sælge et Arbejde til Kongen; jeg omtaler dette andetsteds; efter denne Meddelelse fortsættes: »Dit Brev fra 3. Decbr. have vi rigtig modtaget. *Anna* kom op til mig med et straalende Ansigt og: et Brev fra Ville!! —

Hun læste det da, som sædvanlig, mens jeg bliver ved at arbejde, den gode Tøs! — Vi have, som Du ved, nu kun én Pige, og da Moder jo er saa meget plaget af Frost, saa besørger hun hele Huset. Vel lider hendes Studier meget derunder, men jeg er alligevel glad for, at hun maa gribe lidt ind i det praktiske Liv, thi jeg kan kun daarligt lide de Quinder, der i det daglige Arbejde ere kejtede og uduelige.« Nu kommer Længselen efter det kære Italien igen frem; han fortsætter: »Det er nu afgjort, at Løven til Flensborg skal gøres, og jeg kommer derfor til at gaa til Paris for at gøre Studier til den. Og da jeg saaledes er Dig saa nær, haaber jeg nok at gøre det muligt at se ned til Dig.

Naar jeg i denne Tid staar ved mit Arbejde, morer det mig at bygge Luftkasteller, deriblandt er der ét, som jeg synes er saa grumme dejligt. Det er, at Du gaar hen og køber i Nærheden eller i Frascati enten et Hus eller en lille Vinie med et Hus i. Frascati ligger jo nu kun $\frac{1}{2}$ Time fra Rom, saa vilde det dog være usigeligt dejligt, den øvrige Tid af Aaret derude i den himmelske Luft!« Der følger en kort Bemærkning om, at Billedhugger *Peters* »nu allerede kan faa Modeller ude paa Vesterbro«; det maa vel være dette Ord: Vesterbro og Tanken om, hvordan der er der en sludfuld Decemberdag, der bringer gl. B. til, efter at han har sat den sædvanlige lille korte Streg»—« at udbryde: »I Maj haaber jeg at være hos Dig!«

Her følger nogle faa Linier om den »Vandspringsdreng«, Vilh. B. vil udføre — jeg anfører den i anden Sammenhæng — og efter at have skrevet: »*Bendsen* har skaffet Dig Udsættelse for Militairtjeneste« slutter gl. B. med: »Det er Juleaften, kjære Dreng! vi have haft Juletræ i Aftes, lille Juleaften, thi vi blev indbudt af gamle *Puggaard* til i Aften. Vel gjorde vi det nødigt, men Du kender jo den Gamle. — Vi havde et ganske lille Træ, men var dog

glade. *Rudolf* fik Æsops Fabler og Tordenskjold og en hel Del Slik, som Du kan tænke. Tante og *Eduard* vare tilstede og vi spillede Kort til Kl. 10. — Om en god Time skal vi til *P.* og saa tager jeg Brevet med. Fru *Koch*, som var her i Aftes, hilser. Fra *Henni* kan Du ikke vente at høre Nyt førend midt i næste Maaned. Ogsaa *Freund* og *Høyen's* hilser. Tante naturligvis ogsaa, som Alle her i Huset og Værkstedet, og Alle ønske Dig et glad Nytaar. —

Og hermed, gode Ville, slutter jeg da for dennegang og for dette Aar.

Din Fader

Bissen.

Hils gode Venner!

Decbr. 58. d. 24. Kl. 5.«

I Julebrevet, der skrives d. 14de December 58, som citeres ovenfor »et Aar og 2 Maaneder siden Du rejste herfra,« ønsker Anna B. »Glædelig Juul! Hvis man kan stole paa Frøken Knudsen og Fru Gerslev, vil Du faa en lille Pakke fra os Juleaften. Guldpengene er fra *Tat*, men det behøver jeg nok ikke skrive, da hun jo paa Papiret udenom har skrevet »Glædelig Juul«. Anna B.'s Brev indeholder, som sædvanligt, forskelligt »dagligdags«, som dog sikkert nok har interesseret Vilh. B.; der er Hilsener fra Forskellige, Meddelelse om, at »paa Torsdag bliver Karens lille Anna 3 Aar,« og hvordan det gaar frem for hende og »Jørgen«; Karen »har lavet sorte og hvide Pølser af sit eget Sviin og vi har ogsaa faaet af dem.« — Fru *Bissen* sender hende Gaver o. m., kort sagt, man faar et pænt Billede af den godhedsfulde Interesse, hvormed Familien mindes »Karen«, som engang har været dem til Hjælp i Huset. I Brevet er der ogsaa Beretning om en Studenterkomedie med et »meget morsomt Stykke af *Richardt* og at V.'s gamle Skolekammerat *Arthur Abrahams* spillede »ganske udmærket. Han var gammel Elsker og man har da faaet et Begreb om, hvordan han kommer til at se ud, naar han bliver gammel — — —«

Rudolf skal ogsaa give sit Bidrag til Julebrevet; her er det: »Kjære Bille, jeg var ude paa Jagt i Søndags jeg kom ikke til at skjøde men derimod stangede jeg Aal og fik en hel Del. Glædelig Juul og Nytaar. Din *Rotte*.«

Ogsaa Fru *Bissen*, som saa sjældent skriver, synes dog, at nu

maa det overkommes: »Dennegang maa jeg dog skrive lidt, ikke fordi jeg har noget Nyt at fortælle Dig, men for at ønske Dig en ret glad Juul og Nytaar . . . *Anna* sidder og holder et Huus paa Fortepianoet, saa jeg har ondt for at skrive —« V. faar at vide, at hans Søster har gjort Fremskridt. Fru B. spillede og sang ret ofte ved Klaveret, og *Anna B.* sang ogsaa; det er hendes Studier i Sang og i at lære Italiensk, som gl. B. sigter til, naar han taler om hendes Studier; hun har skrevet derom i Juli til Vilh. B. — Der følger en ret lang Række Meddelelser om forskellige af Husets Venner og Bekendte og om den store Ildebrand af Halberstadts Dampmølle, der vakte stor Opmærksomhed i København o. m.

Ved at læse *Anna B.*'s Julebrev bliver man lidt forundret over, at hendes Broder ikke faar mere at vide om Julen, det er jo dog kun 2den Gang, han er hjemmefra den Aften; *Anna B.* har selv haft en Følelse deraf, thi i det første Brev, som hun skal skrive i 1859, faar han mere at vide.

1859, 18de Januar skriver *Anna B.*, at de maatte (som vi har hørt) til *Puggaard* Juleaften; det er gamle *Puggaard*, en af den Tids »Originaler« i København: »Du ved, hvad *Puggaard* er for en underlig En« — »Fader kunde ikke give ham Grunde nok. . . Lille Juleaften holdt vi sædvanlig Juul. Vi spiste Grød, Steg og Æbleskiver. Hele Formiddagen var jeg som sædvanligt indelukket paa mit Kammer med Juleskufferne, hvilket *Rudolf* naturligvis havde opdaget. Vi havde forresten endnu i Aar bildt ham ind, at han intet Træ skulde have, men han vidste det altfor godt. *Tat* var hos os og vi havde det meget hyggeligt og rart. Siden spillede vi om Pebernødder ligesom i gamle Dage . . . Vi var ogsaa alle til Juletræ hos unge *Puggaard's* og jeg var hos *Hage's* et Par Dage efter. Det er rart, at de boe saa nær, de kjære Mennesker. *Ville* har været syg igen. Denne Gang var det i Siden. I Julen havde de næsten Alle (løjerligt nok) ondt i Benene. *Hanne* stødte sin Fod hos *Puggaards*, *Hage* havde Podagra, *Johannes* ondt i Anklen og *Christopher* laae paa Møen af Ondt i Knæet.«

Af *Gamle Bissen's* første Brev i det nye Aar ser man, at der ikke er Haab om at faa *Rudolf* til at skrive: »*Rudde* har i Dag *Holger Roed* og en anden Dreng hos sig, saa har han ikke Tid til at skrive; han hilser imidlertid. Han glæder sig til Kassen, der er i Vente.«

(*Holger Roed* f. 1846 er den unge talentfulde Maler, Søn af den bekendte Maler *Jørgen Roed*; han kom ret ofte til Bissens; jeg erindrer ham som meget smuk og opvakt; han døde af Blindtarmsbetændelse i 1874). Af gl. B.'s Brev anfører jeg iøvrigt her kun »Efterskriften«, der viser, hvor venlig hans Sindelag er ligeoverfor *Jerichau's*, som er i Rom: »Hils *Jerichaus*, jeg kommer lige fra hans Børn, der sadde alle omkring Spisebordet og nød deres Mad med den bedste Appetit, et bedre Bevis gives der vel ikke for at de er raske! de og J.'s Søster lade hilse paa det bedste.« *Jerichaus* boede til højre for Porten i Materialgaarden, *Bissen* til venstre; de havde kendt hinanden i mange Aar, og *Bissen*, for hvem *Jerichau* havde stor Agtelse, viste ham flere Gange Beviser paa sine venlige Følelser for ham og hans.

I Slutningen af Februar 59 er det atter Tiden at skrive til Vilh. B.; af hans Faders Brev vil jeg her kun anføre, at hans Tanke om at rejse til Rom synes at være modnet; han skriver: »Hils ogsaa *Petrick* og siig ham, at jeg ikke skriver, da jeg jo om et Par Maaneder kommer til Rom —;« jeg tilføjer i Tilslutning til ovenstaaende, at den sidste »Efterskrift« er: »Jeg kommer lige fra *Jerichau's*, de ere alle raske og bede at hilse.« Anna B. har mere at fortælle om; hun har lidt Samvittighedsnag, da hun skriver den 19de Februar: »Kjære Vilhelm! Det har været noget længe, inden vi have svaret paa Dit Brev. Det er i Dag 9nde Dag, siden det kom, men her har været saadant et Røre her i Byen, saa Tiden er løbet saa hurtigt. Først den 10de Februar højtideligholdtes 200 Aarsdagen af Stormen paa København. Det var den mere alvorlige Del af Festen; den holdtes i Casino. Først var der stort Gilde for Herrerne nede i den store Sal, medens Damerne sad paa Amphitheatret og Balconerne og saae til (næsten med tørre Munde). Det var lidt flaut at see de Andre spise og drikke tæt, naar man selv kun fik lidt The og Is, men forresten glemte man det snart over de prægtige Taler, der blev holdt. *Brix*, *Hamrich* (Hammerich) og *Ploug* holdt de bedste. Fader var inviteret til Festen af Comitéen, og da der fulgte en Dansebillet med, kom jeg ogsaa med. Fader havde nemlig besørget en Afstøbning af en Buste af *Frederik den 3die*, som findes paa Castelsporten. Bagefter var der 2 Tableauer af Bournonville (som var temmelig rædsomme), og derpaa en Times

livlig Dands. Om Fredagen d. 11te var der først Gilde i Ridehuset og siden umaadeligt fint Bal i Casino, hvor alle de Kongelige var tilstede. Der var jeg da heldigvis ikke. Om Torsdagen fulgte jeg frem og tilbage med *Hage's* og sad i samme Loge som de. Jeg skal lykønske Dig mange Gange i Anledning af Bestillingen (det er en Bestilling af en Statue, som Kongen har gjort, og som jeg omtalte andetsteds). I Tirsdags (*Hanne's* Fødselsdag) var der Bal, dog var der kun Unge, for de har jo ikke saa god Plads som paa Christianshavn. Det var meget morsomt, vi morede os Alle godt, men *Johannes* gik i Seng, ligesom i gamle Dage. (For dem, som har kendt *Johannes Hage* som yngre, maa det bemærkes, at det ligner ham; han var som ung meget genert). Du kan nok huske, at han og *Alfred* laa hver i sin Seng hjemme hos os. *Alfred* er forandret i den Retning; han bliver vist snart en rigtig Balcavalléer. *Heise*, *Peter Bruun*, som har været 2 Aar tilsøes, *Schierbek* og Flere spurgte til Dig. *Ville* dansede slet ikke, hun har det ellers ganske godt i den sidste Tid . . . . Idag den 19de er det Moders Fødselsdag, saa var det vi bragte hende Hyacinther. De blomstre vel i det Frie, hvor Du er. Hvor jeg kan længes efter Sommeren, naar Du fortæller om Roserne, der blomstre. Lev vel, kjære Vilhelm, og tag ikke Exempel efter os med at smøle saa længe med at svare. Din Anna.«

Mindet om *gamle Bissens* første Hustru, der døde 1850 og var Moder til de tre Børn, holdes smukt i Ære og Erindring i Hjemmet; man ser det af *Anna Bissens* Erindring om deres Gave af Hyacinther til hendes Fødselsdag; i det, jeg har meddelt om Planter i *Bissens* Hjem, kommer det Samme frem; »Moders Træ« bliver plejet med ærbødig Omhu. Jeg har dog aldrig hørt hende omtale; vi saa jo ogsaa uden Deltagelse paa hendes Statue, der stod nede i Kælderen; vi var jo »allevegne«, hvad ogsaa *gl. B.* har bemærket.

I Marts skriver *Anna B.* d. 13de, over en Uge før *gl. B.*; *Vilh. B.* har skrevet om Carnevalet i Rom, og hans Søster bemærker i den Anledning: »Hvor Carnevalet maa være morsomt! og hvor det er heldigt, at de smukke Damer ingen Masker bære. Her i Byen have Kunstnerne og Studenterne nu ogsaa travlt med Forberedelserne

til Carnevaler, men de kunne naturligvis ikke taale at omtales paa engang med det rigtige Carneval.«

Der er mange Bemærkninger om Familiens Bekendte, bl. a. om en »Nevø«, som bestemt »bliver en flink Fyr, han lærer meget nemt, men er ikke fri for at være vigtig«; det morer hende, at de to Fætttere, som »slider«, ere »i Skærsilden«; saaledes kalde de det sidste Aar, før de blive Studenter; nok saa interessant er det: »Tænk! vor gamle Stige er gaaet midt over! Dog gik det heldigt, der var ikke stærk Fart, da Touget brast.«

Gamle Bissen synes opmuntret ved Tanken om Carnevalet: »Min egen Dreng! Det glæder mig, at Du morer Dig! Du har ganske Ret, naar Du skriver til *Anna*, at hun skal spørge mig ud, om ikke Carnevalet er dejligt, thi ogsaa jeg har moret mig manges Gang en Giovedi grasso, hvor Begeistringen tit stiger til en Slags Raseri.« Nu blive Minderne om Tourene i Omegnen levende: »Ogsaa Din Fodtur til Cervetri vilde jeg nok have gjort med, om ogsaa de 37 Mil maaske havde været vel meget for mine gamle Ben. Jeg har gjort mange lignende Toure og tænker endnu med Fornøjelse paa dem, dog har jeg aldrig været i Cervetri, men har kun set det fra Palo. Ved anden Lejlighed skulde Du engang gaa over Civita-Castellana til det gamle Falerium, der ere endnu antike Porte og i Dalen i Nærheden flere smukke Grave, ganske i græsk Stil.«

Vilh. B. maa have meddelt sin Fader om en Begivenhed, der har ærgret ham; gl. B. skriver i den Anledning følgende, som jeg citerer, fordi det forekommer mig ogsaa at bidrage til Belysning af hans Karakter: »Din Mistanke, Dine Beskyldninger, vidne om, at Du ikke alene er Din Faders, men ogsaa Din Moders Søn; thi Din kjære Moder var meget tilbøjelig til at tro det Værste om Folk. Sandelig, det var en snurrig Maade at snyde paa! — Alligevel kan jeg jo ikke nægte, at det var en ærgerlig Historie for Dig, da jo Du maatte lide Tabet, denne Fejltagelse afstedkom. — Hør ikke for meget paa Sladder og ubeviste Beskyldninger. —«

Da gl. B. skriver om Arbejder og Pengesager, kommer Tanken om den flere Gange omtalte Rejse til Rom igen op i ham: »Med Tycho Brahe gaar det rask frem, saa jeg haaber, jeg nok

kan blive saa betimelig færdig, at Tiden vil slaa til til at gøre en Afstikker til Rom, men længe bliver mit Ophold i dette Tilfælde ikke«; der fortsættes med Omtale af Arbejder, om Dyrene o. m.; i Tilslutning til Omtalen af Familiens og Bekendtes gode Sundhedstilstand spørger han: »Men hvorledes har Du det selv? Du befinder Dig vel godt, siden Du Intet skriver derom. Hvorledes er det med Dit Hoved. Jeg hører, at man har gjort Dig bange, saa Du slet ikke bader mere, er det sandt? Kan du undvære det, er det jo ogsaa det samme, men de gode Romere, og de, der har været der i længere Tid, ere nogle Krystere, f. Ex. Hr. Bravo.« Det ligner rigtigt gl. B., som har haft saa storartet Udbytte af Koldt-Vands-Kuren, at gøre lidt Propaganda for den. Brevet ender med: »Du seer, kjære Ville, at jeg er træt af at skrive, Haanden vil ikke mere. Jeg kommer heller ikke denne Gang til at skrive til *Freund*, hils ham mange Gange. —

Din Fader Bissen.«

Der maa alligevel en Efterskrift:

»Vi har nu spist til Aften, og *Rudde* er ved at gaa i Seng. Det skal heller ikke vare længe, saa skal jeg ogsaa putte mig, thi nu kan jeg allerede se Kl. 6½ om Morgen, og saa er jeg ved mit Arbejde og begribeligvis som Følge deraf træt om Aftenen. Hils *Evens* og *de andre Landsmænd!* —

Du har vel faaet *Anna's* og *Tantes* og *Ruddes* Breve?»

Det Brev fra *Tat*, som gl. B. sigter til, indskrænker sig til at være en lille blaa Lap Papir; *Tat* holdt saa meget af at benytte smaa Lapper, vel nærmest, fordi hendes Syn var svagt. Den lille Lap uden Dato eller Aarstal er paa flere Punkter karakteristisk for *Tat*; den lyder:

»Min kjære gode Wille til Julen havde jeg først isinde at skrive, men Du veed nok det gaar ikke saa let med det Skriveri, og nu er allerede den første Maaned af Aaret forbi uden at jeg har sagt min kjære Ville ret glædeligt Nytaar skriftlig, thi i Tankerne, ja, da har jeg rigtignok forlængst sagt det. Gud give, Du stedse maa være saa glad og tilfreds, som Dine Breve nu vidne om; thi Du maa nu vide, at man er saa kær imod mig, at jeg faar dem at læse, og da det Brev kom, hvor Lommerne gik itu, ønskede jeg rigtig

gid Du nu havde været i Lommen, saa kunde Du dog have syet dem. Egentlig har jeg jo Intet at skrive; mit Liv gaar, som da Du var her for den er som seer af mine Kære(?), som Alle har det ved det Gamle og beder Dig mange Gange hilset . . .

Lev nu vel, kjæreste Ville, og Gud give Dig Helbred, men enten jeg bliver gjort Nar af eller ikke, saa vær dog opmærksom paa Dig selv, husk paa Aftenluften; hils *Christian* (Freund), han har jo endnu Feber, det er slemt, den tager Kræfterne bort. Lev inderlig godt, det ønsker

Din hengivne Tat.«

Det er rigtigt, at Anna B. har været saa »kær« imod *Tat*, at hun faar Vilh. B.'s Breve at kende; thi i det Brev fra Anna B., som lige er omtalt (13de Marts 1859) staar der: »Lille *Tat* har det godt, kun ere hendes Øjne svage; jeg tænker forresten, at Du faaer et Par Ord fra hende i dette Brev, da hun allerede forrige Gang vilde have skrevet for at takke for Photographien. — Hun har det saa nydeligt i sin lille Stue og er saa glad for den og for sin Mme Waagensen, som endnu boer ved Siden af hende . . .«

Naar der var kommet Brev fra Vilhelm B. og hans Søster havde læst det op for sin Fader, medens han arbejdede videre i sit Atelier og Fru *Bissen* havde læst det, gik Anna B. altsaa ud til *Tat* og læste det op for hende; i det Brev fra Anna B., som her citeres, har den gamle Frøken *Møller* selv skrevet, med sine tydelige, ret store Bogstaver — en behagelig gammeldags Skrift — et lille Brev, som er karakteristisk for hendes Personlighed. Anledningen er, at hun har faaet Photographiet efter Vilh. B.'s Vandspringsdreng; Brevet, hvis Orthographi jeg (tildels) beholder, lyder:

»Min kjære gode Vilhelm Tak for Din lille Dreng, jeg er bleven inderlig glad over den, det var herligt om Alle, som skal see den, vilde blive det, saa fik min Dreng Premien, nu haaber vi til Tiden kommer, og vanker der ingen vil Du dog være tilfreds ikke sandt kjære Ville. Det var maaske for meget paa engang af det gode. Ja jeg kan godt begribe at Du morer Dig i Carnevalet at see saa mange deilige Mennesker men tag Dig kun iagt for al deres Skjønhed. De ere dog nogle stygge Coketter, nu leer Du da af mig og siger nu kommer *Tat* igjen med sine Formaninger, men vær imid-

lertid paa Din Post. Du har gjort en deilig Fodtur det glæder mig, jeg gør jo ogsaa Fodreiser men de ere jo ikke saa storartede, de gaar fra Frederiksberg til Østerbroe og ned til Frederiksholms Kanal men jeg befinder mig godt ved disse Reiser og ere glade ved dem. Du har da af Bladene seet vad Stads og Højtidelighed der her blev gjort af den 10. og 11. Februar, ja det var da en Skaal for Kvinden som man maatte glæde sig over uagtet man ingen deel kunde tilegne sig. Nu ere vi Christianshavner kommet saa vidt, at vi ogsaa har faaet Gas paa Gaderne, og jeg har faaet en Lygte lige uden for min Dør saa jeg ikke behøver at bruge Lampe naar jeg lyser nogen ned. Du husker der var saa forfærdelig sort ude hos mig saa nu har jeg det da ligesom en Prinsesse, men det er da ogsaa af de smaa, men stor kan jeg dog aldrig blive, vel. Lev nu vel min egen kiære Dreng og Gud give Du altid maa være rask og tilfreds og mange Hilsener til Alle, som holde af Dig.

Din Tat.«

Længslen efter Broderen faar af og til sit Udtryk i *Anna B.*'s Breve; den 3die April 59 skriver hun: »Vi spørge ofte hverandre, om Du vel er noget forandret og om Dit Skjæg er voxet. Hvorledes gaar det med Knebelsbarterne? De vilde ikke rigtig voxte, da Du var hjemme«; der følger korte Meddelelser om forskellige — »Tænk blot alle de Nyheder, jeg der kom med!«, en Bemærkning, som har et humoristisk-ironiserende Anstrøg, da Meddelelserne i sig selv ere uden videre Interesse.

I April er Vilhelm B.'s Vandspringsdreng kommet hertil; den bliver ensstemmigt præmieret; det vækker naturligvis stor Glæde i Hjemmet.

Af Fru *Bissen*'s Brev d. 3die April 1859 anfører jeg her kun følgende om »Rotten« — hans »Karakterer er desværre ikke gode endnu«; man maa huske, at *Rudolf* har saa meget at gøre med at læse Lectier; han har i denne Tid bl. a. den Undskyldning, at *Holger Roed* er saa tidt hos ham; Fru B. skriver til Vilh. B., at Maleren *Roed* er flyttet til *Hage*'s gamle Lejlighed paa Christianshavn: »de boer meget smukt, saa *Holger* har været her næsten hver Dag i denne Tid; han er den samme morsomme og opvakte som før.« Men *Rudolf* har ogsaa en anden Undskyldning, hans

Moder skriver: »Jeg skal melde Dig fra *Rudolf*, at det har behaget hans Gjed at faa to Unger . . .«

Der er en anden Begivenhed, som har mere at sige for Hjemmet; d. 29de Maj 59 skriver gl. B.: »Kjære Vilhelm! Endelig d. 26de blev jeg da færdig med Thygo Brahe og rejser i Morgen d. 30te herfra til Flensborg. Om jeg kommer til Rom vil være afhængig af, om den regelmæssige Fart imellem Marseille og Civita vecchia er i sin vante Gang eller ikke. — Kommer jeg ikke, saa skriver jeg fra Paris ellers mundtlig.

Din Fader

Bissen.«

Det bliver altsaa nok til Alvor med det flere Gange omtalte Besøg i Rom; nu er jo Statuen færdig og Flensborger-Løven fordrer Rejse til Paris for at Løverne kan studeres der. Og det blev til Alvor; følgende korte Brev, som er adresseret til: V. Bissen, Terni, lyder »Jeg er kommet hertil i Dag og venter derfor, at Du ufortøvet vender tilbage hertil, jeg kan kun blive 8 Dage her.

Din Fader Bissen.«

Man bliver helt ked af, at *gamle Bissen* kun kan blive 8 Dage i Rom. Den hele Rejse, deri indbefattet Opholdet hos hans Broder i Paris, og i Slesvig, varer kun 5 Uger! fra 30te Maj—7. Juli 59; jeg skal nedenfor citere efter hans Breve fra og om Rejsen. Under hans Fraværelse skriver Anna B. (Dagen efter hans Bortrejse) til sin Broder nogle karakteristiske Bemærkninger om de forskellige Concurrencearbejder paa Udstillingen hvoriblandt Vilh. B.'s Figur: »Ogsaa har det moret mig at lade som ingenting for at sætte mig i Nærheden af den paa Udstillingen og saa høre Folks Bemærkninger. Men Alt der er dog Ingenting imod at Fader synes saa godt om den og er saa glad over den Glæde, Du har gjort ham og os Alle, Du kjære gamle Dreng.« Det følgende Brev, fra 11te Juni, bliver selvfølgelig adresseret til hendes Fader; det indeholder Besked om Hjemmet, Dyrene og Planterne, en Forespørgsel i Anledning af et Rygte og: »*Helene Roed* har faaet Brev fra *Ingemann* med Hilsener og Tak til os Alle. Han kalder hende »Ædle Frøken.«

Denne Bemærkning vedrører den Deputation af unge Piger, der, med Maleren Roeds Datter Helene (senere gift *Helene Ny-*

blom i Stockholm), overrakte gamle *Ingemann* i Sorø et Guldhorn, da han blev 70 Aar gammel, en Begivenhed, som er brugt til Emne i et af *J. V. Sonne's* Malerier.

Da *gamle Bissen* har været i Rom, og da han paa Hjemvejen er i Paris, skriver han derfra til Vilh. B.

»*Belleville* d. 22. Juni 59:«

»Min egen gode Dreng! Som Du ser er jeg atter her i Verdens Hovedstad. Jeg lovede at skrive Dig, hvorledes Rejsen var gaaet og vil nu se at holde mit Løfte. Efter at alt Vrøvl var endt, kom vi da paa vore Pladser i Vognen. Da vi havde kørt et lille Stykke, saa jeg Dig staa nedenunder paa Vejen. Du fik Øje paa mig og vendte nu hjem. Jeg saa Din brede Ryg, til Vejen gjorde et Sving. — Vi kom henved 9 til Civitavechia. Vi maatte besørge Passet, betale Pladsen paa Skibet og gik Kl. 11 ud af Havnen. De første 6 Timer gik det godt, skønt Havet ikke var roligt, som sidst, men, o vee! saa begyndte Sveden at bryde frem paa hele Kroppen, jeg maatte lægge mig, dog slap jeg endnu for at kaste op. Sildigere, henved 9, blev Søen roligere og jeg, som Intet havde nydt hele Dagen uden en Kop Kaffe, jeg drak sammen med Dig, og et Glas Mælk i *C. V.*, følte Trang til at nyde Noget, dog spiste jeg kun lidt og lagde mig strax igen. Henad Natten blev det atter galt, det tordnede, nu maatte jeg til at kaste op og var daarlig lige til næste Formiddag, da vi kom i Læ af nogle Øer, ikke langt fra Toulon, da spiste jeg atter lidt og holdt mig noget paa Dækket, men da vi atter kom ud i rum Sø, fik vi Vinden imod os og nu maatte jeg atter til Sengen og brække, tilsidst grøn Galde, saa grøn, at den saa ud som Blæk. — Da vi endelig naede Marseille's Havn, var jeg næppe i stand til at staa paa mine Ben. Du kan begribe, hvor ussel jeg var, at jeg paa Tolden glemte Nøglen i min Kuffert og Passet i Byen! den første fik jeg dog strax igen, men for at faa Passet maatte jeg køre tilbage fra Jernbanecontoiret. Kl. 10½ forlod vi Marseille og naede hertil Kl. 8½. — Jeg følte mig temmelig medtaget men var dog glad ved at føle mig paa terra firma. Hos Onkels traf jeg alt vel, men mit Brev havde han ikke modtaget, han fik det først i Dag. Jeg spiste lidt og krøb snart i Seng. Jeg ser kun daarlig og har i Dag, thi nu er det Aften, været meget

træt. Dog nu, efterat vi have spist i Haven, føler jeg mig en hel Del bedre, saa jeg tænker nok i Morgen at kunne tage fat paa Løven. — (Naar jeg har citeret denne »Rejseberetning« fuldstændigt, er det ikke, fordi Oplevelserne forekomme mig interessante — hvad de vel heller ikke har forekommet Vilh. B. — men fordi den udførlige Beretning viser, hvor omhyggeligt korrekt gl. B. er, selv naar det gælder ganske dagligdags Sager — og især, naar han har lovet at give Beretning). Gl. B. fortsætter Brevet:

»d. 23. Morgen. Idag er jeg ganske rask igen og skal nu ned for at se paa Løven og faa Adgangen til den arrangeret. Der er mærkelig Forskel paa Klimaet her og i Rom. Iforgaars var det saa koldt, at jeg formelig frøs, og i dette Øjeblik er det næppe mer end 12—14 Gr., saa jeg synes, hvad det angaar, at være hjemme.« Brevet fortsætter med Oplysning om de Planter og Dyr, som gl. B. og Vilh. B. har samlet, og som han har med paa Rejsen.

Da gl. B. er færdig i Paris, rejser han hjem over Slesvig for at besøge sine gamle Søkende; han skriver fra København d. 12te Juli 59, og nu faar V. da en Del at vide: »Kære Vilhelm! Nu er jeg atter her og det er godt, at jeg er her, thi naar jeg er borte, gaar enten Alt istaa eller bliver gjort galt.« Videre fortæller gl. B. om hvad det er lykkedes ham at bringe hjem af »vor Jagt« og fortsætter Beretningen om Studiet af Løven i Paris. Da »Løven i Flensborg« hører til *gamle Bissens* store Værker, har jeg ment det rigtigt at samle, hvad der staar i Brevene om Løven, under Eet, det kommer senere. Gamle B. fortsætter: »Saasnart jeg var færdig med Skizzen, forlod jeg Paris, det var den 3. d. M. Jeg tog lige til Slesvig. Onkel der (hans Broder) er blevet gammel og lider meget af sin Hovedpine, han er saa godt som aldrig fri. Jeg maa sandelig være glad for at jeg slap af med denne Plage. Sønnen Theodor er spinkel og fin og har et hektisk Udseende, saa der er nok daarlige Udsigter, skønt han for Øjeblikket er rask. Han ser ud som et Menneske paa 30 Aar. Derfra tog jeg til Kiel. Tante Antoinette er ligeledes lidende. Hun boer ellers smukt. Hun har omgivet sig med Alt, hvad der erindrer om forgangne Tider: det samme Bord, hvorom vi sade som Børn, staar i hendes Dagligstue og det Skab, hvori vi havde hver sin lille Skuffe til Legetøj, ligeledes, og paa sin Væg har hun mange af mine Ungdomsarbej-

der, desuden har hun sin lille Hund, hun har havt i mange Aar og som hun hænger ved, ligesom ved Brian. —

Da jeg vel var kommet hertil i Torsdags d. 7de, fik jeg Svimmelhed, som endte med en voldsom Opkastning og min Mave har siden ikke været ganske rask, dog er det en hel Del bedre idag.

Den sidste Dag, jeg var i Paris, den første i denne Maaned, fik jeg endnu gamle *Vinquet* i Tale (gl. V. var en svensk »Samlere«, der med sine 2 Døtre ofte var i Rom og levede hyggeligt sammen med Skandinaverne). Det er en rar gammel Karl, som jeg rigtig kom til at holde af. Det var tidligt om Morgen, thi han var kun hjemme inden 8 om Formiddagen og efter 8 om Aftenen. Jeg blev derfor vist op i hans Sovekammer, hvor vi fik en lang Passiar, han siddende paa Sengen. Han vilde gerne have »Hylas«, kun var han bange for Risikoen ved Indpakningen og Transporten, saa jeg paatog mig Ansvaret, saaledes at han betaler de 1000 Rd., naar Figuren er kommen uskadt til Stockholm, hvorimod han intet betaler, dersom den har lidt. Da dette var afgjort, og han endnu havde fortalt mig en hel Del, bad jeg om, hvis det ikke var alt for tidligt, at maatte hilse paa hans Døtre. Han førte mig da ind til dem. Kun den yngste var tilstede. Jeg hilste hende fra Dig og sagde, at Du tidt havde nævnet dem i Dine Breve. Maaden, hvorpaa hun modtog Hilsenen, og Maaden, hvorpaa hun omtalte Rom, den exalterede Begejstring for alt, hvad der vedkom den hellige Stad, vakte hos mig den Idé, at hun maatte holde en Klat af Dig, at I maatte holde af hverandre. Vel kan Du for det første næppe tænke paa at gifte Dig, men det kunde dog være dejligt at faa et saa kært, livligt og, som jeg synes, ogsaa rart Pigebarn til Svigerdatter. Den eneste Fejl, hun har, er, at hun maler, men det kunde hun jo lade være med. Du tænker nok: Er det Spøg eller Alvor? Tag det efter som Sagerne staar! Den ældre Søster, som senere kom til, syntes mig mer stille, men dog ganske rar. Den Gamle kunde ikke blive ked af at rose Dig, og Pigebørnene stemmede i med —«. Brevet slutter med lidt om »Onkels« Have og Fugle; at han har købt 5 Pd. Vox til *Saabye*, som Fabrikanten lovede at besørge under *Bravo's* Adresse til Rom (denne Gang er der ikke Tale om Landsmænd som Over-

bringere) — og 3 smaa »Efterskrifter«. Som det senere vil ses blev *gamle Bissen's* Plan om Vilh. B.'s Forlovelse med den unge, tiltalende Pige, hvis eneste Fejl var, at hun maler, ikke til noget.

Anna B. har denne Gang (12te Juli) ikke saa god Tid som ellers til at skrive til sin Broder; hun lægger et lille Stykke Papir ind i Faderens Brev; der er dog Nyheder at berette, thi nu stunder *Ville Hage's* Bryllup med *Heise* til; »paa Fredag skal jeg til *Hage's* og bliver Søndag over. — — Jeg skal sye hendes Brude-slør. Forresten sye *Lympha* (Freund) og jeg et Klavertæppe, grønt med guul Silke. Mønstret har *Skovgaard* tegnet til os.« Der følger Beretning om Haven, om at »*Fritz* og *Peter* er nu Studenter og have allerede faaet Huer med Cocarden . . .« og nogle Fore-spørgsler i Anledning af verserende Rygter.

Den 26de Juli 59 har *Anna B.* mere Tid og der er god Grund til at skrive, da: »dette Brev er bestemt til at komme til Dig d. 5te August. Vi have desværre ingen Foræringer til Dig og Rødgrøden kan vi selv spise, saa Du maa nøjes med vore bedste Ønsker til det nye Aar. For 10 Aar siden fejredes Din Fødselsdag paa Skrænten i Taarbæk. Kanske Du i Aar er i Nettuna. Du skal jo hvert Aar skifte Sted. Fader er i Sorø for at modellere *Ingemann*, men vi vente ham hjem i Dag, saa jeg tænker, han faar skrevet lidt ogsaa«; der følger en Beretning om *Rudolf*, der er i Fyen hos *Rantzau* »paa Jagt«, og at han er passioneret »Røgmand« (han er nu 13 Aar!) Vi har det saa ensomt nu, da Fader og *Rudde* er borte. For Øjeblikket er jeg ene hjemme med Marie, der dækker Bordet i Gaarden. Det er yndigt Vejr idag; det er ikke saa varmt, der er nogle Skyer paa Himlen. Marie beder Dig hilse mange Gange.« I dette Brev er der indlagt et lille Brev, dateret: »Kjøbenhavn ---- 59« og underskrevet »Din gamle hengivne Veninde *Emilie*.« Jeg formoder det er »*Fritz* og *Peters*« Moder Fru *E. Møller*, Søster til *gamle Bissens* første Hustru og til »*Tat*«. Hun ønsker Vilh. B. til Lykke i Anledning af hans Fødselsdag, skriver om hans »Vandspringsdreng« og tilføjer følgende: »*Anna* er en sød kjær Pige som altid. *Rudde* er en prægtig Dreng, forresten have de det jo Alle godt, ligeledes ogsaa Tante *Malle* (formentlig »*Tat*«), som jeg ofte ser og som vel selv skriver til Dig, kan jeg

tænke. Lev nu vel, kjære 23aarige Vilhelm, nyd af Dit Ophold i Poesiens og Kunstens Land og glem ej aldeles

Din gamle hengivne Veninde

Emilie.«

Det er rigtigt, som *Anna B.* formodede, at gl. B. kom hjem samme Dag, han skriver: »Altsaa mine bedste, hjerteligste Ønsker for Dig, gid det maa gaa Dig vel i alle Maader og for Alting, at Du maa bevare et frejdigt Sind i Kampen mod Alt det, der kan storme løs paa os stakkels Dødelige i dette Liv.« Brevet indeholder et Raad til Vilh. B., som nu er færdig med sin »Odysseus« om »dog engang at gaa ned til den gamle Carles, blot for at se, hvad de dernede er istand til at gøre. Hils ham fra mig!« — og blandt andre Beretninger, deriblandt om Vox til *Saabye* og at Billedhuggeren *Bendsen*, som arbejder i hans Atelier, er begyndt at male. *Gamle Bissens* Humor faar et karakteristisk Udslag i Anledning af Omtalen af en Maler, der er i Rom: »Er han da rejst fra Rom? — De stakkels Italienerne!«

Gl. B. skriver ogsaa om *Rudolfs* Ophold i Fyen »hos en Skolekammerat . . . ser net ud. Han hedder *Rantzau* og er en Slægtning af *Daniel Rantzau*. *Rudolf* havde lovet at skrive til os, saasnart han kom derover og saa at lægge en Seddel indeni til Dig; men Tiden slog ikke til; vi fik kun nogle faa Linier i Gaar, han havde uhyre Hastværk, da Jægerne ventede paa ham for at ride paa Jagten. Det er et Herreliv for *Rudolf*, naar han blot har godt af den Herlighed; han er tilbøjelig til at blive vigtig af saadan Noget. Han er en hel Røgmand, Du vilde blive forskrækket ved at komme op paa hans Kammer over den Parfume, han kan udbrede.«

Da der næste Gang skal skrives fra gl. B. og *Anna B.* d. 31te August 59, skriver gl. B. mest om Kunst; her anfører jeg kun fra Slutningen af Brevet, at han sender V. »den lovede Bog«, det er: »om Skandinavisme«, af *Mundt*, som ikke tiltaler gl. B.; endvidere: Har *Saabye* delt Voxet med Dig?« Din Fader Bissen. — og der er selvfølgelig nogle Efterskrifter, bl. a. at Vilh. B.'s »Oliventræ er voxet flere Tommer« og at »*Rudolf* vilde skrive, men han har ikke Tid, han skal lege,« begge meget talende Bemærkninger!

Anna B. har følt, da hun har læst Faderens Brev, at Vilh. B. maatte have noget at vide om, hvordan hans Fødselsdag blev fejret d. 5te August: »herhjemme blev der drukket Chocolate i Haven og Tante var her til Gjæst; jeg var paa Stokkerup og der højtideligholdt vi den ved at gjøre en Tour i Dyrehaven, hvor vi spiste varme Kartoffler paa de to Høie, Du nok husker fra gamle Dage. Vi havde ogsaa Viin med og Din Skaal blev nu drukket med de gammeldags Ord: Og dette skal være Vilhelm Bissens Skaal! Hurra! o. s. v. Men Kaffen fik vi jo ikke, da vi ikke havde Dig til at blæse til Ilden og faa Kjedlen til at koge.« Der følger en Beretning om *Ville Hage's* Giftermaal med *Heise*; der foregik ganske stille; efter *Vielsen* blev *Ploug's Inger Marie* døbt, »Fru *Heise* bar hende og tænk! jeg havde den Ære at holde Huen til det lille Pus og i Egenskab af Fadder kom jeg med op til *Plougs*, hvor ogsaa Brudeparret kørte hen og spiste til Middag og saa toge de til Sorø med Jernbanen Kl. 7 — — *Fader* forærede hende en Medaillon af *Heise*. Var det ikke en prægtig Foræring? jeg tror næsten, det var den, hun blev mest glad for.« Der er ogsaa Andet, som *Anna B.* tænker vil interessere hendes Broder.

Rudolf er kommen hjem fra Fyen, og hun skriver, med sit stilfærdige Lune: »*Rudolf* har moret sig saa pragtfuldt i Fyen. Han har baade redet, jaget og kørt Møg. Nu er Skolen atter begyndt, saa den Herlighed er forbi. Hans største Morskab er at gøre Taskenspillerkunster, hvilke han lærer af *Bloch's* Brødre, der er meget dygtige.« *Rudolf* har altid nye Passioner, der er hans »største Glæde«; i *Anna B.'s* næste Brev (27de Septbr. 59) er det at lave Fyrværkeri; hun skriver: »*Rudde* er gaaet med Fader ud i Frederiksberg Allé til Fyrværker *Amici*. Hans største Glæde er nemlig at lave Fyrværkeri og paa Faders Fødselsdag vil han brænde en hel Del af.« Hvorledes denne hans Passion nær havde kunnet føre til »Forfærdelse og Død«, har jeg alt fortalt. Brevet slutter med: »Og saa lev vel. Moder hilser mange Gange. Jeg skal see at faa *Rudde* til at skrive lidt, naar han kommer hjem.«

Rudolf bliver altsaa paany opfordret til at skrive — men det nytter ikke! først en Maaned derefter faar de ham overtalt — vi skal om lidt se, hvad Resultatet er.

Det Brev, som *gamle Bissen* skriver samme Dag, viser en Side

af hans Karakter, som ellers ikke kommer frem i hans Breve og er ganske udmærket »med Skjænd og andet«. Det slutter med: »*Rudde* skranter stadig; han har det ikke som Du, at han er alvorlig syg den ene Dag og rask den anden, men han er hele Tiden lidt daarlig; nu afrides han et Par Gange om Dagen, det opmuntrer ham dog lidt; jeg haaber, at han, naar der er gaaet nogen Tid, skal blive bedre. Du hilse *Blok*; hans Familie befinder sig vel; hans to Brødre er stadig *Ruddes* Venner, saasnart han kan, saa henter han dem.«

Der gaar, som sædvanligt, en Maaned, før der atter skrives Breve; det har været gl. B.'s Fødselsdag; Vilh. B. har husket det og gl. B. skriver, 21de Oktober 1859:

»Kjære Vilhelm! Tak for Dit Brev og Dine gode Ønsker til min Fødselsdag. Vi havde det paa den Dag ligesom de foregaaende Aar, kun at Du, ligesom ifjor, ikke var tilstede og at Skoledrengene *P.* og *F.* (de to Brødre Møller) nu er pæne Studenter.« Der har været Tale om Vilh. B.'s Militærtjeneste; gl. B. skriver: »Du behøver vel ikke at komme hjem, naar jeg uden videre vil stille en Mand for Dig, men jeg synes, det dog nok er Umagen værd at se paa, om Du ikke kan trække Dig fri.«

Af *Anna B.*'s Brev, 14de Decbr. 59 ser man, at Vilh. B. har besluttet at rejse til Danmark: »jeg kan næppe faa i mit Hoved, at det til Foraaret er halvtredie Aar siden Du rejste;« Tanken om, hvordan der for Tiden ser ud i hans Værelse, bringer hende til at skrive: »Dit Værelse bærer endnu for det meste Navn efter Dig, dog kommer man imellem til at sige *Rudolfs* Værelse, fordi han har saa meget for deroppe; snart ryger han med en hel Del andre Fyre, snart fægter han, klæder sig i Maskeradedragt eller gjør Fyrværkeri, men naar Du kommer hjem og boer deroppe, sagtens tilligemed ham, saa vil Stuen hedde *Vilhelms* Værelse som sædvanligt. *Rudde* har nu været i Skole en Stund. I Eftermiddags var han hos Haarskjærer *Guise*, der har klippet ham saa tæt og moderne og pomadiseret ham, saa han selv synes, det er udmærket, men vi andre synes det klædte ham bedre som *Moder* klippede ham, men de andre Drengene er nu saaledes lavede, saa synes han, at han skal være lignedan. Igaar spiste vi Vildanden og alle de andre

Fugle, som *Rudde* skjød i Søndags. Du kan tro, han var fornøjet, da vi sagde Tak for Mad til ham.»

Jeg husker ikke, efter hvad Mode det var, at *Rudolf* var klippet, men maa antage at *Anna B.* ved »de andre Dreng« ogsaa sigter til mig. Jeg blev klippet hos en anden Frisør og da jeg kom hjem og Moder saa, at Haaret var klippet paa tværs over i Nakken, hvor den fortsætter sig i Halsen, og hele Nækkehaaret ret tykt endnu, fik jeg Ordre til at gaa op til ham igen og blive klippet om; Frisøren har vel sagt, da jeg fremstammede mit Ærinde, at jeg var klippet paa Mode, men da jeg alligevel holdt paa, at jeg skulde klippes om, sagde han: Naa, saa De vil klippes som de klipper paa Ladegaarden; i min Uskyldighed spurgte jeg ham, om han klippede der? — og saa blev jeg klippet paa den gode gamle Maade.

Efterat *Anna B.* har meddelt forskelligt Nyt, kommer Tanken om hans Værelse atter op og derved ogsaa om *Tat*:

»Tante har det ved det Gamle. Hun vandrer fra Øst til Vest og er lige velkommen hos Alle. Jeg tror næsten hun kommer her i Morgen . . . Der ligger 6 Par Strømper oppe i Din gamle Commode og venter paa Dig. Vi have ogsaa faaet Canarifugle; de boe imellem de dobbelte Vinduer oppe hos Dig, men vi see dem jo saa lidt, nu da det er koldt, saa de ere ikke tamme. Vi har ondt ved at holde Vand til dem, da det saa let fryser nu. Vi have derimod en tam Kat i denne Tid, som Fader bruger til Model til Løven i Mangel af Andet. Nu kom »Fædrelandet«, Fader ligger og læser det i Sengen som sædvanlig; det kommer nemlig ikke før halv ti. *Rudolf* sover og Moder læser. Og nu lev vel, kjære *Vilhelm*, hvor det vil blive rart at see Din tomme Plads ved Bordet besat igien. Gid Du maa faa en glædelig Juul og tag Dig i Agt for de fæle Røvere. Din Anna.»

Gamle Bissen gik, som han selv skriver, altid tidlig i Seng; han læste ofte der; jeg husker, hvor aparte det Billede af ham virkede paa mig, da jeg engang var inde hos ham i hans Soveværelse; han laa paa Ryggen; paa hans kraftige, brede Bryst, der gik op og ned ved hvert Aandedræt, stod der en af de gammeldags Messinglysestager med stor firkantet højrandet »Underskaal«; det

Stearinlys, som han læste ved, stod imellem hans Øjne og »Fædrelandet«, som han holdt i sine udstrakte Arme; jeg kunde ikke begribe, at Lyset, som skinnede ham lige i Øjnene, ikke hindrede ham i at se Bogstaverne i Avisen — men det har det altsaa ikke gjort . . .

Fru *Bissen*, som skriver i samme Brev, begynder med »Kjære Vilhelm! nu gik Fader og lille Rotte i Seng« — han faar at vide, at det er koldt »8 Grader i Nat«; det maa være slemt for hans Fader, der arbejder paa Løven i det store Værksted. »*Rudolf* skal have en broderet Tobakspung af mig, som jeg haaber vil gøre Lykke, thi han holder mer af at ryge Pibe end Cigar.« Foruden andre Nyheder fortæller hun, at *Eduard Sonne* har været i Paris for at studere de nye Metoder, den sorte Kunst; Fru B. forklarer nærmere, hvori den bestaar og siger, at den er »meget billigere end Kobberstik, da det er meget hurtigere.« Det er altsaa i December 1859; *Anna B.* har skrevet, at *Sonne* studerede Kunsten i Maj 1858; han har maaske været to Gange i Paris? det meget kendte og smukke Stik af den forelskede Abbat er signeret: »Malet af *Erneste Mejer* . . . stukket af *E. Sonne* 1859.« — Fru *Bissen*, som i det Hele skriver sjældent, underskriver sig altid: »Din Marie«. Da der skrives næste Gang, i de første Dage af Januar 1860, skal Vilh. B. have Beretning om, hvordan Julen er gaaet; *Anna B.*'s Beretning er fyldigere end Faderens; hun skriver den 4de Jan. 60: »Vi var da hjemme hos os selv denne Juleaften, forrige Aar var de hos gamle *Puggaard*, hvor nødigt vi end vilde gaa hjemmefra. Vi havde det ganske som ellers; vi spiste Risengrød og Æbleskiver, og mens de endnu sadde ved Bordet i den lille Stue, gik Tante og jeg ind og tændte Lysene; for *Rudolf* var det imidlertid ingen Hemmelighed, skjøndt han ikke havde set det, men af Forventning kunde han dog næsten Intet spise. (R. er dog nu 14 Aar). Vi fandt da Alle en hel Del Foræringer paa Træet; iblandt mine var den bedste en Tegnemappe, jeg har hidtil kun havt min lille sorte Skrivemappe, som nu ikke kan rumme flere. Da vi havde plukket Træet og Lysene vare brændte ud, spillede vi Hanrei om Pebernødder. Tante blev hos os hele Natten og næste Dag gik hun til Onkels.« Af gamle *Bissens* Brev (3. Jan. 60) faar V. at vide: »Vi havde da endnu engang Juletræ, skjøndt *Rudde* nu snart

bliver for stor; *Jørgen* og *Eduard* (Sonne) var rigtig tilstede tilligemed *Tat*, og vi vare ret glade. Der var smaa Foræringes til enhver og *Rudde* fik blandt andet en nydelig Tobakspung, thi han lægger sig i denne Tid efter at ryge, har baade Cigaræsker og Piber.«

Julen var jo en dejlig Tid for os Drenges; som den er det for alle Børn; *Anna B.* fortsætter sit Brev: »Idag er *Rudde's* Ferie forbi. Han beklagede sig over, at Ferien var gaaet saa hurtigt, og da jeg sagde, at det var jo Tegn paa, at han havde moret sig, sagde han, at han gerne vilde have kedet sig, for saa var den gaaet langsomt; jeg husker ogsaa fra min Skoletid, hvor ubehagelig den første Morgen var efter en Ferie. Han har været paa Farten hver Time paa Dagen. I Søndags spillede han nemlig Comedie, og den har givet ham nok at bestille hver Dag forinden. Han har beklædt Coulisserne med nyt graat Papir og hver Dag har der været Masser af Drenges oppe paa Kammeret, der dels har hjulpet ham med at klistre, dels holdt Prøve, dog var der næsten Ingen af dem, der kunde deres Rolle. *Rudde* spillede en feig Skræddersvend, der praler af sin Tapperhed i Krigen, skjøndt han har holdt sig ved Brødvognene. Han havde Knebelsbarter, var sværtet, sminket umaadeligt og havde Sporer og Epauletter. Der var otte Skuespillere og syv Tilskuere af Drenges, saa Du kan tro de 15 Fyre kunde holde et Spektakel og værre blev det, da de havde faaet Punsch. De drak en Mængde Skaaler og endte med at bære Skuespillerne i Triumph. *Bloch'erne* spillede Skrædder og Skrædderkone og de skilte sig meget godt ved deres Roller, især var Madamen god i Moders Morgenkjole.« Mærkeligt nok erindrer jeg ikke nogetsomhelst om denne Fremstilling; jeg har derimod en dunkel Erindring om, at jeg har været sammen med en Mængde Drenges i den store Sal og tror, at vi var klædte ud i en Slags Maskeradedragter; — jeg formoder, at jeg maa have drukket Punsch og at det er Grunden til, at jeg ikke kan huske rigtigt om denne Begivenhed!

Iøvrigt er der Meddelelser om *Ville Heise*, af hvem gl. B. modellerer en Medaillon som Pendant til den af *Heise*, o. a.; derpaa: »Her har været Optøjer i disse Dage. Folk er som rasende paa Grevinden; Nytaarsaften samlede sig 7—800 Mennesker udenfor Slottet og raabte rigtignok »Leve Kongen«, men »ned med Grev-

inden«. Du har i Syden læst i »Fædrelandet«, at Frederiksborg Slot er saa godt som ganske brændt. Her er en almindelig Sorg derover og det værste er næsten, at af den dejlige Malerisamling er de daarligste Malerier næsten kun reddede. Professor *Høyen* sad i Gaar og fortalte om alle de Skatte, de havde ladet brænde og skaaret mere ned ved Siden af dem, som ingen Værdi havde. Havde han blot været der for at vælge det Rette: Ilden opkom ved en stor Uforsigtighed ved Opmuringen af en ny Kamin. Dette har bidraget meget til Folks Raseri mod Grevinden, da de tænke som saa: »Havde Kongen ikke havt hende, havde han ikke indrettet Slottet til Vinterbrug« — — *Rudde* har lært sine Lectier og fik Lov til at løbe lidt hen til *Bloch's*. Saa ønsker jeg Dig et glædeligt Nytaar, kjære *Vilhelm*, og Tak for det gamle Aar.

Din Anna.«

Det anførte Brev, hvori gl. B. skriver lidt om Julen, er iøvrigt meget kort; det er Arbejdet paa Løven, som tynger paa ham, og da Anna B. har skrevet d. 29de Januar, skriver han (d. 30te Jan. 60): »Min kjære Vilhelm! *Anna* mener, at Du vil blive urolig, naar Du skal vente indtil Løven bliver færdig og jeg atter er kommet til Kræfter og til fuld Brug af mine Fingre, der for Øjeblikket ere tykke og store af Frost, og derfor har hun skrevet et langt Brev til Dig, hvori jeg nu kan tilføje nogle Linier for atter, naar jeg skriver til Bravo, at skrive et længere Brev. Løven blev nemlig ikke færdig til Enden af det forløbne Aar, men bliver det først ved Enden af denne Maaned, i Morgen, saa Gipseren kan tage fat d. 1ste Februar. Ja, det har været en stor Bestie og kostet mig mere Arbejde og Slid end nogen af mine Statuer, og jeg nægter ikke, jeg er inderlig glad ved at være bleven færdig med den.« Det er nu bestemt, at *Vilhelm B.* vil rejse hjem: »Da det nu er saa nær, at vi atter skal have Dig hjemme, saa længes vi naturligvis.«

Det lange Brev, som Anna B. har skrevet (d. 29de Jan.), begynder med Undskyldning for, at hun i nogle Dage har opsat at skrive, der har været forskelligt i Vejen, og hun har »ogsaa villet vente saa længe, for at Fader kunde skrive, naar Løven var færdig. Jeg har just ingen videre god Ro for *Rudolf* og *Bloch*'erne ere komne i Danseshjørnet og muddre dygtigt. Moder spiller for dem

alle Slags Valse. For lidt siden lærte jeg dem Begyndelsen af en ny Dands, kaldet »*Les Lanciers*«, som dandses overalt og som jeg har lært af en rigtig Dandselærer tilligemed *Hanne Hage*. Den er omtrent som Française, men en hel Del kønnere. Du kan tro, det er underligt for mig at danse med *Hanne* hos en Danselærer ligesom for en 8—9 Aar siden. Jeg havde en Rædsel derfor fra gamle Dage og havde ikke Lyst dertil, men tilsidst tog jeg da Mod til mig og saa gik det da ikke saa galt, men det var da heller ikke hos *Bournonville*. I Formiddags lærte jeg *Helene Roed* og Helenes Veninde *Hamrich* (Magdalene Hammerich) den. Da vi vare færdige, løb vi ned i Haven og tog Snee, som vi blandede med Syltetøj . . . Du spørger om *Rudolf* gik alene paa Jagt; det gjorde han dog ikke . . . « Der følger Referat af Indholdet af *Høyen's* Artikler i »Fædrelandet« om Malerierne paa Frederiksborg o. m. bl. a.: »Frederiksborgianerne ere meget forknytte; de sige, at hele Byen hellere maatte være brændt end det kjære Slot.« — »Jeg tænker *Rudde* skriver lidt i Morgen, nu kan det ikke hjælpe at tale til ham om det, da han er ivrig i at spille Hanrei med *Bloch*'erne, de sidder og snyder hinanden paa det Voldsomste . . . Din Anna.«

Det var ret karakteristisk for *gamle Bissen*, at han føler sig forpligtet til at skrive som Aftalen er, selv om han »paa Grund af Træthed og Frost i Fingrene ikke godt kunde skrive;« det er Arbejdet paa Løven, som er saa anstrængende og der er jo koldt i det store Værksted; derfor er hans Brev af 3. Februar 60. kun kort og indeholder Undskyldning for, at Vilh. B. maa »nøjes med at jeg fortæller Dig, at vi Alle have det godt og at love Dig meer som Svar paa næste Brev«; alligevel maa han dog fortælle om Familien *Koch* i Anledning af den gamle *Koch's* Død. Han skriver dog allerede 14 Dage derefter igen; nu er Løven endelig færdig — og det bliver et langt Brev, fordelt paa 2 Dage (d. 17de og 19de); det er om Kunst, om Vilh. B.'s Rejse hjem og Pengene til Rejsen, som han mener det er bedst opsættes til April, om at *Weilbach*, der er rejst til Rom og har talt om at dele Værelse med Vilh. B. »naar Pladsen ikke allerede var besat, thi han vil gerne spare alt det, han kan. Jeg antager, det kunde være interessant at have en lærd Mand til Kompagnie, Du vilde derved have saa nemt ved at faa boglig Hjælp — dog det maa Du om. Du kjender jo

Weilbach?« Der er Meddelelser om, at det ser vildt ud i Værkstedet, da Løven nu støbes der, og om de Buster, han allerede har modelleret eller arbejder paa m. m. Jeg bemærker her, at det ogsaa er betegnende for gl. B., at han, skønt han er anstrængt efter Arbejdet med Løven, strax tager fat paa nyt Arbejde, og at han endog ved Siden af at udføre Buster, der er bestilte, modellerer *Eduard Sonne* »til min egen Fornøjelse«, og mere endnu, som jeg anfører andetsteds. Om *Rudolf* meddeles: »Hvad os angaar, har vi det Alle godt, undtagen *Rudde*, der pibér.« Brevet ender med Hilsener til V. fra forskellige herhjemme; »Alle Dine Bekjendte glæde sig til, at Du kommer hjem, men jeg siger dem, at det kun er til et Besøg. Hermed min Dreng, vil jeg da slutte for i Aften og overlade den næste Side til *Anna*, hun maa saa fortælle Dig et og andet af Bynyheder.

Din Fader Bissen.«

Der er naturligvis, som sædvanligt, Efterskrifter:

»Jeg haaber, Du morer Dig godt paa Karnevalet? men de stakels Romere tør sagtens ingen Masker have i Aar?

(I Dag d. 19de bragte I Moder hver sin Blomst, kan Du huske det?).

Begge *Bloch's Brødre*, der ere i Besøg hos *Rudolf*, beder mig at anmode Dig om at hilse deres Broder!« (Vi har vistnok været forlegne, da vi bad derom — dømme efter gl. B.'s Stil!)

Det er smukt at se Mindet om hans afdøde Hustru — ogsaa smukt, at han sætter det i Parenthés.

Den 15de Marts 60, begynder gl. B. sit Brev i Anledning af, at Vilh. B. har fortalt ham, at han for anden Gang har »omgjort« sin Statue af en Saalebinder og nu er han fornøjet med ham, med »vi kan da nok vente Dig her i mindre end 2 Maaneder? . . . Nu, da vi snart kan vente Dig herhjemme, nu synes jeg, jeg Intet har at skrive om. Jeg vil imidlertid fortælle Dig lidt om Værkstedet og gøre Dig nogle Spørgsmaal, før Du forlader Rom.« Saa kommer der en ret udførlig Beretning om alle de Arbejder, der er i Gang, baade i det store Værksted af de Mange, der arbejder paa hans Buster og andet der, og i hans eget Atelier, hvor han blandt andet »arbejder paa *Christian Hansen's* Buste til min Samling.« Det er Længslen efter Italien, der atter har betaget ham:

»Det, jeg vilde spørge eller rettere bede om, er: om Du ikke kan skaffe mig at vide, hvad en Familie vilde kunne leve af (om Maa-neden i Rom) nu da det jo er en hel Del dyrere end tidligere. Det vil sige, *naar man laver sin Mad hjemme* (det er gl. B., der understreger denne Sætning), thi jeg antager, ja, jeg veed det fra den Gang vi alle var sidst i Rom, at det er langt billigere end at leve paa Spisehuset. Dersom Fru *Saabye* laver selv sin Mad, vilde hun kunne sige det, men gør hun det ikke, saa skal Du slet ikke spørge.

Dernæst vilde jeg bede Dig om at tage et lille Kræmmerhus af Rug fra Albanerbjergene hjem med. Du tager dog vel ud til Bjer-gene inden Du rejser, om ikke for andet saa for samme Skyld?« og nu kommer gl. B.'s Samlermani op i ham: »Da Du vel ikke op-holder Dig længe paa Rejsen, saa kunde Du nok tage et og andet smaa Pillerier hjem med?« Der er endnu meget at fortælle Vilh. B. og at spørge ham om, skøndt gl. B. jo »Intet havde at skrive om«; det er blandt andet om forskellige Kunstnere, *Borgslien*, som bliver her og *Christian* (Freund), der har maattet forlade Rom, »jeg kan tænke, at det har knebet for ham! han befandt sig saa vel der,« og en smukt udtalt Bekymring for *Hertzog's* Fremtid: »Nu skulde stakkels *Hertzog* snart hjem igien; jeg siger Stakkelt, fordi jeg i Grunden ikke ved, hvad han skal foretage sig, naar han kommer hjem. Hils ham og de andre Landsmænd. Og hermed, min egen Dreng! Lev da vel! Din Fader Bissen.«

Jeg husker tydeligt den omtalte Billedhugger *Hertzog* som en lille, meget tiltalende og stilfærdig Mand med en underligt mum-lende Talestemme; da han kom hjem fra Italien i 1860, blev han Lærer ved Akademiet; i Roskilde Domkirke arbejdede han i lang Tid paa Dronning Margretes Sarkofag.

Gamle Bissen faar hurtigt Svar paa sit Spørgsmaal om hvad det koster en Familie at leve i Rom, naar de selv laver Mad; alle-rede d. 12te April 60 svarer han paa Brev fra Vilh. B., et Brev, der er kommet hurtigt, paa 8 Dage: »altsaa har det kun været 6 Dage paa Rejse og det er sandelig vel rejst!« Han venter V. hjem en-gang i Juni: »Tak for hvad Du underretter mig om angaaende hvad Livet i Rom vilde komme til at koste, min kjære Ven, Du læser lidt vel meget imellem Linierne, naar Du tror, at jeg agter med hele Huset at gjæste Rom. Dog, den kejtede Maade, Spørgs-

maalet kom frem paa, er vel Skyld deri. Spørgsmaalet er ved en Samtale her hjemme, hvor jeg paastod, at det var langt billigere i Rom at lave Maden hjemme end at leve paa Spisekvarter, og Forskellen imellem dette og hiint, var det, jeg ønskede at vide, det var det hele. Jeg er nu i Sommer altfor beskæftiget til at jeg skulde tænke paa at forlade Hjemmet, først naar jeg ikke længer har Bestillinger og Penge nok til at leve uden at angribe Kapitalen, tænker jeg paa en længere Tid at leve i Rom.« Altsaa dog! — Resten af Brevet handler om *Vilhelm Bissen's* »Odysseus« og hans »Tyr«, som nu er opstillet paa Udstillingen, efter gl. B. har hugget alle Støtterne væk. I Efterskriften: »Hils *Weilbach*, i næste Brev skal han faa det ønskede Papir. — — — Hils gode Venner. Jeg har plantet Olivenkærnerne,« og derefter Beretning om de Buster, han arbejder paa, om *Oehlenschläger's* Statue o. m.

Selvfølgeligt skriver *Anna B.* 11. April 60 ogsaa om »Odysseus« og »Tyren,« da de endeligt er kommet fra Stettin og opstillede i Atelieret: »Professor *Høyen* sad igaar Aftes og glædede sig saa meget over Tyren. Odysseus vilde han ikke se ved Lys, men *Hammer*, *Eduard Sonne* og *Peters* gik ned og saa paa den; idag har Fader hugget Stiverne bort og i Morgen skal den paa Udstillingen.« Nok saa interessant er hendes Syn paa sig selv, nu da hun er gammel! 21 Aar!: Det har været *Anna B.'s* Fødselsdag og hun takker sin Broder for hans Gratulation: »Det var det yndigste Vejr og saa mildt, at vi uden Overtøj kunde danse om i Gaarden om Formiddagen. Tænk! hvad jeg er for et gammelt Menneske, det er underligt at være 21 Aar og saa bliver jeg tykkere og tykkere med Alderen.« Det følgende handler bl. a. om Figurer paa Udstillingen: »en heel Del Dyr, men din Tyr vil slaa dem sønder og sammen, men Fader siger, at det er der ingen Ære ved;« fremdeles en indgaaende Beretning om Malerierne, af den Tids udmærkede Kunstnere *Marstrand*, *Skovgaard* og flere — og pludseligt, efter at have talt om et Maleri, som hun finder »fælt«: »Og tænk blot, *Rudde* er Skjærtorsdag rejst over til *Karstensen* for at være der en Maaned og samle Kræfter, haabe vi, og saa komme hjem til Skole . . . De smaae trofaste *Bloch'er* hjalp ham med at bære hans Ting til Jernbanen, han havde foruden Vadsæk Gevær og Jagttaske. Vi savne ham meget, her er saa ensomt, nu er vi

kun tre for Øjeblikket.« — Min Broder og jeg har nok dengang tænkt »vort«!

Vilh. B., som jo har skrevet om det paatænkte »Familie-Op- hold« i Rom, men har faaet Forklaring derom af gl. B., maa faa et lidt andet Indtryk af Planen, naar han læser, hvad hans Søster skriver: »Du tror saa sikkert, at vi komme til Rom. Gud ved, hvad det bliver til; Fader har kun talt ganske løseligt om det. Det kunde rigtignok blive deiligt at see de Ting, man har hørt saa meget Tale om.« Af det øvrige anfører jeg kun det om *Tat*: »Tante hilser ogsaa, hun var et Spring herhenne for at see Dine Figurer.«

Naar man læser gl. B.'s Brev af 1. Maj 1860, faar man en ud- mærket Forestilling om hans kritiske Sans og Syn paa Kunst- neren og hans Kunst i Almindelighed (se senere hen); der er til- lige Beretning om hans Planter og Dyr, og man faar Indtrykket af, at Huslægen, Dr. *Hansen*, har ret meget Besvær med Rudolfs »Sygdom«; den af *Anna B.* i Brevet d. 11te April 60 omtalte Rejse er ordineret af ham. I Efterskriften: »Nu da Paven har faaet en saa berømt General til Chef for sin Hær, er han vel glad!« faar man ikke Indtryk af, at han tænker paa at rejse til Rom; i Brev af 22de Maj er det klart, at Tanken er opgivet; det er *Vilhelm B.*, der skal komme hjem; efter nogle faa Ord om Forretning, skriver han: »Jeg har ellers rigtig ondt af Dig i denne Tid, thi jeg kan ganske sætte mig ind i Din Stilling og Stemning.

Du længes efter at komme afsted og Du vil dog ogsaa gennem- føre Din Figur saaledes, at Du kan være den bekendt, og denne Kamp fremkalder en feberagtig Tilstand, der er noget uhyggelig. Jeg kender sligt af egen Erfaring og kan derfor meget bedre føle med Dig. Jeg kan imidlertid sige Dig, at Du fra først af har be- regnet den Tid, Du agtede at anvende paa Saalebinderen for vel knap. *Thorvaldsen* brugte 4 Maaneder til Merkur og det, da han stod paa Højdepunktet i enhver Henseende, og Saalebinderen er Din første Statue i den Størrelse . . . Kan Du derfor blive fær- dig i 3—3½ Maaned, saa synes jeg, at Du fra den Side ikke be- høver at blive forknyt. — Og skulde Du ogsaa blive nødsaget til at anvende en 14 Dage eller 3 Uger af Juni for rigtig at fuld- ende ham, saa gør det jo heller ikke stort til Sagen, Du kan jo blive saa meget længere her . . .« Der følger lidt om *Rudolf*, der

har det bedre og efter Pintseferien igen skal i Skole, om Venner og Arbejde: »Og hermed, min egen Dreng, vil jeg slutte for i Dag.
Din Fader Bissen.«

Der er altsaa ingen Tvivl, *Vilhelm Bissen* ventes hjem, og han ventes med Glæde! *Anna B.* skriver i samme Brev, d. 22de Maj 60, hvordan det staar til herhjemme: »Saa er det altsaa rimeligvis det sidste Brev, vi sende til Rom, før Du rejser derfra.« Skoven herhjemme er nu grøn »saa Du kan komme hjem til vor dejligste Tid. Fader og jeg var i Søndags i Søndermarken, hvor jeg stjal nogle Bøgegrene og skjulte under min Mantille, og de staae nu og pynte op i Stuen. Træerne er ude i Gaarden, kun den store Myrthe mangler endnu. I Haven blomstrer Kirsebærtræerne og Forvalterens Æbletræ er i Dag ganske rødt (det er i Haven midt i Materialgaarden). Haven og Gaarden er næsten uforandrede. Der er blevet hugget dygtigt bort af Ahorntræerne, især for at skaffe *Hugo's* lille Kastanietræ Lys.

Moder og *Rudde* vente vi hjem iaften. Jeg glæder mig til de komme igien. Fader og jeg have havt det lidt eensomt. Jeg haaber Landluften skal have gjort godt paa *Rudolf*. Han skal have faaet dygtig Appetit og være bleven saa bruun, at han haaber at kunne stikke Dig.

Hage's er flyttede og lille *Tat* er allerede rejst til Frederiksværk, men det er fordi hun vil være hjemme til Du kommer. *Ville Heise* skal være paa Stokkerup fra 1ste Juli, saa faar Du hende altsaa at see som Kone. *Hanne* vil mærke, om Din Elskværdighed er uforandret, siden Du rejste, paa, at Du siger »Du«. Jeg har lovet dem *Alle*, at vi kommer ud til dem snart. *Johannes* skal være Student iaar. Tænk bare, hvor Tiden gaar . . .« og mere om andre gode Bekendte. — —

I Juni 1860 kommer *Vilhelm Bissen* hjem til Danmark og bliver her til 14de Oktober; det var, som det vil ses, et Besøg af stor Betydning, for hele hans Fremtid. At han savnes, da han er rejst, faar et smukt Udtryk i de første Breve, han modtager, da han atter er i Rom.

Gamle Bissen skriver den 25de Oktober 60: »Kjære Vilhelm! Nu er Du da atter i den hellige Stad! Jeg haaber, at Du, efter

at have været hjemme, vil finde Dig tilfreds der, bedre tilfreds, end da Du rejste, i det mindste tænker jeg, Du for en Tid er helbredt for Hjemvee. At Du af de Arbejder, Du agter at begynde, ikke alene maa have Slid og Kamp og Sorg, men ogsaa Glæde, dette haaber og ønsker jeg, og det vil sikkert ogsaa blive Tilfældet, kun maa Du ikke stille Fordringerne til Dig altfor højt, thi dette kan ligesaa vel overdrives og kan være ligesaa skadeligt som at tage sig Tingene for let. Du maa ikke tage Dig mine Formaninger: at bruge ved ethvert Arbejde hele Din Kraft, altfor strængt, den rette Middelvej er i Alt det bedste.

Da Du den 14de var rullet bort, gik vi Alle ind i Stuen, som nu atter havde sin gamle Skikkelse. *Tante* og *Anna* smaagræd i al Stilhed hele Aftenen, *Rudde* tog sit Skib frem og forklarede med stor Veltalenhed alle dets Skønheder, medens Taarerne trillede ham ned over Kinderne. Saaledes søgte han at bekæmpe Sorgen over atter at være skilt fra Dig. Jeg synes, man i ham kunde tage et Exempel! Jeg gik snart i Seng og søgte Trøst i Søvnens Arme. Tirsdag efter Din Afrejse fik vi Brev fra *Ville Heise*, som hun havde skrevet til *Anna*, mens *H.* fulgte Dig til Jernbanen, og senere har vi gennem *Hage* faaet at vide, at Du har modtaget det lovede Anbefalingsbrev til »Time«s Correspondent hos *Garibaldi* af *Pontificatets* egen Haand. Saa vi har allerede hørt to Gange fra Dig, siden Du forlod os, og om 8 Dage haabe vi nu at blive underrettede om Din lykkelige Ankomst til Rom; og saa er da Alt igen som i de sidste 3 Aar.«

Vilhelm Bissen er altsaa paa Rejsen til Rom; i Hjemmet er man spændt paa at faa Brev fra ham; der er jo nu Tale om, at han maaske kan faa Lov til at modellere en Buste af *Garibaldi*. Det følgende Brev fra *Anna B.*, af 31. Oktober 60, viser, at *gl. B.* har skrevet et Brev til ham, men det har været inde i et Brev til Konsul *J. Bravo* og kan ikke gengives her, derimod findes der, indlagt i *Anna B.*'s Brev, en lille »Lap« fra *gl. B.*, der lyder saaledes: »Jeg raader Dig, naar Du har skaffet Dig de fornødne Klæder, at reise uden Videre til Neapel. Du kommer derved midt ind i Centrum af hele Bevægelsen, og dette, synes jeg, Du ogsaa kunde tage med.

Dit Brev fra Mailand har vi modtaget. Du har brugt 8 hele

Dage for at naa fra Sorø til M.; det er rask gjort. Herom skal vi senere (tales?) ved. B.«

Det er jo tydeligt ikke blot at Vilh. B. staar under sin Faders Kommando — han er dog nu 24 Aar! men ogsaa, at gl. B. er vred; det er jo Tidsspilde! og *Anna B.*, som har læst »den lille Lap«, er ked af det; Faderen ved jo ikke Besked om, hvorfor Rejsen har været saa længe; hun, som ellers altid begynder sit Brev med: »Kjære Vilhelm,« skriver denne Gang: »Kæreste Vilhelm! Da Fader i forgaars skrev til Dig i *Bravo's* Brev, vidste jeg det ikke, ellers havde jeg jo føjet et Par Ord til for at sige Dig, at *Hage* længes saa meget efter at høre, hvad Du beslutter Dig til med Hensyn til *Garibaldi*, og, naar Du derfor, efter Faders Raad, har bestemt Dig, vil Du da underrette *Hage* om Din Plan. Efter en Ytring af ham til *Hanne* vilde han nemlig gerne høre fra Dig derom, og da han selv har havt saa meget Skriveri i denne Anledning, var det vel ikke meer end rimeligt, at Du gjorde Gengæld.

Idag havde vi Brev fra Tante *Antoinette*, hvorefter vi saa, at Du ikke havde været hos hende. Fader var i daarligt Humør og syntes ikke om det, ogsaa var han kjed af, at Du har været længere undervejs end Du troede, men Fader har sagtens skrevet til Dig derom i det sidste Brev. Naar Du skriver igen, forklar ham da, hvorledes det var gaaet til. Det var jo Togenes Omordning. Gid Du nu kan træffe *Garibaldi* og gid Modelleringen af Busten maa opmuntre Dig.

Hvordan synes Du saa om Din Saalebinder ved at see den igen? Da *Hanne* var her forleden, havde vi Photographiet fremme og Fader roste den meget; han sagde, at den bar Præget af Ejendommeligheden i Dit Talent. Alle Folk rose Din Buste af Fader saa meget; det er dejligt, at vi have den. Tante har været her i Dag. Hun tog sig det nær, at Fader var misfornøjet og syntes, at han gjorde Dig Uret og ikke tænkte paa, at Du var forknytt paa Rejsen! Men Du ved jo, at Faders Vrede varer kun kort.

»Torsdag.

Nu har jeg været oppe paa *Ruddes* Kammer, det er saa fælt at se Stuen i sin gamle Skikkelse med den ene Seng; gid din stod der endnu. *Rudolf* har fundet en lille Indretning til Staalpenne, som

han gemmer til Erindring. Nu har vi ingen Kaffelugt længere om Morgenen, Thepotten staar saa ene, gid det ikke vare altfor længe, inden jeg skal lave Kaffe til Dig igen. Fra Fader skal jeg huske Dig paa at tage Leer og Gips med til Neapel.«

Det er rigtigt, hvad *Anna B.* skriver, at deres Faders Vrede kun varer kort; han har fortrudt »den lille Lap« og skriver, 12te Novbr. 60:

»Kjære Vilhelm! Jeg ønsker Dig til Lykke til Din heldige Ankomst til Rom! Ja, jeg gik og ventede i fulde 8 Dage paa Brev fra Dig, begyndte virkelig at blive urolig, da vi endelig modtog Dit Brev af 1ste November. Jeg troede ikke, at Du denne Gang paa Tilbagevejen vilde bruge 14 Dage til at naae Rom, da vi jo vare blevne enige om, at Du skulde rejse den korteste og billigste Vej og derfor ogsaa reise saa hurtigt som muligt. Derfor var jeg, jeg nægter det ikke, allerede vred, fordi Du brugte 8 Dage til blot at naa Mailand, som Du dog kunde have naaet i 4 Dage. Og jeg havde tiltænkt Dig en ordentlig Lectie i den Anledning, men det er jo nu sket, saa ville vi lade den Fugl flyve. Jeg kan imidlertid godt begribe, at Du herefter vil rejse ene.

Hvad Du skriver om *Garibaldi*, saa kan jeg nok indsee, at det vil have sine Vanskeligheder at faa Lov til at modellere ham, men at det: at allerede en *Englænder* og en *Tysker* har modelleret ham, skulde være en Grund til at Du ikke vilde kunne faa Adgang dertil, det kan jeg ikke forstaa; jeg vilde tværtimod deraf slutte, at ogsaa Du maatte kunne faa Dit Ønske opfyldt. Thi har *Garibaldi* faaet Tid til at sidde for hine Herrer nu, saa vil han vel ogsaa faa Tid til at sidde for Dig. Din anbefaling er vel ikke mindre vægtig end deres og Du rejser fra Danmark til Neapel for at modellere ham. Kan Du derfor ikke faa Vished om, at han vil udføre sit Forsæt og opholde sig Vinteren over paa Caprera, thi i saa Fald vilde Du rigtignok kunne faa bedre Stunder til at gennemføre Studiet med Kærlighed, saa kan jeg ikke andet end endnu engang raade Dig til at gaa til Neapel. Jeg foreslaar Dig i saa Fald at benytte de allerede udførte Buster, hvis Du kan faa fat paa nogen af dem, og gøre paa Din egen Haand, hvad Du kan. Paa denne Maade vilde *G.* slippe saa meget nemmere derfra . . . Hils nu alle gode Venner. En af *Bloch's* Brødre er her, saa Du kan ogsaa hilse ham fra hans Familie, de har det Alle godt!»

Det Brev, som *Anna B.* skriver d. 12te Novbr. 60, giver lidt Oplysning om, hvorfor *Vilh. B.* har været dobbelt saa længe om at naa til Milano (Mailand) end han burde have været og derved opvakt sin Faders Vrede; hun skriver:

»Min kjære Vilhelm! Du maa ikke tro, at jeg slaar Haanden af Dig med at skrive Dig til, da Du jo vel veed, at hvad Du vilde skrive om til mig, ikke godt kan staa i vort fælles Brev. Og Du har jo faaet Brev fra dem alle Tre i Sorø, og, inden Du faar dette, faar Du vist Svar paa Dit Brev fra *Heise*, for da jeg i Gaar fik Brev fra *Ville*, skrev hun, at hun havde bedet *Heise* om at svare snart og at han just nu var gaaet ind for at skrive. Det er morsomt, at Fader tager til Sorø for at modellere *Ville*. *Hanne* har i den Anledning faaet Lov til at forlænge sit Ophold hos dem, og har hendes Moder kunnet undvære hende saa længe, gaar det vel ogsaa med at undvære hende næste Vinter . . . Vil Du hilse *Hilcker's* fra os. *Bloch* kan Du hilse fra hans *smaa Brødre*. De vare hjemme igaar og vi spillede om Nødder, men *Oscar* skulde tidlig hjem for at skrive en *ækel* dansk Stil. De øve sig af alle Kræfter paa nye Konster. *Rudde* læser fremdeles med *Vildow*, og det lader til, at denne tager sig godt af ham, i det mindste giver han ham ofte 2 Timer for 1.« *Anna B.* klager over den ækle Kulde og Blæst; om Morgenen er der kun 4—5° i Værelserne, »medens Du vel gaar og sveder. Lopperne ere jo i det mindste meget livlige, efter hvad *Ville* skrev. Din *Anna*.«

For den, som ikke forstaar, at der er en Hemmelighed imellem *Vilhelm Bissen* og hans Søster, bliver man oplyst derom i hendes smukke Brev af 6te Decbr. 60: »Kæreste Vilhelm! skjøndt jeg har lovet at tie med, hvad Du var saa kjær at betro mig, kan jeg dog ikke skrive til Dig og lade som om jeg ikke veed det. Jeg er saa glad, saa glad paa Dine og hendes Vegne og paa mine egne da med. Hvor det er dejligt, at min Broders tilk. Kone er min kjære Barndomsveninde. Og Gud ske Lov, at det blev til Noget allerede nu, det havde jeg ikke anet, men det var dog tusinde Gange bedre end at gaa i Uvished hver paa sin Side. Igaar Morges fulgte *Hanne* ud med *Ville* for at være der lidt i Ro, indtil Dit med Længsel ventede Brev til *Hage* kommer. I Søndags otte Dage var jeg paa Stokkerup med *Hanne*, og vi brød om Morgenen

tidligt ind i Brobergs Skov og *Hanne* fandt strax Træet med Navnene. De stod saa tydeligt som om de var skaarne i Aar og det er dog 10 Aar siden. Der stod

HH
 17 VH Sep. 1850.
 VB
 AB

Det var saa underligt at see det igen.

Hvor det er dejligt for Jer, at I har saa mange Minder sammen. Vi har det Alle godt herhjemme; Du kan tro, min kjære Broder, at det er underligt for mig at gaa og bære saa ene paa Hemmeligheden; men naar Dit Brev kommer, vil det jo være forbi.

Da Fader mener, at dette er det sidste Brev før Juul, saa ønsker jeg Dig en rigtig glædelig Juul. Gud give det maa blive, som det lader til, den bedste Juul, Du hidtil har havt i Dit Liv . . . .

Din Anna.«

Hvorledes *Anna B.* har faaet dette Brev afsted, uden at *gamle Bissen* har set det, er lidt gaadefuldt; ganske vist skriver hun den 6te medens gl. B. har skrevet d. 5te December; det gaadefulde ligger i, at hun, som ikke har Lov til at skrive uden paa Brevet til Vilh. B., har undgaaet at hendes Fader læste hvad hun skrev, hun har maaske været saa dristig at lukke Brevet, før det blev forsynet med Adresse? Sikkert er det, at gl. B. ikke har læst hendes Brev, thi da han skriver (5te Octb.) aner han Intet om den store Begivenhed, som nu er Læseren klar, at *Vilhelm Bissen* er bleven forlovet med *Hanne Hage*.

Gl. B. skriver, som rimeligt er, om *Garibaldi*: »Kjære Vilhelm, det glæder mig af Dit Brev af 21de Novbr. at see, at Du har det godt og arbejder med Lyst, ligeledes morer det mig, at Sagen angaaende *Garibaldi*'s Buste er i Orden. Det tror jeg da, den er, skjøndt den sidste Sætning i *Anna*'s Brev lader til atter at gøre det tvivlsomt. Jeg kunde næsten misunde Dig dette morsomme Hverv, morsomt, det er dog ikke det rette Udtryk, thi vel kan det blive morsomt at boe derude paa Havet saa nær ved Sardinien og Corsica, hvortil Du maaske kan gøre nogle Udflugter, men det vil dog især være interessant, i nogen Tid at leve sammen med

denne mærkelige Mand. Vi tør vel ikke vente at faa nogen egentlig Beskrivelse af ham og hans Liv paa hans Ø, men Et og Andet vil Du dog nok skrive? Resten maa da blive, til Du kommer hjem, skjøndt jo Fortællingen saa bliver gammel . . .« Nu følger Besked om Pengesagerens Stilling og hvad *Bravo* har af »Mit i Hænderne« — — »saa han har for en Tid Penge nok. Det bliver derfor denne Gang intet Venskabsstykke, at han giver Dig Penge til Rejsen (det er til Caprera), hvilket det, efter Dit Brev, lader til at han har givet det Udseende af. Men jeg kan nok begribe, at han paa sit Standpunkt i den hele Sag ser en Vederstyggelighed og derfor gør sig saa vigtig som muligt« (Man maa erindre, at *Bravo* var Consul i Rom og at han og *gamle Bissen* vare gode Venner fra deres Ungdomstid; naar gl. B. skriver, at han gør sig vigtig, maa det opfattes som vigtig i hans Egenskab som Embedsmand.) Brevet fortsættes: »Jeg har været i Sorø og modelleret *Ville Heise*. Skjøndt det lille Hoved ikke er saa meget let at faa Skik paa, saa tror jeg dog, at Busten er bleven ganske taalelig . . . Jeg skriver vel næppe til Dig, førend Du rejser til Caprera, det vil sige førend Jul, jeg ønsker Dig derfor alt godt til denne i saa mange Henseender kære Fest. Du vil da tilbringe den i Aar paa en særegen Maade, men jeg haaber ikke mindre interessant end da Du var i Rom. Du skriver dog endnu engang forinden Du rejser fra Rom, ogsaa atter strax, naar Du er kommet til *Garibaldi*? Altsaa kjære Ville, en lykkelig Rejse!! og mange Hilsener til gode Venner.

Din Fader

Bissen.«

Der er herefter ingen Tvivl, gl. B. ved Intet om Forlovelsen; det er heller ikke endnu afgjort; *Hanne Hage's* Fader skal jo først give sit Samtykke; men *Anna B.* er ikke i Tvivl; hun skriver d. 16de Decbr. 60: »Kjæreste Vilhelm! Blot et Par Ord med det Samme vi sende Dig *Johannes'* Brev (det er *Johannes Hage*, Broder til *Hanne H.*) . . . Fader beder mig skrive, at han syntes, Du skulde gjøre en lille Statue af *Garibaldi* med det Samme.

H. (det er *Hanne Hage*) er endnu i Sorø, men paa Tirsdag eller Onsdag, har jeg regnet ud, kan Dit Brev være her, og saa flyver hun ind. Jeg har viist *Hanne Dine* to Bøger med Tegninger og

idag saae jeg inde i Dit Kammer den Hund, Du lavede den 4de September. Maa jeg give hende den? Jeg længes efter hende og efter at det skal blive klappet og klart. *Hage's* er saa venlige mod mig, mere end sædvanligt; det er vist for Din Skyld, *Vilhelm*. Du vil faae en god Modtagelse, kan Du troe, og vi skal ogsaa modtage Din *Hanne* godt. Jeg glæder mig til at have en saadan Søster.« Efter nogle Meddelelser om *Ville Heise*, *Freunds* og *Høyen* fortsættes: »*Rudolf* er iaften hos *Bloch's*; mod Sædvane er han der en Søndag. Han har det fremdeles bedre og læser ret flinkt, baade med *Vildow* og mig;« der følger Hilsener fra *Tat* . . . .

Din Anna.«

Anna B. har haft Ret; det varer kun faa Dage, saa er Sagen i Orden; *Vilhelm B.* har skrevet til sin Fader, og denne skriver d. 22. Decbr. 60 (paa et lille enkelt hvidt Oktav Papir) følgende smukke Ord: »Min kjære Vilh. Vi har modtaget Dit Brev, jeg vil idag ikke sige Dig andet end at Dit Valg glæder mig og at jeg giver Eder min og nedbeder Himlens Velsignelse over Eder. I holder af hinanden, det er Hovedsagen, saa vil det andet finde og føje sig! —

Vi vente Din *Hanne* her fra Sorø maaske endnu i Aften, saa skal jeg give hende et Kys som hendes Fader, thi hun bliver jo nu vor Datter!

Gud være med Dig og hende!

Din Fader.«

Paa det samme Papir skriver Fru *Bissen*, at »det store Skridt, Du har gjort« kom hende ganske uventet; hvad hun saa, troede hun at kunne skrive paa det gamle Venskabs Regning . . . . »*Rudolf* beder Dig at hilse og lykønske; det interesserer ham meget, han har været nede i Atelieret i Dag og fortalt det, nogle af dem skulde gjætte med hvem. *Freund* traf den rette, men en Anden gjættede paa *Garibaldi's* Datter!« . . . Brevet, som Fru *Bissen* ellers, naar hun skriver, undertegner: »Din Marie«, er denne Gang undertegnet: »Din hengivne Moder«.

Anna B. har forstaaet, at hendes Broder gerne vil vide, hvordan hans Forlovelse er optaget i Hjemmet; Søndag d. 30te Decbr. 60 skriver hun følgende Brev, der viser hendes fint følende og elskværdige Karakter paa en meget smuk Maade:

»Min kjæreste Broder.

Da jeg idag var nede hos *Hanne*, tilbød hun mig at lægge lidt indeni hendes Brev og jeg tog imod det for ogsaa at sende Dig min hjerteligste Lykønskning. Gud skee Lov, at det er endt saa godt og at alle Parter er saa glade. Dit Brev kom hertil Torsdag og vi sad og spiste og *Bloch*'erne vare her. Først foreslog jeg at vente til vi havde spist med at læse Brevet, men det vilde Fader ikke, og saa for at forberede ham en Smule, sagde jeg, at Brevet vist indeholdt Noget, som ikke maa læses højt. Saa læste Fader da sagte, og jeg saa hans Ansigt smile saa kjærligt og forundret. »Men hvem er det, hvem er det?« »*Hanne Hage*«, sagde jeg. »Det var da rart og det er *Du* glad for, *Anna*.« Saa skulde jeg da læse Brevet til Ende, men det gik just ikke flydende, for Taarerne sad fast i Halsen. Oh Du kjære, kjære Broder, hvad det var for et velsignet Brev. Fader tog saa strax Tøiet paa og løb til *Hage's*, hvor Fru *Hage* modtog ham med de Ord: »Ja, vi veed det, det har vores Velsignelse.« Og siden er det gaaet saa glat. Alle *Hage's* ere saa venlige imod os og saa henrykte over at faa Dig til Søn og Broder. *Hanne* har vist ogsaa fortalt Dig, hvor glad vi ere for hende lige til *Rudde*, der var saa ivrig for at faa Din lille Hund brændt og foreslog at lade Dit Portræt i hans lille Bog photographere til hende (forresten vilde vist et Photographi efter Originalen være meget velkommen). Hans Respect for hende tiltog vist betydelig, da hun forleden Dag gled nok saa rask paa hans Glidebane i Gaarden: Det kan Du ikke engang, sagde han meget foragteligt. — »Tat« var saa som sædvanligt hos os Juleaften, der ellers gik stille, men rart hen. Vi havde ingen Juletræ, da *Rudde* ikke brød sig om det ifjor.« Der følger Besked om de mange Gratulationer fra Forskellige, som nævnes (deriblandt »gamle *Puggaard* er henrykt, han siger at to Mennesker kunde aldrig passe bedre for hinanden«) . . . »Veed Du at Fader siger, at han giver jer 400 Rigsdaler om Aaret og det gør *Hage's* kanske ogsaa saa seer det slet ikke saa haabløst ud for jer.

Hanne har lidt meget af Søvnløshed, men i den sidste Tid har det været, fordi hun er saa glad. Hun siger: Kunde man døe af Glæde var jeg død for længe siden, og forleden, da *hun*, *Tante* og jeg fulgtes til Kirke, gik hun just og fortalte, at naar hun gik paa

Gaden i sine glade Tanker, var hun hvert Øjeblik lige ved at falde i Rendestenen, og i det Samme faldt hun for at bevise Sandheden. Lev saa vel min kjære gamle Broder, mange Hilsener fra os Alle her. Nu ere de Alle i Seng og jeg sidder paa min vante Plads i Lænestolen og tænker gid Du sad paa Din ligeoverfor mig; den Plads indtages nu tidt af Din *Hanne* og naar jeg tænker paa, at Du kanskee aldrig mere opslaar Din Bo i vort gamle Hjem paa samme Maade som før, saa bliver jeg beklemt derved, men, Gud ske Lov, Du er lykkelig.

Lev vel og glædeligt Nytaar ønskes Dig af og Tak, tusind Tak for det gamle Aar.

Din Søster Anna.«

1861.

Da *gamle Bissen* skriver første Gang i det nye Aar til sin Søn, ser man ikke blot, hvor godt *Hanne Hage* bliver modtaget i hans Hjem, men ogsaa, hvor meget han har tænkt paa hendes og *Vilhelm Bissen's* Fremtid; han skriver d. 21. Januar 1861:

»Kjære Vilhelm!

Da jeg sidst skrev til Dig, det var nok ved Juletid, da kunde jeg endnu ikke ret finde mig tilrette i de nye Forhold, men nu er Din Forlovelse jo allerede mere end en Maaned gammel og vi fuldkommen vant til at tænke Dig som Hannes Fyr og Mand som Din Kjæreste: Men nu gaar ogsaa allerede vore Tanker frem i Tiden, vi lægge i vort stille Sind Planer til Eders Fremtid, hvorledes I bedst kan indrette Eder og hvorledes I skal undgaa at Eders Forlovelse bliver en af de uendelige, haabløse, som vi herhjemme, dig indbefattet, jo aldrig har kunnet lide. Jeg giver Dig derfor, saasart Du vil gifte Dig 400 Rd. (det er muligt 500), *Hage* vel nok *Hanne* en lignende Sum, og Du kan vel nok fortjene saa meget til, at Du vil kunne leve paa en simpel og gemytlig Maade. Skulde Du imidlertid alligevel engang imellem være uheldig, saa skal jeg, saa længe jeg har noget at bestille, ikke lade Eder i Stikken. I behøver altsaa ikke at vente længere med at gifte Eder, end I selv synes. Overlæg derfor med Din *Hanne*,

indhent hendes Forældres Mening og bestem Eder saa efter eget Tykke.

Din *Hanne* er en hyppig og kjær Gæst hos os hernede, hun er sjæleglad og skjuler det ikke, aaben og naturlig som hun er. Hun forsikrer, at hun ligesaa gerne vil leve i Italien som her, ja, hun længes efter at se og nyde alt det herlige, det skønne Italien byder. Saa Du kan ogsaa i denne Henseende gøre, som Du vil.«

Gl. B. haaber, at V. er paa Caprera og arbejder paa *Garibaldi*; han har vel været der over 8 Dage.

»Gamle *Puggaard* ønsker, at Du modellerer *Cavours* Buste, men forlanger, at jeg først skal spørge Dig, hvad den skal koste. Da Du nu ikke har kunnet udføre dette Arbeide (dersom Du ellers faar Tilladelse dertil), mens Du var i Turin, saa nær, saa er det min Mening, at han maa betale Dig, foruden Bustens almindelige Pris, Din Rejse baade frem og tilbage. Svar mig nu herpaa i det næste Brev, at jeg kan fortælle ham det. Men jeg antager næsten, at Du hellere vil være fri for denne Bestilling, da Du vistnok allerhelst først vil fuldende det begyndte *Basrelief* for, om muligt, at sende det, eller noget af det, til Udstillingen. Baade *Dragsted* og *Saabye*, den sidste i et Brev, roser Basrelieffet meget, saa, hvis man tør stole paa deres Dom, kunde det maaske skaffe Dig et Stipendium.« Gl. B. fortæller om sine Arbejder, og at han »længes gevaltig« efter at faa det Marmor, han har skrevet efter til *Bravo*, »da min hele Fabrik gaar istaa, til det kommer.«

Da *Vilh. B.* nu faar Breve fra sine Fættene »og, som jeg tror, ogsaa flere fra Din *Hanne*, saa Du vil faa en hel Del at læse, saa meget, at jeg frygter for Du ikke vil beholde Taalmodighed til at læse mine Kragetæer paa dette gjenemsigtige Papir, men Du skal ikke have fler Breve paa dette afskyelige Papir, det er ikke til at holde ud hverken at skrive eller læse (det er de store Kvant Ark blaaligt Papir, som var meget tyndt, men blev meget benyttet i den Tid til Breve til Udlandet, da Portoene var saa kostbar; de følgende Breve fra gl. B. og Anna B. ere paa hvidt Oktav — og er langt lettere at læse.) Jeg har naturligvis et helt Læs af Hilsener og Lykønskninger til Dig af en uhyre Masse af Mennesker. Jeg har lovet at skrive Dig dem allesammen og jeg opfylder

dette Løfte under Et, da det ikke er mig muligt at remse alle Navne op.
Din Fader.«

»Da her er Plads, vil jeg dog, hvor daarlig man ogsaa seer paa dette lumpne Papir, gøre nogle Bemærkninger angaaende Din Forlibelse og Forlovelse. Du veed, at det er meget almindeligere at være bagklog end forklog. Saaledes gaar det ogsaa mig. I Sommer, da Du var her, kunde jeg slet ikke forstaa og finde mig i den Maade, Du var og teede Dig paa, Du lignede Dig slet ikke selv. Saa treven og sær havde jeg aldrig seet Dig før og jeg maa tilstaa, at jeg tidt var bedrøvet, tidt ogsaa gal i Hovedet derover. — Men nu, ja, nu kan jeg forstaa det og tilgive og undskylde om saa hellere.«

Anna B., som skriver 3die Februar 61, venter jo nu ikke saa tidt Brev fra sin Broder, »thi hvorfor skulde Du fortælle det Samme to Gange og *Hanne* kommer altid flyvende ned til os, saasnart hun har faaet Brev og læser op for os.« Af Nyheder faar V. at vide, at *Peter Heise* er sneet inde i Roeskilde paa 3die Dag »og sender den ene Telegraphdepesche ind til *Ville* efter den anden. I Mandags, hans Fødselsdag, skulde han have set Barselstuen, det var rigtignok ærgerligt.« Blandt andet tilføjes »den glædelige Begivenhed, at Fru *Peters* har faaet en lille sorthaaret Dreng.« Det Spørgsmaal, som aabenbart tidt bringes paa Bane af gl. B., hvornaar han atter kan faa sin Længsel efter Italien tilfredsstillet, faar en Commentar i *Anna B.*'s Brev, hvor der staar: »Vi have begyndt at læse med den lille Italiener igjen, saa det lader til at være lidt mere Alvor med Reisen til Efteraaret og saa tage vi naturligvis *Hanne* med. Gid der kunde blive noget af.« Der følger Navne paa dem, der hilse *Vilh. B.* og »Moder hilser mange Gange; jeg skal see at faa denne lange *Rudde* til at skrive til Dig, han har endnu ikke gratuleret, slemme Fyr!

Din Anna.«

Den Buste, som *Vilhelm Bissen* har modelleret efter *Garibaldi*, har han skrevet om; han har sendt den til København. I den Anledning skriver gl. B. d. 3die Febr. 61: »Ingen af os vidste jo, at Du skulde hugge den i Marmor, hvorom Du imidlertid maa have

havt nogen Anelse, siden Du har gjort det. Ulykken er endelig ikke saa stor, naar den bare kommer hel hertil. Jeg kan saa lade den forme og sende Dig en Afstøbning i den Kasse, jeg sender til Carrara« . . . der følger mere om Forhold vedrørende Forsendelsen og som Efterskrift: »Idag er det godt Vejr, der er altsaa Haab om at vi faa Brev fra Dig og Haab om, at *Heise*, der nu har siddet i over 3 Dage i Roeskilde, kan komme hertil. Du kan tænke, at hans Kone, som har været her i Byen en 8 Dages Tid, er keed af det.

Farvel!

B.«

Garibaldi's Buste ventes med Længsel af gl. B.; den 6te Marts skriver han paa en lille Lap, foruden Ønske om Planter, at den ikke er kommen, og d. 7de Marts — ikke endnu, den »har snart været en hel Maaned undervejs derfra!« Vilh. B. faar tillige at vide: »*Puggaard* har opgivet Sagen, Du bliver i Rom« — det er om den ovenfor omtalte Buste af *Cavour*, som *Puggaard* havde tænkt at bestille. Endelig d. 16de Marts 61 kan han glæde sin Søn med at meddele: »Iforgaars fik vi da endelig Din Buste velbeholden hertil; den kom over Lübeck! Den er endnu ganske vaad, men dog ikke meget plettet«; den skal strax til Bageren for at der kan tages Afstøbninger inden Udstillingen. — *Hage* vil forære flere Exemplarer bort. »Der er ellers et ganske mærkeligt Hoved, der sidder paa denne Mands mærkelige Skuldre. Naar han vilde dele Haaret i Panden, vilde han komme til at ligne en Christus! har Du ikke faaet det samme Indtryk ligeoverfor Manden? I første Øjeblik kan Ingen forstaa, at den Mund kan commandere en Armé, men naar man saa ser længere paa ham, opdager man, at han dog er i Besiddelse baade af Fasthed og Energi. Hvad dit Arbejde angaar, da synes jeg godt om Behandlingen af Hud, Haar og Skæg, Formerne ere givne med Finhed og Omhu og, jeg antager, correct. Imidlertid er der dog én Ting, jeg ikke synes Du har været heldig med, det er Lokkerne omkring Ørerne. Disse faaer, især paa den venstre Side, ikke Plads, jeg vil derfor raade Dig, at Du, naar Du udfører Busten i Marmor, lægger noget paa disse Lokker, og, om det lader sig gøre, river lidt af Øreflipperne, saaledes vilde det være efter min Smag. Er Busten i samme Størrelse som Man-

den? Mig synes, at den maa være noget mindre. Har han Fregner eller er han koparret? . . .

Hanne har bragt os et Photographi af *Garibaldi* for at sammenligne det med Busten. Men mærkelig nok er det, de afvige betydeligt fra hverandre, saaledes har han i Photographien en let bøjet Næse og Kindbenene staar betydeligt mere frem. Da jeg nu ikke kan tro, at Du har fejlet, især i Næsens Form, saa antager jeg, at Ph. er taget efter et Maleri?»

Som anført kommer *Hanne Hage* altid hjem til *Bissen's* og læser op af det Brev, hun har faaet fra *Vilhelm B.*; han har i et af disse Breve skrevet at han ikke mere ved, hvad daariigt Humør er; men, om det nu er hans Faders Kritik af *Garibaldi's* Buste eller at det ikke gaar efter hans Ønske fremad med det Basrelief, han arbejder paa, eller andet, sikkert er det, at hans gode Humør har tabt sig. *Hanne Hage* har været hos gl. B. og bragt ham et Brev, der har vist ham, at *Vilhelm B.* er modfalden, og dette giver ham Anledning til at skrive, d. 15de April 61 og raade ham til, hellere i Løbet af Sommeren at foretage en Rejse til Grækenland eller Sicilien som Opmuntring, men han maa dog være i Rom igen til Efteraaret, da det jo saa er sandsynligt, at gl. B. og hele Familien kommer dertil. Det hedder: »Hvad Reisen til Dig næste Efteraar angaar, da er den paa Grund af Begivenhederne ikke saa ganske bestemt, men dog sandsynlig, jeg vil blot sige Dig, at Moder og *Anna* paa Kraft læse Italiensk.«

Anna B., som skriver Dagen efter paa et lille Papir, der er indlagt i gl. B's. Brev, haaber nu, at Rejsen til Italien bliver til noget og at de ses til Efteraaret. Der har været Tale om, at *Vilh. B.* er forpligtet til Soldatertjeneste, men hun skriver: »Det er vel ikke Din Hensigt at komme hjem og gaae med uden det kniber haardt for os? *Hanne Hage* kommer selvfølgelig meget tidt og jeg maa fortælle alt, hvad jeg kan huske om Dig fra Din Barndom og hvert lille Ord, Du har sagt, gemmer hun paa og husker. Det maa være dejligt at holde saadan af og blive holdt saadan af. I holde vist akkurat lige meget af hinanden. Jeg kan godt forstaa, hvor meget I maa længes, men naar man kan se en Grænse og den dog ikke er saa langt borte, synes jeg ikke det kan være saa slemt. Der er

vist Mange, som længes og aldrig faa Haabet opfyldt. Tænk paa, hvor de maa have det tungt!»

Vilhelm Bissen kommer nu hjem og holder Bryllup med *Hanne Hage*; der er derfor ingen Breve fra gl. B. og Anna B. for Maj, Juni, Juli og August 1861; paa Rejsen tilbage har han opholdt sig i

Vilhelm Bissen.

Johanne Bissen.
f. Michelsen.

Schweiz og sendt Brev derfra; man undres over dets Indhold, forsaavidt det giver et Billede af *Vilhelm Bissen* under hans Ophold herhjemme — men faar atter Lejlighed til at lære *gamle Bissens* sunde Syn paa »mangt og meget« at kende, denne Gang om »Gnavenheds Tilladelighed«; han skriver d. 29de September 61:

»Kjære Vilhelm! Det har fornøjet mig at læse Dit Brev fra Luzern. Du lader nu til at være i en bedre Stemning, end Du var, da Du var hjemme. Ja, jeg kan jo ikke nægte, at jeg var saa temmelig kjed af Dig, saaledes som Du var. Men saaledes ere vi Men-

nesker nu engang, vi selv vil have Ret til at være trevne, gnavne, i ondt Lune, i daarligt Humør, kedelige i enhver Henseende, og hvad alle de Rariteter nu kaldes, men hos Andre finde vi dem utaalelige. Vi kan ikke overtale os til at indrømme, at ogsaa Andre kan have Grund til af og til at hænge med Næsen eller at være forstemte. Og dog ville vi kun være istand til at leve glade og fornøjede med dem, vi komme i Berørelse med, naar vi gensidig bestræber os for at overbære med hverandres Særheder.

Hvis Vejret vedbliver at være godt, saa kommer I vel ikke saa snart til Rom? Vi naaer det næppe før hen i November, da jeg skal være færdig med Adskilligt, før vi kan tænke paa at tiltræde vor Rejse. Om Lejlighed har jeg skrevet til *Bravo* og bedet ham tage nogle Værelser til os, thi da Eders Hvedebrød er af saa delikat Natur, saa frygtede jeg for, at det let kunde faa Afsmag, dersom jeg bebyrdede Dig med denne Kommission, ellers skulde jeg ikke blot have anmodet Dig om at tage Logis til os, men endogsaa foreslaaet at tage et saa stort, at vi kunde faaet Plads deri allesammen, for i de Maaneder, vi skal være i Rom endnu engang og vel for sidste Gang, ret gemytligt at leve sammen.

Jeg modellerer i disse Dage *Enkedronningen* (Sophie Amalie) og skal, naar jeg er færdig med hende, over til Frijsenborg.

Hils Din Kone mange Gange

Din Fader Bissen.

Jeg troede, at nogle af Husets Folk skulde skrive paa denne ledige Plads, men de bade mig kun at hilse Eder begge to fra *Moder, Anna, Rudolf* og *gamle Tante*, der har spist hos os til Middag.

Du kan hilse *Bloch* fra hans Brødre, de have været her hele Dagen og ere nu ude i Gaarden og gyngte det bedste de kan.

Det er jo Søndag.«

Nu er der altsaa ikke Tvivl om, at den længe paatænkte Rejse til Italien er bestemt; Fru *Bissen* og *Anna Bissen* har læst Italiensk, *Rudolf* er blevet confirmeret, hvorom et Photographi, som forestiller *William* og *mig* og som han fik i Confirmationsgave, bærer Vidne; de rejse alle fire, formentlig i Slutningen af Oktober, thi det næste af de opbevarede Breve er fra Italien:

»St. Qurico d. 2. Novbr. 61. Kjære Vilhelm! Vi er i Morges rejst fra Siena og indtræffer i Rom paa Tirsdag Kl. 2 omtrent; kunde det more Eder, ifald Vejret skulde være godt, at møde os i Pontemolle, saa vilde det glæde os.

Din Fader.

Alt vel inden Borde! (understreget af gl. B.).

Mange Hilsener fra os Alle og fra *Anna* extra, at hun har det godt.«

Gamle Bissen havde, som han skrev, tænkt at være nogle Maaneder sammen med sin Familie i Rom; men, som man næsten kunde forudse det, blev han der ret længe; man ser det af det Brev, som han skriver til *Vilh. B.*; det er skrevet d. 17de Maj 1862 — de har altsaa været et halvt Aar fra Hjemmet.

1862.

»København d. 17de Mai.

Kjære Vilhelm! Nu sidder jeg da atter ved min gamle Klapp og maa vende mig over for dog at see Noget. Vi kom allerede her-til i Forgaars d. 15de. Her fandt vi da Alt ved det Gamle. *Høyen* har været meget syg. Lægen skal have opgivet ham, men nu er han Gudskelov rask igen. I Værkstedet er alt godt, men ret meget er der ikke sket i min Fraværelse. Hvad mine Dyr angaar, saa døde de fleste paa Rejsen . . .« — her kommer Beretningen om de mange Dyr, gl. B. har taget med hjem fra Rom, deriblandt de Snoge, som jeg har indgaaende omtalt andetsteds.

»Her er fuldkommen Vinter (man erindre, at det er den 17de Maj!), vi har i Kakkelovn, det blæser saa koldt og skarpt; næste Gang skal I faa mere, mit Hoved er paa Grund af den Forkølelse, jeg har, saa tykt, jeg næppe kan holde paa Pennen.

Din Fader.«

Den 20de Juni 62 skriver gl. B. som Svar paa modtaget Brev: »Det glæder mig at see, at I Alle har det godt, især at *Hanne* i den senere Tid er saa rask og fornøjet«; han omtaler *Vilh. B.*'s Arbejder, og mener at denne skal ikke være sikker paa Stipen-

dium: »Akademiet er jo et forunderligt Væsen, hvorpaa det er umuligt at blive klog.« *Vilh. B.* skal hugge sin Faders »Achilles« i Marmor; i den Anledning har gl. B. sendt Penge til *Bravo*: »Jeg har sendt ham 900 Rd., deraf skyldte jeg ham de 600 Rd. (det er for Udlæg til Køb af Marmor). Resten staar altsaa til Din Raadighed, 50 deraf forærer jeg til *Anna*, at hun har lidt at rutte med til sin egen Raadighed.« Efterat have frabedt sig flere Dyr tilsendt, især ikke flere Snoge, og omtalt de skandinaviske Studenters Møde kort, m. m., ender Brevet med: »Hils Din *Hanne* og *Anna* saa mange Gange, baade fra mig og Moder og den dovne *Rudde*, han gider ikke skrevet, skøndt her er Plads nok.

Til Vilhelm Bissen. Din Fader Bissen.«

Som det ses af dette Brev, er *Anna B.* blevet i Rom; det er for at være til Selskab og Hjælp for hendes Barndomsvendinde, der snart venter sin Nedkomst og derfor ikke altid har befundet sig vel.

Gl. B. skriver allerede d. 24de Juni igen til *Vilh. B.*; Brevet begynder med at: »Naar jeg en Time forinden Posten gaaer, sætter mig hen for at skrive til Dig, saa glemmer jeg Halvdelen af det, jeg vil skrive om; jeg har derfor besluttet bestandig at have et Stykke Papir liggende og strax, naar der falder mig noget i Tankerne, at skrive det ned. Det første jeg saaledes, sidst jeg skrev, glemte var at nævne Dig nogle Emner til den Altertavle, *Hage* har bestilt hos Dig . . . Jeg har i Dag faaet *Hanne's* Brev, det glæder mig at see, at I Alle har det godt. Tak hende for Brevet. Hun har dog kunnet læse mit Brev, det var ellers skrevet i en Pokkers Fart . . . Fru *Hage* har bragt mig 50 Rd., som hun ønsker at *Bravo* skal udbetale til *Anna*. Naar jeg har forstaaet hende ret, skal *Anna* bruge dem til at pleje *Hanne* extra for. Fru *H.* skriver *Anna* paa Lørdag desangaaende. Skulde der være noget hemmeligt i denne Sag, saa forstaaer I nok at tie. *Bravo* har jo flere Hundrede Rd. i Hænderne af mine, saa Du kan tage dem hos ham, naar Du vil. —

Vi skulde have været hos *gamle Puggaard* i Dag, men det var godt, vi ikke kom der, det har nu atter regnet Skomagerdreng og koldt er det.«

Naar *gamle Bissen* klager over at Hukommelsen svigter ham, er det paa ingen Maade Tegn paa, at han, som nu er 64 Aar gammel, er »gammel«; han er stadig den samme kraftfulde Mand, som han nu har været det i en lang Række Aar; selve Brevets Form vidner ogsaa herom — og end mere det følgende Brev, fra 30te Juli, som jo er saa trist at læse. Da *Hanne Bissen* har født sin lille Datter, bliver hun syg, og det er snart klart, at hun ikke kan leve; hun døde d. 28de Juli; man føler med de Efterlevende, naar man læser hvad *gamle Bissen* skriver, saa meget smukt:

»Kjøbenhavn d. 30te Juli 62.

Min kjære, kjære stakkels Vilhelm!

Først i Gaar Aftes kunde jeg komme fra Broager til Byen, fordi Dampskibene paa Grund af Festen i Flensburg (det er Indvielsen af »*Løven*«) ikke gjorde deres sædvanlige Toure og hverken kom til Brunsnæs eller Sønderborg. Jeg forefandt 2 af Dine Breve og flere Telegrammer. Saalænge jeg læste Dine Breve svævede jeg imellem Frygt og Haab, men det sidste Telegram overbeviste mig da om, at Lægen havde opgivet Hanne. — Det vilde trøste Dig, siger Du, om jeg vilde komme til Eder? Jeg vil gerne komme, naar I ønsker det, om I ønsker at jeg skal komme strax eller om I ønsker det senere. Dog vilde jeg gerne afvente Brev fra Dig, min kjære Ville, for at faae at vide, hvorledes Du nu seer Forholdene. — I Morges tog jeg strax til Stokkerup og erfarede af Fru *Hage*, at Din *Hanne* igaar Morges havde lukket sine Øjne. Omendskjøndt jeg ikke kunde vente andet, saa tog Døden med sin isnende Haand paa mig, saa at det gjøs i mig, altsaa er hun dog død!! O, det er saa vanskeligt at troe det! Hvad det angaar at trøste Dig i Din store Sorg, da frygter jeg, at jeg kun vil være lidt i Stand dertil, det eneste, jeg kan gøre, er at give Dig et godt Raad. Vrid Dig, min kjære Dreng, som en Orm og græd som et Barn, saalænge Sorgen og Savnet er friskt og Taarerne flyde, men saa rejs atter Dit Hoved og bær den Byrde, Skaberen har paalagt Dig med saa megen Manddom og Kraft, som Du formaaer og tag rask fat paa Dit Dagværk, Din Kunst. Vist er det fortvivlet for Øjeblikket og hele Verden er Dig tom og trist og det vil vare længe, forinden Du kan komme til Dig selv igen, det er naturligt,

men Tiden vil, om den end ikke kan læge Din Sorg, saa vil den dog kaste et Slør over den, som vil give den et vemodigt Skær. Enhver glad Time, Du har levet med *Hanne*, ethvert kærligt Blik, Du har givet eller faaet, vil være Dig i Erindringen en vemodig Glæde — dette, min kjære Vilhelm, kan jeg sige af Erfaring. —

Fortæl mig nu lidt om, hvad Du agter at gøre. Vil Du strax tage ud i Bjergene? der er jo nu desværre Intet til Hinder derfor, og godt var det dog vel at slippe for de hede Uger, der endnu ere tilbage?

Ønsker I, at jeg skal komme strax, saa skal jeg ufortøvet være hos Eder. . . . .

»Tænk paa Dit Helbred! tænk paa din lille Pige!

Din bedrøvede

Fader.«

Ogsaa det næste Brev, som Faderen skriver til Sønnen, viser hans meget fint følte Deltagelse i den store Sorg, der har ramt Vilh. B.; han skriver:

»Kjøbenhavn d. 5te August 62.

Min egen kjære Vilhelm!

Tak for Dine Breve! Vi modtog dem i Gaar. Stakkels *Hanne!* hun har vist lidt forfærdeligt! og I har da Alle havt en forskrækkelig Tid. At hun nu dog maatte forlade dette Liv, nu da hun havde saa meget at leve for, da hun havde en Mand, hun saa inderlig elskede, og saa var Moder til det lille Væsen! og at Du, min stakkels Dreng, maatte miste hende, da I nu først ret skulde glæde Eder ved Livet, det er sandelig haardt! — Jeg takker Dig, kjære Vilhelm, og er glad, fordi Du har Fortrolighed og Tillid til mig og finder en Trøst i at skrive til mig i Din store Sorg. — Jeg havde jo en Del at bære, i Grunden Ingen, jeg kunde betro mig til, jeg havde den Fornemmelse, at jeg ikke vilde blive forstaaet, og saa taug jeg og græd i al Stilhed, især paa mine Morgenvandringer, paa Vejen til Tømmerpladsen. O, denne Vej har jeg i mange Uger og Maaneder vædet med mine Taarer. Ja, Vilhelm, jeg forstaar Dig, naar Du jamrer uden Taarer og naar Du græder. Jeg føler altfor vel, hvad Du lider, til mig kan Du tale frit uden at gøre Undskyldninger. — (Man forstaar, at det har været et smukt

Brev, Vilhelm Bissen har skrevet til sin Fader.) Du siger, at Du lægger Planer for Fremtiden, snart saaledes, snart anderledes; det gaar mig ligesaa med Hensyn til Dig. Thi, gode Vilhelm, Du kan nok tro, at Du ikke er af mine Tanker fra Morgen til Aften, hvad jeg saa foretager mig. Jeg tænker mig saaledes, at Du atter boer i Dit gamle Kammer, ligesom Du skrev det, og ser Din lille Pige stolpre omkring til Glæde for os Alle. Eller ogsaa tænker jeg, at Du kanske kunde gaa ind paa at købe et lille Hus dernede og at jeg dog saaledes kunde tilbringe mine sidste Aar i Italien, som der jo er talt saa meget om. Dog, Du har nok for Øjeblikket Lede for Italien, især saa længe det er saa varmt, som det endnu er i denne Maaned. — —

Dog Alt dette er jo kun løse Phantasier, vi maa jo først høre, hvorledes Du og kære *Anna* har det, og hvad I ønsker at gøre, men ikke destomindre beskæftige de dog og udfylde den forfærdelige Tomhed, saa jeg gerne giver mig hen til dem.

Vi længes nu efter at vide, hvorledes I, *Du* og *Anna* og *den Lille* har det, Amme har I jo? Maaske disse Linier allerede træffe Eder i Laricia. Jeg vil da haabe, at I strax er taget fra Rom. Man aander dog friere i Bjergene. —

Mange af Dine Venner hilse Dig, de er da alle bedrøvede som vi herhjemme. Fru *Hage* har vist skrevet til Dig, saa Du vil af hendes Brev se, at hun ikke hader Dig, hvortil der da heller ikke er mindste Grund.

Vi vente iaften *Rudde*, han kom ikke med os fra Broager. Han bringer en Hundehvalp med hjem, som han, som de skriver, opammer med en Flaske med Sut i. Der snakkes meget frem og tilbage om, hvorledes Du nu skal indrette Dig, om Du skal komme hjem eller ikke o. s. v. Jeg overlader ganske til Dig, kære Ville, hvad Du vil gøre, men vi faae dog ialfald noget at vide om, hvad Du beslutter.

Hils kjære *Anna!*

Din Fader.«

Det er i Dag Din Fødselsdag! Du fik dennegang ingen Lykønskninger, det blev rent glemt og jeg blev først nu mindet derom —.«

Den ægte følte Stemning og Medfølelse i *Vilhelm Bissens* Sorg faar i dette Brev et særligt fint Udtryk ved den forskellige Maade,

hvorpaa gl. B. tiltaler sin Søn: »Min egen kære Vilhelm«; »min egen Dreng«; »stakkels Dreng« o. s. v.

Der vexles nu Breve ret ofte; *Vilhelm Bissen* er fortvivlet over sin Hustrues Død; som det fremgaer af det Brev, gl. B. skriver d. 18de August, bliver hans Breve stærkt præget deraf; men han har tillige skrevet om sin Søster og har ikke forstaaet, at der ikke er to Mennesker, der vise den Sorg, de føle, paa samme Maade; det forstaaer derimod *gamle Bissen*, og *Vilh. Bissen* faar det at vide, paa en alvorlig, dog nænsom Maade, og han faar, ligesom vi, der læse hans Brev, at vide, hvor kærligt et Menneske, *Anna Bissen* er.

Gamle Bissen skriver:

»K. d. 18de Aug. 62.

Kjære Vilhelm!

Jeg modtog i Dag Dit Brev af 7.—8. d. Efter den første Del af dette Brev er jo Din Stemning ikke den bedste, men det var da heller ikke at vente, dog nærer jeg det Haab, at Du, naar der er gaaet nogen Tid, vil blive roligere og at saa denne fortvilede Tilstand vil blive sjældnere. Hvad der derimod gør mig ondt, det er Dine Ytringer om stakkels *Anna* og i denne Anledning maa jeg gøre Dig opmærksom paa, hvad hun har været for Eder, med hvilken Selvopofrelse hun har tjent Jer. Jeg haaber ikke, jeg vil ikke tro, at Du har forglemt Dig i den Grad, kjære Vilhelm, at Du har behandlet Din gode Søster ukærligt, sandelig hun fortjener den største Taknemlighed af Dig, og jeg vil ikke tvivle et Øjeblik paa, at Du gør Alt, hvad der staar i Din Magt for at gøre hende sin Stilling hos Dig saa taalelig som mulig. At hun ikke bærer Sorgen eller yrer den saaledes, som Du synes om det, dermed maa Du sandelig bære over. Dog jeg stoler altfor meget paa Dit gode Hjerte og Din Kærlighed til *Anna* til at jeg kunde antage, at det er anderledes.

Jeg skriver dennegang ikke synderlig meer, min kjære Dreng, thi jeg vil endnu afvente Brevet idag. Jeg har skrevet til *Anna*, og bedet hende om at sige Dig, at det vilde glæde mig, om Du vilde samle Eet og andet til mig.

Høyen, Marstrand og *Skovgaard* er da i Forgaars afrejst til Lon-

don. Ellers har vore Venner det godt, undtagen *Victor*, han skranter. (*Victor Freund*, Søn af Billedhuggeren *Freund*, døde efter faa Timers Sygeleje af Feber.)

Søg nu, min kjære Dreng, at opmuntre Dig saa godt Du kan. *Bravo* skriver, at det har regnet, saa haaber jeg, at Luften bliver afkølet, og at dette vil have en god Indflydelse paa Din Stemning. Naar agte I at rejse? Endnu er det vist for varmt, men længere hen end ved Enden af September venter I vel ikke heller, thi ellers bliver det dog nok atter for koldt. — Hils *Anna* fra os Alle og skriv snart igen, det gør saa godt at høre fra Eder. —

Jeg haaber da, den kjære *Anna* i næste Brev skriver lidt med?«

Nu er det altsaa bestemt, at *Vilhelm Bissen* vil følge sin Datter til Danmark; hans Fader har ikke rigtig Ro over sig ved Tanken om denne Rejse; han skriver, en Uge efterat han har afsendt sit sidste Brev, d. 25de August 1862:

»Min kjære Vilhelm!

Da jeg formoder, at I, naar disse Linier naaer Rom, ere i Begreb med at pakke Eders Ejendele eller maaskee endog ere rejste, saa vil jeg kun med faae Ord sige Dig, at Du, hvad Omkostningerne til Rejsen og Ammen angaaer, endelig ikke maa spare; lad det koste, hvad det vil, anvend al mulig Forsigtighed for at I maa slippe vel hjem med den Lille og Intet har at bebrejde Eder. —«

Her følger nogle Bemærkninger om, hvorledes Sagerne skal ordnes i Rom, medens Vilh. B. er rejst derfra; de vise gl. B.'s praktiske Sans. Gl. B. fortsætter:

»Da vi nu antage, at I vil komme hertil om kort Tid, længes vi efter Eder, dog maa I endelig ikke paaskynde Rejsen, men gaa forsigtig frem. Jeg tænker da een af Dagene at faa et Par Linier fra Een af Eder, hvori vi faae noget nærmere at høre om Rejsen.

Moder og *Rudde* hilse baade Dig og *Anna*, ogsaa mange Venner hilse paa det bedste. Gud være med Dig.

Din Fader.

Dersom Du ikke har Penge nok til Rejsen, saa giver nok *Bravo* dig det manglende. Du seer nok, at disse Linier ere skrevne i Hastværk for at kunne komme før 6 i Kassen.«

Iblandt de Sager, der skal ordnes i Rom, før *Vilh. B.* rejser, er der et ret vigtigt Spørgsmaal; det er om, hvordan det skal gaa

med den Statue af Achilles, som er udført af *gl. Bissen*, og bliver hugget i Marmor af hans Søn i Rom; vi faa her at vide, at *gl. B.* har til Hensigt selv at rejse til Rom — der er jo Arbejde at udføre for ham der! men det vigtigste er jo dog nu, at der passes godt paa »den Lille« under Rejsen! der maa ikke spares.

Det varer ikke længe, saa kommer *Vilhelm* og *Anna Bissen* og *den lille Hanne* med den italienske Amme hertil. *Vilhelm Bissen* bliver her i September Maaned og rejser i Oktober atter til Rom, sammen med min Broder Maleren *Carl Bloch*; det næste Brev, som *gl. B.* og *Anna B.* skrive, er dateret 9de Oktober 1862 og er Svar paa et Brev, *Vilh. B.* har skrevet fra München; det viser, at den lille Pige, som det var at vente, nu er »Centrum« i Huset, hvad hun ogsaa vedbliver at være.

Den italienske Amme var en statelig og smuk Kvinde — jeg husker hende, som om det var igaar — da jeg første Gang saa hende; hun var »rigtig italiensk«, baade i Udseende og Dragt, som jeg havde forestillet mig Italienerinder gennem det Indtryk, jeg havde af dem af *Küchler's* og *Ernst Meyer's* Malerier; det undrede mig meget, at det kunde gaa an at bære et lille Barn under sin Arm paa samme Maade, som man bærer en Pakke; og jeg blev endnu mere forbavset, da jeg saa, at Ammen pludseligt drejede Barnet med Hovedet nedad uden at tage hende ud af sin Arm — og lod hende kaste op paa Gulvet! I den følgende Tid saa min Broder og jeg, som fremdeles kom ofte i *Bissens* Hjem, hende jævnligt, men vi kunde jo ikke Italiensk, og Bekendtskabet med Ammen blev derfor ogsaa meget lidt intimt. I de følgende Breve faa vi en Del at vide om hende, især i de Breve, som *Anna B.* skriver, og som saa godt som altid nu handle om den lille Pige, »Stumpen«, »Tulle«; det er ret ofte yndefulde Genrebillede, hun viser os; hvis den, som er Moder, læser disse Breve, vil hun genopleve meget af, hvad der har været hende til Glæde; det er ogsaa et smukt Indtryk, man faar, naar man læser, hvor glad *gamle Bissen* er for det lille Barn.

Det første Brev, som *Vilh. B.* modtager, da han atter er paa Vejen til Rom, er som sagt, skrevet d. 9de Oktober 1862, heri skriver *gl. B.:*

»Kjære Vilhelm!

Vi har rigtigt modtaget Dit Brev fra München, men det har forundret os, at I er gaaet den Vej. Jeg kan imidlertid tænke mig, at *Bloch* nok har ønsket at se de Kunstværker, der er sammenhobet der, baade af gammelt og nyt. Vi havde først i Sinde at skrive Dig nogle Linier til Florents, men ved at regne efter saa vi, at Du allerede vilde være paa Vejen til Rom forinden vores Breve naaede Florents. Vi sende derfor dette Brev lige til Rom, saa Du vil forefinde det ved Din Ankomst der.

Vi har det ved det Gamle. Jeg har modelleret Professor *Munk* i disse Dage. *Rudde* skulde have begyndt at tegne i teknisk Institut, han har sine tykke Kirtler.

Hils *Bravo*, til ham skriver jeg, saasart jeg kan sende ham Penge. Siig ham, at jeg har modtaget hans Brev fra Florents. Hils alle gode Venner dernede og lev saa vel.

Din Fader.

Bloch hilses fra os Alle, ogsaa fra hans Familie kan vi hilse.«
Anna B. skriver paa samme Papir d. 9de Oktober 1862:

»Kjære Vilhelm! Da jeg veed Du ikke kan høre for meget om *Tullen*, skriver jeg ogsaa lidt. Hun gør Fremskridt! hver Dag, baade i Tykkelse og Forstand, i Hænder og Albuer har hun faaet Huller og Kinderne begynde at hænge. Ammen er jo stolt af det og hver Aften, naar hun bliver klædt af, danser hun paa Bordet for at vi kan se, hvor tyk hun bliver. Om Aftenen sidder hun paa Skjødets af Een af os og leger med Bordtæppet, hun bliver stadig ivrigere for at faa Alt i Munden, baade Stort og Smaat, i Aftes vilde hun endelig have Tallerkenerne. Hver Gang hun leer paa en forskellig Maade eller er meer sød end sædvanlig, udbryder Ammen: »Nu skulde Signoren see hende.« Fader har lært den Lille en Leg, som nu gaar udmærket. Han har hende paa Armen, medens En af os Andre faar hende til at lee og efter hver Leetour putter hun selv Hovedet ind til ham; det kan hun ikke blive kjed af. Nu var *Tat* her; hun bad naturligvis om at hilse Dig meget, der gaar sjældent nogen Dag uden hun kommer hened for at see *Stumpen*. Ammen har da faaet Brev fra sin Mand for 8 Dage siden; han og Børnene havde det godt; det var ellers et comisk højtravende Brev om Dage, der gik som Aar og Aar

som Sekler og det var skrevet 14 Dage efter at hun var rejst. Ammen har nu i 8 Dage været skikkelig og i godt Humeur, men nu kan det vist ikke vare længere for denne Gang, vi er ganske forbavsede derover. Veiret er deiligt, i Dag have vi spaseret en lang Tour paa Volden, det var aldeles Sommervejr. Moder hilser. *Ruddle* er gaaet i Seng, hans Kirtler er tykke og han har lidt ondt i Hovedet.«

Til dette Brev, der ikke har nogen Underskrift, maa føjes Indholdet af et lille Stykke løst Papir, uden Datum, hvis væsentlige Indhold viser, at *Vilhelm Bissen* i sin Ensomhed i Rom samler paa Minder om sin afdøde Hustru; han har husket nogle Sager, som hun holdt af, og har anmodet sin Søster om at faae Opskriften paa dem; *Anna Bissen's* Svar lyser af hendes Medfølelse for hendes Broder:

»Jeg troede Papiret havde slaaget til, men jeg fik ikke Plads til det Vigtigste og tillige Sørgeligste, her er skeet, det er nemlig, at *Lise Ploug* for 10 Dage siden fik en dødfødt lille Pige; hun har det ret godt selv, Gud skee Lov. Fru *Hage* var herinde igaar. Moder talte med hende. Barnet kom 6 Uger for tidligt, hun har nok ikke lidt meget. Det skete ude paa Stokkerup, som Du kan tænke, saa hun maa blive derude en Stund. Jeg har da ikke faaet hende at see og nu kan det nok vare nogen Tid; ellers har de det Alle godt derude; ogsaa Onkels ere raske. Professor *Høyen* og *Skovgaard* komme hjem i næste Uge. Jeg fik Brev fra *Ville* (Heise) Dagen efter at Du var rejst derfra. Hun skrev at *Heise* havde skrevet Melodien op til Dig til »det var en Lørdag Aften«. Idag fandt jeg i en Notebog en lille svensk Sang, som *Hanne* havde skrevet af til mig, kort efter at vi havde været i Sorø for 2 Aar siden. Jeg husker, *hun*, *Ville* og *jeg* gik i Haven og studerede for at finde paa Ordene. *Hun* syntes, de var saa smukke. Melodien skrev hun ogsaa af efter Gehør, men det skete i en saadan Fart om Morgenen paa Stokkerup, førend hun tog herind med Dampbaaden, at der kom Feil i, dem har jeg rettet, men jeg veed ikke endda, om det er rigtigt, saa jeg kan ikke sende Dig Noderne, Ingen kunde finde ud af dem, men ved Lejlighed kan jeg vist faae dem skrevet af. Kanske Du kunde have Fornøjelse af at høre den synge. Nu lev vel; det var kedeligt, vi ikke tænkte paa at skrive saaledes,

at Du kunde faae Brev i Florents. Jeg vil da haabe, dette kommer før Du til Rom.

Jeg aabner Brevet igjen for at bede Dig fra Ammen om at vente med at skrive til os, til hendes Mand kan komme ind efterat have faaet hendes Brev, saa Du kan faae at vide, hvorledes Børnene have det. Hun siger, at han kommer øjeblikkeligt.«

Den omtalte svenske Sang er afskrevet; der er 3 Vers. Den begynder med:

Litan fogel, som kring rymsden far,
Siig om Du Landet skådat har — — —.

Vilhelm Bissen og min Broder *Carl* er nu komne til *Rom*; der er kommet Brev fra Vilh. B., og *gamle Bissen* svarer »d. 31. Octbr. (det er altsaa i 1862):

»Kjære Vilhelm!

Tak for Dit Brev. Saa Du er atter i Rom. Vi have i længere Tid set ud efter Brev fra Dig og ere derfor glade, at der endelig kom et. —

Da *Anna* har skrevet, maa Du tage tiltakke hermed fra mig, jeg vil ikke opsætte at afsende Brevet og Pengene til *Bravo*, da Du saa nødig vil tage forud hos ham, som Du dog ellers har gjort saa tit og som *Bravo* gør gerne. Vi arbejde paa en Kopi af »Hebe«, som *Kongen* vil forære *Alexandra* til Brudegave, der arbejdes Dag og Nat for ellers kan vi ikke blive færdige.

Den Blok, der laae i Porten, som var afskaaren fra Blokken til »*Minerva*«, var fuld af Peli, saa den maatte forkastes. Vi bleve derfor nødt til at tage fat paa den Blok, der var bestemt til Din Moders Statue, dette gjorde mig ondt, men der var ikke andet at gøre. — Jeg skriver snart og mere! Lev derfor vel saalænge!

Din Fader.«

Paa samme Papir skriver *Anna B.*, selvfølgelig om Husets Yndling:

»Fredag d. 31te October.

Kjære Vilhelm!

I dette Øjeblik sidder *Stumpen* og spejler sig i det lille Bord ved Vinduet med stor Fornøjelse, det er igen noget Nyt; næsten hver Dag er der Fremgang, hun er bleven saa snaksom og høj-røstet, at man kan høre hende langt borte; hun sidder tidt i sin Dyne i Lænestolen, holder lange Taler og kommer man nær med Ansigtet, kradser hun af lutter Glæde, saa det næsten gør ondt. Igaar saa Fru *Ploug* hende for første Gang hjemme hos sig; Vejret var mod Sædvane klart og stille igaar, saa vi kunde gaa derhen med hende. *Lise* (det er Fru *Ploug*) sagde, at hun var at bære omtrent som *Annette* (hendes ældste Datter), de andre Børn have jo været saa lette og hun maatte tage saa varligt paa dem; hos *Ploug* vilde hun ogsaa gerne være, hun troede vist, at det var Fader, men *Inger Misse* var den allerbedste, man skulde virkelig tro, hun kunde see det var en lille En som hun selv, for hun vilde hele Tiden i Lag med hende og strakte Armene ud til hende og hoppede af Glæde. *Inger Misse* kyssede hende, fløjtede for hende, det var nok hendes nyeste Kunst, og undrede sig over, at hun ikke kunde gaae, ikke engang ved Haanden. *Hother* og *Annette* have været i Sorø og moret sig saa mageløst (de omtalte er *Plougs* Børn). — — Lejligheden er saa godt som i Orden. Ammen stod den meste Tid i Vinduet og morede sig ved at see néd paa Torvet (Højbroplads med »Amagerkonerne« o. m.). Ammen har været skikkelig, hun tæller jo Dagene, til hun skal rejse. Fader mener det bliver sidst i Marts, altsaa før Tiden.

Forleden Aften sagde Fader om *Stumpen* lige paa eengang, »nu minder hun mig om *Hanne*, skjøndt jeg ikke rigtig veed, hvori det ligger«. Mange synes hun ligner hende paa Øjnene. *Rudde* har Hovedpine i disse Dage; imorges legede han lang Tid for Tullen, mens hun laae i Vuggen og hun kender nu ogsaa ham; hun kan godt lide Musik, hvad enten Ammen eller jeg spiller og det forstyrrer hende ikke, naar hun sover. *Hannes* to Halvsøstre have været her et Par Gange for at see hende. Idag er det en frygtelig Storm, saa vi maa blive hjemme.

Lev vel! Moder og *Rudde* hilse.

Din *Anna*.«

Det næste Brev er fra gl. B. d. 21de November 62:

»Kjære Vilhelm!

Efter forgæves at have ventet omtrent en Uge paa Brev fra Dig fik vi i Eftermiddags Dit Brev af 15de og saae med det samme Grunden, hvorfor vi ikke havde modtaget noget før. Tak for Dit Brev, min kjære Dreng! Men Du faaer ingen Tak fordi Du ikke har sørget for, at ogsaa Ammen fik et fra sin Mand. Vel gaar det mest ud over os, naar hun gaar og græder og er i daarligt Humeur, men det er dog ogsaa for Din og Din lille *Hannes* Skyld, at Du burde sørge for, saa meget det staar til Dig, at holde hende ved godt Mod, og et Brev fra hendes Mand vilde bidrage ikke lidet dertil, især da Du lovede at skaffe hende et, saasnart Du vel var kommen til Rom. Og nu skriver Du bare to Linier angaaende hendes Mand og Børn, saa hun blev fælt skuffet og gaar og græder hele Tiden siden. Du kender Italienernes Heftighed og ilde vilde vi dog være stedte, dersom hun skulde blive syg af Hjemvee eller Fortrydelse over, at hun ikke i det mindste modtager et Par Linier fra Sine. Jeg haaber derfor, Du sørger for, at Du i Dit næste Brev sender noget til hende og at Du skriver, saasnart Du kan skaffe det næste Brev.

Jeg lovede Dig i mit sidste Brev eller i de faa Linier, jeg skrev paa et meget daarligt Papir, at jeg næste Gang skulde skrive mere, men der bliver nu Intet af dennegang, da vi for Ammens Skyld maa sende dette afsted strax. Jeg vil dog søge at besvare nogle af Dine Spørgsmaal, saalænge Tiden vil række. *Figureerne, Borglien* har hugget, ere udførte med en viss Frihed, som jeg synes, godt passer til de samme Statuer, men hvad behøver jeg at sige Dig dette, Du har jo selv seet dem. Hvad det angaar, at vi arbejder ved Lys paa »Hebe«, saa vil Du selv kunne begribe, at vi ikke vilde være i Stand med at blive færdige med hende, dersom vi ikke toge Natten til Hjælp. Der er lagt Gas ind i Værkstedet og naar alle fire Blus ere tændte, er der omtrent saa lyst som om Dagen, især om Dagen i denne og næste Maaned. —

Ronci og *Gudmundsen* arbejde den halve Tid, og *Olsen* og *Bentzen* den anden halve . . . Er »Achilles« virkelig saa plettet, saa agter jeg alligevel at forsøge en anden Blok. —

Vi har det Alle godt, lad det være sagt i en god Tid, og *den Lille* trives ypperligt. Hun er saa tyk som hun er lang og gaar frem hver Dag! — og hermed lev da vel og hils Vennerne især *Bloch*.

Din Fader.«

Paa samme Papir skriver *Anna B.*:

»Kjære Vilhelm! Som Du seer har Fader overladt mig at fortælle om *Stumpen*, saa holder han sig til hvad der angaar Arbejdet. *Det lille søde Pus*, Du kan da tænke Dig, hvor stor Glæde hun er for os; jo større hun bliver, jo mere kærlig bliver hun; hun har allerede givet tilkende, at hun vil til Fader, naar han kommer ind, og hun smiler og leer Dagen lang. Sidst jeg skrev, fortalte jeg, at *den* holdt af Musik, nu er det kommet saa vidt, at *den* selv sidder paa Stolen og spiller med en Ivrighed og forbausende Styrke, især har hun sin Kraft i Tommelfingeren. *Lise* var her i Dag og var jo umaadelig glad over at have hende lidt, og hun syntes, *den* var gaaet saa meget frem, siden vi var henne hos hende med *den*!

Fader har nok skjendt, fordi der ikke var Brev fra Ammens Mand, men det var dog hans egen Skyld, da jeg i det Brev, Du havde med til ham, havde bedt ham skrive strax og lægge det indeni Dit. Ammen græd jo noget strax, men vi trøstede hende, at der staaer, *de have det Alle godt* (udhævet af *Anna B.*) og nu gaaer det allerede bedre; heldigvis havde Moder netop idag købt varme Handsker og Uldgarn til Strømper og det har hjulpet noget, nu seer hun ret fornøjet ud igen; hun har ellers været flink og rar i den sidste Tid.

Nu ligger *Stumpen* og sover saa sødt i sin Vugge og Ammen og jeg komme lige hjem fra en Tour, hun havde sovet saa godt og været saa god, mens vi var borte. Vi bade hende fremdeles hver Morgen, nu er Vandet kun 20 Grader og hun græder aldrig. Fru *Hage* har et Par Gange kørt en Tour med hende og Ammen til dennes store Glæde. Nu vaagner *Stumpen* og begynder at knirke, det er jo saa fælt at vaagne op og være ganske alene. Nu fik Fader hende og lader hende ride en Tour paa sit Knæ. Hun er saamænd begyndt at spise lidt, først fik hun smaa Tvebakker, oplødte i kogende Vand, men den Ret kunde hun slet ikke lide, og nu have

vi fundet paa at give hende Franskrød saaledes opblødt, at det behager hende meget mere. Ammen laver endnu undertiden Mad til os, begynder forresten at faa Smag for enkelte danske Retter, Pandekager og Æbleskiver især. *Heise's* har det godt, jeg fik et Par Ord fra *Ville* forleden. Fru *Freund* har været meget syg, havt Brystbetændelse, nu er det bedre. Tante *Sophie* har et daarligt Been og ligger nu i 8 Dage, saa *Tat* er derinde til Sorg for os Alle, ikke mindst for Ammen, som fremdeles holder saa meget af hende.

Nu Farvel, kjære Vilhelm, jeg tænker, vi skriver snart igen; paa mit Brev er der jo Intet at svare, det er jo ogsaa det Samme til hvem Du skriver.«

Tat kunde ikke tale med Ammen — men det havde ikke noget at sige; de var udmærkede Venner — ligesom alle andre, der blot kendte lidt til *Tat*.

Gamle Bissen skriver allerede igen d. 23de November 62, det er i alt Væsentligt om hvorledes *Vilhelm B.* skal bære sig ad med at søge Stipendium og om nyt Marmor til Achilles-Statuen.

»Kjære Vilhelm! da jeg i Forgaars i al Hastværk skrev til Dig, glemte jeg at berøre adskilligt, jeg havde havt i Sinde at skrive om, men jeg maatte skrive ufortøvet for at berolige Ammen, der var fortvivlet. Jeg benytter derfor nu et Tilbud fra *Hage* og indlægger dette i et Brev, han vil sende Dig. Det er Søndagften, det har sneet hele Dagen og sneer endnu. Den Lille ligger paa Bordet og Ammen og de andre lege med hende. *Rudolf* er hos *Blocherne*. — Mange Hilsener fra os Alle!

»Hebe« er om nogle faa Dage færdig punkteret, den har nu været 4 Uger i Arbejde; det er rask gjort, ikke sandt?

Anna vilde have skrevet, men vil nu vente til næste Gang. —«

Der foreligger ingen Breve fra December 1862; det næste, vi kende, er fra Slutningen af Januar 1863.

1863.

Gamle Bissen skriver »Kjøbenhavn d. 29de Januar 63«; dette Brev handler væsentligst om de Arbejder, han har for, og om Pengesager; det er betegnende for gl. B., naar han skriver om

Penge, at han altid skriver »vi« og ikke »jeg«; lige fra *Vilhelm Bissen's* første Ophold i Rom har hans Fader stedse været, man kan sige: »i Compagni med Vilh. B.«; Pengene er for *gamle Bissen* baade meget og lidt værd; han tænker mest paa sit Hjem og hvordan de der skal være stillede, naar han »gaar bort«; han udfører, som det fremgaar af Udtalelser i hans Breve, ogsaa Buster »for sin egen Fornøjelse« — »til min Samling«, den Samling, som vi nu glæde os over at besidde her i Landet. I de foregaaende Breve har jeg sjelden citeret, hvad der staar om Pengeforhold; fra det her omtalte Brev vil jeg imidlertid bringe følgende:

»Du maa vide, at de 800 Rd. for Dronningens Buste, som i disse Dage er bleven færdig og betalt, er de første Penge, jeg har fortjent efter min Hjemkomst. Dog, da jeg nu har en Del Buster at gøre, komme vi jo nok ud af det, især da Professorgagen herefter vil være imellem 8 og 900 Rd. isteden for 390 aarlig.«

Selv om Penge var meget værd i *60erne*, maa man dog glæde sig over, at det fandtes betimeligt at give en Akademi-Professor mere end 800 Kroner i aarlig Løn!

Efter at have skrevet om sine egne og Concurrence-Arbejderne, staar der: »Din Barneseng er nu i Stand — Hils gode Venner og lev vel!

Din Fader.«

Rudolf skranter meget og bestiller lidt, dog gør han Fremgang. Jeg haaber, at hans Ildebefindende er en Følge af, at han voxer saa stærkt. Han er nu ligesaa høj som jeg.«

(*Rudolf* er nu i sit 17de Aar).

Den Barneseng, her omtales, og som har været brugt til *Vilh. B.*, skal vel nu bruges til den lille *Hanne*; jeg husker den som en ret stor Træseng i smukke Farver og med Dekorationer.

Paa det samme Papir skriver *Anna B.* d. 30te Januar 63:

»Kjære Vilhelm! *Lille Hanne* har det godt; just nu har hun sidet og bidt i min Finger med sine 2 Tænder, saa det ordentlig gjorde ondt; det morer hende umaadeligt, og naar hun rigtig har bidt til, seer hun om til os for at faa Roes; naar hun spiser Æble, kan man see Mærkerne deri af Tænderne. Stegte Æbler er hendes bedste Ret, iaften har hun spist 3 smaa; næsten hver Dag steger Fader nogle til hende paa sin Kakkellovn. Øllebrød kan hun ikke

lide. Hun er saa vant til, at Fader tager hende, naar han kommer ned, at naar han engang imellem glemmer det, skriger hun til han gør det, ja, forleden Dag græd hun bitterligt, da han gik ud at spadserere. Hun vil savne Fader meget mere end Ammen (naar de reise), der ikke giver sig nær saa meget af med hende. Jeg har ikke den bedste Ro til at skrive, da hun bestandig forlanger, at man skal see paa hende og lee til hende, og er det ikke hende, der kalder, saa gør man det alligevel. Om Formiddagen kan hun dog undertiden more sig selv lang Tid ad Gangen enten i Vuggen eller paa Gulvet paa sin lille Dyne. Vi have haft det dejligste milde Veir hele denne Maaned, saa hun er kommet meget ud; naar hun kører, sover hun næsten altid. Nu troer jeg ikke der vil falde mig mere ind i dette Øjeblik; naar Brevet er gaaet af, husker jeg vistnok noget mere.

Ammen beder mig hilse og takker, fordi Du havde været i Serofa; hun haaber at faae Brev snart igen fra Manden. Her ere vi alle raske undtagen *Rudolf*, der har hævede Kirtler og lidt Feber. Han var i Gaar ude i Kalvebodstrand for at skyde og saa blev det Regn og Blæst op ad Dagen, det er rimeligt, at det er blevet værre deraf.

Ploug's har det godt, vi vare der i Aftes. *Professor Høyen* læste en lille fransk Historie saa udmærket op paa Dansk. *Hammerich's* var der ogsaa.

Mange Hilsener naturligvis til Dig. *Tante* er ude hos Onkels, da *Tante Sophie's* Been atter er daarligt. Moder hilser mange Gange.

Din *Anna*.«

Da gl. B. skriver d. 20de Februar 63, kan han glæde Vilh. B. med, at hans Figur »*Ægeus*« er kommen hel hertil og tager sig godt ud; her anføres spredt:

»Tak, kjære Ville, fordi Du har saa pænt indpakket alle de Smaa-ting, vi havde samlet og efterladt i Rom. Det har moret os at se dem her og *Rudolf*, som har ondt i Hovedet i Dag og derfor ikke kan arbejde, er i Færd med at opstille dem i Tegnestuen.«

»*Din lille Tøs* trives godt, hun udvikler sig hver Dag og sidder i dette Øjeblik og sludrer i sin Vugge efterat hun er badet.

Tante hilser, i ligemaade mange Venner.«

Der følger nu Hilsen til og Spørgsmaal om Kunstnerne i Rom og en Meddelelse om hans egen Figur »Hyrdedrengen«, der viser hans Selvkritik og hans Tillid til sin Søns Dom om Kunst, m. m. Resten af Brevet lyder:

»*Anna* har Qvalme idag, derfor faaer Du intet af hende. Hun paalagde mig at skrive om *Stumpen*. Jeg veed imidlertid ikke ret, hvad det skal være andet end at hun er allerkjærest og udvikler sig hver Dag. I dette Øjeblik vaagnede hun i sin Vugge og smiler og leer og nu sidder hun paa Ammens Arm og snakker og synger paa sin Viis. —

Nu har hun spist Vælling og smurt hele Ansigtet til, at man næppe kan kjende hende. —

Hermed slutter jeg! Moder og *Anna* og *Rudolf* hilse. Jeg haaber Du har det godt og at Du snart skriver.

Din Fader.

Ammen sender sit Photographi til sin Mand og *Anna* *Stumpens*. —

Hvad bestiller Landsmændene, hvorledes gaar det med *Bloch*, hvorledes bliver hans »*Samson*«? — Skriv lidt om Et og Andet! —
Gamle Bissen skriver »Kjøb. 14e Marts 63«:

»Min kjære Vilhelm!

I Eftermiddags modtog jeg Dit Brev af 6te ds. og det glæder os at see, at Du er rask, thi Hovedpine tør vi nok ikke betragte som Sygdom. Ammen derimod blev fortvivlet, da hun Intet fik fra sin Mand og jeg kan ikke nægte, at jeg jo havde ondt af hende. Hun har med saa megen Længsel og Taalmodighed ventet paa at faae lidt at høre fra sin Mand og Søn og nu var der atter Intet! — Naa, det faaer jo snart Ende, om en godt 3 Uger haaber jeg, at vi er paa Rejsen. Vi kan da være glade over, at Vinteren er gaaet saa godt . . . .

Hvad os angaaer, da have vi det saa nogenlunde, undtagen *Rudolf*, som skranter bestandig. Jeg selv har havt en Del Gigt omkring i Kroppen, dog har jeg kunnet arbejde bestandig, det vil sige, saavidt Kræfterne tillade det, thi disse tage jo rigtignok betydelig af. —

Moder og *Anna* ere raske og Din lille *Hanne* ligeledes, være det

sagt i en god Tid. Hun har nu 4 Tænder og har ikke været mindste syg for at faae dem, saa vi maae jo troe, at hun ogsaa vil faae de andre uden at lide derved . . . «

Til Slutning skriver han:

»Nu skal Brevet afsted! Ammen er fortvivlet over hendes Mand og *Anna* gør sig mange Tanker. Hun troer, at Manden maa sidde i Hullet eller være syg, siden Du ikke nævner ham, da Du omtaler hendes Moder og Børnene. Men jeg antager, at det er skeet af Forglemmelse. Lev saa vel, min kjære Dreng!

Din Fader.

Det Brev til Ammens Mand blev glemt sidst, det skulde have fulgt med Photographiet. Ammen er imidlertid nu saa vred paa sin Mand, Du kan altsaa gøre, hvad Du vil, kun at Du tilføjer, at Brevet er glemt.«

Anna B. skriver den samme Dag et Brev, der viser til hvor stor Glæde den lille *Hanne* er for dem Alle, ikke mindst for *gamle Bissen*:

»Kjære Vilhelm!

Sidst, da der blev sendt Brev af, var jeg ikke rigtig rask, derfor fik jeg ikke skrevet og derfor blev et Brev fra Ammen til hendes Mand glemt; Tak, fordi Du skrev, at han skulde svare øjeblikkeligt; det var Hovedindholdet af hendes Brev; men det havde vel ikke hjulpet mere end de forrige. Hun er forknyt og er allerede gaaet i Seng for at sove en Hovedpine bort; i Morgen skriver hun vist igjen, *vil* han svare, saa kan det endnu accurat blive tidsnok inden Reisen. Hvis han ikke gør det, saa er Du vel nok saa god for syvende og sidste Gang at skaffe hende lidt at vide om dem Alle fra Onkelen.

Stumpen har iaften været saa fornøiet og kjær, det er hun da forresten altid, sidder i Sophaen paa *Rudde's* forrige Plads, og snakker da, da, da og leger med Tallerken, Faders Brikker og andre Herligheder. I Mangel af Andet har hun forresten sine egne Fødder, som især ere morsomme, naar de ingen Strømper have paa, og om Morgenen, naar hun kommer op af Vandet, faaer hun sig tidt en Leg med dem, og kysse dem kan hun ogsaa, men kun naar hun intet Tøj har paa. Naar hun er klædt paa og Ammen

gaaer ud for at vaske, bliver hun sat i en lille Stol, Fru *Hage* har givet hende, med en lille Taburet foran, og saa kan hun tidt sidde længe og more sig selv med at baske af alle Kræfter paa Stolen, eller pille paa de røde Dupper med de smaa Fingre; morer det ikke mere, faaer hun andet Legetøj, hvilket altid snart falder paa Gulvet, hvorpaa hun seer ned efter det, kalder, skjender, indtil man tager det op. Snart kommer Fader med de stegte Æbler, og naar de ere kjølede, faaer hun sig eet eller to; hun holder umaadeligt meget af dem og skjender, naar hun ikke faaer dem hurtigt nok. Naar hun faaer et Stykke Brød i Haanden for selv at spise, faaer vi Andre gierne lidt med, og det morer hende, naar vi bider et Stykke af. *Vaps* (Rudolfs Hund) er hendes gode Ven; naar hun sidder paa Gulvet, er det hendes Fryd at trække ham i Ørerne eller Benene og *Vaps* staar ganske stille og lader sig trække i, især naar hun kløer ham med det Samme. De to tilsvarende Tænder i Overmunden er netop komne frem; vi have ventet dem forgæves i lang Tid. Saasnaart hun seer Fader, rækker hun efter ham og hun har en egen jublende Lyd, naar han kommer. Naar man siger: hvor er *Vaps*? seer hun hen i hans Krog; ogsaa *Bedstefader* og *Bedstemoder* veed hun omtrent at finde; men naar man spørger, hvor er *Faster*? saa seer hun ogsaa hen i Krogen, det ligner *Vaps* altfor meget. Det er rart for os, at *Tante* vil være hos os, naar *Stumpen* skal vænnes fra, ja kanskee hun opslaaer sin Bolig her, mens Fader er borte. Du følger jo hjem med Fader, ikke sandt? det vil sikkert ikke vare længe, inden Du faaer den Plads, der tilkommer Dig hos lille *Hanne*. Det var rart, Du syntes om Photographiet, hun er rigtignok mange Gange sødere af sig selv. Paa Fru *Freund*'s Anbefaling have vi fæstet en Barnepige til Maj, jeg haaber, vi maa blive fornøjede. Moder hilser og takker for Gratulationen til Fødselsdagen. *Rudde* er allerede i Seng, han skranter saa meget.

Nu Lev vel! Synes Du jeg skulde give Ammen den lille Kopi af *Stumpen*. Det vilde vist glæde hende meget.

Din *Anna*.

Der foreligger nu ikke Breve før 1866.

Vilhelm Bissen har været her i Hjemmet i lang Tid — han er

vel fulgt hjem med sin Fader — og i August 1866 er han igen paa Vej til Italien, til Carrara; det fremgaar af følgende Brev, som *Anna Bissen* skriver Fredag d. 17de August 1866.

»Kjære Vilhelm! I Middags kom Dit Brev, hvori vi seer, at Du længes efter at høre fra *Stumpen*; derfor skriver vi strax for at Du kan faae Brev, saasnart Du kommer til Carrara. *Lille Tulle*

Hanne Bissen med sin italienske Amme.

Hanne Bissen.

har det da rigtig godt som hun siger; hun er saa munter og fornøjet saa det er en Lyst og spiser meget bedre end før i de sidste Dage. *Adler's* Smaapiger har været her hver Dag, siden Du rejste, og kommer endnu i Morgen, og det har jo været en stor Fornøjelse for hende.

Nu beder *Hanne* mig skrive: Kommer Du ikke snart, saa jeg kan faae Brystnaalen? Hun længes mere efter Dig, end da Du var i Stockholm, og naar hun ikke er i godt Humeur, er hun fornærmet, fordi Du er rejst. Vi have været en Tour paa Volden i Efter-

middag og hun har løbet op og ned ad Brystværnet. Igaar var det deiligt Veir og da levede hun næsten hele Dagen paa Materialgaarden, hvor hun var flyttet ind med alle Dukkerne. Jeg skal skrive til Dig fra hende, at hun kan hænge i Stigen. Hun begynder ogsaa saa smaat at kravle i den. Paa Søndag skulle vi Alle, *Tulle* med, til Krathuset (til *Puggaard's*). Fru *Koch* har været heromme igaar for at spørge fra *Henni*, naar Du kunde være i Marseille eller i Paris, for saa vilde han saa gjerne møde Dig; men jeg svarte, at Du tog over Schweiz. Farvel, kjære *Vilhelm*. Gid Du maa have det godt, hvor Du er. Nu skal jeg skrive fra *Hanne* til Dig, at hun har været ude at slikke Sukkerskeem.

Din *Anna*.«

Paa samme Papir tilføjer *gamle Bissen* nogle Ord og ender med: »Og hermed, min kjære *Vilhelm*, er jeg fertig og slutter med at ønske Dig en lykkelig Rejse! At Du hilser i Carrara behøver jeg ikke at bede Dig om.

Hele Huset hilser!!

Din Fader.«

Gamle Bissen, som i et af de anførte Breve har talt om sin Gigt, maa være blevet mere plaget; da han i sin Ungdom har været meget svag og blev helt rask efter Badetur i Gräfenberg, har han stor Tillid til saadanne Badesteder; nu er der et andet saadant i Sverrig, i Söderköping; der tager han hen for at bruge Badene og, medens han er borte, skriver *Anna Bissen*, som er i Besøg hos *Hage's* paa Stokkerup, d. 2den September 1866:

»Kjære *Vilhelm*! hvor det var rart endelig at høre fra Dig, vi har, som Du tænkte, længe ventet Brev. Først vil jeg da sige Dig, at vi Alle have det godt; *Tulle*, Moder og jeg ere her paa Stokkerup; igaar var det 8 Dage siden, vi kom herud og imorgen tage vi hjem igjen. Fra Fader har vi havt 2 Breve fra Söderköping, hvor han er i fuld Gang med Badene; fra *Rudolf* have vi ikke hørt siden han tog til Esrom. *Lille Hanne* (hun er nu 4 Aar gammel) er rigtig i sit Es herude og hun er naturligvis hele Husets Kjæledægge her ligesom hjemme. Hun har ogsaa været saa artig og fornøjet og sunget næsten fra Morgen til Aften. *Besta* (*gamle Fru Hage*) sætter sommetider anden Stemme til, naar hun syn-

ger, saa det lyder nok saa pænt og igaar spillede *Heise* hendes Melodier i forskellige Tonearter og strax forandrede hun sin Tone efter hans, det var det modsatte af Dig, der nok ikke kan høre, naar han spiller i forskellige Tonearter. Gartnerens lille Clara er hendes daglige Legekammerat; de To kommer ypperligt ud af det sammen, *Hanne* betragter hende aldeles som Pattebarn, hun er sat til at passe: hun sætter hende paa Potten, opdager pludseligt, at hun er meget snavset, hvorfor hun vasker hende over hele Ansigtet med sin store Svamp, knapper hendes Kjole, naar den er gaaet op o. s. v. Idag Sønd. ventes alle *Ploug's* hertil. *Hanne* glæder sig meget til *Anette's* Komme. Du kan nok tænke, at til at længes er her ikke meget Tid; hun sagde dog forleden, da hun vaagnede, at hun havde drømt, at Fader snart kom hjem og da hun en Dag faldt i Tanker, sagde hun, at hun sad og tænkte paa Fader. Hun har havt Tandpine nogle Dage, førend vi toge herud og hele hendes lille Ansigt var tykt deraf, saa bad vi *Jansen* see paa den og i et Nu var den ene Fortand ude og snart efter var Hævelsen borte. — Jeg er bange for at Fader ikke er videre fornøjet med *Rudolf's* Studier, han var meget kjed over det selv, da han virkelig havde været meget flittig og faaet megen Lyst til at male ved at see Klinten, sagde han. Den af Skizzerne, der havde moret ham mest og var mest udført, var *Taleren* (paa Møen). Efter *Sonne's* Raad er han nu i Esrom. Fader havde fundet Vejen Jön- til Norrköping var meget dejlig, Curen lader til ganske at ligne den i Gräfenberg. Vandet er saa koldt, at Fader seer ud som en kogt Krebs, naar han kommer op af det. Saa snart jeg nu har skrevet til Dig, sender vi Dit Brev til Fader, hvilket han bad om, saasnt der kom Brev fra Dig, og saa vilde han strax skrive, saa Du kan snart faae Brev fra ham. Nu klædte jeg *Tulle* paa, hun skulde kjøre ned til Stationen for at hente *Ploug's* Børn. Da jeg spurgte hende, hvad jeg skulde skrive fra hende, sagde hun, jeg skulde spørge, naar Du kom hjem og naar Du skrev igjen. Fra *Johannes (Hage)* skal jeg hilse Dig; han var et Par Timer paa Stokkerup, er meget fornøjet paa Kallehave, forlangte Kager af sin Moder og Viin af sin Fader til sit forestaaende Høstgilde, der kommer til at bestaae af omtrent 50 Personer. Moder beder mig hilse Dig mange Gange. Naar vi nu komme hjem,

vente vi, at *Tante* kommer og boer hos os til Fader kommer hjem.«

»Nu er vi da herhjemme igen. *Tulle* længes allerede efter Stokkerup og spurgte før grædende, naar hun skulde derud, saa gik vi hen til Bageren og trøstede os lidt med en Kage. Ane syntes hun var bleven tykkere i de 9 Dage, jeg tror det virkelig ogsaa. Lev vel! kjære Vilhelm, gid Du maa være rask og have det godt i Carrara.

Din Anna.

Nu havde jeg nær glemt at fortælle Dig, at vi igen har faaet et lille Brev fra Fader. Han kjeder sig voldsomt og for at fordrive Tiden prøver han at læse en svensk Bog og er ganske stolt af, at han forstaar Svensk.« —

Da *gamle Bissen* er kommen hjem fra Baderejsen i Söderköping, skriver han:

Kjøb. d. 19de Sept. 66.

»Min kjære Vilhelm!

Nu sidder jeg da atter her for at skrive til Dig: Du er borte og vi savne Dig, ligesom Du længes efter Hjemmet. Vi vare blevne saa vante til at have Dig her, at det er uhyggeligt at vide Dig saa langt fra os, men vi vænne os vel til det. —

Jeg er kommen tilbage fra Söderköping, thi da der *kun* bliver badet 3 Gange om Dagen, var det mig ikke muligt tilsidst at faa Hast paa den megen Tid, man har tilovers; saalænge Vejret var godt, gik det endda, jeg gik omkring i Egnen, fangede Insekter eller skar Stokke af Enebærtræerne, men da det siden blev daarligt Vejr, næsten uafadeligt Regn, hvorved Vejene blev forfærdeligt sølede, saa at man næppe kunde ælte igennem Smudset, saa blev jeg fortvivlet, tilmed da jeg i den korte Tid, jeg havde tilovers til 1. Septbr., ikke kunde vente noget Resultat, og saa rejste jeg hjem. Jeg bruger nu lidt af Kuren hjemme i Vinter og tænker til næste Sommer at fortsætte den i Söderköping. Jeg føler mig ellers meget styrket, hvor kort mit Ophold ved Badet saa var.

Efter Dit sidste Brev keder Du Dig en Del, nu, dette vidste vi i Forvejen, men Du holder det vel ud, da det ikke varer saa længe og siden vil Friheden i Rom smage saa meget bedre. Interessant

er det imidlertid at leve i en italiensk Familie (*Vilhelm B.* opholder sig altsaa i ret lang Tid i Carrara, hvilket ogsaa fremgaar af Fortsættelsen af Brevet, der her kun gengives delvist). De Marmorblokke, Du omtaler, synes mig Du skulde købe, de ere jo gevaltig billige og Stenhuggeren kan alletider bruge dem. — Blokken til Basrelieffet skal Du derimod ikke købe endnu.« *Gamle Bissen's* store Længsel efter Italien er ikke tilfredsstillet ved de Besøg, han har aflagt der; de vaagne igen ved given Lejlighed; han skriver:

»*Bravo* skriver, at Ejeren af vort Studium i Purificatione arbejder ham, at han skal købe Studiet til mig; dette har atter fremkaldt Tanken og Ønsket om at købe noget i Rom og drage dertil med Pik og Pak og slutte mine Dage der. Du kommer jo nu snart til Rom, saa kan vi tale mere om den Sag —«

Vilhelm Bissen faar nu at vide, at hans Faders »Achilles« er kommen hertil; gl. B. arbejder nu med Glæde paa den.

»I Odense vil de rejse en Statue af Fr. VII, jeg skal rejse paa Mandag derover for at see Pladsen, blive enig med de Herrer om Størrelsen, Pris m. m. Hils nu *Lazzarini* og lev vel, min kjære Dreng.

Din Fader.«

(*Lazzarini* er i Carrara; det er formentlig i hans Hus, at *Vilhelm B.* boer).

Paa samme Papir skriver *Anna B.* »Torsdag«:

»Kjære *Vilhelm!* Tak for Dit Brev, det var rart at høre, at Du er rask og hvorledes Dagen gaar for Dig. Vi fik Dit Brev i Tirsdags, just som *Tulle* og jeg skulde til at gaae til Moster *Ville* for at spise til Middag. Jeg læste det strax for hende og hun blev ganske rød i Hovedet af Glæde over, at Du havde faaet hendes Brev; og strax næste Morgen stod hun en lang Tid og kradsede paa et Stykke Papir, hvilket blev lagt som Convolut, som hun selv skrev udenpaa, og siden gik vi sammen til Posthuset og hun kastede det selv i og nu tror hun naturligvis, at Du faar det. *Rudolf* er i Esrom. Fader besøgte ham forleden Dag og det lader til han er fornøjet med et Billede af Esrom Sø i Solskin; deraf skulde han male et større Billede i Vinter. Farvel, kjære *Vilhelm.*

Din *Anna.*«

Et Brev, som gl. B. skriver, d. 28de Oktober, handler i alt væsentligt om Sager, vedrørende Statuer, Buster, Basreliefs. *Vilh. B.* er fremdeles i Carrara, hvor han arbejder paa sit Basrelief, der er bestilt af Fru *Hage*, men venter snart at blive færdig og vil saa tage til Rom; der agter han at blive, thi gl. B. skriver: »*Prior* er rejst uden at sige Farvel, Du kan gerne give ham Smæk, fordi han ikke giver en mundtlig Hilsen fra *Stumpen. Rudolf*, der nu atter maler hos *Skovgaard* og i dette Øjeblik (Søndagaften) er hos *Bloch*, beder hilse, ligesom ogsaa Moder og *Stumpen* ikke at forglemme, skjøndt jo *Anna* skriver om og hilser fra hende.

Hvad agter Du at foretage Dig i Vinter, er der noget Emne, Du har Lyst til at modellere? eller agter Du at rejse til Grækenland og Ægypten, som Folk siger? Jeg ser, at Du, ligesom jeg i Söderköping har fanget Insecter — — —« og nu fortæller gl. B. om en sjælden Sommerfugl, han fik fat i, og Græshopper, »som jeg ikke tror, vi har«.

Fra *Anna B.* foreligger samme Dag følgende Beretning om *Stumpens* store Fremskridt i forskellige Henseender:

»Kjære Vilhelm! Vi have det, Gud ske Lov, alle godt herhjemme. Fader og *Stumpen* er allerede i Seng. *Tulle* var saa søvniq iaften, det kommer af, at hun har været meer end almindelig paa-færde; vi kjørte nemlig til Dyrehaven Kl. 10½ og kom hjem til Middag; hun holdt saa tappert ud med at gaae, skjøndt vi vare langt omkring, baade paa Eremitagen og hjem ad Ulvebakkerne, men det hjalp ogsaa, naar vi sagde, at naar vi kom hjem, skulde vi skrive til Fader og fortælle hvor flink hun havde været. Vi have haft 11 deilig varme Dage efter lang Tids daarligt Veir, og dem har vi faaet godt benyttet til at tage til Skoven eller Frederiksberg. I Fredags, da *Ploug's* flyttede ind, havde vi den Glæde, at *Anette* laae herinde i den lille Stue en Nat og om Eftermiddagen vare vi paa Sommerlyst og Alléenberg, hvor *Anette* og *Hanne* begge med straalende Ansigter kørte i Caroussel og Moder og jeg stod og nikkede til dem, hver Gang de kørte forbi os. Det klædte *Tulle* saa morsomt at fortælle om Touren og huske alle disse nye Navne. Idag har hun seet adskillige Kæmpehøie, hvilket meget interesserede hende, da hun havde lært: »Der er et yndigt Land«

nok saa rigtigt hvad Melodien angaar, men alle Ordene kan hun ikke, hun har jo ogsaa ondt ved at forstaae dem. Nu tænker jeg snart hun skal lidt hen til *Lise* hver Formiddag og gaa i Skole; hun glæder sig til at faae *Anette* at see hver Dag. Hun kan skrive tre Bogstaver: a, o, i, dem har hun øvet sig paa inde i Sandet paa Materialgaarden. Du hører vel ikke Noget om, hvad der skeer, af italienske Aviser: egentlig er det da heller ikke synderligt at fortælle: 1200 Slesvigere har besøgt Fyen i 2—3 Dage, ligesom Kjøbenhavn ifjor, og *Skovgaard* er i denne Tid derovre for at male et Landskab fra Nordslesvig til *Prinsesse Dagmar*. Det er jo Demonstrationer, men med Afstemningen trækker det i Langdrag . . .

. . . Nu lev vel, kjære Vilhelm, næste Gang, vi skriver, sender vi jo Brevet til Rom.

Din Anna.«

Anna B. skriver igen Søndagen d. 28de October:

»Kjære Vilhelm! nu skulde jeg da fortælle Dig om *Tulle*. Hun er rask, Gud ske Lov, og er, tænk bare, begyndt at gaa i Skole hos Moster *Lise* (Fru *Ploug*) allerede for 14 Dage siden. Hun glæder sig hver Dag til at komme derhen og *Lise* er saa glad over at faae noget med hende at gjøre. Kl. 12 skal hun derhen og 1—2 Timer er hun der. Først ligesom hun kommer, gaer hun selv hen og henter en lille Kurv, hvori hendes Skoletøj ligger, nemlig Bogstaver, en Tavle og et Canevas Sytøj, og saa læser hun lidt, syer nogle Sting og skriver Streger paa en Tavle. Hun har lært Bogstaverne til F, saa vi behøver ikke at være bange for, at *Lise* skal overanstrenges hende. Hun har lært at synge »Længe var Nordens herlige Stamme« derhenne og hun har længe kunnet to Vers af »Nu titte til hinanden«. I Morgen skal hun derhen til *Ploug's* Fødselsdag, saa bliver der ingen Læsning af. Nu begynder jo de lange Aftener og saa maa Fader holde for, forleden legede de, at de var to Ammer, der kørte i Skoven med deres Børn, der var to Tavler, det var meget comisk at see paa og *Tulle* morede sig saa dejligt over det og om Aftenen bleve Tavlerne lagte i hendes Seng, indtil hun selv skulde i den, og det Første, hun sagde næste Morgen, var: hvordan har Børnene det? Nu Farvel, kjære Vilhelm. Moder og *Rudolf* hilser mange Gange!

Din Anna.«

Anna B. opfylder troligt sit Arbejde og Løfte om at skrive om lille *Hanne* til hendes Fader — og hun gør det altid med samme Glæde. 3die November 1866 hedder det:

»Kjære Vilhelm! fra *Tulle* skal jeg sige Dig, at hun allerede kan krybe op paa det øverste Trin i Gyngen og føle paa Loftet med den ene Haand; det er *Rudolf*, der har Æren af at have lært hende det; han har i det Hele gjort sig til hendes Gymnastiklærer: hun springer fra et Stykke Papir til et andet, der ligger over to Bøger; først stiller han hende op ved Sovekammerdøren, saa kommanderer han: Marts og hun marcherer med Hænderne ned ad Siderne, og, saasnart hun har sprunget, stiller hun sig op igen. De gjør ogsaa den Kunst, Du gjorde med *Rudolf*, naar Du tog ham ved Benene og satte ham over Hovedet paa Dig; (det var ogsaa en af de Kunster, min Broder gjorde med mig ved vore Beriderforestillinger i Haven for *gamle Bissen* — han maa vel have lært den af *Rudolf*.) Det har været koldt i nogle Dage, frosset 7 Grader om Natten, men i Dag regner det, saa jeg tænker *Tulle's* Forkiølelse vil gaa over igen; hun har nemlig havt noget Hoste i disse Dage.

Hun læser fremdeles med *Moster Lise* og glæder sig endnu til at komme derhen. Hun har faaet to smaae uldne Kjoler af *Bedste*, en blaa til hver Dag og en rød til Søndag; dem er hun meget glad over og ligesaa over et Par Galoscher, som vi vare nødt til at give hende, da hun var vaad om Fødderne, naar det var meget sølet, med Støvlerne paa. Fader siger nu, at han har glemmt at skrive om alle hendes Kunster, han havde lovet hende at skrive et frygteligt stort Brev om det.

Du har vel sagtens læst i »Fædrelandet«, at Fru *Freund* er død, idag er hun bleven begravet. Jeg kan endnu ikke vænne mig til at hun er borte; da jeg sidst saa hende, saa hun raskere ud end jeg har seet hende i mange Aar; det er kun godt 14 Dage siden hun fik Brystbetændelse og, da det begyndte at blive lidt bedre, fik hun sit Hjerteonde, der gik til Hovedet og endte hendes Liv. Imorgen er det 3 Uger siden og *Tulle* og jeg var derude og formodentlig af Varmen hos dem fik *Tulle* Kvalme og kastede dygtigt op og sov saa et Par Timer og saa kørte Fru *Freund* med os i Drosken hjem; det var den eneste Gang hun var hjemme hos

os siden hun kom hertil. Da saae hun saa glad og venlig og mild ud som altid og saadan tænker jeg altid paa hende. *Olympia* tager det roligt, men *Victor* tager det mere paa; naar han kun ikke faaer et Tilbagefald af sin Sygdom; hun var dog 59 Aar; man kunde vist undre sig over, at hun med sit zarte Helbred er bleven saa gammel. *Tante* har været derude siden hun døde og bliver vist endnu lidt hos dem. Til Foraaret er Lejligheden betalt, saa maa de see at faae en ganske lille Lejlighed; de vil helst boe inde i Byen paa et Strøg, Sporvognen gaaer forbi, da *Victor* godt kan taale at køre med den. Onkels har det nu igen ved det gamle, *Fritz* har været syg, *Peter* havt et Anfald af den slemme Hovedpine, men nu er det ovre. Jeg veed ikke, om den Nyhed skulde være naaet ned til Dig, at *Richardt* (Digteren) har faaet en Søn og at *V. Rohde* er bleven forlovet med *Magdalene Hammerich*; det er forresten gamle Nyheder, men jeg har glemt at fortælle dem. *Heise* og *Ville* har det godt nu; *Ville* har nemlig havt en slem Hoste, men saa har hun brugt en Kur med at sidde et Par Timer om Dagen i en Glasklokke, hvori Luften er saa let, at hun kun behøver den halve Anstrængelse for at indaande og det mener hun har hjulpet; jeg skal hilse Dig fra dem og mange Gange fra Fru *Hage* og *Johannes*; han tager ned til sin Gaard om Fredagen og hjem igen Søndag. Nu lev vel, kjære Vilhelm, gid dette Brev maa træffe Dig rask; vil Du hilse de to Koner i Huset, hvis de kan huske mig.

Moder hilser mange Gange.

Din Anna.«

Det næste Brev fra December indeholder en ret skarp Kritik fra gamle *Bissen* over *Vilhelm Bissen's* Statue af »Gerda« — det er anført senere; *Anna Bissen* skriver paa samme Papir »Fredag d. 14de Decbr.«:

»Kjære Vilhelm! Tak for Dit Brev; jeg kom nu lige fra Fru *Hage*, fra hvem jeg skal hilse Dig og bede Dig leje et Værelse til *Alfred (Hage)* og en Ven, der vente at indtræffe i Rom Juleaften; hvis det kan lejes i ugevis, var det det bedste; de blive i Rom en Maanedstid, jeg skulde sige Dig, hun var saa glad over, at Du var dernede for *Alfreds* Skyld.

Hanne er i Skole, som det kaldes. Hun er saa sød og moersom,

saa der er ingen Ende paa. Du skulde see hende tumle i Gyngen, mange Gange om Dagen er hun oppe og nede og hun kan »krænge en Ugle« og gøre adskillige Kunster, hun selv har hittet paa. Fra 12—3 er hun gerne hos *Ploug's*; en Timestid i det højeste varer Skolen og saa leger og tumler de den øvrige Tid, hun er ganske som hjemme der. Om Aftenen bygger hun gerne et Huus af alle Stolene og saa kommer vi og besøger hende og saa er hun saa pudsigt at see, at vi har Morskab af hende og hun morer sig ogsaa godt. Hun syer ogsaa lidt om Aftenen, enten for Moerskab eller paa sin Skammel. Idag da jeg havde fulgt hende til *Ploug's* mødte jeg *Hother (Ploug)* med en stor Sprællemænd, han havde kjøbt for sine egne 12 Skilling til *Tulle*, hun saae meget henrykt ud over den gode Idee.

Tulle har flere Gange spurgt, om *Fader* dog ikke kom hjem til Juul, for til Juul skal jo saa meget skee, hører hun.

Victor og *Olympia* har det dog nogenlunde, de faae godt 700 Daler (1400 Kroner) at leve af og derfor kan de jo nok sparsommeligt komme ud af det. *Tante* har boet hos dem i over tre Uger, siden Fru *Freund* døde. *Christian Freund* har været en god Ven i denne Tid og alle Mennesker ere jo venlige imod dem. Her er to Photographier af *Stumpen*, det er Juulegave, men den kommer nok lidt for tidligt. Saa ønsker jeg Dig en glædelig Juul, kjære Vilhelm, og at Du maa være rask og vedblive at høre det Samme fra lille *Hanne* og os Andre. Moder og *Rudolf* ønske Dig en glædelig Juul.

Din Anna.

Her har været en Corporal der siger, han kender Dig fra Krigen og bedt om Noget. Er han skikkelig?»

1867.

Gamle Bissen skriver »d. 1ste Januar 67«

»Min kjære Vilhelm! Alt godt til dit nye Aar! det ønsker jeg Dig af mit hele Hjerte. Det er, som Du ovenfor seer, Nytaarsdag, vi have spist til Middag og jeg sidder paa det bekendte Sted ved Klappen. *Rudolf* spiller paa Guitar, hvorpaa han nylig har be-

gyndt, Moder, *Anna* og *Stumpen* lave Sellerisalat — det er jo Tirsdag. Jeg har arbejdet lidt paa »Fr. VII«, meget blev det ikke, thi det har været mørkt hele Dagen. Kl. var vist 9½ før det blev nogenlunde lyst og den var ikke 3, før jeg maatte holde op. Saa tog jeg mig paa at gaae min »quatro passi«, glidende frem og tilbage paa den lidt optøede Snee. Det har nemlig tøet lidt siden imorges, og dermed har Du Dagens Historie.« (Jeg husker *gamle Bissen* fortælle, hvor stor Opsigt han havde gjort i Rom, da han gled paa en Glidebane — som han vel selv havde lavet.)

Anna Bissen pointerer ved Understregning, at det er *Nytaars-aften*; hun skriver:

»Kjære Vilhelm! glædeligt Nytaar ønsker jeg Dig. Vi har det; Gud ske Lov, (godt). *Tulle* er glad og fornøjet og henrykt over sine mange Julegaver. Hun var lille Juleaften hos *Ploug's*, hvor hun og Børnene gav hinanden Foræringer, ja *Ploug* og *Lise* havde saamænd ogsaa en Ting til hende. Af *Lise* fik hun Bastiansbogen, som hun morer sig mageløst over og ikke kan blive kjed af at høre oplæse. *Line Boye* (Husets gamle Veninde) sad forleden Aften og læste en lang Tid for hende (den lille Hanne er nu 5 Aar). Juleaften havde vi et lille Juletræ og *Tat*, *Jørgen* og *Edvard* var hos os. *Tulle* var meget fornøjet over Juletræet og et lille Kjøkken, hun fik af store *Emma*. *Tante* gav hende et lille nydeligt Kjøkken-Forklæde og *Bedste* et Alphabet af Chokolade, som hun ikke maatte spise, før hun kunde Bogstaverne; nu ere de snart nede, de lignede nemlig ikke hendes Bogstaver, for dem kan hun, baade store og smaae, til u. *Tulle* forærede *Bedste* en lille Naalepude, hun havde syet hos *Lise* i Skolen. Fader forærede *Tulle* en ny Bog, udgivet af *Richardt* og *Rohde* med mange kønne Fortællinger og Billeder til.

Igaar Aftes var vi hos *Ploug's* sammen med *Victor* og *Olympia*. De har det kun daarligt begge To, men de gaae dog eller rettere sagt kjøre ud til Folk for at opmuntres lidt. *Tulle* skriver ogsaa til Dig nu og fortæller, at hun har faaet den store Bastian og en Bog af Farfar. Nu har hun lagt sit Brev i Convolut og skrevet udenpaa, saa tror hun, Du faaer det.

Din Anna.«

Gamle Bissen's Februar-Brev handler mest om Kunst og Forretninger, men da *Anna Bissen* ikke skriver Brev i Februar, maa gl. B. jo ogsaa fortælle om *Stumpen*: »*Stumpen* er, lad det være sagt i en god Tid, frisk og vel. Naar Vejret er nogenlunde, gaar hun i Skole hos Moster *Lise*. Hun kan nu alle Bogstaverne og har i den sidste Tid begyndt at strikke. Hun kan nu gynges sig selv og kan i det Hele gøre mange Kunster i Stigen, og hver Gang hun gør noget Nyt, saa paalægger hun mig eller Faster at skrive det til Dig.

Rudolf har tegnet det lille Kapitæl fra Stenen paa Din Moders Grav, thi det er dog det, Du ønsker, ikke sandt? Jeg formoder rigtignok, at Du maa kunne faae det Samme i Rom.

Du ser paa min Skrift, at jeg bliver træt, Haanden begynder at ryste og Kl. er snart 10, det er jo over min Sengetid, altsaa Godnat!

d. 5. Febr.

Moder har siden Juul lidt af Bylder, som ere meget smertefulde, og er paa Lægens Raad og for at faae Ende paa det krøben i Seng, saa har hun mindre Smerte. — *Rudolf* har snart en hel Maaned havt sin daarlige Hals, som dennegang var forbunden med nogen Feber, igaar var han dog lidt ude igjen.

. . . Du hilses af os Alle og især af *Stumpen*, jeg skal skrive Dig, at hun har faaet et lille Kjøkken, en Syæske og har pyntet et Juletræ.

Din Fader.

I Marts »Torsd. d. 7de Marts« faaer *Vilhelm Bissen* igen en udførlig Beretning om sin lille Datter, skrevet med den samme Glæde, som vi kende fra de tidligere Breve fra *Anna Bissen*.

»Kjære Vilhelm! idag er det *Lises* Fødselsdag; *Tulle* har været henne og gratulere hende og der fik vi at vide, at Du har det godt, hun havde nemlig faaet Brev fra *Ville* (*Heise*; hun er altsaa i Rom). *Hanne* er lidt forkølet, men ellers har hun det ret godt, Gud ske Lov. Hun er saa munter og morsom, saa det er en Lyst. Med Lærdommen gaar det fremad, men smaat. Hun kan stave bla, blo o. s. v., men ab, ob kan hun endnu ikke komme efter. Hun

strikker 2 Pinde om Dagen, hvorover hun er meget fornøjet. *Lise* fortæller hende lidt Bibelhistorie, og naar hun har hørt noget Nyt, kommer hun og fortæller det og saa bliver hun skuffet og vred, fordi vi kende det. I Mandags havde vi stor Fornøjelse af at banke *Moder* og *Rudolf* op; til Gjengjæld fik hun et lille Faste-lavnsriis, som hun fandt meget dejligt. Forleden var *Anette* og *Hother (Ploug)* her og morede sig med at modellere. *Hother* blev iført en af *Dine Blouser*, der klædte ham moersomt. I dette Øjeblik sidder *Tulle* og hører Historier af *Christine*, den svenske Pige, der nu er Stuepige, og *Ane* er Kokkepige. I Begyndelsen kunde *Tulle* ikke lide, at hun skulde følge hende; men nu er de for det Meste gode Venner. Naar *Tulle* er vred paa hende, siger hun, at hun holder ikke af Svenskere og hun gjør Nar af hende, fordi hun kalder hende *Tolle*. *Moder* hilser og takker, fordi Du huskede hendes Fødselsdag. Alle Onkels spiste her til Middag. Tante *Sophie's* Been er nu lægt igjen. *Moder's* Bylder er ogsaa lægte, men hun skranter endel. Fader tager sin Afrivning og gaaer Morgen Tour og det gjør ham godt. Iaften skal *Rudolf* paa Konstner-Carneval; han har isinde at danse. Igaar var *Prior* her og hilste fra Dig. (Billedhuggeren, der har været i Rom); han syntes, at *Tulle* var voxet meget, siden han saae hende. Det er rart, at *Ville* har det saa godt dernede; vil Du hilse hende fra mig; jeg skriver snart til hende. *Victor* og *Olympia* vare her forleden for første Gang; de bad om nogle af Vægge Malerierne, som de vilde have op i deres nye Bolig. *Victor* har dog været et Par Gange til *Høyen's* Forelæsninger. *Moder* og jeg var forleden oppe i vort nye Huus. Det saae saa hyggeligt og rart ud og temmelig tørt allerede. Lev vel! kjære Vilhelm, mange Hilsener fra Tante, Onkel og *Rudolf*.

Din Anna.«

Naar *Victor Freund* anmoder om at faa nogle af de Malerier, der findes paa Væggene i *gamle Bissen's* Stuer, vil Læseren, som har hørt, at de var malede paa Væggene, undre sig; et saadant Forslag kunde *V. Freund* ikke komme med, uden der var en særlig Grund dertil; de maatte jo skæres ud af Væggene. Men der var ogsaa en særlig Grund til at *V. Freund* kunde tænke sig at faae sit Ønske opfyldt; der forestod nemlig den store Begivenhed, at

gamle Bissen skulde flytte fra Materialgaarden; det nye Hus, som *Anna Bissen* omtaler, er det Hus, som nu ligger bag ved Charlottenborg, ud til Heibergs Gade, og nu er, som det ogsaa skulde have været det for *gamle Bissen*, Bolig for Kunstakademiets Professor i Billedhuggerkunst. Jeg har, før det var færdigt, været der med *gamle Bissen* og husker ham gaa omkring i de tomme, i mine Øjne uhyggelige Værelser; saavidt jeg kan skønne, var han ikke særligt misfornøjet med at skulle flytte derhen — ogsaa *Anna Bissen's* Ytring, at der saa »saa rart og hyggeligt ud«, tyder jo paa, at hendes Fader syntes om det. Der kan dog vel næppe være Tvivl om, at hvis *gamle Bissen* var kommen til at bo der, vilde han have savnet den dejlige lille Have — og meget andet i det gamle Hjem, som han nu havde beboet i saa mange Aar.

Da *Anna B.* har skrevet d. 7de Marts, har *gamle Bissen* ikke havt Tid til ogsaa at skrive; det faar han først »Torsdag d. 14de«, og *Anna B.*, som har en ny Bedrift af *Hanne* at berette, føjer da til:

»Fra *Tulle* skal jeg skrive, at hun har nu løbet 30 Gange op og ned ad Gulvet i et Træk. Nu er hun ude at bygge et Huus af Stolene.«

Gamle Bissen's Brev handler mest om, hvad der vedrører Kunsten, men han har her, som saa ofte, dog ogsaa noget at tilføje om de hjemlige Forhold. Der er Klage over den stærke Kulde og Blæst: »saa Du kan troe, det var en Fornøjelse at gaa Morgentour. Sandelig, jeg travede heller med Dig i Campagnen«.

I Efterskriften skriver gl. B. om *Rudolf*, at han »da med Nød og næppe er kommen op i »Gipsklassen«; han tilføjer som Undskyldning: »Han har i Vinter været meget syg i sin Hals. I Dag har han Qvalme og ondt i Hovedet.«

Ogsaa det Brev, som gl. B. skriver d. 11te April 1867, handler væsentligst om Kunstsager, men indeholder tillige en Bekymring ved Tanken om *Rudolf's* Fremtid som Kunstner; gl. B., som selv er saa ualmindelig flittig, skriver ironiserende om R., at han »arbejder nu flittig paa sin Viis, det vil sige 2—3 Timer om Dagen! Kan der blive noget af ham paa den Maade? jeg troer det ikke, men der er Intet ved at gjøre.«

Man kommer ved denne Bemærkning til at tænke paa, hvor vanskeligt det maa være at opdrage Børn paa den rette Maade; den store Frihed, som vi har set, at *gamle Bissen* lod sin Søn blive tildel, paa mange forskellige Maader, nogle endog af den Slags, som er forbundet med Livsfare, har han betragtet som et godt Opdragelsesmiddel og glædet sig ved at se Drengen udvikle sig godt derved, men nu, da det er Alvor med den unge Mand og hans Livsgerning, er han bekymret og tænker vel, at han burde have indprentet sin Søn, at der ogsaa er noget, som hedder: Pligtarbejde, selv om det er kedeligt.

Det har dog glædet gl. B., at *Rudolf* har været ham til Hjælp og det i en smuk Anledning: i Brevets Efterskrift sender gl. B. nogle Maal: »*Rudolf* har tegnet dem og Kapitælet. Det Kapitæl, jeg tidligere sendte Dig, var ikke det rette. Men dette staaer paa Din Moders Grav.

Jeg kan hilse Dig fra en Del Bekendte, de har det Alle vel! *Anna* skriver paa næste Side. — Lev vel.

Din Fader.

Vi veed ikke, hvad et Brev herfra til Rom koster, fordi vi jo aldrig frankere — men i næste Brev skal Du faae Underretning.

Hils *Heises!* Hils, hvo der spørger efter mig!

At Moder og vi Alle hilse, kan Du begribe —.

Din Fader.«

(En Skizze af et Monument og af et Kapitæl med Maal er vedlagt.)

Den næste Dag er *gamle Bissen* igen i bedre Humør, og skriver om sine Dyr, med hvilke det forresten ikke gaar saa godt, da de fleste dør.

Paa samme Papir skriver *Anna Bissen*:

»Kjære Vilhelm! Tak for Lykønskningen til min Fødselsdag. *Tulle* var saa fornøjet og fordrev hele Morgenen med at forære mig det ene Legetøj efter det andet. Hun er som sædvanlig vor Glæde fra Morgen til Aften og er Gud skee Lov rask. Da hun kom i Seng iaften var hun meget optaget af et Brev, jeg fik i Dag fra *Ville*, der stod nemlig noget i om Ammen, som havde en lille snavset Pige, der hed ligesom hun. Hun var meget forbausset

over, hvorfor Ammen ikke vaskede hende. Da hun hørte, at Moster *Ville* snart kom hjem, spurgte hun, om *Du* saa ogsaa kom. Hun ligger nu alene om Aftenen, det vil sige, saa snart hun sover, gaar *Ane* op; det gjorde vi, fordi Fader mente, det var bedre, at hun laa i Kulde og, naar der skulde sidde Nogen, maatte der jo være varmt. I Dag har vi rigtig havt Aprilsvejr; i Morges sneede det og siden har det over 10 Gange vexlet med Regn og Solskin. Crocusserne ere dog komne op trods Kulden og *Tulle* har sin Fornøjelse af at plukke af dem og forære os eller plante dem ind i en Urtepotte.

Skjøndt *Lise* nu ligger bestandig paa Sofaen, vil hun dog have *Tulle* derhen, og hun morer sig dejligt med de andre Børn; naar hun skal der hen, er hun glad; men naar der imellem er noget iverjen, er det ogsaa dejligt, saa morer hun sig herhjemme. Igaar fandt vi det lille Voxskib, Du engang lavede og som jeg gemte, og det gjorde megen Lykke, og *Tante* maatte i den Anledning lave en Baad af Leer, som *Hanne* i Morges lod sejle; men det var et slemt Svineri; Moder har det nu bedre. Hun og *Tante* var i det nye Hus i Gaar og syntes godt om det. *Rudolf* har det ogsaa ret godt. Vil Du hilse *Ville* mange Gange og takke hende for Brevet.

Lev vel.

Din Anna.«

Gamle Bissen skal nu flytte fra Materialgaarden til »det nye Hus«; men Vilhelm B. maa komme hjem og hjælpe ham; han skriver, kort

»den 26. Apr. 67.

Min kjære Vilhelm!

Jeg har i Dag modtaget Dit Brev af Skjærtorsdag og efter det Indtryk, det har gjort paa mig, tror jeg det er bedst, at Du snarest muligt kommer hjem. Naar Du ikke har Lyst til at arbejde, kan Du jo ligesaa godt være her, tilmed da Du kan hjælpe mig med Flytningen. Jeg har allerede gaaet med den Tanke at skulle ikke blot flytte den Masse af Sager til vores nye Studio, men ogsaa at slaa Hylder op og indrette Alt derhenne, og ofte har jeg tænkt, gid Du havde *Vilhelm*, saa kunde det endnu gaa. Jeg mener altsaa Du kommer hjem — hjælper mig med Flytningen og rej-

ser igen ud til Efteraaret, maaskee, dersom det nye Hus ikke er aldeles tørt, rejse vi Alle derned! Hvad siger Du om det?

Vi ere alle raske og hilse.

Din Fader.

Skriv snart!«

Det, at *gamle Bissen's* sidste Ord i dette Brev er: »Skriv snart!« og at han har understreget det, viser, hvor meget han længes efter Hjælpen til Flytningen. Det har været ham en stor Skuffelse, at *Vilhelm Bissen* helst vil blive i Rom; gl. B. søger, paa en smuk Maade, at overtale ham i Brevet

»Kjøb. d. 17e Maj 67.

Min kjære Vilhelm!

Af Dit Brev, jeg modtog idag, seer jeg, at Du nu er i en bedre Stemning, end da Du skrev sidst og ikke synes at have Lyst til at komme hjem. Men, oprigtigt talt, saa længes jeg ligesaameget efter Dig, som Du undertiden efter at komme hjem. Jeg sender derfor Rejsepenge til *Bravo* tilligemed en Sum, han skal betale *Lazzarini* for Marmoret til *Pauli's* Monument. Regningen for Dit Basrelief har han nok faaet? Jeg sendte jo Pengene til *Bravo*. Pengene til Rejsen skænker jeg Dig og hvis Du ikke synes derom og har Lyst dertil, naar Du er her, saa kan Du jo udføre en Buste for mig, saa var vi jo quit. Naar Du rejser i Juni og kommer tilbage til Rom i September, saa slipper Du lige den hedeste Tid, hvori Du ikke vilde bestille noget, jeg synes derfor at Tabet af den Tid endda ikke er saa stort. Naar Du saa kommer tilbage, saa kan Du jo med forøget Kraft tage fat paa »Phineus« eller hvad Du ellers kunde have Lyst til.

Marmoret til *Pauli's* Monument og Dit Basrelief er afgaaet fra Livorno i April og altsaa i Dag en Maaned undervejs, saa vi snart kan vente det. Derimod er det Sejlskib, som skulde forlade L. sidst i Marts, endnu ikke kommet derfra. Jeg kalder det Snyderi blot for at faa Skibsfragten bilder de Herrer Een ind, at man saa tidligt som muligt skal faa sine Varer. Godt er det, at jeg ikke trænger til Marmoret.

I har Sommer! Fortunati eri! vi havde den 15—16de en for-

færdelig Snestorm med flere Graders Kulde. Sneen laa en Fod høj og er endnu idag ikke ganske borte. Hvad siger Du til det? —

Da dette Papir er saa tykt, at jeg vist, hvis jeg skrev 2 Ark, maatte betale dobbelte Postpenge, saa lægger jeg dette Blad i *Bravo's* og beder ham sende Dig det.

Altsaa auf Widersehen!

Din Fader.

Vi ere alle raske!

Henni Koch er i disse Dage kommen fra Toulon og nu atter i dansk Tjeneste. Han hilser Dig!»

Dette er det sidste af de Breve fra *gamle Bissen*, der er opbevarede.

IV

GAMLE BISSENS SYN PAA KUNST

At den, som føler Kærlighed for Kunst og tillige selv udøver den, har en stor Glæde derved — derom kan der jo ikke være Tvivl; naar man læser *gamle Bissen's* Breve til hans Søn, medens denne opholder sig i Italien, særligt i Rom, faar man da ogsaa et meget stærkt Indtryk heraf. Det maa jo interessere *Vilhelm Bissen*, som selv har arbejdet i sin Faders Atelier og nu er »selvstændig« Billedhugger, at høre om, hvordan det staar til i »det store Værksted«, hvad de forskellige, der arbejde der — fra Gipseren til den næsten »udlærte« Kunstner, bestille, om det er godt eller mindre godt; herom skriver *gamle Bissen* da ogsaa saa at sige i alle Brevene; men nok saa interesseret har Vilh. B. sikkert læst, hvad hans Fader skriver om sine *egne* Arbejder, særligt om de nye, han har paataget sig, som f. Ex. da Vilh. B. i et af de første Breve, han faar (3. Januar 58) hører, at gl. B. har modelleret *Ole Rømer* og *Ploug* »og vilde netop ifærd med *Hauch*, da han blev syg«, at gamle *Treschow's* Buste snart er færdig, at »Andromeda« bliver ogsaa formet og de *andre Statuer til Trappen* (det er »Dronningens Trappe« i Christiansborg Slot) er kommen paa deres Plads, et Par undtaget, som ikke vare tørre. »Det er blevet saa tomt i Tegnestuen og selv i det store Værksted. Den lille »Ydun« har jeg betydeligt forandret, det vil sige i Bevægelsen. Jeg lader hende hvile paa det højre i Stedet for paa det venstre Ben. Men jeg kan ingen Model faa til hende. Nu til dit Brev!«

Allerede ved dette Citat faar man Indtryk af det meget virksomme Liv, *gamle Bissen* fører som Kunstner; og det fremgaar da ogsaa af de senere Breve, lige op til det sidste, fra 1867, at det er utroligt, hvad han har formaaet at udføre af Arbejder, hvor

ihærdigt flittig han har været, vel fordi han elskede sin Kunst — og ikke kunde lade være at beskæftige sig med den.

Det er ikke min Hensigt at gengive alle gl. B.'s Meddelelser om, hvad han arbejder paa; kun fra nogle af Brevene vil jeg citere Udtalelser derom. Jeg vil — selvfølgelig — heller ikke udtale mig om hans Arbejders kunstneriske Værdi; dertil hører Evner, som jeg ikke er i Besiddelse af; jeg kan, ligesom saa mange andre, føle stor Glæde ved at se nogle af hans Statuer — jeg nævner som Exempel blot Frederik den Sjette, der staar ved Indgangen til Frederiksberg Have, som den passer saa udmærket til, ligesom Haven til Kongens Personlighed, og Løven, som blev rejst i Flensborg, der endnu vækker mine »patriotiske Følelser«; jeg beundrer især hans store Samling af Buster, der er saa livlige, og saa udmærket giver Billedet af den Personlighed, der er afbildet, hvorom man jo især kan dømme, naar man selv har kendt eller set *den*, Busten fremstiller; men derfor kan der vel være mere at sige eller at indvende af dem, som har særligt udviklet kritisk Sans. Hvad jeg citerer fra Brevene om den heromtalte Side af *gamle Bissens* kunstneriske Virksomhed bliver, som sagt, kun løsrevne »Stumper«, som jeg mener kan interessere Læseren. Derimod er der en anden Side af *Bissen* der flere Gange bliver saa godt belyst ved Læsningen af hans Breve, og som ikke kan andet end interessere enhver, der har blot nogen Kærlighed til Kunst, det er hans Syn paa Kunsten som saadan; dette hans Syn kommer frem ved forskellige Lejligheder; den ene Gang kan det være for at give Sønnen et godt Raad, den anden Gang er det en Kritik, mer eller mindre stræng, af Sønnens Arbejder. Sammen med disse *gamle Bissen's* Bemærkninger om Kunst er der tillige ofte andre, som belyse hans Karakter, af forskellig Slags, f. Eks. hans Syn paa Pengesager — det vil fremgaa af det Følgende, hvad jeg har ment det rigtigst at samle under Et, og give Titlen: Gamle Bissens Syn paa Kunst.

Allerede i det ovenfor omtalte Brev fra 3die Januar 1858 faar man et Indblik i hvad *gamle Bissen* anser det for nødvendigt, at en Kunstner maa føle, naar han har et Arbejde for; det ovenfor anførte Citat endte med: »Nu til Dit Brev!« han fortsætter:

»Hvad den Maade angaar, Du har forstaaet mig paa, da jeg ytrede, at Du helst skulde begynde noget stort Arbejde nu, mens Du har mig i Ryggen, saa vilde jeg dermed ingenlunde indskrænke Dit Valg; det er jo ligegyldigt, om Du modellerer et Basrelief eller en enkelt Statue. Jeg vilde dermed kun sige, at Du ved Valget af Dit Emne ikke skulde tænke paa, om Du kunde sælge Dit Arbejde, som Du maaske senere vil være nødsaget til. Et mener jeg dog

Bissens Atelier i Materialgarden, fot. 1898.

alletider er nødvendigt, at Du holder af den Genstand, Du agter at udføre, glæder Dig over det karakteristiske ved den, Stemmningen og Situationen, den er i. Hvorledes skal Beskueren af et Kunstværk blive henrevet, naar Kunstneren ikke er det? eller glæde sig? eller more sig? Synes Du derfor om Din »Odysseus« morer Du Dig over den forslagne Helt, der er i Færd med at fortælle en hel lang Historie, der ser ud som den skæreste Sandhed, saa udfør ham. Men tag ikke Opgaver, som om Skolemesteren havde givet dem til Skoledrengen, der kun udfører den som et Pligtarbejde. Med Hensyn til den Stilling, Du har givet ham, da

synes mig, at han støtter sig temmelig stærkt paa den Stang, han holder i Haanden; er det ikke alene saaledes i Tegningen, saa tror jeg, at han bør strække det højre Ben frem. Det er en Idee, jeg har faaet, og jeg beder Dig om at undersøge, om jeg har Ret. Til Slutning vil jeg dog raade Dig til at gøre nogle flere Udkast, naar Du tager fat paa ham. (I »Tegnestuen« stod der mange Skitser i brændt Ler af de Statuer, gl. B. udførte; flere af dem forestillede den samme, f. Ex. Tordenskjold). Det haster jo ikke med at begynde, Du har jo Dit Arbejde, idet Du fuldender »Tigergdrengen« og i at gøre Dig bekendt med Vatikanet o. s. v.

Jeg haaber, at *Bravo* har sat de 1200 Rd. for *Nympha* i Banken? Vi har saaledes 3200 Rd. staaende der. Mine Planer, som Du husker, at forøge denne Kapital idetmindste med alle de Penge, jeg modtager i Rom. I det hele søger jeg at lægge saa meget tilside som muligt, at I kan have lidt at tage til, hvis jeg skulde falde bort. Jeg antager, at denne Sum, dersom jeg ellers endnu i nogle Aar maa være beskæftiget, kan voxe til en 20.000 Rd. Af disse har jeg tænkt at Du skulde have Renterne af de 10.000 Rd., indtil Du kan fortjene selv, thi da Moder i saa Fald fra Enkekassen har 300 og Anna 100, saa vil de 3 herhjemme have 800 Rd. at leve af om Aaret. At Du herved paadrager Dig Forpligtelser imod Dine Søsken, er jo vist nok, men jeg anser det dog for rigtigt, da Du derved faar Tid og Lejlighed til fuldstændig at udvikle Dig som Kunstner.

Dette kjære V. er Luftkasteller, som Du maa holde for Dig selv . . . «

Vilhelm Bissen har skrevet til sin Fader; det fremgaar af denes Svar, den 6te Februar 58, at V. B. er begyndt paa sin »Odysseus«: »Er den i naturlig Størrelse?« spørger gl. B. med interesseret Iver. Vilh. B. er ogsaa begyndt paa at modellere en Tyr, og gl. B. tænker paa at: »medgive *Evens* (det er Billedhuggeren) noget Pariservox imod at Du betaler ham Din Part af Overfragten, man kan nemlig nu faa det hos *Kittendorf*. Du vil saaledes atter kunne begynde paa »den romerske Tyr«, Du maatte forlade for Kuldens Skyld og i Vox vil det dog gaa bedre. Du kunde saa lade den støbe i Bronze og sende den hjem, naar Du har ciseleret den. Jeg haaber at Du ikke modellerer en udaset, gammel Oxe, saaledes som man

seer den paa Torvene i Rom, derimod søger at fremstille en Tyr, lignende den i Udtryk og Form, som vi saa paa vores Vandring til Carbara, den staar endnu saa levende for mig, at jeg selv kunde have Lyst til at lave den, den var dejlig!

Med »Tiggerdrengen« (det er en af gl. B.'s egne Statuer, der er i Atelieret i Rom) haster det ikke, saa Du behøver ikke at hugge den halve Dag og modellere den anden, dersom Du ellers ikke har mere Lyst dertil. Du er vel ogsaa snart færdig? Hvad bestiller Landsmændene? I ere jo nu 8 Billedhuggere i Rom, saa der maa jo dog ske en hel Del; skriv mig lidt om, hvad de foretage sig. At *Freund* og *Thielemann* ere syge, gør mig ondt. Jeg beder Dig sige til *Freund*, at han skal søge at faa et Studio oppe paa Monte Pincio i Stedet for det han har nede ved Tiberen, eet af de daarligste Steder i Rom. Paa et saadant usundt Sted kan man rigtig nok arbejde længe uden at faa Feberen, men naar man een Gang har faaet den der, saa bliver det altid vanskeligt at blive af med den. Skifter han Studie, saa behøver han vistnok ikke at forlade Rom for at blive Feberen quit (vær Du glad for Dit Studio, det er sundt og godt!) (det er *gamle Bissen's* eget Atelier i Rom).

Hils alle Landsmænd og Venner! Har Du engang seet ind til gamle *Lotich*, Du kan nok huske, vi spiste hos ham. Naar Du kommer til *Puggaard's* saa hils dem, hans Familie har det godt, *Anna* skal derhen i Aften.

Det vil glæde dem i Atelieret, dersom Du vil skrive dem et Ord, gamle Olsen beder at hilse, han har hele Ugen siddet hjemme for at kunne kalde paa Gjordemoderen, naar det kommer saa vidt, han er en Skjelm!

Overstykket af »Moses« er blevet støbt iforgaars og er blevet godt, saa nu er da Halvdelen af denne Statue færdig. Nu tænker man paa at opstille »Frederik VI.«; Fodstykket til »Landsoldaten« er nok nu færdigt, ham selv tænker jeg at transportere derover i Mai. Busterne af *Ole Rømer* og *Ploug* ere kun i naturlig Størrelse og jeg har modelleret dem, som jeg kalder det, for min egen Fornøjelse, ligeledes *Chr. Winther* og *Hauch*, som i disse Dage ere blevne færdige. *Iversen* (det er Gibseren i Atelieret) former i disse Dage »Elektra«, *Orestes' Søster*, saa nu har jeg kun »Androma-

che« tilbage. Jeg skal i næste Uge begynde en Buste af en Datter af den unge *Treschow*.

Hermed, Johansen, har jeg fortalt Dig saa temmelig alt, hvad jeg ved for denne gang og er

Din Fader Bissen.«

Gamle Bissen havde jo ofte en ny Italiens-Rejse i Tankerne. Han skriver 20de Marts 58:

»Kjære Vilhelm! Du kan tro min Dreng, at jeg havde Lyst til at sætte mig paa et Kasteskaft og suse gennem Luften lige til Dit Studio for at see, hvorledes Du har opfattet Din »Odysseus«, og hvorledes Du gennemfører ham. Jeg indseer, at dette Arbejde som jo i Grunden er det første, med hvilket det er Alvor, vil give Dig en Del at kæmpe, vil gøre Dig en Del Knuder, men husk paa, at vi alle maa kæmpe og at der ingen Sejr gives uden Kamp. Og dernæst, at Kunstneren alligevel er Jordens lykkelige Søn eller i det mindste En af dens lykkelige Sønner, især naar han, som Du, ikke alletider behøver at vende Kappen efter Vinden, ikke behøver paa en forsnerpet tvungen Maade at bedække Kjønsdelene, Du forstaar mig nok, men kan bevæge sig frit efter eget Tykke.

Da Du er den Yngste i Rom, saa indseer jeg, at Du har fuldt op af gode Raad, vistnok givet i den bedste Hensigt, men jeg troer dog, at Du ikke skal lægge saa megen Vægt paa dem, især vil Du ved »Odysseus« ikke have meget Nytte af dem, thi Nutidens efter min Mening vrang og smagløse Retning vil i det mindste ikke der være paa sin Plads. Trænger Du til Raad, saa har Du jo det franske Akademi i Nærheden . . . Den lille »Ydun« er nu endelig bleven færdig og har været Anledning til at jeg er begyndt paa »En badende Qvinde«, hel nøgen. Jeg fik nemlig til »Ydun« tilsidst en lille Pige, som ikke var saa meget grim (her er en Tegning) og saa vaagnede Lysten til igjen endnu en Gang at forsøge paa at løse denne Opgave, som jeg 3 Gange har været uheldig med. Ellers gaar Alt her sin skjæve Gang. »Moses« bliver nok færdig om 2 Maaneder. Jeg skal om kort Tid over til Fredericia for nærmere at bestemme Pladsen for »Landsoldaten«; Fodstykket er nok færdig nu. »Frederik VI« skal nok først stilles op i Mai. Du skrev mig ikke, hvad *Thielemann* bestiller, han er dog vel ikke ikke længer syg?

Middelboe's Søster beder mig om igennem Dig at faa noget at vide om sin Broder«. Efter en Pause fortsætter gl. B. den samme Dag: »Hvad jeg paa den anden Side siger om den moderne Billedhugger Kunst, er sagt for Dig alene (Læseren vil forstaa, at gl. B. skriver dette fordi han ikke vil saare de andre Kunstnere, ikke fordi han ikke vilde være sin Mening bekendt). Siig *Freund*, at det har glædet mig at see Photographiet af hans »Bocciaspiller«, den vinder her almindelig Bifald, ogsaa *Saabye's* dansende Faun er smuk. Naar Du har Din »Odysseus« færdig, maa Du endelig sende mig et Photographi af ham. Er det sandt, at *Thielemann* er saa meget syg?»

Efter forskellige Bemærkninger og Hilsener til »Vennerne der-nede« blusser Længslen efter Italien atter op: »Nu kommer den dejlige Tid i Rom!

Lev vel, min Dreng.

Din Fader.«

I det Brev som *Vilhelm Bissen* har skrevet, har der været Tale om, at et af de Atelierer, som *gamle Bissen* havde til Leje i Rom, skal mistes, han skriver den 1ste April (og 2den), 1858:

»Kjære Vilhelm! Saalænge man boer til Leje, maa man vente at blive opsagt, det er ligefrem, ikke desto mindre gør det mig ondt, at vi skal miste det lille Studio, thi det ligger paa et sundt Strøg og er tørt, Egenskaber, som vist kun faa Studier have i Rom . . . .

Jeg har i disse Dage været i Fredericia for nærmere at bestemme Stedet, hvor »Landsoldaten« skal staae, den gode Borgermester havde nemlig glemt at betegne Stedet, vi ifjor Sommer bleve enige om. Det var en kold Tour. Igaar var det Akademiets Stiftelsesdag, som blev fejret med fuld Pomp, Kongen uddelte selv Præmierne — Narrestreger!

Vi har da ved denne Anledning udpakket og vasket *Chr. Freund's* Grupper og stillet dem op. Men jeg er slet ikke fornøjet med dem, jeg mener »Drengen med Hunden« og »Drengen med Katten«, matte Efterlignelser af den lille Pige med Katten, der sidst var paa Udstillingen, og hvad Gennemførelsen angaar, saa ere de saa sjusket og kedeligt behandlede, saa det halve kunde være nok. Det samme gælder om »Pigen der spinder«. Det siger jeg Dig, min

Dreng, naar Du engang sender noget hjem, saa maa Du lægge Dig bedre i Tøjet, saadant Kluderi vil jeg ikke see! Ellers er der, efter min Mening, ikke noget paa Udstillingen, der fortjener at fremhæves, naar jeg har nævnt *Marstrand's* og *Skovgaard's* Navne, er jeg næsten færdig.

Ellers gaar her Alt efter gammel Viis. Jeg er med Guds Hjælp færdig med »Christus« ved Slutningen af denne Maaned. »Oehlen-schlæger« er nu ogsaa paabegyndt; der formes paa det sidste Stykke af »Moses«. Jeg begynder i disse Dage paa »Andromache«, den sidste Figur til Dronningens Trappe«.

I et noget langt Brev fra 6te Maj 1858 faar man Indtrykket af, at gl. B. finder det af stor Betydning, at Vilh. B. følger med Forholdene i Hjemmet — efter dog først at have glædet sig ved at skrive om, hvor dejligt der er i Italien i Maj og skildret en af sine Toure — og fortalt lidt om sin egen lille Have. Saa kommer gl. B. til det mere »Alvorlige«:

»Hvorledes gaar det ellers med Dit Arbejde? *Meyer's* Snak maa Du ikke tage Dig til Hjertet. Det er jo for ham en Pest, at Du har valgt et græsk Emne og derfor giver han ondt af sig (Det er den bekendte Maler *Ernst Meyer*, her omtales).

Hvis det endnu interesserer Dig at høre lidt om, hvorledes det staar til i Værkstedet, saa kan jeg fortælle Dig, hvad vi have for. »Ydun« er for omtrent en Maaned siden færdig, »Andromache« betydeligt avanceret, »Den badende Pige« ligeledes, dog har jeg det Uheld, at den Pige, der fik mig til at begynde dette Arbejde, er forsvunden, saa nu kommer jeg til at hjælpe mig, som jeg bedst kan — si vuol patienza.

Jeg har modelleret *I. Sonne* (Maleren *Jørgen Sonne*) og arbejder paa Konferentsraad *Thomsen*, et interessant Hoved! (denne Buste, som ligner den gamle originale *Thomsen* udmærket, staar i Forhallen til Oldnordisk Museum). Siden skal jeg have fat paa *Marstrand* og er nu saa vidt, at der er Udsigt til at faa »Christus« færdig i denne Maaned. Det sidste Stykke af »Moses« bliver nok snart støbt. *Prior* punkterer *Hage's* Buste og *Schulze Fru Brock*. Det er det, hvad der sker for Øjeblikket . . .

Thielemann var her igaar, han befinder sig betydelig bedre. Vi talte om Et og Andet, han fortalte, at Billedhuggerstudierne

var langt dyrere nu end tidligere og m. m. Jeg fortalte ham, at jeg havde ønsket, at Du havde købt det Studio, vi nu ere i og vilde ønske, da dette nu ikke er skeet, at Du købte et Rum, som Du kunde indrette til Værksted. Ogsaa han er af den Mening, at dette vilde være meget fordelagtigt. Han havde havt flere Gange Lejlighed til at slutte en saadan Handel paa meget gode Vilkaar. Jeg vil derfor raade Dig til at raadføre Dig, ikke med *Bravo*, fordi han er bange for, at Sligt skulde forvolde ham nogen Ulejlighed, heller ikke med Landsmændene, thi af dem er der Ingen, der kender dertil, men allenfals med gamle *Lotich*, han vilde maaske allerbedst kunde raade Dig. Tænk nu over det og tag Lejligheden ivare, ligeledes med at leje umeublerede Værelser, thi *Thielemann* siger, at det endnu er ligesaa fordelagtigt som ellers. At jeg atter og atter kommer med disse Forslag, kjære Vilhelm, er ikke fordi det er en Grille eller at jeg er gjerrig, nej! men fordi jeg tit har ærgret mig over, at jeg ikke strax indrettede mig saaledes, da jeg kom til Rom, dog nok herom nu . . . «

At gl. B. har meget at bestille og tillige er glad, naar bestilte Arbejder er færdige, ser man tydeligt af hans Brev af 29de Maj 1858; det maa jo ogsaa være meget rart at kunne aflevere den sidste af de mange Statuer til »Dronningens Trappe« og saa kunne tage fat paa det, man har særlig Lyst til: det er ikke blot Buster, han vil modellere »til sin egen Fornøjelse«, men han tænker paa store Statuer, og mere, som Vilhelm B. maa vide Besked om, og, efter en lille Digression om Vennerne og hjemlige Forhold, kommer Vilh. B.'s »Odysseus« og det eventuelle Køb af Værksted i Rom igen paa Tale; det er morsomt at se, hvor godt orienteret han er i Gadeforholdene i Rom. Brevet for Maj lyder:

»Kjære Vilhelm! Tak for Dit Brev, jeg modtog det igaar og allerede idag svarer jeg; Grunden hertil er, at de former oppe hos mig og at jeg saaledes er husvild. Med »Andromache« er saaledes den sidste Figur til Dronningens Trappe færdig og jeg har nu min Tid til min egen Raadighed; foruden flere Buster jeg vil modellere for min egen Fornøjelse agter jeg at modellere en Statue af *H. C. Ørsted*, 8 Fod høj, saa stor, at den kan staae foran Universitetet, thi jeg er sikker paa at man dog engang vil sætte ham et Minde, og saa er det færdigt! Der skal ogsaa ved det nye Observatorium,

man nu er i Færd med at indrette, udføres en kolossal Buste af *Tycho Brahe*, som jeg snart skal begynde. Den lille nøgne Statue, jeg sidst skrev om, er da endnu ikke færdig. Jeg har sat i »Adresse-avisen« om at faae et Model til den og der er virkelig kommet Een, som jeg kan bruge, saa jeg haaber snart at kunne blive fertig med den. Nu har vi da Slutningen af Mai og . . . har endnu en 3 Ugers Tid at bestille! Ellers gaar det Altsammen sin skiæve Gang i Værkstedet.«

Efter at have skrevet om Sommervejret og Haven m. m., endende med: »Saa meget om os herhjemme«, fortsætter gl. B.:

»Nu lidt om Dine Affairer. At Du ikke vilde tilfredsstille Dig ved Udførelsen af Din »Odysseus«, har jeg formodet, men Du maa ikke lægge Dig den Sag for meget paa Hjærtet. Jeg haaber, at Du har ladet den forme, naar Du faaer dette Brev og at Du har moret Dig godt paa Din Tour i Sabinerbjergene. Jeg kan begribe, at det maa mylre med Insekter nu, da det bliver varmt og at Du saaledes vil forøge Din Samling betydeligt (det er koldt i Dag, saa koldt, at jeg næppe kan holde paa Pennen, vi kunde trænge til lidt af Jeres Varme). At Folk ingen Smag har er beklageligt, men det er en gammel Historie, som ogsaa at og som Følge deraf det daarligste Tøieri gælder mest, naar det bliver præsenteret med den tilbørlige Frækhed. Hvad Studiet angaar, saa har det jo ingen Hastværk, jeg mener kun, at Du maa være opmærksom paa, naar der er noget at faae. Der er f. Ex. Hømagaziner i de Tværgader, der løber fra Gaden, der fører op til *Porta Salare* til den Gade, *Bienaisme's* Studie er i, store Rum med Haver til, eller ogsaa et mindre Studium dør i Nærheden inde i en Have, *Küchler* havde det i sin Tid. Naar Du kunde faae saadant noget for godt Køb, saa mener jeg, Du burde tage det, eller ogsaa det, Du mener i *Via purificatione*, dog maatte Du vist ikke give mere end 1500 Sc. derfor, og desforuden først faa at vide, hvilke Skatter m. m., der hviler paa. Du skulde spørge Din Skopudser, om han ikke kunde skaffe Dig et Huus med Studio, mangen Gang kan de Karle, der kommer saa meget omkring, hjælpe Een med Sligt. Naar Du tillige kunde faae Bolig kunde Du naturligviis betale det dobbelte. Dog, jeg gjør jo i Grunden Regning uden Vært,

jeg veed jo slet ikke, om Du ønsker i længere Tid at blive i Rom, men jeg slutter fra mig selv, troende at Du har samme Tanker.«

I Brevet den 3die Juli 58 er gl. B. meget ked af, at Vilh. B. har været syg af Feber: »Hvis Du en anden Gang skulde blive daarlig, maa Du skrive det selv og saaledes som det er, thi det er stygt, næsten ængsteligt at faa sligt at høre paa en forblommet Maade af Andre. Af de Meddelelser, der vedrører Arbejdet, anfører jeg kun at: »*Sonne's* og *Marstrand's* samt *Clausen's* Buster er fertige, »Den badende Pige« er endnu langt tilbage, jeg kan ingen Model faae, der er taalelig. *Poulsen Jyde* og *Kjærstrup* ere i Fredericia for at sammensætte »Landsoldaten« og opstille den, og jeg rejser i Morgen Kl. 7 for at være tilstede den 6te ved den højtidelige Afsløring«.

Det Brev, *gamle Bissen* skriver 26de Juli 58 anfører jeg ganske som det er, fordi det forekommer mig at belyse *gamle Bissen's* Personlighed og Interesser i forskellige Retninger; han tegner sig selv meget klart. Jeg finder det særligt værd at henlede Læserens Opmærksomhed paa hans korte Udtalelser om »hvad *vore* Pengeanliggender ellers angaar«; det er, som berørt ovenfor altid Sønnens Penge ligesaa godt som det er hans — og saa at tænke sig, at denne udmærkede Kunstner, der allerede i 1858 har udført saa mange udmærkede Arbejder og som lever saa jævnt og stilfærdigt, endnu ikke har kunnet samle mere end henved 40.000 Kroner; det er jo ogsaa en smuk Side af hans Karakter, der faar Udtryk, naar han taler om sin Hustrus og Børnenes Fremtid, naar han er gaaet bort.

»26. Juli 58.

Min egen Dreng. Da jeg den 24. kom tilbage fra Bregentved, hvor jeg havde været i nogle Dage for at see og iagttage den gamle *Moltke*, som jeg skal modellere heel og holden, ligesaa stor som »Frederik VI«, laa Dit Brev paa Bordet. Jeg kom med Jærnbanen og saa veed Du, at Kl. var 11. Jeg tog Brevet og læste det i Sengen. Det glædede mig at see deraf, at Du har det godt og at Du kan taale Varmen. Thi den Dovenskab, den fremkalder, varer ikke ret længe, da den egentlige Varme jo i Grunden heller ikke varer saa meget længe, og den vilde strax forsvinde, dersom Du

havde noget rigtigt alvorligt for. Saaledes er det i det mindste gaaet mig.

Det er Bønderne, der lader *Moltke* udføre og jeg begynder allerede i Morgen paa Værket.

Det var dog morsomt, at gamle *Petrich* igjen er i Rom. Trænger Du til Raad eller Hjælp, saa vil han med Fornøjelse yde dem! Jeg lægger et Par Ord til ham heri, som Du maa bringe ham.

Gaa Du kun ned til *Porto d'Anzio*, der er Luften god og Du har Havet til at styrke Dig. Men jeg maatte tage meget fejl, om Du ikke træffer der de dejligste Tyre, Bøfler o. s. v. Men Du kan jo altsaa lære at tegne, altsaa mor Dig godt!!

Det var dejligt, at Du skaffer os nogle Firben, jeg frygter bare for at de dør af Varme, inden de kommer hjem.

Hvad Du siger, at man for selv at besidde et Studium maa spendere flere 1000 Sc., saa har Du meget Ret, men veed Du da, at Du, naar Du tager et Studium for 8 Sc. om Maaneden, giver Rente af 2400 Sc. eller 4800 Rd.? Kunde Du altsaa faae et saadant Lokale for 2000 Sc., vilde Du endda vinde noget, ikke sandt? og kunde Du træffe paa en Bygning med en Etage ovenpaa til Bolig, saa kunde Du, som jeg vist alt har skrevet, gjerne give, om ikke det dobbelte, saa dog en betydelig Sum til. Men nok herom, jeg kan maaske dog næste Vinter, om ogsaa kun for en kort Tid, smutte til Rom, saa kan vi jo see, hvad der lader sig gjøre. Hav blot et Øje aabent for denne Sag.

Jeg sender Dig en Vexel paa 200 Rd., bed *Bravo* sige Dig, hvor Du skal sælge den. Næste Gang sender jeg Dig gennem *Smith* og *Lemaire*, thi jeg frygter for, at Du taber ved denne Handel, NB. man har jo ingen Cours i Rom, vel? og saa gi'er de gode Herrer, hvad de synes. *Puggaard* siger, Du maa skrive Dit Navn akkurat som det er skrevet paa Vexlen! — Hvad vore Pengeanliggender ellers angaar, saa naar vi snart de 20.000 Rd., over 19.000 har vi da. *Rudde* har endnu samme Lyst til Fugle som før, men da denne Lyst er lidt kostbar, saa stopper jeg lidt paa den. Han fik nylig Dit Møntskab op paa sit Kammer, fik Mønterne, som var kommet i Uorden, ordnet igjen og er nu sjæleglad, thi han anseer alt, hvad Du har efterladt, som sit, dog med den Betingelse, at han hverken maa bytte eller sælge bort, saa Du kan være rolig.

At »Landsoldaten« staar paa sin Plads, har Du vel seet i Aviserne. Den tager sig godt ud, Pladsen er ikke for stor og bliver paa Communens Bekostning ganske hyggelig.

Kjærstrup er nu ved at hugge Indskriften paa Fodstykket paa »Fr. VI«, saa jeg antager den kan stilles op næste Uge. *Koch's* og de i Værkstedet beder at hilse.

Og saa, min Dreng, Lev vel og skriv snart igjen, lad mig med et Par Ord vide, naar Du har modtaget Vexlen.

Din Fader Bissen.

Du har vel ikke Lyst til, naar Du atter kommer tilbage til Rom, at begynde paa den anden »Tiggerdreng«? Vil Du hellere, saa udfør »Amor«, blot for at have noget for, men jeg antager, Du snart igjen begynder at modellere noget af Dit Eget? Sig til *Bravo*, at han om ganske kort Tid baade skal faa Brev og Penge.

Jeg har spist hos *Koch's*. *Henni* har været i Livsfare, Baaden kæntrede med ham i Sundet, hængende paa Masten blev han endelig optaget af en Lystbaad — — De hilser!»

I August 1858 har *gamle Bissen* havt Glæde; han har faaet et Photographi af sin Søns »Odysseus« og er tilfreds, mere end *Vilh. B.* selv og det er en smuk Maade, hvorpaa han roser ham og man kan være vis paa, at det er hans ærlige Mening, at det ikke er skrevet for at trøste den unge Kunstner, da han er mismodig. Han skriver den 25de August: »Kjære Vilhelm! Tak for Rødderne og for Dyrene og især for Photographiet af Din »Odysseus«. Du er ikke tilfreds med Karakter og Udtryk, jeg veed sandelig ikke, hvorledes det skulde være anderledes, jeg er meget fornøjet. Desuden er Figuren udført med Smag og Forstand og med den Omhyggelighed, jeg hos en ung Kunstner holder saa meget af. Den flotte Behandling bliver saa let Sjuskeri og maa under alle Omstændigheder først komme langt senere, som en Følge af det fuldendte Mesterskab. Du er i Besiddelse af et stort Pund Villemand, brug det nu godt og husk paa, at Du trods Dit Talent ikke kommer nogen Vej, naar Du ikke anvender hele Din Kraft paa ethvert Arbejde, Du foretager, men saa ogsaa frisk Mod, Antonius! Saa vil det ogsaa nok gaa! Du arbejder vel nu paa Din »Tyr?« lad den kun støbe i Bronze eller lad dem støbe begge to

og send dem hjem til Udstillingen. Man kan jo nu sende sligt lige-saa billigt over Land som til Skibs. Jeg tænker, naar Du er kommen i Ro i det nye Studio og Varmen er forbi, Du begynder atter paa et større Arbejde, hvad det saa bliver? Tror Du ikke det vilde være en god Øvelse for Dig, om Du af og til modellerede en Buste, jeg spørger.« Der følge Meddelelse om Ærgrelser, der vedrøre nogle af dem, der arbejde i Atelieret o. m., hvoraf jeg kun anfører: »Den badende Pige« blev da omsider fertig, den er nu støbt og bliver nu sammensat. Jeg skal sende Dig et Photographi deraf . . .«

Som det ses af det anførte August-Brev arbejder *Vilhelm Bissen* i »det nye Studio«, det kommer paa Tale igen i gl. B.'s Brev d. 22de Septbr.: »Jeg troede, Du havde lejet et Studium paa *Piazza Barbaria*?« Vilh. har givet nærmere Oplysning, som giver gl. B. Anledning til at skrive d. 26de Oktober nærmere derom; hertil følger han lidt om Concurrencen om en Dreng til et Vandspring o. m.

»Kjære Vilhelm! Iforgaars modtog jeg Dit Brev af 11. Septbr. som jeg sikkert havde ventet at faa til min Fødselsdag. Jeg var derfor i længere Tid meget bekymret for Din Skyld, thi jeg antog at Du maatte fejle noget, siden Du ikke skrev. Endelig kom der Brev fra *Christian Freund* og saa var jeg rolig.

At Du og *Chr. F.* flytter sammen er fornuftigt, jeg har saa godt som altid boet sammen med een eller anden god Ven og altid havt Studium med Andre. Naturligt maa man harmonere med den, man skal dele Værelset og Studiet med, men saa er det ogsaa baade billigere og behageligere. — Det nye Studium er jo dyrt! Tænk Du giver Renten af 6000 Rd. for det. — — Se dog at faa at vide, hvad Indretningen af det Rum, Du har lejet, har kostet; Vinduet, Gulv og Dørene, og hvad der ellers kunde være gjort. Saa veed Du dog omtrent, hvad det vil koste, naar Du engang skal indrette Dit eget Studium. Jeg har nu saalænge gaet og glædet mig til at see den Tyr, Du skrev om, i den angivne Størrelse, at jeg slet ikke synes om, at Du nu vil gaa fra den første Idee og modellere den saa meget mindre. Er Du derfor ikke altfor kjed af den, saa udfør den dog de 15 Tommer lang og send den, pænt ciseleret, til Udstillingen. Jeg tvivler ikke paa, at Du i Campagnen vil kunne finde en Tyr, Du kan bruge. —

Har Du Lyst til at udføre den Dreng, Du omtaler, til et Vand-spring, saa gjør det kun. *Evens* vil nok kunne sige Dig, naar den skal være færdig. Du vil jo kunne sende den over Land? Her ere flere, der agter at concurrere: Saaledes laver *Schierbeck* en Dreng, med en Sprøjte af Hylletræ, og *Hartmann*, troer jeg, modellerer til samme Øjemed.

Med den nøgne Pige, jeg modellerede i Sommer, er jeg nu misfornøjet og kommer nok til at slaa den sammen. — Jeg modellerer nu en Slags Pendant, hende, der klæder sig af, Du kan vist huske *Skizzen?*« — Efter Klage over det mørke taagede Vejr »saa nu kan vi atter misunde Dig i det dejlige Italien«, slutter Brevet.

I Begyndelsen af gl. B.'s Brev d. 20. November 58, meddeler han Vilh. B., at det haster ikke saa meget med at indlevere den omtalte Vandspringsdreng, da Bedømmelsen først sker i de første Dage af April: »Men Du maa sende en Tegning af den jo før jo hellere, thi, skjøndt det er en Latterlighed at forlange en Skizze, saa byder dog Loven, at en saadan præsteres, og gamle *Lund*, jeg talte med, mente, at vi ikke bør være Loven overhørig, om den ogsaa er latterlig. Du sender altsaa i næste Brev en Tegning. Med det samme haaber jeg Du sender mig det omtalte Photographi af »Tiggerdrengen«, thi Du maa have læst fejl, naar Du tror, at jeg mente, det kunde gøres med en Rejsende. »Tyren« altsaa bliver der intet af — den Fugl maa vi lade flyve! Du har ellers maattet misforstaa mig, naar Du tror, at jeg har antaget, at Du vilde kunne komme til at modellere en Tyr i Campagnen; min Mening var, at Du med Lethed vilde kunne faae en Hyrde til at tage en Tyr ind i Stalden. Saaledes gjorde jeg, da jeg modellerede en saadan.«

Efter Hilsener o. a. faa vi at vide, at der nu er Tale om at Løven paa de faldne Kriegeres Grav i Flensborg skal udføres; det er en rar Søndag gl. B. har: »Nu er det Eftermiddag, Søndag-eftermiddag. Moder og *Anna* er henne at gøre Visit hos de unge *Puggaard's*. *Rudde* er ude paa Skøjter, det er dejligt Vejr, Solen skinner og det er ganske stille, men koldt. Jeg har i Formiddags arbejdet paa mine »Smaapiger« og ligesom opbygget Skelettet til *Bülow's* Buste og senere skal jeg gøre en Skizze af den danske Løve, som skal staa paa Graven i Flensborg. Den skal blive

colossal! Paa Fodstykket kommer 3 Medailloner: af *Schlepppegrell*, *Helgesen* og *Læsø*, — dog er der ingen Penge endnu. Lev vel! . . .»

Af *Thorvaldsen's* Arbejder i Museet stod flere, men i lang Tid som »ufuldendte«; *gamle Bissen's* Interesse for, at dette ikke bør være Tilfældet, viser sig i det Brev han sender Vilh. B. d. 14. December. Efter Omtale af *Rudolf's* Helbredstilstand og Arbejder, deriblandt om, at han næste Sommer uden Tvivl kommer til at modellere »Løven«, skriver gl. B.:

»*Møller* ved Museet var hos mig i Dag; han fortalte mig, at der var Udsigt til at Kommunen vil give Penge til at lade *Thorvaldsen's* ufuldendte Marmorsager udføre, og bad mig see mig om efter en dygtig Arbejder. Nu fortalte de forleden hos *Freund's*, at *Christian Freund*, dersom han ikke solgte nogle af sine Arbejder, vilde blive nødsaget til at vende hjem. Det faldt mig derfor ind, hvis dette skulde blive Tilfældet, at spørge ham, om han ikke kunde have Lyst til at udføre f. Ex. den Merkur, der nu staar i Museet. Vil Du tale med *Christian* herom . . .»

Nytaarsbrevet d. 24de December 1858, der begynder med Ønsker, man kan kalde virkeligt gode Ønsker, har gl. B. en »Hemmelighed« at røbe — der viser hans Omsorg for Sønnen.

»Kjære Vilhelm! I mit sidste Brev lykønskede jeg Dig til den kære Jul, men ikke til det nye Aar, vi nu snart skal have fat i. Dette vil jeg nu gøre. Jeg ønsker Dig da først og fremmest Helbred og dernæst at Du maa være glad i Sindet og taknemmelig for hver en Dag Du lever paa denne dejlige Jord, og at Du maa være heldig og fornøjet med Dine Arbejder og endelig, at Du ikke maa give altfor mange Lærepenge, ikke gøre alt for mange dumme Streger! Ganske slipper vel ingen Dødelig for at gjøre Ting, han bagefter hellere saae ugjort.

Den egentlige Grund, hvorfor jeg skriver dette Brev, er noget andet, en Hemmelighed imellem os? Jeg viste nemlig Photographierne, Du sendte til *From Møller* fordi han tidligere havde lovet mig, at han, naar Du havde fuldført et Arbejde, der kunde passe til Kongen, vilde sørge for, at det blev bestilt. »Tiggerdrengen« kunde han ikke tage, fordi den er nøgen, derimod vilde han indstille Din »Odysseus«, og efter hans Ytring kan vi ansee det for afgjort, at den er købt. Jeg forlangte 1000 Rd., det er kan-

skee for lidt? Dog, som sagt, *Fr. M.* ønsker, at det indtil videre bliver imellem os. Du kan jo sige, at jeg forærer Dig Marmoret for at Du kan udføre Din Figur. Du maa strax gaa paa *la Marmorata* for at see, om der er et Stykke Marmor, Du kan bruge, og faa at vide, hvad det skal koste, saa skal jeg sende Dig Pengene dertil. Men Du maa for Alting gøre Dig Umage for at faae en udmærket Blok. Du husker, hvordan det gik *Freund!* —

»Tiggeren« bliver saaledes i Rom. Kan Du sælge den for 2—300 Scudi, saa gør det!!

Din Tegning (det er den af Vilh. B.'s Vandspringsdreng) er afleveret til Akademiet. Drengen kan blive meget god, dog har jeg en Bemærkning at gøre. Jeg synes at Du i Stedet for den Svineblære skulde gøre en Vinsæk. Jeg vil hellere tro, at det er *Vin*, Drengen lader springe i Vejret, end *Pis!!* — og den Tanke fremtrænger sig dog!« Brevet ender med, hvordan denne Juleaften er fejret m. m. I Brevet findes to smaa skizzerede Tegninger af Vandspring, uden Forklaring.

1859.

Det Brev, som gl. B. skriver i Januar 1859, viser hans aldrig svigtende Interesse for Vilh. B.'s Arbejder, det er ikke blot med Hensyn til »Odysseus«, som Kongen, *Frederik d. 7ende*, skal have, men han har tænkt meget paa »Vandspringsdrengen« og nu fortryder han at han i sit forrige Brev foreslog den forandret. Brevet viser desuden, at han fremdeles udfører Buster af sin Samtids udmærkede Mænd »til sin egen Fornøjelse«.

»Kjære Ville! Jeg modtog i Gaar Dit Brev og svarer allerede idag, men det bliver kun faae Ord. Hvad Din »Odysseus« angaar, da køb uden Videre Marmor til den og lad den begynde jo før jo heller. *Bravo* giver Dig Penge. Jeg vilde lige til at sende Dig 300 Rd., da jeg fik Eders Brev, hvori han fraraader mig at sende Vexel nu, da han vilde faae mindre for den paa Grund af Krigen, som staar i Vente, og han tilbyder sig at staae i Forskud.

At Du har forandret Blæren, Din Vandspringsdreng bruger, til en Vinsæk, gør mig næsten ondt, og dersom Du synes, det er

endnu Tid, saa gjør den kun om til Blære igjen det er jo i Grunden det samme, det kommer kun an paa, hvad der gør sig bedst. — Det Basrelief, *Hertzog* har afsendt fra Rom i Sept. f. A. er for nogle Dage siden kommet hertil, det har saaledes været over 3 Maaneder undervejs, opsæt derfor ikke for længe Afsendelsen af Din Figur ellers kunde det skee, at den kom for sent. »Tyge Brahe« bliver nok en Statue saa stor som »Fr. VI«, og kommer til at staa foran det nye Observatorium, *Chr. Hansen* skal bygge paa Bastionen ved Rosenborg. Jeg tager fat paa denne Statue i næste Uge og tænker at blive færdig med den, inden jeg reiser i Mai.

I disse Dage har jeg modelleret *Roed* og *Skovgaard*, vil sige til min egen Fornøjelse; den sidste gik herfra i dette Øjeblik og bad at hilse. — *Rudde* og *Moder* lade ogsaa hilse.

Din Fader Bissen«.

I Februar 59 har gl. B. modtaget et Photographi af »Vandspringsdrengen«, der giver ham Anledning til den 20. Februar nogle meget gode Udtalelser om Statuer i Almindelighed. Det viser sig med Hensyn til »Odysseus«, som gl. B. havde solgt gennem *From Møller* til *Kongen* for en Pris af 1000 Rd. (2000 Kroner), at *Vilhelm Bissen* finder det for meget; hans Fader træffer derfor sammen med *From Møller* en Aftale, der viser fint følt Takt:

»Kjære Vilhelm! Jeg takker for Dit Brev af 31. J. og for Photographiet af Din Vandspringsdreng. Han lader til at være gennemført med Omhu, nogle synes, at han er noget svær, det synes jeg dog ikke, men naar jeg skulde udsætte noget paa ham, saa er det, at det forekommer mig, at Du, for at faae smukke afvejlende Linier, har skadet en Del Handlingens simple Naturlighed. Jeg troer nemlig, at Drengen rigtig havde krammet Sækken med begge Arme saa godt som ens i Bevægelsen. Jeg veed nok, at vi moderne Kunstnere bestandig søger efter smukke Stillinger, der endogsaa skulle gøre sig godt fra *alle* (understreget af gl. B.) Sider, men jeg tror ogsaa, at vi derved lidt opofre Handlingens, Stemningens Naturlighed. Det forekommer mig, at Grækerne i dette Punkt fulgte et andet Princip. See dog lidt paa Antiken med Hensyn til dette Spørgsmaal.

Strax efter Modtagelsen af Dit forrige Brev gik jeg til *From*

Møller for at sige ham, at Du troede at 1000 Rd. var for meget for Din »Odysseus« og at Du vilde anse Dig for godt betalt, naar Du fik 800 Rd. — Jeg kom imidlertid for sildigt, Indstillingen var allerede indleveret, ja allerede underskrevet af Kongen og det vilde derfor efter *Fr. M.*'s Mening være vanskeligt at faae den Sag omgjort. Vi besluttede derfor at Du, for at vise Dig taknemmelig, skulde sende Kongen en eller anden Smaating, og det, om mulig, inden Din Figur blev fertig. — Det glæder mig derfor af Dit sidste Brev at see at Du atter har taget fat paa Din »Tyr«. Jeg tænker nemlig, at det er i den første Størrelse, 15 Tommer lang? Thi i denne Størrelse synes jeg at det kunde være en passende Foræring til Kongen, det vil da sige i Bronze. I Rom kan Du vel snart faae den støbt og naar Du modellerer den noget udført saa vil Du jo ogsaa kunne faae den ciseleret, saa den om nogle faae Maaneder kan være her. Dog, det er jo Din Sag, hvad Du vil gøre i denne Anledning, har Du noget andet Du hellere vilde udføre i den Anledning, saa er Du naturligviis patrone.»

Hvor ivrigt gl. B. arbejder fremgaar af:

»Jeg har for nogle Dage siden været i Frederiksborg for at tegne efter *Tycho B.*'s Portrait og Kostymer fra hans Tid. Min Statue staar nemlig allerede i det Raa fuldt færdig, men at jeg for at faae den helt færdig til Mai maa hænge i, kan Du begribe og jeg vilde næppe turde haabe at naa Maalet, dersom Dagene ikke tage saa dejligt til, uden dog at Varmen vil trykke mig. Jeg modellerer den oppe hos mig, maa Du huske paa! —«

Naar gl. B. allerede 5 Dage efter at han har skrevet et Brev igen skriver, maa der være »noget alvorligt« paa Færde — og atter ser man, hvor »reelle« *gamle Bissen's* Tanker er; det interesserer ogsaa, at han i Slutningen af det korte Brev, der jo handler om *Vilhelm Bissen's* »Pengesager«, kommer til at tænke paa sine egne — nej »vore«, hans og Sønnens, skøndt det jo drejer sig om Indtægterne af hans egne Arbejder. Nu, da han er 61 Aar gammel »kan dog nok vor hele Formue beløbe sig til 25.000 Rd.« (50.000 Kroner) og det er endda kun Beregning for endnu ikke solgte Arbejder! »Kjære Ville, jeg kommer allerede igjen idag til at skrive et Par Ord til Dig. Grunden er følgende: Konferentsraad *Thomsen* kom i Formiddags op til mig med *Saabye's* lille

Gruppe, »den dansende Faun med sin Unge«. Han fortalte mig, at *Saabye* skulle have 500 Rd. for den. Derved kom jeg til at erindre, at jeg har skrevet til Dig, at Du skulle modellere Din »Tyr« til Kongen i den første Størrelse 15 Tommer lang. Da nu Summen, Du kan beregne Dig for den, kun er 200 Rd., saa gaar det vist ikke an, og, for at Du ikke gaar hen og gør efter mit Ønske, skynder jeg mig med at underrette Dig om, da Prisen paa sligt er saa høj, Du endelig maa lade det blive ved den mindre Tyr Du skrev mig om, at Du havde begyndt i Vox. Fuldend den med Omhyggelighed og sæt den paa en sort Piedestal af Marmor, saaledes som man jo med Lethed kan faae den i Rom. —

Dette, min Dreng, er alt, hvad jeg dennegang har at skrive — Dog Et kan jeg tilføje. Siig til *Bravo* at, hvis han kan skaffe mig af med »Tiggerdrengen« saa er jeg fornøjet, naar han skaffer mig 400—500 Rd. for Stykket. — Hvad ellers vore Finanser, saa have vi nu allerede noget over 20.000 Rd. og naar vi regne det, der stikker i Kunstværkerne, ogsaa kun anslaaet meget lavt, saa kan jo nok vor hele Formue beløbe sig til 25.000 Rd. — Nu skal jeg op til »Tycho Brahe«, derfor Farvel for dennegang.

Din Fader Bissen«.

Den 8de April 59 begynder gl. B. sit Brev med »min kjære Dreng!« i Reglen staar der jo ellers »kjære Vilhelm!« men naar gl. B. har følt særlig Glæde — eller Sorg — ved at læse sin Søns Brev, saa forandres Overskriften, vel uden at han har tænkt nærmere derover. I det her omspurgte Brev fortæller han først, at han har solgt den Statue »Hylas«, der staar i Rom og Detailler herom; men saa kommer Udtrykket for hans Glæde.

»Vi har modtaget Din Kasse, men først d. 1ste April. »Drengen« var itu. Plinten har nok staaet paa Kakkellovn? Thi den var aldeles opløst. Vi maatte støbe en ny Plint og lappe det andet saa godt vi kunde. Det har ellers været mig en stor Glæde at see »Drengen« og jeg er i alle Maader fornøjet med ham. Udtrykket er livligt og sundt og Behandlingen af Kroppen vel forstaaet og følt, og om han ogsaa er lidt svær, saa er det consequent gennemført og støder derfor ikke, ogsaa Bevægelsen er god og rigtig, saa jeg tager mine Ord i mig igen, at han skulde trykke Sækken med

begge Hænder. Du kan derfor være fornøjet, om Du saa faar Præmien eller ikke . . .«

Det har glædet *Vilhelm Bissen* ligesaa meget at faae dette Brev, som det har glædet hans Fader at se hans »Vandspringsdrenge«; og gl. B.'s sidste Bemærkning, som er særligt tiltalende, har nok bragt hans Tanker i Ro, hvis de har været for stærkt beskæftigede med Spørgsmaalet om han vandt i Concurrencen. Men Vilh. B. er blevet end gladere, da han fik det næste Brev, skrevet af gl. B. d. 27de April:

»Min egen Dreng!

Jeg ved denne Gang ikke ret, hvor jeg skal begynde, dog, det er nok bedst, jeg strax fortæller Dig, at Du enstemmig har vundet Præmie for Din »Dreng« og at jeg hermed sender Dig Dine *egne* Penge. Det er da ganske morsomt! — Skøndt jeg ikke lægger nogen Vægt paa det Mangelhovedets Dom, er det dog ganske rart, at Du første Gang, Du udstiller, strax vinder Opinion for Dig. — Foruden de *Neuhausenske Præmier* bleve ogsaa Rejsestipendier tilkendte, og der fik *Hertzog* et Aars Tillæg — 800 Rd., som Du kan sige ham, *Hammer* til at rejse hjem for; og desuden *Bloch* og *Dorph* det mindre Stipendium. Du samles saaledes snart atter med nye Kammerater fra Modelskolen . . .« Efter at have fortalt om Arbejderne, der udføres i Værkstedet — som sædvanligt en overraskende Mængde — og: »»Thyge Brahe« haaber jeg bliver færdig om — 14 Dage — 3 Uger — og saa smører jeg afsted, det bedste jeg kan«, ender Brevet med: »jeg sender Dig 300 Rd., Din Præmie« — og lidt mere om Pengesager. »Og hermed, kjære Ville, lev da vel og vær ved frisk Mod.

Din Fader Bissen«.

Efterat *gamle Bissen* har været i Paris for at gøre Studier efter den Løve, der findes der, og derfra rejst til Rom for at besøge sin Søn, skriver han d. 12te Juli 59: »*Bedsmand*, som jeg traf paa Gaden i Paris, fortalte mig, at Du havde gjort en Skizze af *Kassandra*. Det glæder mig, thi skøndt jeg paa den ene Side nødig vil udøve noget Tryk paa Dine Tilbøjeligheder, saa har jeg dog den Anskuelse, at naar en Kunstner ikke gør andet end Nips, saa bliver hans Nips mere nipset, end naar han gør alvorlige Gen-

stande til sin Hovedbeskæftigelse. *Thorvaldsen's* »Hyrdedreng« vilde saaledes ikke være som den er, dersom *Th.* ikke i Forvejen havde modelleret Jason, Merkur og andet i den Retning. Naar *Raphael* og *Marstrand* maler et Portræt, saa bliver det bedre, end naar *C. A. Jensen* eller *Schytte* der ikke maler og ikke kan andet, maler et. Du forstaar mig nok og jeg tror, at dette er ikke Tilfældet i en Tid som vor, hvor de alvorlige Toner, som griber Sjælen paa en storartet Maade, bliver sjeldnere og sjeldnere. —

Jeg skal nok see at skaffe Dig Emner, ja, jeg har maaskee strax et, Achilles, der sidder ved Stranden og sørger over Patrokles Død, synes mig maatte give en herlig Skikkelse. Homer tror jeg, lader sin Helt græde, det bør nu vel Plastiken ikke, den har andre Midler end Digteren. Læs efter og see om Du synes om Emnet, hvis ikke, saa lad det fare, thi Du maa naturligt selv synes om den Genstand, Du vil behandle, maa være varm, begejstret for den, ellers bliver der intet af. —«

D. 27de Sept. 59 faar Vilh. B. Brev og heri er gl. B. pludselig vred paa en for ham karakteristisk Maade. Det lyder:

»Min kjære Dreng! . . . Du udvikler Dig saa rask at et Arbejde, der snart er 2 Aar gammelt, ikke kan tilfredsstille Dig. Men, kjære Vilh., en lignende Kvide, vil Du have hele Dit Liv igjennem, der vil alletider være noget, ogsaa ved det mest fuldkomne endte Arbejde, Du gjerne vilde gjøre anderledes. Det gaar vist enhver Kunstner saaledes, med mig er det i det mindste Tilfældet.

Det gjør mig ondt, at Du ikke er fornøjet med Din »Tyr«. Du kjender dens Bestemmelse. Thi at Du, som jeg saae af Dit Brev, er et *stort* (understreget af gl. B.) Vrøvl, som sandelig ikke glæder mig, kan jeg ikke tage til Følge. Din Hukommelse er vel ikke saa svag, at Du jo endnu erindrer, at Du skrev til mig, at Du ikke paa nogen Maade kunde forlange mere end 800 Rd. for Din »Odysseus«. At jeg derpaa gik til *From Møller* for at sige ham, at han maatte indstille ham til denne Sum. At han derefter svarede, at det var for sildigt, da Kongen allerede havde underskrevet Bestillingen, men at Du kanskee havde et eller andet mindre Arbejde, Du kunde tilbyde Kongen for de 200 Rd., jeg havde forlangt formeget for Din Figur. Da jeg vidste at Du havde »Tyren« i Arbejde, bleve vi enige om, at Du skulde udføre denne til Kongen. Alt dette

har jeg skrevet til Dig, og Du er gaaet ind derpaa og nu kommer Dit ubegribelige Vrøvl og fortæller, at 1000 Rd. slet ikke er for meget for »Odysseus« m. m. Jeg siger Dig, at *jeg* intet Vrøvl er og at jeg ikke gaaer fra mit Ord og at min Herr Søn sandelig ogsaa skal staae ved sit! Er »Tyren« støbt daarligt nu, saa lad dem støbe den om igjen, kanske af en bedre Støber, hvad det koster, er det Samme, og giv Dig til at ciselere den, hvor nødigt Du end gaar dertil og send den ufortøvet og dermed Basta! Per Baccho!»

Der kan vel ikke være Tvivl om, at *Vilhelm Bissen* har følt sig slaaget af Klarheden i dette Resumé af den ovenfor omtalte Affaire — heller ikke at han er klar over, at hans Fader er vred, skøndt det sidste Udbrud »per Baccho!» nok viser, at Vreden er ved at gaa over; det er den ogsaa; *gamle Bissen* fortsætter:

»Hvad Du skriver om Achilles forstaaer jeg ikke ret, jeg har desværre ikke Iliaden ved Haanden, men jeg troer ikke, at han *sørger* over Tabet af Briseis, men *harmes* over, at han, Grækernes ypperste Kæmper, skal lade sig forhaane, forurette af Agamemnon. Den sentimentale Sørgen over en Kvinde, som Dine Ord lader til at hentyde til, synes mig aldeles ikke at høre herhen. Langt før mener jeg, Du vilde være i Din Ret, naar Du tog Iliadens første Linier som Udgangspunkt, de indeholde Grunden til hele Iliaden: Achilles Harmes! Vrede!

— Har jeg Ret heri og lader den Stemning sig gjøre, hvorpaa jeg ikke tvivler, saa vil Du vistnok kunne gjøre noget Stort og noget Nyt af dette Emne; thi at den sørgende Achilles er udført 7 Gange, ja 7 Gange 7 Gange, kan ikke være i Vejen. Du vil næppe finde nogen Genstand i den gamle Poesi eller Mythe, der passer sig til plastisk Fremstilling, at den jo allerede tidt og mange Gange er behandlet. See hvor ofte »Argusdræberen« er behandlet og dog glæder vi os over *Thorvaldsen's* herlige Studie.

Nu har jeg endelig faaet Sophokles' Tragedier og skal see, om jeg ikke kan finde et og andet, Du kan bruge, saa sparer jeg Dig Ulejligheden. Jeg har tit taget til *Høyen* for at faa Motiver, thi ogsaa jeg har stor Ulyst til at søge i de gamle Skrifter, men for Sønken skal jeg dog see, hvad jeg kan gjøre.

Skulde vi imidlertid intet finde, saa har Du jo »Saaleforbinderen«, Du kan tage fat paa, naar Du er færdig med »Odysseus«.

Men saa maa Du endelig modellere ham i naturlig Størrelse. Du skal ikke bryde Dig om, hvad det koster at lade den forme m. m., jeg fortjener jo Penge i denne Tid og vil endogsaa kunne lægge noget tilbage (side), saa jeg haaber vor Kapital til Nytaarstid skal være voxet til 25.000 Rd.«

Der sluttes med Beretning om »Moses«, som gl. B. tænker kan opstilles om c. 14 Dage, om »Løven« o. m.

Der er ingen Tvivl, gl. B.'s Vrede er gaaet over; derpaa tyder ogsaa hans Underskrift

»Din hengivne Fader«.

I Brevet d. 21de Oktober 59 faaer Vilh. B. at vide i Anledning af »Achilles-Spørgsmaalet«, at gl. B. nu har laant Homer og »atter og atter læst ham, thi jeg hører ligesaa lidt til de hurtige Naturer som maaske Du, og saa er jeg efter min Mening endelig blevet enig om, hvorledes og i hvad Situation han egentlig bør fremstilles for at gjøre et karakteristisk Billede af ham. Jeg tror, at Du, naar Du holder Dig til et bestemt Sted i Iliaden maa vælge det 488 V. Han plejer jo at sidde foran sit Telt og spille paa Lyre, denne staar naturligvis nu urørt ved hans Side, ligesom ogsaa Sværdet ligger henslængt paa Jorden. Jeg vilde sætte ham paa en Sten«.

Dette Brev indeholder tillige Meddelelse om, at »Moses« nu er stillet op, foran *Frue Kirke*; han finder, at den ikke virker for lille paa Stedet, og, hvad mange frygtede for, at hans Ansigt skulde dækkes af Tavlerne, naar han kom op paa Fødstykket, er da heller ikke Tilfældet.

Vilhelm B., som nu har været borte i 2½ Aar, har skrevet, at han gerne vilde hjem paa Besøg; gl. B. har selv tænkt derpaa og ønsker det ogsaa; og han giver ham praktiske Vink om Transporten af hans »Odysseus« og »Tyren«, som han nu længes efter at se. Han fortsætter: »Kan Du ikke hitte paa et Motiv til den »fnysende Achilles« saa modeller Du Din »Saalebinder«, kanske Du senere, meer udviklet, kan behandle et saa alvorligt Emne. Dog gør aldeles, som Du vil; naar Du har fundet et Motiv, saa maa Du endelig, sende mig en Skizze deraf, Din gamle Fader interesserer sig naturligvis for Alt, hvad Du foretager Dig.

Hermed, min kjære Dreng, er jeg i Grunden færdig med at

skrive til Dig i Dag. Det vil slet ikke gaa rigtig for mig, om Aftenen duer jeg sjælden til at skrive og om Dagen kan jeg, som Du vil indsee, ikke ofre . . . .

og hermed Farvel Din Fader Bissen«.

I en Efterskrift er der lidt mere Tale om Afsendelsen af »Odysseus« og om at en Amerikaner *William Webt* har været i Værkstedet og syntes godt om den skydende Amor, men han vilde dog ikke købe den, da den ene Vinge var itu; en hel, som er i Rom, kan Vilh. B. sælge ham for 800 Rd. (i det næste Brev, at V. ikke skal begive sig derfra, før *Webt* kommer). Den sidste Sætning i Brevet er: »Du kan tro, der er Jubel i Huset, fordi Du kommer til Foraaret«.

Vilhelm Bissen har skrevet som sædvanligt og da gl. B. svarer ham, d. 11. December 59, er han glad over, at V. »lader baade raskere og muntere end Du nok paa den senere Tid har været; vi haaber derfor til næste Foraar at faa Dig ret rask og fornøjet hjem«. I Brevet fra Vilh. B. har denne tegnet en Skizze af den »Achilles«, han vil udføre; dette giver gl. B. Anledning til en Kritik, som er saa indgaaende, at man ser, at han selv nøje har gennemtænkt, hvorledes den vrede »fnysende« Achilles bør fremstilles; det er da ogsaa tydeligt, at han er bleven sine Tanker tro, da han selv udførte sin »Achilles.«

I Brevet til Vilh. B. vil hans Fader først minde ham om:

»hvor mange Skizzer jeg har gjort til »Moses«, som jeg alene gjorde for at blive enig med mig selv om, hvorledes jeg bedst kunde give Personen og Situationen, og minde Dig tillige om ikke at blive fortrydelig, naar det ikke strax vil gaae, men blive ved til Du har vunden Sejr! — Jeg synes nemlig, at Du ikke har været heldig med Stillingen af Din »Achilles«, saaledes som jeg opfatter den lille Tegning (der er sendt). Maaskee jeg tager fejl i meget, da det jo er vanskeligt at bedømme et flygtigt Udkast, i saa Fald maa Du ikke bryde Dig om, hvad jeg siger. — Hvad der støder mig mest er, at han støtter sig paa den ene Arm, som han gør Bevægelsen faaer derved noget usikkert og vaklende, som hans afgjorte Stemning ikke giver Anledning til, tænk Dig, han er fnysende vred, han veed, hvad han vil, Hævn! ligeledes hviler den venstre

Arm for sløv paa Laaret, jeg vilde, at den krampagtige Bevægelse, som Du meget rigtigt har givet Haanden, ikke blot skulde udstrække sig til Armen, men til hele Kroppen. Desuden synes mig, at Du burde lade ham knytte den højre Haand, dersom han skal knytte een, dette er mig saa naturligt, og Grækerne varé vist heller ikke keitede. Ogsaa i Hovedets Bevægelse savner jeg den kække Trods, jeg tænker mig hos Achilles. Ogsaa Benenes Stilling synes mig for rolig. Jeg troer, Du skulde ikke lade dem hvile paa samme Plan, men hellere trække det ene Been tilbage og sætte det op paa en Sten. Kan Du nu, min kjære Dreng have nogen Gavn af disse Bemærkninger, saa skal det glæde mig, naar de nu bare ikke betage Dig Din Frihed og gjør Dig rent konfus. Da jeg begyndte at skrive disse Linier var det mit Forsæt ikke at foreslaa Dig Forandringer, men kun det at nævne, hvad jeg ikke syntes om, men Du kan begribe, at der hos mig ved at søge og læse i Homer for at finde Emner har udviklet sig et Billede af Achilles, som jeg vilde fremstille ham og derfor har jeg nu trukket alting derhen. Giv Dig nu Tid, Villemand, læs flittig i Homer og see, hvad Du kan finde hos ham, thi han er jo den rette Kilde og hermed nok om Achilles!

Din Fader Bissen«.

Man vil af dette Brev se, hvor bange den *gamle Bissen* er for at gribe forstyrrende ind i sin Søns Udvikling som Kunstner, men at han dog finder det rigtigst at gøre ham opmærksom paa, hvad der er at indvende imod hans Arbejde. At gl. B. ogsaa er lidt ilde tilmode ved at han muligt saarer eller bedrøver sin Søn ved sin Kritik, ser man ikke blot af den nænsomme Form i Udtalelserne, men ogsaa af den forskellige Maade, hvorpaa han nævner ham: »Min kjære Dreng« — »Villemand« — o. s. v. i det Hele efter min Mening et baade udmærket og meget smukt Brev.

1860.

Den 3die Januar 1860 takker gl. B. sin Søn for hans »gode Ønsker til den kjære Jul« og fortæller ham lidt om, hvordan Julen blev fejret her. Det glæder ham at *Vilhelm Bissen* har taget fat

paa at modellere et Basrelief — »og Din Tegning viser, at Du komponerer med Lethed og har Sans for Fordeling af Masserne i Rummet«; han raader ham til at modellere det i en stum Maalestok, »Thi først derved vilde Du faa Lejlighed til at gennemføre Enkelthederne; dog gør, som Du synes og modtag mine bedste Ønsker til det nye Aar. Din Fader Bissen.«

De følgende korte Breve handle mest om »Løven«; gl. B. undskylder sig fordi han kun skrev »nogle faa Linier, da jeg ikke godt kunde holde paa Pennen«; men nu, d. 17de Februar, er det bedre og han udtaler sig i Anledning af, at Vilh. B. har skrevet om sin Statue »Saalebinderen«: »at den kun, som Du siger, bliver en Modelfigur, er da endeligt ikke nødvendigt; *Thorvaldsen's* »Hyrdedreng« er, skøndt ingen mystisk eller historisk Personlighed, dog vel næppe at henregne til Modelfigurerne og i Grunden »Skraberen« vel ikke heller. Hyrdedrengen, synes jeg, er fuldkomment saa frit og skønt behandlet som nogen af hans Guder og Heroer. Dog nok herom! Arbejd nu rask paa Din Figur, saa godt Du kan, uden Skrupler, og kom hjem, saa snart Du er færdig, thi nu, da Du er i Vente, længes vi meget efter at have Dig i vor Midte«.

Gl. B. skriver om *Weilbach*, der er rejst til Rom og her taler om at dele Værelse med Vilh. B., hvis Pladsen ikke allerede er besat, og synes det maa være godt for V., ogsaa af den Grund, at han derved vilde have »saa nemt ved boglig Hjælp« — hvilket ikke blot viser, hvor sparsommeligt den Tids Mænd maatte leve for at kunne være i »den hellige Stad«, men ogsaa en Opfordring til V. om at studere Klassikerne for at finde Motiver. Efter Smaa-bemærkninger faar Vilh. B. at vide, at der »ser vildt ud i Værkstedet«, fordi »Løven« nu støbes i Gips og: »Jeg har, efterat jeg har faaet Ende paa Dyret, modelleret en Buste af Musikeren, Professor *J. P. Hartmann*, som skal udføres i Marmor. Jeg er ogsaa ifærd med at modellere *Edvard* (til min egen Fornøjelse) og i næste Uge skal jeg modellere *F. Meldal*, den store Architect! denne er bestilt. Da der ved at modellere Buster falder saa mange ledige Timer af, saa har jeg atter begyndt paa »den badende Pige«, som jeg modellerede ifjor, dog med nogle, eller rettere, mange Forandringer; den forrige blev ikke heldig, jeg havde kluddret for meget med Stillingen. Nu vil jeg probere, hvor langt

jeg kan bringe hende aldeles uden Model, man kan ingen smukke faa her, og saa skader de mere end gavner«. Som man ser har gl. B. som sædvanligt meget travlt; den omtalte »*Edvard*« som han modellerer »til sin egen Fornøjelse«, er Kobberstikkeren *E. Sonne*; de Ytringer, der falde i Anledning af den badende Pige, viser gl. B.'s Selvkritik og er maaske ogsaa skrevne som en Slags Belæring for hans Søn. »Og saa«, skriver gl. B., »kan vi da nok vente dig her i mindre end 2 Maaneder?« Det er jo ret snart, at V. altsaa skal forlade Rom og derfor vil gl. B. spørge ham om noget før han rejser; det er hans Længsel efter at bo i Rom, der atter er bragt i Gjære, og han maa vide, hvad Husholdning for en Familie vil koste dér. Om Arbejdet faar V. at vide, »at »*Løven*« nu er færdig i Gips«.

Der er mere i Brevet, men mest interessant for *Vilh. B.* er det, at: »Din »*Odysseus*« ligger endnu bestandig i Stettin og Gud ved, hvornaar vi skal faa den hertil! for Øjeblikket er Sundet tillagt lige til Sverige og nu har jeg set, at Vinden atter er sprunget om fra Syd til Nordvest, saa der er næppe Udsigt til Forandring for det første«.

Nu, da det meddeles, at »*Løven*« er færdig, støbt i Gips, finder jeg Lejligheden passende til at meddele Citater om dette stolte Mindesmærke, der blev rejst til Minde om de faldne Krigere, der kæmpede for deres Fædreland.

Den 24de Dec. kan gl. B. skrive: »Det er nu afgjort at »*Løven*« til Flensborg skal gøres og jeg kommer derfor til at gaa til Paris for at gøre Studier til den«. Men før gl. B. kan tænke paa at rejse til Paris, maa han jo være færdig med de Arbejder, der er i Gang; han har travlt og Tiden gaar; først den 29de Maj 1859 skriver han til sin Søn: »Endelig d. 26de blev jeg da færdig med »*Thyge Brahe*« og rejser i Morgen d. 30te herfra til Flensborg . . .«

Da han har været i Rom og er kommen til Paris, hvor han boer hos sin Broder i Belleville, skriver han derfra et Brev, d. 22de Juni, hvori han beskriver sin Rejse med Søsyge, men: »d. 23. Morgen. Idag er jeg ganske rask igen og skal nu se paa *Løven* og faa Adgang til den arrangeret«. Det er jo aparte nok, naar man tænker paa alle de nu eksisterende Zoologiske Haver med de mange Løver, at det er nødvendigt at tage til Paris i *Jardin des*

plantes for at faa en Løve at se, det har uden Tvivl været gl. B. en stor Sorg, at han ikke havde Tid nok til at studere alt det, der var at se dør, baade i Haven og Museet; han har dog haft otte Dage til sin Raadighed, thi da han skriver igen 12te Juli 59 fra København, ni Dage efter at han forlod Paris, faar vi at vide: »Da jeg efter Rejsen fra Rom til Paris atter var kommet lidt til Kræfter, kjøbte jeg Vox og smeltede gult Vox i, da det var for blødt og begynde paa Skizzen, men det varede 8 hele Dage, inden jeg fik Tilladelsen til at modellere i Menageriet! Saa arbejdede jeg hver Morgen nogle Timer og troer at have faaet saa meget, jeg behøver. Dog hørte jeg af *Høyen* i Gaar, at der er et Menageri med en Løve i Vente hertil fra Stockholm, og det glæder mig, thi hvor meget jeg ogsaa her saae, kan det dog være godt under Arbejdet at se Naturen. Saasnart jeg var færdig med Skizzen, forlod jeg Paris, det var d. 3die d. M. Jeg tog lige til Slesvig . . .«

Denne Skizze i Vox af Løven i Paris findes paa *Glyptotheket*; den er signeret 2. Juli 59.

Studierne af Løven i Paris og Forfærdigelsen af Vox-Skizzen har ialt taget 11 Dage.

Den 31te August, altsaa godt 6 Uger efter at gl. B. er kommen hjem til København, staar »Løven« »opstykket i Atelieret og tager megen Plads«; Moses-Statuen staar nemlig endnu i det store Værksted. At det er et anstrængende Arbejde at stille det indre Stativ op og lægge Ler paa en 5 Alen høj Løve, især naar det er 24° R. Varme, er klart nok. Gl. B. sveder da ogsaa stærkt derved, »at kravle op og ned ad Trappestiger i en saadan Varme er just ingen Fornøjelse.« Nu arbejdes der med Kraft; d. 17de September 59 faar Vilh. B. at vide: »med »Løven« gaar det rask frem, dog har jeg Ferie i Dag og derfor faar Du dette lange Brev med Skjænd og andet«. At Arbejdet var farligt, livsfarligt, fremgaar tydeligt nok af Brevet fra d. 21de Oktober 59: »Da jeg sidst skrev til Dig, havde den store Løve brudt Stolen, og jeg maatte lade gjøre næsten en heel ny, nu, i Gaar Nat, er det store Jern, der bærer hele Massen op, knækket og Bæstet laa paa Jorden, 6 Læs Leer, der dannede en pæn Bunke. Jeg har nu den Fornøjelse at begynde forfra. Alting er allerede hos Smeden. Stangen, der brast, var, som de siger, koldskør. Den havde nu i 2 Maaneder baaret den

samme Last, og nu knækker den! Godt var det imidlertid, at det skete om Natten, havde jeg arbejdet foran den, vilde jeg ufejlbarlig være knust. Jeg troede at kunne blive færdig til Slutning af November, nu bliver det vel først til Slutningen af Januar. Ci vuol patienza!!»

At *Vilhelm Bissen* er bleven stærkt betaget af denne Meddelelse, ser man af gl. B.'s næste Brev d. 17de November 59: »Tak fordi Du vil hjælpe mig med Løven, men Du kommer lidt for sildig, den staar ikke alene hel og holden igen, men er endda rykket langt længere frem end den var, da den faldt ned; jeg har rappet mig i den Grad, at jeg haaber til Juul at kunne blive færdig med den. Jeg byggede den op paa 10 Dage og i Forgaars var det 3 Uger siden jeg tog fat paa ny.«

Man tænke sig — 3 Uger! men at gl. B. ogsaa har haft Besvær med det vældige Arbejde, er tydeligt nok; han fortsætter: »At jeg i denne Tid ikke har kunnet tænke paa Emner til Dig, vil Du begribe, jeg kunde om Aftenen knap staa paa mine Ben . . . da den saa kanskee kan blive færdig til næste 26. Juli.«

»Løven« blev dog ikke færdig til Jul; d. 3die Januar 1860 staar der i gl. B.'s Brev: »Løven« er desværre endnu ikke færdig og der vil sandsynlig endnu medgaa en 14 Dage, førend den kan løbe af Stablen, men da vi i den senere Tid har haft mildt Vejr, saa har det ikke været saa galt, og jeg skal endda ikke være saa forknyt, naar det bare ikke bliver koldt før jeg bliver færdig (man huske, at der ikke er varmt i det store Værksted!). Du faaer derfor ikke mere at vide iaften; først naar det store Bestia ikke længer tynger paa mig, skal jeg fortælle Dig et og andet . . .«

I Brevet fra 3die Februar 60 hedder det: »Kjære Vilhelm! I vort sidste Brev lovede jeg at fortælle en heel Del, da jeg, saalænge jeg arbejdede paa »Løven«, paa Grund af Træthed og Frost i Fingrene ikke godt kunde skrive. Men nu, da Bæstet er færdigt, synes jeg, jeg intet Stof har — og Du kommer til at nøjes med, at jeg fortæller Dig, at vi Alle har det godt og at love Dig meer som Svar paa Dit næste Brev.«

Den 17de Februar 60 faar Vilh. B. at vide, at gl. B. har opsat at skrive, fordi han med det Samme: »gerne vilde melde Dig, at »Løven« endelig er bleven færdig og dette trak sig ud fra den ene

Dag til den anden . . . « og han tilføjer senere: »I Værkstedet ser det vildt ud i disse Dage, det er helt opfyldt af Formen af »Løven«, som de ere i Færd med at udstøbe.«

Den 15de Marts skriver *gamle Bissen*, at: »Løven er nu færdig i Gips; det første Stykke blev i Gaar kørt ud paa Blegdammen for at formes, de andre følger snart bagefter, dog tvivler jeg om, at den kan blive færdig i næste Sommer, som det var beregnet.«

Resumerer man Arbejdets Gang, ser man, at efter forberedende Studier, bl. a. i Paris, hvorfra han kommer hjem d. 7de Juli 1859 og begynder at arbejde paa Løven; efter 6 Ugers Forløb staar den »opstykket« i Værkstedet (31te August); efter c. 7 Ugers Arbejde falder den en Nat sammen d. 20. Oktober, og den maa bygges op paany; det sker i Løbet af 10 Dage; d. 3die Februar 1860, d. v. s. efter c. 3 Maaneders Forløb er den færdigt modelleret i Ler og d. 15de Marts 1860, d. v. s. efter 6 Ugers Forløb er den færdigt støbt i Gips.

Nu begynder Støbningen i Bronze, og endelig opstilledes den paa Graven i Flensborg 1862, men fjernedes af Tyskerne 1864, og anbragtes i Officersskolens Gaard i Lichterfelde ved Berlin.

Vi endte med Brevet fra Marts 1860; det har nok ærgret *Vilhelm Bissen*, at hans Statue af »Odysseus« skal ligge saa længe i Stettin, men efter Brevet d. 12te April 60 kan han igen være glad; efter 3 Maaneders Ophold i Stettin er hans »Odysseus« og hans »Tyr« kommen hertil med »Geiser«; den er blevet udpakket den 10de April, den er, heldigvis, hel og uden Pletter, og gl. B. har skyndt sig med at tage alle Støtter væk, thi »idag«, altsaa to Døgn efter Modtagelsen, er den opstillet paa Udstillingen; det har ogsaa sat Vilh. B. i godt Humør, at gl. B. skriver: »Man er meget fornøjet med »Odysseus« og finder »Tyren« deilig.« I Efterskrift, hvor han fortæller om sine egne Arbejder, faa vi at vide: »i næste Maaned skal jeg begynde en Buste af Fru *Heiberg* og senere en hel Statue af hende,« og at »*Oehlschläger* (det er Statuen udenfor det kgl. Theater) staar nu i Værkstedet; der er adskilligt at gøre, især ved Sammenføjningen; dermed kan Du hjælpe mig, naar Du kommer hjem. Levvel!

B.«

Vilh. B. har vel ventet sig en mere udførlig Kritik af hans Arbejder end at »man« er fornøjet med »Odysseus« og »man« finder »Tyren« dejlig; hvad mener hans Fader selv? det faar han at vide i Brevet d. 1. Maj 60, der ogsaa indeholder Bemærkninger om Kunst i Anledning af hans »Saalebinder«.

Gl. B. skriver: . . . Hvad Din »Odysseus« og »Tyr« angaar, saa er nu Dommen over dem udtalt. Med »Tyren« er man meget fornøjet, kun mener man, at den er for glat og glinsende, og jeg kan jo ikke nægte, at det havde været bedre, om Du havde kunnet undgaae den altfor glatte Overflade; imidlertid antager jeg, at denne Glans vilde have været forstyrrende, dersom Tyren var lys i Stedet for saa mørk, som den er. Hvad Din »Odysseus« angaar forekommer det mig, og det har Du jo ogsaa skrevet, at Du ikke har udført den med Lyst. Man er meget fornøjet med ham i det Hele, man seer, at han fortæller, og Udtryk og Bevægelsen er smuk, sund og naturlig, men Formerne er for runde og ubestemte, noget der ikke var Tilfældet i Modellen, og Fingrene, især paa den højre Haand, er for tykke, som ogsaa hele Haanden er for stor. Man siger, at det var en Bondemand og ingen Kongemand. Saaledes vilde jeg dog ikke udtrykke mig, men hellere sige, at den ikke staar i det rette Forhold til Figurens øvrige Del. Jeg antager, at Støtterne have forhindret Dig i at see, thi Misforholdet blev først ret paafaldende, da de kom bort. Imidlertid seer Du, at Dadlen kun træffer Smaating, men Rosen Arbejdets egentlige Kjerne. Og man mener, at »Odysseus« er en farlig Nabo for *Stein*, han staar nemlig ved Siden af, Drengen med Vandkrukken og Pigen, der river Blomster itu, som han meget rigtigt kalder den i Katalogen, da han jo aldeles ikke har forstaaet at lægge det Skjelmske eller Spændte, denne Handling baade giver Anledning til og gjør Fordring paa, for at man kan sige, at Emnet er løst.«

Efter Bemærkninger om, at *Christian (Freund)* er kommen hertil for nogle Dage siden og er veltilpas; at *Vermehren* og Blomstermaleren *Hammer* har faaet Udstillingsmedaillen: »saa rundhaandet har Akademiet aldrig været« ender gl. B. med at fortælle om sit Arbejde: »Jeg har siden »Løven« blev fertig model-

leret 7 Buster og er snart færdig med en Gjentagelse af »Den badende Pige«, jeg modellerede i Fjor. I Løbet af denne Maaned begynder jeg en Buste af Fru *Heiberg*, et Forarbejde til en Statue af hende«. Dertil kommer Formel for Fuldmagt, som gl. B. skal have af sin Søn »for at hæve de 1000 Rd. for den »Odysseus«, (han) har udført i Marmor efter Hans Majestæt Kongens Befaling«. —

»Og hermed, min egen Dreng, vil jeg da slutte. Moder og *Anna* beder hilse.

Din Fader.«

Den 22de Maj har gl. B. skrevet til Vilh. B., at det er afgjort, at han skal udføre en Statue af Fru *Heiberg*, hvortil der, som Forarbejde, maa udføres en Buste af hende; Brevet ender med: »Hermed, min egen Dreng, vil jeg slutte for i Dag. Jeg staar paa Springet til *Heiberg's* paa Christianshavn, hvor jeg modellerer hendes Buste; det er et drøjt Arbejde, kan Du tro!

Din Fader Bissen.«

Hvad *Vilhelm Bissen* har tænkt i den Anledning, er jo svært at vide; maaske har han tænkt, at det var sært, at hans gamle Fader skulde gaa den ret lange Vej — *Heiberg's* boede i »Søkvæst-Huset« — i Stedet for at Fru *Heiberg*, som Andre pleje det, kom til ham i hans Atelier, hvor der jo ogsaa var saa godt Lys? Men det faar han nok at vide mere om, naar han nu kommer hjem. Han kommer i Juni og bliver her til midt i Oktober, saa der har været Tid nok til at tale om hende og andre af de berømte Personer, som *gamle Bissen* kendte saa godt.

Dette *Vilhelm Bissen's* Ophold i Hjemmet gør, at vi først i Oktober 1860 kan faa *gamle Bissen's* Breve til ham at læse; der er et fra d. 25de Oktober, som begynder med gode Ønsker til Vilh. B.'s Ankomst til »den hellige Stad«, og det ender med:

»Jeg er nu færdig med Fruen og venter kun paa, at hun skal komme og see og give sin Velsignelse! Hils gode Venner.

Din Fader Bissen.«

Nu er Statuen af Fru *Heiberg* altsaa færdig; men der er mere at gøre ved den; i Brevet d. 12te November 60 faar *Vilh. B.* at vide: »Fru *Heiberg* bliver nu formet«.

I denne November Maaned bliver der god Anledning til, at

der i Hjemmet drøftes mangt og meget angaaende *Vilhelm Bissen*; han har jo nemlig skrevet hjem, at han vil se at faa Lov til at modellere *Garibaldi*. I den Anledning skriver gl. B. d. 12te

Vilh. Bissen i sin Have bag Atelieret. fot. ca. 1890.

November 60, at han næsten kunde misunde *Vilh. B.* dette Hverv, som altsaa nu er bragt i Orden. Som bekendt modellerede *Vilhelm Bissen* en Buste af *Garibaldi*; den gjorde stor Opsigt herhjemme, da man fik denne mærkelige, i saa mange Henseender udmærkede Mands Billede at se; Busten kom hertil i Marts

1861; Mange blev noget overraskede over, at han saa saadan ud; ogsaa *gamle Bissen*.

Af det Brev, som gl. B. skriver d. 5te December 60, anføres her kun, at Spørgsmaalet om *Vilhelm Bissen's* »Achilles«, der flere Gange har været Genstand for *gamle Bissen's* Udtalelser, synes løst paa den Maade, at Vilh. B. har opgivet at modellere den Statue; det synes, at gl. B. er glad derfor; han skriver, at naar han »imorgen« er færdig med den Buste, han har i Arbejde: »saa tager jeg fat paa »den onde Achilles«, og det for Alvor, skjøndt det i denne Tid er saa mørkt, at man ikke kan bestille ret meget om Dagen.«

»Den vrede Achilles« blev udført oppe i hans eget Atelier — jeg husker den tydeligt staa der, medens de grønne Firben kom frem og tittede imellem Planterne og Vagtlerne pippede — alt til Glæde for *gamle Bissen*.

1861.

I det Brev, som *gamle Bissen* skriver til sin Søn d. 3die Februar 1861, er han overrasket over, at Vilh. B. skal hugge *Garibaldi's* Buste i Marmor; han haaber, at den maa komme hel hertil. Gl. B. lover ham, at den saa skal blive formet og at han da kan »sende Dig en Afstøbning i den Kasse, jeg sender »Achilles« i til Carrara.« Nu er gl. B. altsaa færdig med sin »Achilles«, og den skal til Italien for at hugges der i Marmor; som det vil ses, er der i de senere Breve mere om denne Statue, som viser, hvor nøje gl. B. følger dens Udvikling, og at han i 1863 er glad ved, at »den i en kortere Tid kan blive helt færdig, naar jeg kommer« — han vil dog nok selv være med ved det Arbejde!

Vilhelm Bissen arbejder fremdeles paa det før omtalte Basrelief, men har skrevet, at det bliver en dyr Historie at udføre det Hele, hvilket giver gl. B. Anledning til, d. 16de Marts 61 at skrive følgende opmuntrende og gode Raad: »vel sandt, min kjære Ven, jeg tror, at det er ligesaa vigtigt at foretage sig noget alvorligt Arbejde, som at spise og drikke, bliv Du derfor kun ved, saalænge det interesserer Dig. Bliver Du derimod kjed deraf, eller træt, eller Du faar en anden Idé, noget, Du hellere vilde gennemføre, saa

slip det. Saa meget haaber jeg imidlertid, at Du i alle Tilfælde faar færdig, at Du kan sende det hjem og kanske derpaa faa Stipendium.«

Vilhelm B. er dog stadig utilfreds med sit Arbejde; men hans Fader forstaar at trøste ham; han skriver d. 15de April 60 og raader ham til: »at Du hellere i Løbet af Sommeren foretager Dig en Reise, end at Du staar og slider i Basrelieffet, som, under Forholdene, som de nu engang ere, dog neppe vil blive rigtigt godt. Du kunde jo rejse til Grækenland, eller gaae med *Bloch* og de Andre til Sicilien, dog maatte Du være tilbage igjen til Efteraaret, dersom, og dette er dog sandsynligt, vi skulde indfinde os tutti quanti.

Dog, Du spørger, om ogsaa jeg har været modfalden og forknyt, fordi jeg ikke kunde tilfredsstille mig? Ja, sandelig, min kjære Vilhelm, har jeg været forknyt, jeg har gennemgaaet svære Kampe, vistnok værre end Du nogensinde vil gjøre det, thi Din Opdragelse har været langt bedre end min, tænk Dig bare, at jeg først i Rom, 27 Aar gammel, første Gang tog fat paa en Mejsel. Men det var ikke det eneste; jeg maatte tilkæmpe mig meget andet paa det møjsommeligste. Vær Du altid ved godt Mod og løb, naar Du synes at det bliver altfor slemt, ud i Campagnen og tag saa frisk fat den næste Dag« . . . Efter Omtale af Forskeligt glæder han sin Søn ved at skrive: »Din »Tyr« er allerede for nogen Tid siden kommet hertil; den koster 29 Rd. i Transport mere end Garibaldi's Buste. Jeg synes godt om Behandlingen, meget godt, den skal tilbydes Kunstforeningen.«

1862.

Hage har bestilt en Altertavle af Vilh. B.; gl. B., som i Brev d. 24de Juni 62 har klaget over sin Glemsomhed og derfor nu skriver, fire Dage efter det sidste Brev, er ked over at: »det første, jeg saaledes, sidst jeg skrev, glemte, var at nævne Dig nogle Emner til den Altertavle, *Hage* har bestilt hos Dig. Jeg talte med *Høyen* derom, men han vidste ikke andet end de almindelige Gjenstande. Jeg vil derfor foreslaa Dig nogle: f. Ex.: »Christus

for Pilatus«: denne i romersk Dragt, ganske som man ser dem paa de romerske Munke, og Christus bagbunden, den simple Mand i hele sin ophøjede Majestæt. Naar Du kan lægge den Kraft, det Guddommelige, man med Rette kan fordre, især i denne Fremstilling, i Christusfiguren, saa kan det blive et meget smukt Arbejde. — Dernæst: »Christus der velsigner de Smaa« eller fremstiller et Barn for Apostlene. Saa: Christus Opstandelse. Christus træder frem af Graven med Sejrsfanen i Haanden, bagved ham ser man Døren til Graven, saaledes som *Bloch* har den paa sit Billede, paa hver Side en romersk Soldat, kanske den ene sovende, den anden i Forskrækkelse. — Ogsaa »Christus i Emaus« kunde være et godt Emne, men den er jo behandlet af *Thorvaldsen*. Se nu til, om Du kan bruge eet af disse Emner —.»

Den 27de fortsætter gl. B. Brevet med: »Du længes nok efter at høre lidt om, hvad jeg bestiller? Ja, det er kun lidt, jeg har gjort, siden jeg kom hjem og jeg gaaer endnu og er i Tvivl om, hvad jeg skal tage fat paa. Foruden Broders Buste har jeg kun arbejdet paa den sidste af de badende Piger i Gips og jeg troer, dersom jeg ikke skuffer mig, at den er blevet meget bedre og jeg havde virkelig Lyst til at lade den paabegynde i Bronze. Ellers kunde det nok være, at jeg i Løbet af Sommeren modellerer den Hyrdedreng, der i Bronze staar paa vores Kåkelovn.«

Naar man husker, med hvor stor Selvkritik gamle Bissen har set paa sine Statuer af den badende Pige og hvor stort Besvær de har voldt ham, er man helt glad over, at han endelig nu er tilfreds. Da gl. B. skal slutte Brevet, kommer han igen til at tænke paa Altertavlen: »Dersom Du skulde modellere nogle Skizzer til den bestilte Altertavle, saa kunde Du lade dem photographere, jeg betaler det — ogsaa de andre Skizzer, *Hanne* skrev om, kunde Du sende mig i Photographi.« Jeg gentager dette Citat her, fordi det atter er Bevis paa den store Interesse, hvormed han følger Vilh. B.'s Udvikling, — det er ogsaa betegnende, at han skriver, at han vil betale de Photographier! I en Efterskrift vil han endog have Photographie af V.'s Ægeus: »Hvorledes sender Du »Ægeus« hertil? Skulde den ikke komme i Sommer, saa kan Du sende os et Photographie — Du faar vel Plads til *Bravo's* Buste i Kassen?« Der er altsaa udført en Buste af hans gamle Ven *Bravo*.

D. 29de Oktober fortæller gl. B., at der arbejdes Dag og Nat i Værkstedet for at kunne faa den Kopi af »Hebe«, som Prins *Christian*, senere *Chr. d. 9de* vil skænke sin Datter Prinsesse *Alexandra* i Brudegave, færdig i rette Tid — og om Genvordigheder, som han har haft med plettet Marmor. Ogsaa i Brevet d. 21de November 62 staar der: »arbejdes Dag og Nat paa »Hebe«;« Vilh. B. har undret sig over det med Natten, men faar nu at vide, at der er lagt Gas ind i Værkstedet og de fire Blus give omtrent lige saa godt Lys som Dagen giver det.

1863.

D. 29. Januar skriver gl. B. »Jeg har i Dag fuldendt Prins *Christian's* Buste, som skal foræres til *Alexandra* og derfor være færdig til midt i Martz. *Jerichau* udfører *Prinsessens*, men jeg veed ikke, hvorledes vi skal blive færdige; ligeledes er jeg i Dag bleven færdig med en Buste af stakkels Fru *Vilde*, der er Døden nær af Brystsyge; det har været et trist Stykke Arbejde. Hun staaer med den ene Fod i Graven og dør vistnok en af Dagene. Jeg har nok skrevet Dig, at jeg skal modellere en Buste af *Baggesen*.

Weyse's Buste er nu endelig støbt og Hovedet ciseleret, saa jeg tænker, han skal opstilles til Foraaret (det er den Buste, der staar paa Universitetspladsen). Men dette Arbejde har kostet mig af min egen Lomme 70 Rd., dog dette har jeg nok før berørt.«

Det er et godt Exempel paa *gamle Bissen's* Syn paa Penge! og det er ogsaa værd at bemærke, at han ligesom generer sig for at omtale, at han selv har betalt de c. 150 Kroner; i de Breve, der foreligge, har han *ikke* tidligere berørt Sagen.

Omsorgen for Sønnens Arbejder faar et Udtryk senere hen i Brevet: »Jeg veed ikke, om jeg alt har skrevet, at Din »*Ægeus*« er gaaet fra Messina d. 31. Decbr., og at vi, da Skibet er Hurtigsejler, som i 17 Dage er gaaet herfra til Messina, snart kan vente ham hertil.« Efter nogle Bemærkninger om det rare varme Vejr, der dog ikke sættes i Forbindelse med Spørgsmaalet om, hvornaar »Hurtigsejleren« kan ventes hertil, kommer han igen tilbage til

»Ægeus«: »For Omkostningerne til og i Messina har jeg betalt 13 Rd. og i Assurance har jeg betalt 20 Rd. Jeg har nemlig assureret ham for 1000 Rd. . . .« Det ved Vilh. B. jo nok, at hans Fader er korrekt i Pengesager; de Penge, der er givet ud af B. for »Ægeus«, skal han vel betale; han er jo nu en »selvstændig Mand« og den »fælles Kasse« eksisterer ikke mere; men hvad tænker Vilh. B., da han læser, at hans Fader har assureret hans »Ægeus« for 2000 Kroner, ligesaa meget som *gamle Bissen* selv haaber at faa for sin »Achilles?« Man er spændt, ligesom Vilh. B. paa at faa at vide, hvornaar »Ægeus« kommer hertil og hvad gl. B. synes om den. Vi faa noget at vide i gl. B.'s Brev d. 20de Febr. 63. Hurtigsejleren har bestaaet sin Prøve!:

»Min kjære Vilhelm! Jeg vilde skrevet til Dig strax efter Modtagelsen af Din Kasse, for at Du ikke skulde være urolig for Din Figur, som vi herhjemme var det paa Grund af mange Storme, men saa er det dog ikke sket førend i Dag, 14 Dage senere. Figuren er hel og tager sig godt ud midt i det store Værksted. Den finder ogsaa almindelig Bifald og jeg har det bedste Haab om, at Du vil faa Stipendiet for, eller paa den . . . .

At jeg har nedtaget »Hyrden« har nok *Bravo* sagt. Nu staaer han igien og staaer med det højre Ben, som Du vilde have stillet ham, saa Du fik Ret! Jeg troer, at det er betydeligt bedre.

Jeg modellerer Grev *Frijs* og Grevinde i disse Dage; naar jeg er færdig med dem, har jeg modelleret 8 Buster, efterat jeg er kommen hjem.« Man kan se, hvor højt *gamle Bissen* nu agter sin Søns Syn paa hans Arbejder; de to har, da *Vilhelm Bissen* var hjemme, diskuteret mange Spørgsmaal sammen, og V. er uden Tvivl stolt nu, da han hører, at hans Fader har rettet sig efter *hans* Kritik! Vi faa senere at se, at han ogsaa kan blive ked af, at Faderen kritiserer hans Arbejder, det er Statuen »Gerda«, som omtales senere, der »faar slemt paa Hovedet«.

At gl. B. har udført 8 Buster i saa kort Tid er ogsaa værd at fremhæve; han holder godt ud trods de 65 Aar!

I Marts 63 faar *Vilhelm Bissen* mere at vide om sin »Ægeus«; det synes ham vistnok mindre behageligt, men da gl. B. begynder sit Brev med at fortælle om hjemlige Anliggender, lader det til,

at han finder Sagen af temmelig ringe Vigtighed. Efter at have fortalt om den italienske Amme skriver han:

»Og nu til Forretninger!

»Konferentsraad *Thomsen* kom i Morges og underrettede mig, at Ministeren havde bifaldet, at han købte Din »Ægeus« for 450 Rd. Jeg haaber, at Du indvilliger heri«. Gl. B. har dog en Motivering af praktisk Betydning for, at Vilh. B. kun skal have 900 Kr.; han fortsætter: »det er da Penge til Rejsen hjem. Men nu kommer han først paa Udstillingen, saa vil det vise sig, om Du faar Stipendiet.«

Efter en Beretning om, hvorledes det staar til i Hjemmet og derved tillige om sig selv, at hans Kræfter »tage jo rigtignok betydelig af«, undrer man sig, at det kan være Tilfældet, naar han skriver: »Jeg har i denne Tid 5 Arbejder i Leer oppe hos mig, »Tordenskjøld«, »Hyrden« og 3 Buster: Busterne er Grev og Grevinde *Frijs* og den røde *Treschow*, ham, der var i Rom ifjor. De ere dog alle 3 snart færdige.

»Tordenskjøld« er bestilt af *Rudolf Puggaard* og er i naturlig Størrelse og skal staa paa hans Trappe. Han og Hyrden dækkes til i den Tid, jeg er borte. Jeg tager saa, saa snart jeg atter kommer hjem, fat paa ham og Hyrden. Det er ellers et andet Arbejde, vi (man bemærke, at han skriver: vi) maaske kommer til at tage fat paa i Sommer, det er Rytterstatuen af *Frederik VII*, som agtes opstillet paa Slotspladsen; der vil næppe komme saa mange Penge sammen, at Statuen kan opstilles i Bronze, men jeg antager, at vi dog faa saa meget, at Modellen kunde gjøres, og det kunde jo for det første være nok.

Til dette Arbejde, min kjære Dreng, vilde jeg gerne have Din Hjælp. Jeg tænker at modellere først i Sommer Hesten, og til næste Sommer Rytteren, og paa Hesten skulde Du tage fat, dersom der ellers bliver noget af. Forinden jeg rejser, vil det blive afgjort, for at vi derefter kan indrette os. Det er ellers nok bedst ikke at tale derom endnu! —

Du skriver om »Achilles«, at det ene Ben endnu staar urørt. Synes Du, at det er langt nok, saa gør Du det kun færdig efter Modellen. Ligeledes flytter Du vel det højre Hofteben derhen,

hvor det sidder paa Modellen? Hvorledes gaaer det ellers med den venstre Pegefinger? er der Marmor nok til, at den kan faa sin rette Stilling og Længde? — Hold Dig kun til Arbejdet, at vi, i de faa Uger jeg kan være dernede, ikke behøver at arbejde saa gevaltig strængt. *Thomsen* sender Dig, efter hvad han siger, 200 Rdl. til at købe Antiquiteter for, dog blive vi nok nærmere underrettede om, af hvad Slags han ønsker.« Der er ingen Tvivl om, at baade *gamle Bissen* og hans Søn er stærkt optagne af, at »Achilles« bliver rigtigt udført i Marmor; Tanken om, at Noget kunde være forkert, forfølger gl. B.; han har sluttet sit Brev, men næste Dag, den 15de Marts, skriver han:

»Jeg kan ikke tro, at Benet paa Achilles er for kort, naar han kommer i den rette Højde, og jeg synes derfor, at Du dog kan gjøre det færdigt. Gjør nu hvad Du vil.«

Dette viser jo stor Tillid til *Vilhelm Bissen*; man kommer dog til at tænke paa, at, da gl. B. har skrevet, at han nødigt vil arbejde »saa gevaldigt strængt« i de faa Uger, han vil være i Rom, kunde det jo være rart for ham, at »Benet paa Achilles« var færdigt, naar han kom der; der er jo saa dejligt i Rom — og saa skal der oven i Kjøbet snuses rundt efter Antikviteter for *gamle Thomsens* 400 Kroner!

En Statue af *Tordenskjold*, som staar i den smukke lille Gaard ved Holmens Kirke, tæt ved Kapellet for hans og Niels Juels Kister, er den samme, som *Puggaard* havde bestilt, og som han har foræret til Holmens Kirke.

Da Statuen næsten var færdig, spurgte gl. B. en Dag, da min Broder *William* og jeg var hos ham, om *William* havde travlt — om han kunde staa lidt Model for ham? han kom da op i Atelieret og gl. B. modellerede noget af *Tordenskjolds* Hals efter hans.

Rytterstatuen af *Frederik VII*, som Vilh. B. ikke skal tale om endnu, blev som bekendt opstillet paa Pladsen foran Christiansborg Slot. *Gamle Bissen* skriver i et Brev d. 4de Februar 1867 til sin Søn, at han »arbejder paa »Fr. VII«, men med ham bliver jeg dog nok ikke færdig førend Enden af April«. Jeg husker den kolossale Statue staaende i det store Værksted; ogsaa jeg er, ligesom min Broder, en Gang bleven benyttet som Model; da

gamle Bissen havde faaet at vide, at jeg ikke havde travlt, spurgte han mig, om jeg vilde sidde lidt Model for ham; jeg blev jo meget smigret ved Tanken —, men det viste sig, at han bad mig om at trække en af Frederik den 7des Støvler paa! Saa krøb jeg op ad det høje Stillads og sad der med Støvlen paa — — jeg husker ikke, om det var den højre eller den venstre. Det er dog af den Slags Ting, man kan komme til at huske paa, naar man gaar forbi Statuen. *Gamle Bissen's* Ønske om, at hans Søn vilde hjælpe ham, blev opfyldt; som bekendt har *Vilhelm Bissen* fuldendt Hesten.

1866.

Et Brev fra *Bravo* har »atter fremkaldt Ønsket om at købe noget i Rom — — og slutte mine Dage der.« Statuen af Achilles, som blev hugget i Marmor i Rom, er nu kommen til København og staar i *gamle Bissen's* eget Atelier. Jeg husker den tydeligt, som den stod der, smukt belyst fra det store Vindue med de mange grønne Planter, og jeg mindes ham i hans lyse Bluse talende paa samme rare Maade som altid til mig, der nu var Student, men følte mig ligesaa barnlig ligeoverfor ham som i al den Tid, jeg var kommen i hans Hjem.

I Brevet d. 3die Oktober 66 er der udførlige Meddelelser om Køb af Marmor og tillige om forskellige Arbejder, saaledes Meddelelsen om, at de vil rejse en Statue af »Frederik d. VII« i Odense, og at han skal dertil for at aftale om Pladsen, Størrelsen, Prisen m. m.: »Jeg har modelleret en Skizze til »Fr. VII« til Odense, og dersom den Sag kommer i Orden til Efteraaret, bliver Udførelsen af denne Statue nok mit Vinterarbejde.« Desuden meddeles, at »Tycho Brahe« er færdig og skal støbes i Vinter.

Da *Vilhelm Bissen* igen er i Rom, hvor han boer i sin gamle Lejlighed, skriver gl. B. til ham, d. 23de Novbr. 66; udførligt om Ordningen af »vort Studio« i Rom.

Der er ikke Tvivl om, at den forlangte grundige Rensning af det store af de to Værksteder, gl. B. ejer i Rom, skal foretages for Sønnens Skyld; han skriver ogsaa, at Vilh. B. skal følge det gode Raad om Studiet, fordi »Du selv« har Brug for det; men

man maa dog, naar man i det følgende ser »vi«, »vores Studio«, »os«, og ser, hvor gennemtænkt det hele Spørgsmaal er, komme til at tænke paa, at gl. B. for Alvor tænker paa at bosætte sig i Rom og »ende sine Dage der«.

Senere hen i Brevet skriver han om sine Arbejder, hvoraf jeg citerer: »Til »Fr. VII« i Odense har jeg begyndt at træffe nogle Forberedelser og tænker at opbygge ham i næste Uge. Der skal ogsaa rejses en Statue af ham i Frederiksborg, næsten ganske som den til Odense, og jeg tænker at kunne benytte Alt af den første undtagen Hovedet og den ene Arm.

Ogsaa *Paulli's* Monument skal jeg begynde en af Dagene; det bliver, som det var betænkt, Basrelief, og, som Du nok husker, Troen foroven og underneden hans Medaillon — de have 2100 Rd.«

En Billedhugger kan have forskellige Slags Ærgrelser af Marmoret, han skal benytte; som Exempel paa, hvor stor Brug, gl. B. har for Marmor, og hvor meget der skal tænkes paa med Hensyn til dets Fremsendelse, citerer jeg videre fra samme Brev: »Idag fik jeg Brev fra *Lazzarini*; han har købt 10 Busteblokke og 2 til Statuer; dette kunde nu være meget godt, men han har ogsaa sendt dem væk, og dette var ikke efter Aftale. Du skriver, at Du har sagt til ham, at han skulde sende disse Blokke, tilligemed Dit Basrelief, til næste Foraar, og dette var jo ogsaa det rigtige, men nu gaaer det fortvivlede Menneske hen og sender dem lige til Vinteren, enten i Livorno eller i Amsterdam og jeg vil komme til at betale derfor. Dette er nu skeet! men Du maa skrive ham, at han førend Januar ingen Penge faaer. Blokkene koste tilsammen 1414—41 Francs. Vil Du ikke skrive til ham, saa beed *Bravo* derom. Igennem ham faaer han jo dog sine Penge. Hermed, kjære Vilhelm, vil jeg da slutte. Hils nu gode Venner og især *gamle Bravo* og skriv snart.

Din Fader.«

Da gl. B. har faaet Svar paa sit Brev, hvoraf det blandt andet fremgaar, at det store af hans Værksteder ikke kan opvarmes, skriver han 14de December 66 til Vilh. B. først om det Monument, som V. vil sætte paa sin afdøde Hustrus Grav i Rom; derpaa kommer der flere Oplysninger om Marmorblokkene m. m., og hvis man sætter sig i Vilh. B.'s Sted, naar man læser, hvad hans

Fader dømmes om den Statue af »Gerda«, som V. nu har sendt Tegning af, kan man tænke sig, i hvad Humør den Kritik har sat ham, en Kritik, der viser gl. B.'s Ærlighed — han vilde se ned paa sig selv, hvis han ikke havde sagt sin oprigtige Mening.

»Min kjære Vilhelm!

Tak for Dit Brev af 3die. Jeg ser deraf, at Du er i fuldt Arbejde i vort gamle Studio og at Du er flyttet ud i det mindre Rum, da det større ikke kan opvarmes. Jeg haaber da, at det er stort nok til at overse Din Figur? Du gør adskillige Spørgsmaal, som jeg allerførst skal søge at besvare: Først det Du i et tidligere Brev gjorde angaaende den lille Sten, Du agter at sætte paa *Hanne's* Grav; den lille Tegning, Du sendte, var ganske saaledes som Gravmindet paa Din Moders Grav og jeg antager, at Du kan faa Modellen til det græske Kapitæl, som Du jo i saa Fald kan lade kopiere . . .

Og nu til Slutning skal jeg tale lidt om Din »Gerda«, hvoraf Du sendte mig et Par Tegninger. Jeg maa tilstaa, at de ikke gjorde noget godt Indtryk paa mig. Jeg fik først fat paa *Oehlenschläger's*, hvoraf jeg antager, Du har taget Emnet, og da jeg der ikke fandt nogen Lighed med Din Fremstilling, læste jeg det samme Digt i Edda, men der er Intet om Frejr's Billed i Vandet. Har Du taget Emnet af *Oehlenschläger's* Digt, saa begriber jeg endelig ikke, hvorledes Du er kommen til at fremstille Gerda som en Tøs istedetfor som den stolte Jættekvinde, han skildrer. Hvorledes Du kommer til en Træstamme og, troer jeg, en Kilde i Stedet for et Vandfad, han beskriver. Men uafhængig heraf synes mig, at Du har været særdeles uheldig baade med den Stilling, Du har givet hende, som med Paaklædningen. Hun sidder halv om halv paa Træstammen og søger Støtte med den højre Haand bag sig, skjøndt hun bøjer sig forover for at se ned i Vandet, dog maaske tager jeg fejl heri? Men Paaklædningen synes mig ligeledes uheldig. Efter *Oehlenschläger's* blotter hun sig til Bæltstedet, men søger siden at bedække sig med det nedhængende Drapperi. Særken synes mig vilde paa en meget naturlig Maade ved at løses foroven glide saa langt ned, at den kunde naa Foden og give hende et værdigere Udseende. Du ser af denne Kritik, at jeg ikke synes

om Din Opfatning og jeg tilstaar, at jeg vilde beklage, om Du vilde anvende Vinteren til at udføre dette Arbejde, da det efter min Mening er i alle Henseender forfejlet og Du sikkert ingen Glæde faar deraf.

Hvad mig angaar, har jeg det ret godt. Jeg bader hver Dag og gaaer min Tour, og nu i en ful Kulde og bidende Vind, men Gigten er bedre, om ikke borte. Kl. 8 staaer jeg op i halv Mørke og naar jeg vender hjem fra Touren farver Solen Skyen lidt rødtligt og henved Kl. 9 kan jeg begynde mit Arbejde. Jeg har modeleret *Vermehren* og arbejder nu paa »Fr. VII« oppe hos mig.

Og saa, kjære Vilhelm! kun mange Hilsener fra os Alle og de bedste Ønsker til Juulen.

Din Fader.«

Det har været en noget trist Juletid for *Vilhelm Bissen*; han har taget sig sin Faders Kritik af »Gerda« meget nær; det ser man af det Brev, som *gl. B.* skriver:

1867

d. Iste Januar. Efter Forskelligt, som er citeret ovenfor, skriver *gl. B.* følgende, som er udmærket, rigtig »Bissens«: »Det gør mig ondt, min kjære Vilhelm, at jeg har maattet bedrøve Dig med min Kritik af »Gerda«. Jeg har gentagende set paa Din Tegning, men jeg kommer hver Gang til det Resultat, at det, jeg har sagt, dog var det Rette. —« Hertil slutter sig et godt Raad: »Dersom Du nogensinde atter vil vælge et Emne fra den nordiske Mythologie, vil jeg raade Dig hverken at tage det fra *Oehlenschläger* eller *Heiberg*, der vel ogsaa har skrevet noget, han kalder »nordisk Mythologie«, men det skal være taget ligefrem fra »Nordens Guder«. Men Du skal holde Dig til Kilden selv, til Eddaen, som er fri for moderne Sentimentalitet.«

Vilhelm Bissen er ikke blevet helt trøstet ved den nye Udtalelse om hans Statue af »Gerda«; af det Brev, han har skrevet til sin Fader, kan man dog forstaa, at han er begyndt paa andre Arbejder, og det giver *gl. B.* Anledning til at skrive d. 20de Januar 1867:

»Min kjære Vilhelm! Tak for Dit Brev af 11. ds. At Du efterat

have modtaget mine Breve maa være forknyt, kunde jeg vide forud, men jeg nærede ogsaa det Haab, at Du, naar der var gaaet nogen Tid, vilde komme til Hægterne igjen og faae Mod til paany at tage fat paa at arbejde. Dette seer jeg da ogsaa er skeet. Det glæder mig, at Du har begyndt med at modellere et Dyr, thi her har Du ikke at kæmpe med Stil, Kostyme, Betydning og deslige, og at Du har valgt en Bøffel, morer mig, thi jeg har altid godt kunnet lide questa bestia, hvor raat det end er. Du har gjort en Skizze til en »Phineus, der forstenes ved Medusahovedet«, ogsaa ham synes jeg godt om, skjøndt jeg ikke kender Emnet, da jeg ikke kan finde Ovid. Jeg skal imidlertid strax imødegaa de Bemærkninger Du anfører af *Prior* og andre, som efter min Mening aldeles intet betyde. Kan Du bare lægge den Rædsel og Angst ind i Din Studie, som Situationen nødvendigviis maatte fremkalde og som, naar man faaer Emnet at vide, maatte finde rigtig og slaaende, saa troer jeg, at Opgaven er godt løst! Skulde den Fordring gøres, at man uden nogen Forklaring uden videre skulde kunne kende enhver Statue, saa maatte man forkaste mangfoldige Kunstværker. Jeg vil kun anføre nogle til Exempel: *Thorvaldsen's* »Mercur«; min »Orestes«, min »Achilles« og tilsidst *Prior's* egen »Andromeda uden Søuhytet«. — Derfor tag kun fat paa Arbejdet; naar Du kun selv synes om Gjenstanden, tvivler jeg ikke paa, at det vil lykkes. —

Hils Landsmændene!

Din Fader«.

Gamle Bissens Februar Brev viser, paa hvor »redelig« og smuk en Maade han søger at være sin Søn til Hjælp; det drejer sig om Pengesager, og da han nu »engang taler om Penge«, hvad der ellers er ham imod, bygger han »Luftkasteller« — atter smukt, da »Slottet« kun rejses for hans Børns Fremtids Skyld; her ser man ogsaa, hvor uheldigt det forekommer ham at være, at en Kunstners Arbejdsglæde skal kunne kues af Spørgsmaalet: Penge.

«Kjøbenhavn d. 4. Febr. 67.

Kjære Vilhelm!

Jeg har nylig skrevet til *Bravo* og sendt ham Penge til at betale *Lazzarini* med. Jeg ved ikke, hvorledes vore Sager staaer, om han

har af mig i Hænde eller jeg skylder ham. Er det sidste Tilfælde, skal jeg sende Penge, saasnart jeg faaer det at vide. — Jeg har modtaget den ene Halvdel af Dit Stipendium for i Aar med 150 Rd. Til Foraaret modtager jeg nok atter en Del af de 500 Rd., der er Dig tilsagt? Jeg sender Dig et Brev til *Jerichau*, som Du kan læse, lægge det i en Konvolut og bringe ham det. Du ser deraf, at jeg stemmer for Dig og jeg haaber, at Du billiger de Grunde, jeg angiver. Jeg har allerede i Efteraaret engang sagt *ham* og gamle *Hartmann*, at Du søgte det Ancher'ske Legat og udviklet for ham, at Du agtede at forene det med Akademiets Stipendium for saaledes at faae en større Sum paa eengang til Din Raadighed. *Hartmann* burde derfor ikke have søgt og maa nu tage, hvad der følger paa. Thi flere af Comitéens Medlemmer have forsikret mig, at Du, om ogsaa *Jerichau* ikke skulde stemme paa Dig, dog vilde være sikker paa at faae Legatet. Da jeg nu engang taler om Penge, maa jeg dog ogsaa fortælle Dig, at *Puggaard* har 5000 Rd. af mine i Hænderne, hvorfor han ved Lejlighed skal købe Papirer, det vil sige, naar Coursen staaer lav. Naar dertil kommer 2000 Rd. for »Achilles«, ligesaa meget for »Tyge Brahe« og for de 2 »Fr. VII« 3000 og for vor store Rytterstatue, naar den engang kommer paa Dagsordenen, 10.000, saa kommer vi jo til at eje næsten 50.000 Rd.! Du vil nok sige, at de fleste af disse Summer er Fugle i Luften, som maaske aldrig komme i Haanden, og jeg maa give Dig Ret, men jeg synes dog ogsaa, at der er Sandsynlighed for, at de engang blive vore. Naar I i saa Fald, naar jeg engang er borte, holde godt Hus med Pengene, saa synes mig I dog nogenlunde har Ryggen dækket og behøver ikke bestandig at ligge paa Udkig efter Bestillinger.«

Gl. B.'s Brev »Kjøbenhavn d. 14de Martz 67« viser, at *Vilhelm Bissen* har taget sig Faderens Kritik af hans »Gerda« nær, men nu er han begyndt at arbejde igen og det giver gl. B. Anledning til gode Bemærkninger; hans Sans for Dyr — maaske i dette Tilfælde i Forbindelse med hans Længsel efter den romerske Campagne — er ret karakterisk for ham. Ogsaa det, han skriver om Forretninger (Marmorblokke) og om de Arbejder, han har for, belyse hans Karakter paa en tiltalende Maade — den beskedne Kunstner!

»Min kjære Vilhelm!

Tak for Dine Breve, det ene fra 19. Febr. og det andet fra Fredag. Det synes mig, at Du dog er kommen lidt til Hægterne igjen og at Dit Arbejde morer Dig. Det kan jo være interessant at faae Din lille Figur i Bronze, Du vil vel selv udføre den i Metal? Jeg havde ellers opsat en hel Ramse angaaende Valget af Emnerne til den kunstneriske Behandling, fordi jeg har en Anelse om, at Du med Hensyn hertil har visse Fordomme. Thi, hvis det ikke var Tilfældet, synes mig, at Du aldrig vilde vælge Din Genstand, hverken i Mythologie eller Historie eller Biblen. Thi Du gaaer jo alle-tider med Modstræben og Ulyst til et saadant Arbejde, hvorimod jeg synes, at naar Du vælger et Emne fra Livet omkring Dig, gaar dertil med Lyst; maaske er dette endnu mere Tilfælde, naar Du vælger Dyr, Dyrelivet. Har jeg Ret heri, saa burde Du aldrig gøre andet, thi *et Dyr kan blive et ligesaa dejligt Kunstværk som en Gud eller et Menneske*. Jeg havde søgt at oplyse dette med en hel Del Exempler, men disse vil jeg ikke gentage; Du vil, naar Du tænker Dig om, selv finde dem og jeg vil nu forlade denne Genstand. Det glæder mig, at den Figur, Du modellerer, morer Dig, thi det er min Overbevisning, at den saaledes vil blive god. *Prior*, der for en 8 Dage siden kom hertil, fortalte, at Du havde begyndt en Tyr og en Bøffel, der stangedes. Kunde Du faae Liv i denne Gruppe, saa kunde den blive noget meget interessant. Har Du set en saadan Kamp? Jeg gad nok vidst, hvorledes Bøffelen teer sig, naar den slaaes med en Tyr. —

Du talte om min Flid, ja, arbejde gør jeg, men Du maa dog ikke tro, det gaaer saa glat for mig. Da jeg begyndte *Pauli's* Monument, vilde jeg have det saa mageligt og stillede derfor det 3 Alen høje Brædt, hvorpaa jeg skulde modellere, saaledes, at jeg bekvemt kunde naa Troen, der indtager den øverste Del, men da jeg saa fik det op for at modellere Hovedet, saa saae det helt galt ud og jeg maatte saa godt som modellere Figuren om. Paa Grund heraf er jeg endnu ikke fertig, men troer dog det nu snart ser saa taaleligt ud, som den tossede Komposition kan blive. Med »Fr. VII«, gaaer det jævnt fremad og jeg haaber endnu at fuldende ham til Enden af April«.

Resten af Brevet handler om det herlige Vejr, som bringer

hans Længsel efter at »trave« sin Morgentour i Campagnen, til at blusse op — og om Dyrene i hans Atelier, men pludselig husker han paa:

»Det Ancherske Legat er Dig da sikret, saa Du kan nu lægge Planer, hvorledes Du vil benytte det. —«

Gl. B.'s Udtalelser om, hvad Vilh. B. helst skal vælge som Emner for sin Kunst har frugtet; gl. B. skriver d. 11te April 67:

»Min kjære Vilhelm!

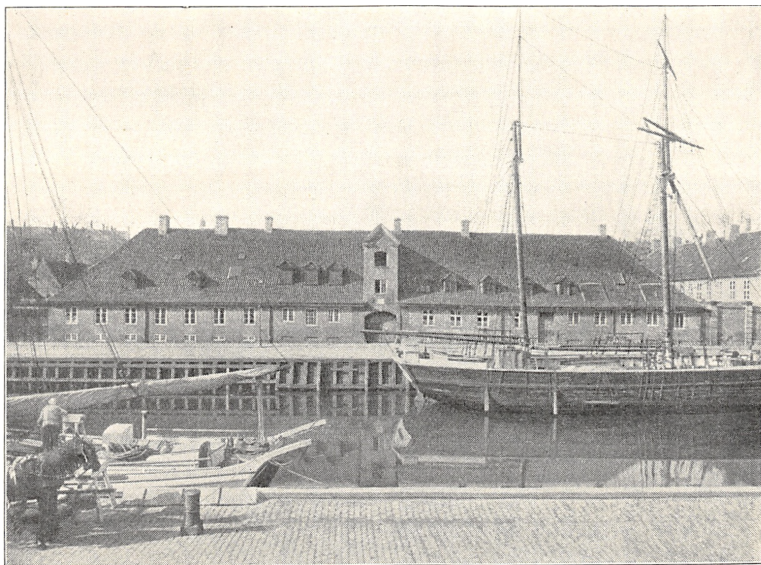
Tak for Dit Brev, af det sidste af 26. f. M. ser jeg, at vi er enige med Hensyn til Valget af Emner. Altsaa, har Du ikke Lyst til at lave Mennesker, saa laver Du Dyr! — *Jerichau's* Stemme har da skaffet Dig det Ancker'ske Legat og Du kan rejse til Grækenland og Ægypten, hvis Du vil. Jeg antager, at Du da først fuldender Din lille Figur i Bronze, da Du dog ikke godt kan rejse før til Efteraaret. Tænk Du at gaa over Ancona direkte til Grækenland eller vil Du gaa over Sicilien til Maltha og derfra til Alexandria og over Grækenland tilbage? Dog derom er Du vel næppe endnu enig med Dig selv og Du har jo ogsaa Tid nok til at betænke Dig i — det bliver da en dejlig Rejse, gid jeg kunde tage med! —

Jeg arbejder nu paa »Fr. VII« og bliver næppe ferdig til Enden af Maaneden, som jeg haabede, thi jeg har maattet modellere en Buste af en afdød Søn af Grev *Frijs* til Juellinge, som næsten har taget 14 Dage — men jeg har jo derved fortjent 500 Rd. netto. —«

Materialgaarden ved Frederiksholms Kanal, som i saa mange Aar havde været Hjemmet og Arbejdsstedet for Kunst-Akademiets Professorer i Billedhuggerkunst, havde i Tidernes Løb flere Gange været bestemt til andet Brug; nu i 1867 blev det til Alvor; der blev bygget et Hus i den nye Heibergsgade, bagved Charlottenborg, og der skulde Professoren boe; der var tillige et stort Atelier m. m. Altsaa skulde *gamle Bissen*, som siden 1841 havde boet i Freunds gamle »pompejanske« Lejlighed med den dejlige lille Gaard og Have nu flytte derhen.

Gamle Bissen var, trods sine 69 Aar, ikke særlig ked over Flyt-

ningen; i alt Fald fik jeg ikke Indtryk deraf, da han en Eftermiddag, da han skulde hen for at se paa den nye Lejlighed, tog mig med; jeg husker ikke hans Ytringer, men har bestemt Indtrykket af, at han slet ikke var misfornøjet ved Tanken om at skulle forlade det Hjem, som for mig stod — og endnu staar — som et Ideal af et skønt Hjem, hvor man saa gik og stod, et Hjem, som vi jo ogsaa har set af hans Breve, at han holdt meget af.

Materialgaarden.

Gamle Bissen fik ikke det dejlige Italien at se igen. Han kom heller ikke til at flytte hen i det nye Hus; han døde i sin Seng, hvor han saa ofte havde fundet Ro, i det gamle smukke Soveværelse i Materialgaarden.

En hæftig Lungebetændelse gjorde i Løbet af faa Dage Ende paa det ualmindeligt virksomme Liv; han døde d. 10de Marts 1868; han vilde have naaet sin 70-aarige Fødselsdag, hvis han havde levet til d. 13de Oktober. Den pludselige Bortgang af denne sunde Sjæl i det sunde Legeme vakte stor Sorg; hans gode Ven og Beundrer *Høyen*, som den Dag, da *Bissen* døde, skulde have holdt Forelæsning paa Akademiet om Michel Angelo, var meget be-

væget ved at have hørt om det saa uventede og sørgelige Tab; han opgav sin Forelæsning og holdt i Stedet for den, en ægte følt og meget smuk Mindetale om ham.

I Slutningen af Marts Maaned (d. 29de) holdt Akademiet en *Mindefest for gamle Bissen*; i Antiksalen med de mange skønne Statuer, hvis Virkning forhøjedes ved, at de stod imod den sorte Baggrund og var kunstigt belyste, stod der en stor Buste, som *Peters, Bissen's gamle Elev*, i den korte Tid havde formaaet at udføre, og som mindede godt om *gamle Bissen's Træk*; ovenfor den stod den Engel, som var et af *Bissen's* sidste Arbejder, bestemt for et Gravmæle. Ogsaa Trapperne, ad hvilke Kongen og Dronningen gik i Spidsen for det store Følge, var festligt smykkede; unge Kunstnere stod i Række, medens Forsamlingen gik dem forbi. *Høyen* holdt Mindetalen; *Ploug* havde skrevet to Sange, hvortil *Heise* havde komponeret Musiken; de to Sange blev afsungne, før og efter Talen, af Kunstnernes Sangkor.

Jeg slutter med at citere de sidste Ord af *Høyen's* Mindetale:

»Nu er han gaaet bort, men han har efterladt sig en Skat, som hans Medborgere ville vide at frede om. Han har udsaaet en Sæd, hvoraf endnu mangt et Skud vil opvoxte til Fædrelandets Ære.«

NOTER

Side 7. Bloch, Oscar Thorvald, Læge, Professor. f. i Kbh. 15. Nov. 1847, d. 19. Juni 1926. Søn af Gross. I. P. B. og Hustru, f. Weitzmann. Reservkirurg v. Frederiks Hospital 1876—78. Dr. med. 1879. Fremragende Kirurg, holdt allerede fra 1880 som Privatdocent Forelæsninger ved Univ. over forskel. Dele af Kirurgien og blev Overkirurg v. Frederiks Hospital, afgik 1904 og overtog Professoratet i operativ Kirurgi. Livlæge hos Kronprins Frederik, senere Frederik VIII, derefter hos Enkedronning Louise indt. 1913. B. har særlig indlagt sig Fortjeneste ved Forbedring af Saarbehandlingsmetoderne. En frugtbar Forfatter tillige, hvis Værk »Om Døden« er det mest populære. Det hævdes bl. andet heri, at selve Døden er smertefri.

Side 9. Bissen, Herman Vilhelm, Billedhugger, Professor. f. 13. Okt. 1798 i Slesvig, d. 10. Marts 1868. Søn af Chr. Gottlieb Vilh. B. fra Holstein, senere Avlsbruger i Angel, og Anna Margrethe Dorothea, f. Elfendehl fra Nordslesvig. g. I. G. m. Emilie Hedvig Møller, Datter af Ejer af Kristineberg Mølle og senere Høsterkøb, P. C. M. g. II. G. m. Cathrine Marie Sonne, Datter af Kobberstikker Jeppe S. og Søster t. Genremaler Jørgen A. S. (1801—1890) og Kobberstikker Carl Eduard S. (1804—1878). — Bissen, Christian Gottlieb Vilhelm, Billedhugger, Professor. f. 5. Aug. 1836, d. 20. April 1913. Søn af Herman Vilh. B. g. I. G. 1861 m. Johanne Vilhelmine Michelsen, Datter af Provst Vilh. M. og Frederikke Vilhelmine f. Faber, og Stifdatter af P. A. F. Hage. g. II. G. m. Anna Bruun, Datter af Kommandørkapt. B. — Bloch, William Edvard, Professor, Dramatiker og Sceneinstruktør. f. 30. Marts 1845, d. 1. Nov. 1926. Broder til Oscar Bloch. Cand. jur. Har som Sceneinstruktør v. Det kgl. Teater udfoldet en meget betydelig Virksomhed. Saavel i Holbergske Komedier som i moderne Stykker har B. skabt dekorative Billeder og med indtrængende Omhu og dyb Forstaaelse fuldkommentgjort Forf.s Tanker. I Slutn. af forr. Aarhundrede og Beg. af dette har Det kgl. Teaters Arbejde været stærkt præget af hans Kunst. Gift med Skuespillerinden Fru Anna Bloch, f. Lindemann.

Side 10. Benzon, Johanna. f. i Rom. Datter af Christian Gottlieb Vilhelm Bissen og Johanne Vilhelmine B. f. Michelsen. g. m. Apoteker, Fabrik-ejer Alfred Benzon.

Side 11. Bissen, Rudolf, Landskabsmaler. f. 2. April 1846, d. 6. Dec. 1911. Søn af Herman Vilh. B. g. m. Olga Jacobs, Datter af Fuldm. J.; B. uddannedes dels paa Kunstakademiet, dels hos P. C. Skovgaard. Hans Billeder udmærker sig ved en djærv, frisk Penselføring og Sans for Efteraarets forrevne Poesi.

Side 13. Bloch, Emil, Kunsthistoriker. f. 14. Dec. 1836, d. 7. Jan. 1914. Broder til Oscar Bloch. Blev 1870 Inspektør v. Kunstsamlingerne i Kbh. 1896 Kunstgalleriets Direktør. Har udgivet forskellige Værker om Kunst.

Side 20. Høyen, N. L. A., Kunsthistoriker (1798—1870).

Side 21. Jerichau, J. A., Billedhugger (1816—1883).

Side 25. Bloch, Carl Heinrich, Genremaler og Raderer. f. 23. Maj 1834, d. 22. Feb. 1890. Broder til Oscar Bloch.

Side 30. Weilbach, Ph., Kunsthistoriker (1834—1900).

Side 31. Brandstrup, L., Billedhugger. f. 1861.

Side 33. Boye, Line, Veninde af det Bissenske Hus. Datter af Apoteker B.

Side 36. Brodersen, Georg Nicolai, Balletdanser, Lærer for Børnene ved Balletskolen.

Side 37. Vermehren, F., Genre- og Portrætmaler (1823—1910).

Side 40. Koch, Hans Henrik, Søofficer. f. 1836. Søn af Prof. i Bygningskunst, Direktør for Akademiet Jørgen K.

Side 43. Freund, Christian, Billedhugger (1821—1900). Brodersøn af Hermann Ernst F. og Søn af Møntmester, Etatsraad F. — Krohn, F., kgl. Medaillør (1806—1883).

Side 50. Prior, Otto, Billedhugger (1813—1875). — Bissen, Harry, gamle Bissens Broder. Han var Optiker og gjorde paa Urmageriets Omraade betydningsfulde Æfindelser i Paris. Det kan samtidig noteres, at Navnet Bissen — efter en Familietradition — oprindeligt lød Bisbing eller Bistring, og at Slægten stammede fra Hannover. Stamfaderen skal — ogsaa efter Traditionen — vare bleven adlet.

Side 51. Snoge. Det er sandsynligt, at de »Snoge«, gamle Bissen faar fra Italien, er identiske med de i Sydeuropa kendte Æskulapslanger, der lever paa Træerne og kan naa en Længde af 6 Fod. Enkelte Naturforskere mener iøvrigt, at det ikke er umuligt endnu i vore Dage at finde denne ganske ufarlige Slangeart i Danmark, hvor den i hvert Fald tidligere har levet.

Side 52. Det er selvfølgelig rigtigt, saaledes som Prof. Bloch skriver, at Bissens holdt meget af og interesserede sig stærkt for den Dyreverden, som omgav dem. Men Læseren kan dog ikke undgaa at lægge Mærke til, at flere af Familiens »Venner« faar en krank Skæbne. Man forstod vel ikke i hine Tider Behandlingen af et andet Klimas Dyr — ja, selv i vore Dage kniber det ofte, trods »Stuekulturens« stadige Fremgang.

Side 55. Karstensen, Christen, Provst i Sønderjylland. Afsk. 1864 af den tyske Regering og kom til Gjelsted paa Fyn. Karstensens var gamle Venner til Familien Bissen.

Side 56. Kammerherre Brokford, skal være Adolf Fr. Schack v. Brockdorff (1810—1859), Chef for Hestgarden.

Side 58. Jerichau, Harald, Landskabsmaler (1851—1878). Søn af I. A. J.

Side 60. Hage, Peter Anton Alfred, Handelsmand, Politiker (1803—1872). G. m. Frederikke Vilhelmine Faber, hun g. 1. G. m. Provst M. C. W. Michelsen. En Datter Elisabeth af hendes 1. Ægteskab blev gift med Digte-

ren Carl Ploug, en anden Datter, Johanne, m. Vilhelm Bissen. H.'s egen Datter, Ville, g. m. Komponisten P. Heise.

Side 67. Hertzog, Fred. Gottlieb, Billedhugger (1821—1892). — Evens, Otto, Billedhugger (1791—1870). — Ussing, J. L., klassisk Filolog og Arkæolog (1820—1905).

Side 68. Lund, I. C. G., Historiemaler (1777—1867). Hans betydeligste Værk var Fortæppet til det kgl. Teater.

Side 70. Heise, Peter Arnold, Komponist (1830—1879). — Winther, Chr., Digter (1796—1876). — Puggaard, Hans, Handelsmand (1788—1866). Gik i Kompagni med Svogeren Alfred Hage. — Puggaard, Rudolph Christopher (1818—1885). Søn af Hans P., Handelsmand og Politiker.

Side 73. Drakmand. Mulig Digteren Holger Drachmann (1846—1908) eller Faderen A. G. Drachmann, Læge (1810—1892).

Side 74. Hauch, Carsten, Digter, Prof. v. Universitetet (1790—1872). — Høedt, Fred. Ludv., Skuespiller, Dramaturg (1820—1885). — Price, Hanne Amalie Noline, Skuespillerinde, oprindelig Danserinde (1831—1892). Datter af James Price.

Side 75. Saabye, Aug. Vilh., Billedhugger (1823—1916).

Side 78. Collin, mulig den senere Zoolog, Jonas Sigmund C. (1840—1905).

Side 79. Skovgaard, P. C., Landskabsmaler (1817—1875). — Marstrand, Vilh., Historie- og Genremaler (1810—1873). — Bravo, J., dansk Konsul i Rom.

Side 80. Peters, Chr. Carl, Billedhugger (1822—1899).

Side 84. Pepita de Oliva, spansk Danserinde. f. i Madrid 1830, d. i Turin 1868. Optraadte 1858 i Kbh., hvor hun fremkaldte en Begejstringsrus. Erik Bøgh skrev for hende »En Caprice«, som hun dansede paa Casino. 1861 kom hun igen til Kbh., men vandt ikke Laurbær som første Gang.

Side 87. Holst, Fritz, Oberst, Lystspilforfatter (1834—1909). — Bøgh, Erik, Forfatter (1822—1899).

Side 91. Richardt, Christian, Digter (1831—1892). — Abrahams, Arthur, Sproglærer, Studenterforeningsforfatter (1836—1905).

Side 92. Hage, Johannes, Politiker, Godsejer (1842—1923). Søn af P. A. A. H. Ejer af Nivaagaard i Nordsjæll., hvor han har grundlagt en Malerisamling, som han 1908 skænkede til Staten.

Side 93. Brix, Chr., Karl, Skolemand og Politiker (1820—1908). — Hammerich, Martin, Skolemand (1811—1881). — Ploug, Parmo Carl, Digter, Politiker (1813—1894).

Side 94. Schierbeck, Peter Chr., Billedhugger (1835—65). — Hage, Alfred, Politiker, Godsejer (1843—1922). Søn af P. A. A. H. Ejer af Oremandsgaard v. Præstø.

Side 99. Ingemann, Bernhard Severin, Digter (1789—1862).

Side 103. Rantzau, Jens Chr., Greve (1846—1925). Gaarden, R. B. har besøgt, var det tidl. Krængerup, som blev omdøbt til Frederikslund.

Side 104. Mundt, C. E., Matematiker (1802—1873). Medl. af grundlovg. Rigsforsaml. Landstingsmand.

Side 108. Meyer, Ernst, dansk Maler (1797—1861). f. af jødiske Forældre i Altona, d. i Rom.

Side 112. Hansen, Christian Frederik, Arkitekt (1756—1845).

Side 114. Hammer, H. I., Genremaler (1815—1882).

Side 117. Garibaldi, Giuseppe, italiensk Frihedshelt (1807—1882). Boede paa Øen Caprera.

Side 120. Hilker, Georg Chr., Dekorationsmaler (1807—1875).

Side 126. Cavour, C. B., Greve, italiensk Statsmand (1810—1861). — Dragsted, Arendt Nikolai, Kunsthaandværker (1821—1898).

Side 139. Küchler, Albert, Genremaler (1803—1886). Blev Munk i Klosteret S. Bonaventure i Rom og døde der.

Side 142. Alexandra, senere Dronning af England.

Side 158. Prinsesse Dagmar, senere Kejserinde af Rusland.

Side 162. Rode, Gotfred Benjamin, Litteraturhistoriker (1830—1878).

Side 168. Paulli, I. H. V., Præst, kgl. Konfessionarius (1809—1865).

Side 170. Rømer, Ole, Astronom (1644—1710). Opdageren af Lysets Hastighed. — Treschow, Willum Fred., Advokat, Politiker, Godsejer (1786—1869).

Side 174. Thielemann, Ove Theobald, Billedhugger (1819—1903). Gamle Bissens første Elev, da Bissen kommer hjem fra Italien 1834.

Side 177. Thomsen, Christian Jürgensen, Arkæolog (1788—1865). Skaberen af Oldnordisk Museum.

Side 180. Moltke, A. W., Greve til Bregentved (1785—1864).

Side 184. Hartmann, C. Chr. E., Billedhugger (1837—1901). Søn af Komponisten I. P. E. H.

Side 185. From Møller, Albrecht C. A., Direktør f. Fred. VII's Maleri- og Kunstsamling (1803—1886).

Side 190. Dorph, Anton L. J., Portræt- og Genremaler (1831—1914).

Side 191. Jensen, C. A., Portrætmaler (1792—1870).

Side 200. Heiberg, Johanne Louise, kgl. Skuespillerinde (1812—1890). I »Et Liv genoplevet i Erindringen« skriver Fru H.: »Faa Aar efter (det er efter 1858, da Marstrand malede hendes Portræt) blev jeg i høieste Grad overrasket, da Billedhugger Bissen meddelte mig, at en Statue af mig, der er bestilt af en unævnt, nu var færdig og hugget i Marmor, og forespurgte, om han maatte sende mig den, da den var bestemt til at være min Eiendom. Jeg havde ikke en eneste Gang staaet for Kunstneren, der vel tidligere havde udført en Buste af mig, men nu stod her en heel Figur i Legemsstørrelse, for mine Øine, hvis Stilling og Holdning alle fandt af stor Lighed. Denne Statue synes mig at være saaledes i sit Udtryk, at et Menneske kan være bekendt med at ende dermed: simpel, naturlig, hvilende i betraggende Ro, uden Lidenskab, mild uden Smil, alvorlig uden Tyngde.« Ved Christiansborg Slots Brand i 1884 gik den til Grunde, men Vilhelm Bissen har gengivet den; den staaer, siden 1892, i Det kgl. Teater.

Side 201. Stein, I., Billedhugger (1829—1901).

